

UNIVERSITETET I OSLO

Partysvensker; GO HARD!

En narratologisk studie av unge svenske
arbeidsmigrantere nærvær i Oslo

Ida Tolgensbakk

Takk

Denne avhandlingen står for min egen regning og risiko, men den kunne ikke ha blitt til uten veldig mange mennesker rundt meg.

For det første ønsker jeg å takke familien min, og særlig Ea, Olve – og Geir, som har tatt støyten hjemme mens jeg har kost meg med avhandlingsarbeidet. Å komme hjem til dere har alltid vært den absolutt beste delen av dagen.

For det andre ønsker jeg å takke korrekturleserne Malin Sanglert, Oddny Feragen og Elisabeth Backe-Hansen, i tillegg til min alltid positive hovedveileder Saphinaz Naguib og min grundige og entusiastiske biveileder Oscar Pripp. Dessuten den fabelaktige kollokviegruppa vår og alle venner og kjente (ikke minst på Facebook!) som har lest, kommentert, kritisert og heiet på tekster og ideer underveis. Spesiell takk til Liv Bjørnhaug Johansen, Kirsten Linde, Audun Kjus, Chalak Kaveh og Tony Sandset.

For det tredje vil jeg takke flotte kollegaer og venner i fagmiljøer i og utenfor IKOS – på instituttet spesielt alle de som har samlet seg rundt Det Runde Bordet i fjerde etasje. Å ha noen å prate og le med innimellom (de litt ensomme) slagene har vært helt uunnværlig.

Sist, men viktigst ønsker jeg å uttrykke min takknemlighet overfor de unge svenskene som jeg har samtalt med, lest og observert i nå snart seks år. Det har vært en stor glede for meg å være vitne til så mye styrke, optimisme, kreativitet og pågangsmot. Jeg håper jeg har klart å skildre noe som dere kan kjenne dere igjen i, og kanskje til og med bidratt med noe som kan være også dere til glede og nytte. Takk for følget!

Innhold

1. Hva, hvorfor og hvordan	1
Hvorfor svensker?	3
Problemstilling	4
Et teoretisk ståsted: det dialogiske	5
Materialet	11
Etikk i et uoversiktlig felt	17
Noen ord om å være til stede i sitt eget forskningsmateriale	21
Ung? Svensk? Arbeidsmigrant?	23
Avhandlingens gang	24
2. Svensker i Norge, og norsker om svensker	27
<i>Ole Olsen Mæsbing, rømte fra Sverrig fra de grønne Dragoner – og andre svenske innvandrere</i>	28
Rallaren – mørk og mystisk	35
1905, et tvetydig årstall	38
Fram mot vår tid	40
Forestillingene som overlevde	43
De nye svenskene	51
3. Synlig / usynlig	55
Å komme svensktalende til Norge	57
Det skandinaviske språkfelleskapet	60
«Hvor kommer du fra?»	63
Expats og andre innvandrere	72

Det puttenuttige svenske språket	78
Språk og innvandrere	83
Språklig? renhet	85
4. En spøkefull relasjon?	93
Spøkefulle relasjoner – mellom nasjoner?	95
PARTYSVENSKER; GO HOME!	100
Veggslagordet og begrepets videre liv	104
En rasistisk rapp?	107
Søskenkjærlighet, gamle historier og svenskevitser	113
Hvordan svare?	121
Ei annerledes gruppe innvandrere	127
5. Et transnasjonalt nettverk	133
Transnasjonalitet og migrasjonsnettverk	134
Å komme seg til Norge	139
Om Facebook, og om ei Facebookgruppe ved navn SiO	144
En transnasjonal Facebookgruppe?	166
Tilbake til nettverket	172
6. Migrasjon og ungdomstid	175
Et refleksivt liv	176
De svenske migrantene: per definisjon unge?	179
Desperat arbeidssøker eller eventyrlysten ungdom?	182
Høye håp og vage planer	196
En helt spesiell type mennesker?	207

7. Likhhet og latter	211
Litteratur og kilder	217
Vedlegg	231

1. Hva, hvorfor og hvordan

Migrasjon kan enkelt defineres som en endring av bosted ut over den lokale grensa (Moch 2003:18). Begrepet preges av en forståelse av vår verden som en sammensetning av ulike steder, der visse mennesker av forskjellige grunner hører til visse plasser, men der bevegelse finner sted mellom disse plassene. Migrasjon behøver ikke være en spesielt bemerkelsesverdig bevegelse, det behøver ikke en lang reise det er snakk om, og det er også ofte ikke det. En migrant, et menneske som har utvandret fra et sted og innvandret til et annet, vil i våre dager oftest være en person som har flyttet over en nasjonalstatsgrense, men det behøver ikke bety at man har beveget seg svært langt ut i verden. Folk i Norden og Skandinavia har lange tradisjoner med å være hverandres viktigste migrantgrupper. Disse migreringene er oftest kortreiste, og de foretas gjerne innad i regioner som går på tvers av nasjonalstatsgrensene.

Arbeidsmigranter fra Sverige begynte å være synlige i min hjemby Oslo i perioden etter årtusenskiftet, og jeg har i deres tilstedeværelse i det norske sett en mulighet for å utforske både nordiskhet og migrasjon. Jeg har ønsket å bidra til nye perspektiver på begge deler, og det var med det utgangspunktet at denne avhandlingen ble til.

Svensker har lenge vært en viktig migrantgruppe i Norge, på samme måte som norsker¹ har vært migranter til Sverige opp gjennom århundrene. På begynnelsen av 2000-tallet var det imidlertid første gang på nesten hundre år at svenskene utgjorde en så tallmessig og prosentvis stor del av befolkningen i nabolandet. I fjerde kvartal 2013 var det 55 103 svenske migranter sysselsatt i Norge, noe som gjorde dem til landets nest største innvandringsgruppe. Dette var både nytt, og i tillegg hittil ganske uutforsket.

Doktorgradsavhandlingen min måtte handle om unge, svenske arbeidsinnvandrere i Oslo. Jeg er svært takknemlig for at IKOS og Universitetet i Oslo har gitt meg mulighet til å forske på dette i tre år.

Mitt opprinnelige ønske var å komme godt under huden på de svenske migrantene i den norske hovedstaden, og til slutt presentere noe som for svenskene selv ville oppleves å

¹ Demyonmet nordmann/nordmenn er vanligere, men uheldig. Jeg har valgt å bruke ordet norske/norsker da det passer godt med de andre demonymene i Skandinavia (svenske/svensker, danske/dansker).

være et sant og ekte bilde av hvordan de tenkte og levde. Jeg ønsket å gi et innenfraperspektiv, i tråd med mye annen forskning på livsfortellinger, og i tråd med en idé om la informantene² selv føre ordet, la deres stemme lyde. Arbeidet skulle derfor hete «Vi, partysvensker?», og være spekket fra A til Å med lange, grundige personskildringer og tallrike sitater. I løpet av arbeidet med avhandlingen var det imidlertid andre tema som endte opp med å peke seg ut som viktige å utforske. Materialet mitt viste seg å fortelle mye om kategoriseringer i flyt, og om en periode i den norsksvenske historien med endringer i noen av de skandinaviske befolkningenes vante ideer om hverandre. Systemet av forestillinger om ulike (migrant)grupper i Norge og Skandinavia så ut til å være i ferd med å forandre seg, eller i alle fall få noen nye elementer, med de unge svenskenes ankomst. Jeg ble opptatt av hva som skjer i samfunnsdebatten når en ny gruppe blir synlig, og hvordan gruppa selv ser seg plassert i hierarkiet. Avhandlingen jeg har levert er derfor atskillig bredere enn opprinnelig planlagt, og den forsøker å dekke over flere ulike sider ved de unge svenskenes liv i Norge enn bare deres egne stemmer. Mye kunne vært sagt om gruppa jeg har jobbet med, og om hvordan Oslo og Norge har tatt i mot dem. Jeg har valgt å fokusere på fem tema som har utmerket seg i materialet mitt, og som samtidig har kunnet peke på eller bidra til noen mulige veier for den humanistisk orienterte migrasjonsforskningen i Norden. Temaene, behandlet i fem analysekapitler, er henholdsvis den svensk-norske migrasjonshistorien med tilhørende norske forestillinger om svenskhet, det skandinaviske språkfelleskapet og hvordan de unge svenskene kategoriseres i Norge, humor som rom for forhandlinger om nasjonale grenser, transnasjonale fellesskaper på og utover et sosialt medie, og til sist ungdommers migrasjonsfortellinger. Kunnskapsobjektet i avhandlingen er like mye norsker og norskhet, som svensker og svenskhet – men aller mest kontaktflatene imellom.

Umiddelbart er det lett å tro at svenske migranter til Norge skal få en uproblematisk overgang til norsk kultur, norsk arbeidsliv og norske systemer. Dette er noe som tas for gitt av mange av de svenske migrantene selv, det tas for gitt av arbeidsgiverne deres, og

² Jeg er på mange måter ukomfortabel med ordet «informant». Det gir på norsk assosiasjoner til tysting. Det finnes andre begreper, for eksempel respondent. Norsk etnologisk granskning bruker «medarbeider» om menneskene som fyller ut deres kvalitative spørreundersøkelser. Jeg har likevel under tvil holdt fast ved ordet informant.

det tas for gitt av media. Unge svenske arbeidsinnvandrere har blitt omtalt som «perfekte substitutter» for norsk ungdom (Sundt 2012:8). Det kan det godt hende at de er, fra en økonomisk synsvinkel. Men om man skraper bare litt i overflaten finner man en langt mer mangesidig historie. Det er denne kompleksiteten som avhandlingen jeg har skrevet skal dreie seg om. Jeg har ønsket å gi et inntrykk av hvordan ei gruppe svenske migranter har det i Norge, og samtidig et innblikk i hvordan norsker har det *med* de unge svenskene. Jeg vil hevde at på mange måter representerer svensker som migranter et nytt innslag i den moderne norske offentlige diskursen. Slik sett er fortellingene om og av svenskene i Norge velegnet som forskningstema både i seg selv og for å gi en bredere forståelse av innvandringsdebatt i Norge.

Hvorfor svensker?

Den norske innvandringsdebatten har de seinere årene for det meste handlet om muslimer, i det minste om migranter med svart hår og mørk hudfarge. Det brukes en mengde ulike ord og kategorier, som asylsøkere, minoritetsspråklige, fremmedspråklige eller fjernkulturelle. Det som det i praksis er snakk om, er oftest de som ser annerledes ut og som man antar oppfører seg og tenker annerledes enn et forestilt norsk kollektivt «vi». Antropologen Thomas Walle, som har forsket på norskpakistanere, er en av mange som har påpekt at hva som ses som «innvandrer» for en stor del handler om hva majoritetssamfunnet ønsker å distansere seg fra (Walle 2011:10). I 2002 skrev Marianne Gullestad at

Den prototypiske 'innvandrer' er i Oslo for øyeblikket gjerne ufaglært og dessuten kanskje muslim og 'pakistaner'. I Finnmark er han gjerne 'tamil' og buddhist, eller 'russer' og ortodoks, og i Kristiansand gjerne 'vietnameser' og katolikk. (Gullestad 2002:89)

Slik Gullestad framstiller det får gjerne innvandringsgruppene både en nasjonalitet og en religion tilskrevet. Akkurat det religiøse aspektet er sannsynligvis av nyere dato, noe flere forskere har påpekt (se for eksempel Walle 2011:11). Gullestad viser uansett at bildet av den typiske migranten endrer seg med tid og sted, og dessuten at dette bildet gjerne er ganske konkret, og bærer tunge fortellinger med seg.

Min interesse for svensk innvandring i Norge ble vekket i Mangfoldsåret 2008, da hele det norske kulturfeltet ble invitert inn i en stor dugnad for å øke «mangfoldet» i kulturlivet. Jeg hadde det året jobb i et prosjekt som skulle samle livshistorier og folkløse blant migranter i Norge³. I løpet av arbeidet med dette prosjektet (med frivillige, offentlig sektor, historielag, kvinnegrupper og forskere – kort sagt «folk flest»), møtte jeg en mengde forestillinger om hva en innvandrer «er». Som oftest var det snakk om en mørk, muslimsk mann.

Det er to ting som skjer når en slik forståelse av hva en innvandrer «er» får lov å dominere den norske diskursen. For det første sementeres oppfatningen av at Norge oversvømmes av fattige, traumatiserte muslimer. Når for eksempel Statistisk sentralbyrå presenterer tall som viser at så-og-så mange innvandrere er bosatt i Oslo, ser folk flest lett for seg at alle de menneskene som skjuler seg bak tallene er mørkhudete og fremmede fra «oss» i religion og sosiokulturell bakgrunn. For det andre forsvinner store grupper mennesker helt ut av forståelsen av hvem som finnes, hvem det er det norske storsamfunnet skal forholde seg til (Walle 2011:11). Å forske på interneuropeisk, og i mitt tilfelle til og med internnordisk, migrasjon, kan slik sett være et godt korrektiv til stereotype forestillinger om migranter.

Problemstilling

Med utgangspunkt i at svensker for første gang på nesten hundre år har blitt en stor og synlig migrantgruppe i sitt naboland, har målet med denne avhandlingen vært å nærlese fortellinger om det norsksvenske, eller rettere sagt fortellinger om det svenske i det norske. Jeg har ønsket å undersøke hvordan unge svenske migranter i Oslo forstår, konstruerer og forteller sin migrasjon og sine liv i Norge, og hvordan norsker forholder seg til de unge migrantene i medier og populærkulturelle uttrykk. Jeg har tatt tak i den historiske bakgrunnen, samtidas kategoriseringer, humor som forhandlingsarena, transnasjonalitet på og ut over nettet og til slutt ungdomstid som fenomen for å forsøke å gi et bilde av hvilke konflikter, forhandlinger og omformuleringer som oppstår i kontaktpunktene og bruddflatene mellom norsker og svensker i Oslo

³ *Mangfoldige minner*, et samarbeid mellom flere organisasjoner i regi av Norsk lokalhistorisk institutt.

Et teoretisk ståsted: det dialogiske

Denne avhandlingen trekker vekslers på flere teoretiske innfallsvinkler, men står særlig i gjeld til narratologisk tenkning. Det er mange former for narratologisk forskning, og narratologi bedrives innenfor så forskjellige felter som filosofi, litteraturvitenskap og antropologi. Narratologi er slik sett et ganske misvisende begrep – det ville være mer presist å snakke om *narratologier*. Jeg står selv i en folkloristisk fagtradisjon, og forholder meg til fenomener som muntlighet, tradering, performans og livsfortelling. Slik min problemstilling har vært formulert, forsøker jeg å se sammenhengen mellom enkeltindividers framstillinger av seg selv i livsløpsintervjuer og på nett, og hvordan andre omtaler dem i populærkultur og media. Fokuset er altså intertekstuel.

Intertekstualitet slik begrepet ble introdusert av Kristeva i 1966 var dypt influert av Bakhtins ideer (Kristeva og Moi 1986:34). Det innebærer noe mer og noe annet enn at tekster siterer og inspirerer hverandre. I min avhandling vil fokuset på intertekstualitet for eksempel også føre til analyser av forholdet mellom tekster og visuelle ytringer, historiske forestillinger og populærkulturelle uttrykk. Avhandlingen jeg har skrevet, er fundert i Mikhail Bakhtins ideer om talekommunikasjonssjangre, og hans tekster om det dialogiske. Men jeg bruker også andre teoretikere enn Bakhtin for å forstå materialet mitt, og enkelte av disse kan sies å stå i et motsetningsforhold til Bakhtins til dels ganske radikale synspunkter. Jeg har valgt å se det slik at Bakhtins teorier ikke er brillene jeg ser alt gjennom, men et verktøy blant flere mulige. Jeg konsentrerer meg om ytringen og fortellingen som kulturelle størrelser, og fortellingens innflytelse på levd liv og skapt samfunn, men benytter meg også av andre innfallsvinkler når jeg mener det er nyttig. Jeg mener Bakhtin, særlig i seinere verker, først og fremst er viktigst som språkfilosof, og det er slik jeg vil bruke hans teorier: til å forstå individuelle ytringers forhold til andre(s) ytringer, og til den kultur de ytres i.

Materialet som brukes i denne avhandlingen er i hovedsak tekster skapt i livsløpsintervjuer med unge svensker, ytringer framkommet på en Facebookgruppe, og sist men ikke minst populærkulturelle ytringer og medieoppslag med tilhørende nettdebatter. Mikhail Bakhtin skriver i teksten som på norsk er publisert som artikkelen «Spørsmålet om talegenrane» at alle ytringer reflekterer hverandre, og at alle ytringer bør

vurderes som et svar på tidligere ytringer innenfor den samme sfæren. Han skriver selv at ordet svar her bør forstås på videst mulig måte, og han bruker også begreper som «gjenklang» (Bakhtin 1998:35). Jeg forstår ham slik at innenfor enhver menneskelig kommunikasjonssituasjon vil det over tid dannes visse rammer for hva som sies, og for hva som *kan* sies, altså en form for sjangre. Både ytringene i seg selv, og måten de ytres på, bestemmes av sammenhengen de står i, og kan bare vurderes innenfor disse rammene. Sjangrene bringer med seg det relativt stabile, mens ytringen i seg selv representerer det skapte og nye (Morson og Emerson 1990:89). I tillegg vil det innenfor hver sjanger eller sfære finnes autoritative ytringer som i særlig grad preger andre ytringer (Bakhtin 1998:32). Hvert individ som ytrer noe, har både en konserverende rolle som bærer av sfærens ytringsnormer, og en kreativ rolle i det hun gjengir på en mer eller mindre omformende måte – hun kan for eksempel bruke andres tidligere uttalte ytringer på en ironisk, overdrivende eller spørrende måte. Dette alltid nærværende ekkoet av andres ytringer som klinger med individets nye ytringer kalles gjerne det dialogiske, men begrepene dialogiskhet og dialogisme har blitt brukt til mye ulikt. Bakhtin selv ser ut til å ha ment mye forskjellig med disse begrepene (Morson og Emerson 1990ff). Jeg bruker begrepene her først og fremst i den betydning at alle ytringer er dialogiske på den måten at de står i forhold til og til dels baserer seg på tidligere ytringer, samtidig som de forventer og forbereder svar.

Bakhtin har hjulpet meg å forholde meg til materialet mitt som intertekstuell, der ulike ytringer i materialet forholder seg til hverandre på mange ulike og stadig kryssende måter. Det omfatter også en form for samarbeid eller i alle fall samhandling mellom den som står bak ytringen og den som er dens mottaker, om så mottakeren er tydelig til stede (som i intervjuene mine) eller hun er mer abstrakt forestilt, som en potensiell tilhører eller leser (som i mye av det populærkulturelle materialet og i Facebookmaterialet mitt). Jeg har undersøkt ytringer om svenske migranter i Norge over flere år, og med det dialogiske som perspektiv har jeg fått mulighet til å undersøke forflytninger og omtolkninger av ytringer og forståelser av både det svenske og det norske.

Ytringen

Det er systemet av ytringer, systemet av fortellinger, og deres innbyrdes tilhørighet, sammenheng, motsetning og protest, som spesielt har interessert meg. Ytring forstår jeg i

ordets videste forstand. Dette er enkelt på norsk, siden ordet i vårt språk gjerne forstås ganske vidt. Det er mer omfattende enn det engelske ordet *utterance*, som er mindre brukt i dagligtalen og har et mer lukket betydningsinnhold. På norsk kan vi for eksempel ha ytringsfrihet, en frihet som naturlig forstås å omfatte både kunstuttrykk, avisartikler og utrop. Begrepet ytring blir heller ikke automatisk assosiert med det talte ord, eller til og med nødvendigvis med ord. Slik er begrepet sannsynligvis også bedre egnet til å oversette Bakhtins russiske *slovo* enn det franske *mot* fra Kristevas oversettelse (Kristeva 1985). *Slovo* har i følge den danske Bakhtin-eksperten Nina Møller Andersen grunnbetydningen *ord*, men det kan også bety språk (Møller Andersen 2002:34). Forskjellen er viktig, fordi jeg mener at Bakhtins viktigste bidrag til språkfilosofien er at han mener ytringen er språkets grunnleggende enhet i kraft av å være meningsbærende. Den viktigste delen av språket er meningsinnholdet ved det som sies, ikke tekniske sider som for eksempel ordet eller setningen, selv om et ord eller en setning godt kan være en ytring. Uten mening, eller uten behov for å uttrykke mening, intet språk. Med Nina Møller Andersens ord forholder jeg meg til Bakhtin som «sprogteoretiker, ikke teoretikeren der ser på sproget som isoleret system, men på sprogbrugen, altså ikke sætningens teoretiker, men ytringens, dvs. sproghandlingens teoretiker.» (Møller Andersen 2003:118)

Bakhtin hevder at ytringen er unik, individuell og enestående, men samtidig dialogisk, strategisk og historisk situert (Bakhtin 1986:91). Ytringen er en handling, en talehandling – ikke bare fordi taleren «gjør noe» med ordene sine, men også fordi hun med sin ytring forutsetter svar, forutser dem og tiltaler dem. På samme måte baserer hun sin ytring, måten den ytres på, sjangeren den plasserer seg i og for eksempel valget av ord, på tidligere ytringer. Ytringen er interindividuell, og er en bro som støtter seg både på taleren og den adresserte (Morson og Emerson 1990:129). Når informantene mine beskriver eller kommenterer sine liv i Norge gjør de det med utgangspunkt både i det som tidligere er sagt om svenske migranter, og med forventning om at deres egne stemmer også kommer til å bli hørt – og svart på.

Narrativet og den aktive forståelsen

Den amerikanske filmviteren Rick Altman lanserte med boka *A theory of narrative* nyttige og til dels nyskapende perspektiver på narrativet som fenomen, og jeg ønsker å bruke disse når jeg definerer min egen bruk av begrepet narrativ. Altman er opptatt av at man i

en definisjon av narrativer må inkludere nok tekster – ikke for mange (en for bred definisjon) og ikke for få (en for smal definisjon). Han er også – og dette er nyttig for meg – opptatt av at definisjonen må være basert på et gjennomtenkt variert korpus (Altman 2008:10). Et narrativ, en fortelling, er en egen sjanger innenfor språket. Vanlige definisjoner baserer seg først og fremst på at narrativet forteller en historie, altså at narrativet presenterer et handlingsforløp. Mange setter likhetstegn mellom fortelling og narrativ, og dette kommer også jeg til å gjøre. De to ordene vil altså være synonyme i denne avhandlingen. Kulturhistorikeren Audun Kjus har tatt utgangspunkt i en ordboksdefinisjon av narrativbegrepet, «Fortellinger er språklige fremstillinger av virkelige eller tenkte begivenheter», og modifisert den til «Fortellinger er ytre representasjoner for hendelsesforløp» (Kjus 2008:31). Begrepet hendelsesforløp er viktig her. Et narrativ er et utsnitt av en kaotisk verden, en verden der det alltid vil foregå mange ulike ting på en og samme tid. Narrativet, fortellingen, velger ut en eller flere av disse begivenhetene, og følger dem. Fortellingen er altså verken en beskrivelse eller en ramme, men et kamera som zoomer inn på en aktør og forteller hva hun gjør eller hva som skjer med henne.

Altman definerer narrativer gjennom tre områder: narrativt materiale, narrativ aktivitet og narrativ drift (Altman 2008:11ff). For det første må et narrativ ha handling (action) og aktører (character) for å kalles et narrativ, og dette utgjør det narrative materialet. For det andre må noe aktivt gjøres med disse grunnforutsetningene: fortelling er å velge ut visse handlinger og aktører blant et utall mulige. Denne aktiviteten kaller Altman «følging» (following) og innramming (framing). Det tredje området Altman framhever som viktig er det han kaller narrative drift (narrative drive), en aktiv tendens til å betrakte en tekst som en fortelling.

For Altman er det faktum at teksten⁴ følger en aktør helt avgjørende for om vi forstår det som et narrativ. Det er mulig å påstå at han her legger seg nært opp til det Bakhtin kaller aktiv forståelse (se for eksempel Morson og Emerson 1990:127ff), selv om det hos Altman er slik at «følgingen» nærmest er en del av tekstens karakter, mens den aktive

⁴ «Tekst» er her forstått bredest mulig – Altman forholder seg først og fremst til film og TV.

forståelsen hos Bakhtin åpenbart er leserens⁵. Når Bakhtin diskuterer ytringens tosidighet, dens dialogisme, legger han vekt på at en ytring ikke bare med nødvendighet har en mening. Ytringen og ytringens meningsinnhold må også oppfattes av noen. Ytringer har en iboende adressivitet, de retter seg mot noe(n) og forventer å oppfattes, forventer å bli tolket. Denne adressiviteten krever av mottakeren at hun ikke bare oppfatter, men også vurderer ytringen og plasserer den innenfor sin egen forståelseshorisont. Ikke minst krever ytringer en forberedelse av et svar fra mottakeren (Bakhtin 1986:68). Når jeg velger å forstå narrativer eller fortellinger som en helt spesifikk type eller sjanger av ytringer, mener jeg også som Altman og Bakhtin at lytteren må ha en viss vilje til å forstå ytringen som fortellende, for at den skal oppfattes som det. Det må finnes en mottaker som definerer ytringen som fortellende, om ytringen med rimelighet skal kunne defineres som et narrativ. Dette er også et viktig element innenfor samfunnsvitenskapelige og psykologiske forståelser av narrativer, der definisjoner av narrativer oftest har tre viktige aspekter: kronologi, meningsfullhet og at narrativene er sosiale, altså at de er laget for eller henvender seg til et publikum (Jansen 2013:28).

En tilbakevendende diskusjon når man jobber med narratologi går på hvorvidt narrativer er en grunnleggende del av all menneskelig aktivitet (Brockmeier og Carbaugh 2001:14) eller om det er et språklig og/eller mentalt verktøy som vi bruker til å forstå en kaotisk verden. Jeg er tilbøyelig til å holde med David Carr i dette spørsmålet, som hevder at vi som mennesker ikke har tilgang til virkeligheten uten som en temporær, og derfor narrativ størrelse (Carr 1986). Det kan uansett hende at det er nok å fastslå at narrativer og narrativitet er en «essential strategy of human life, and thus a basic aspect of human life» (Altman 2008:1). Det er i alle fall åpenbart at fortellinger er en viktig side ved hvordan vi som mennesker tolker og skaper våre verdener. Å forme fortellinger, enten det er som en del av en privat tankeprosess eller som en del av kommunikasjon med andre mennesker, er en sentral del av hvordan vi fortolker og forhandler våre opplevelser og vår plass i verden (Baumeister og Newman 1994:677). Jeg har forsøkt å finne ut hva det er som preger mine informanternes fortellinger, enten det har vært ytringer om svenskhet i Norge, eller andre ytringer tilhørende helt andre talekommunikasjonsskjeder.

⁵ eller lytteren eller tilskuerens etc.

Den dialogiske identiteten

Både studiet av migranter, studiet av unge mennesker og studier som tar utgangspunkt i medier og populærkultur, har på alle mulige måter nytte av å se på menneskers opplevde og tilskrevne identitet som dialogisk og fleksibel og samtidig sosialt, kulturelt og historisk situert. Det gjelder menneskets personlige identitet (hennes opplevelse av å være «seg selv» over tid og rom), og det gjelder menneskets gruppeidentiteter (hennes opplevde og/eller tilskrevne tilhørighet til ulike sosiale og kulturelle konfigurasjoner). Denne avhandlingen går ut fra at all identitet blir til i dialog med Den (eller Det, eller De) Andre, og dessuten at identitetsbygging ofte tar utgangspunkt i negasjoner, altså hva man *ikke* er (enten det er noe man ønsker å være, eller noe som oppfattes som uønsket). Sosiologen Floya Anthias har satt spørsmålsteget ved hvorvidt begrepet identitet overhodet har analytisk verdi, og har pekt på hvordan selve konseptet fører med seg en form for essensialisme (samme hvor mye man plasserer ord som «hybrid» eller «transnasjonal» foran det) (Anthias 2001:625). Anthias har foreslått termen *translocational positionality* som et alternativ, der det translokale refererer til sosiale rom som inkluderer kjønn, etnisitet, klasse og så videre, mens det posisjonelle refererer til hvordan mennesket er plassert i dette – gjennom både struktur og agens. Translokal posisjonalt er et verktøy som understreker både praksiser, prosess og deres hierarkiske resultat. Hvor man er plassert i sosiale kategorier, for eksempel i form av å identifiseres som «svensk» eller «norsk», både er effekter av kategorisering og har effekter på levd liv.

Nasjonalitet, i betydningen opplevd og/eller tilskrevet tilhørighet til en nasjonal(stat) er et av flere underliggende tema for denne avhandlingen. Fredrik Barth og andre har hevdet at denne typen gruppeidentiteter oppstår gjennom sosial organisasjon av kulturforskjeller (Barth 1969), bygget opp gjennom kontrasterende symboler. I Norden har disse kontrasterende symbolene ofte vært koblet til andre nordiske land. Men identiteter bygges ikke opp en gang for alle, de eksisterer kun som kontinuerlig skiftende narrative størrelser (Bagnoli 2006). Identiteter skapes gjennom fortelling, gjennom narrativ ordning av kaos. Dette innebærer at identiteter ofte kan inneholde selvmotsigende elementer. Man kan utmerket godt regne seg (og regnes av andre) som bærer av flere tilsynelatende gjensidig utelukkende identiteter. Dette betyr ikke at alt flyter eller oppstår som tilfeldigheter, men tvert om at alle identiteter skapes i dialog med sine omgivelser. Selvets identitet over tid,

dets sammenhengende permanens gjennom livet, er dypest sett en illusjon. Denne permanensen er likevel sterkt opplevd og alltid tilstedeværende hos mentalt friske mennesker. I livsløpsfortellinger, som denne avhandlingens analyser delvis er basert på, får denne selvidentiteten sitt narrative uttrykk – oftest formet som en utfoldelse eller utvikling av det egentlige, innerste jeg-et. Selvet tar gjennom fortellingen plass i sin historie, og i sitt sted. Men hvordan dette framstilles i fortelling vil variere både med når i livet det fortelles, og hvem det fortelles til.

Materialet

Materialet som denne avhandlingen og de analysene jeg gjør i den baserer seg på, er som nevnt tredelt. Min arbeidsform har vært multimetodisk.

For det første har jeg gjort åpne intervjuer med 17 unge svenske arbeidsmigranter som bor eller har bodd i Oslo. Det dreier seg om omtrent 30 timers lydopptak som langt på vei også har blitt transkribert i løpet av arbeidet med å analysere de fortellingene som finnes der. I tillegg har jeg gjennom et samarbeid med Akershusmuseet fått tilgang til deres ti intervjuer med unge svensker i anledning dokumentasjonsprosjektet Ny i Indre Skandinavia, et samarbeidsprosjekt mellom svenske og norske institusjoner. Leder for prosjektet på Akershusmuseet, Kirsten Linde og jeg har gjort fire av disse intervjuene i fellesskap og har benyttet oss av en nesten likelydende intervjuguide. Analysene i avhandlingen baserer seg på de intervjuene jeg har gjort alene, pluss de jeg har gjort sammen med Linde. Det vil til sammen si 21 unge svenskere livsfortellinger, fra 10 unge menn og 11 unge kvinner.

De unge svenskene det dreier seg om, var da de ble intervjuet mellom 20 og 39 år, gjennomsnittlig 27. De kommer fra ti av Sveriges 25 län, fra Skåne i sør til Norrbotten i nord. De fleste av dem kommer fra mindre byer og tettsteder – selv om jeg også har intervjuet unge som har vokst opp i storbyer. Aldersmessig er informantene gjennomsnittlige for svenske migranter i Norge, og statistikk over folkeregistrerte flyttinger viser at det kommer migranter til Norge fra alle svenske län (Statistiska centralbyråen 2014b). Slik sett er informantene mine etter alt å dømme representative. De er imidlertid ikke representative på den måten at de fleste av dem har forblitt i Norge. To av informantene hadde allerede flyttet hjem til Sverige da jeg snakket med dem. Bare noen

få andre har flyttet hjem i etterkant. Dette gjør informantene mine litt uvanlige, men ikke desto mindre interessante.

For det andre har jeg gjort feltarbeid på ei Facebookgruppe. Den er en av mange grupper som har blitt opprettet av, retter seg mot og drives av unge svenske arbeidsinnvandrere i Oslo, men har over tid blitt den uovertruffent største. Det var ikke opprinnelig planlagt at jeg skulle gjøre et studie av ei Facebookgruppe til et av hovedpoengene i avhandlingen min. Men informantene selv pekte meg mot at det fantes et fellesskap på nettet som var viktig for dem, og som spilte en rolle i hverdagslivet for mange⁶. Jeg bestemte meg for å gjøre et feltarbeid på dette nettsamfunnet, for å se hva slags sosialt liv som foregikk der, og forsøke å forstå hva slags betydning et slikt fellesskap kunne ha. Mitt feltarbeid på Facebookgruppa er også en anerkjennelse av at jeg mener at det ikke er noen grunn til å skille menneskers liv på nett fra andre deler av deres liv (se for eksempel Garcia et al. 2009). De fleste (unge – men også eldre) svensker og norsker har blitt vant til å tenke på sosiale medier som nettopp ett av flere sosiale rom (Donath og boyd 2004:71).

Jeg har fulgt Facebookgruppa gjennom tre års sporadisk observasjon, som flue på veggen, altså kun en *lurker*⁷. Omtrent midtveis i prosjektet gjorde jeg nesten kontinuerlig feltarbeid i tre måneder. I disse månedene lagret jeg hver torsdag de øverste postene på gruppa for videre analyse (å lagre alle innlegg ville skapt et uhåndterbart materiale). Torsdager ble valgt fordi dette er en dag i uka da det var mulig for meg å få med både medlemmenes hverdags- og helgeliv. Perioden som var valgt var mars til mai, noe som prinsippet skulle gi meg en viss balanse i deltakelse fra fastboende svensker og sesongarbeidere. Etter feltarbeidsperioden har jeg fortsatt å være helt passiv tilskuer, og har kun lagret enkelte innlegg som var spesielt interessante for temaene jeg har ønsket å se

⁶ Jeg bør med en gang nevne at selv om enkelte av informantene jeg intervjuet var medlemmer av Facebookgruppa, var ingen av dem i det man kan kalle den harde kjernen av deltakere i gruppa da jeg gjorde feltarbeid der. Jeg har av personvern hensyn ikke gjort noen koblinger mellom de to materialene.

⁷ Lurker kunne kanskje vært oversatt til «snuser» eller «lurer» på norsk. Det engelske ordet har opprinnelig en negativ klang, noen som «lurker» har som regel onde hensikter. I nettsammenheng har ordet etter hvert fått en mer nøytral assosiasjon, og betegner en person som leser / befinner seg på et sosialt nettsted uten selv å gjøre noe, det vil si uten å legge inn egne innlegg eller kommentarer. De aller fleste sosiale nettsteder har omkring 90 % lesere / deltakere som kun leser og ikke bidrar. (Nielsen 2006)

nærmere på (siden gruppa er åpen, og til tider ekstremt aktiv, er den formen for lurking som jeg har bedrevet sannsynligvis ganske vanlig der). Til sammen litt over 1000 unike⁸ medlemmer er synlige i mitt materiale, i til sammen omkring 360 unike poster med tilhørende tråder⁹. Det er imidlertid en klar overvekt av aktivitet blant en hard kjerne på omkring 30 personer.

For det tredje har jeg i perioden medio 2008 til medio 2014 fulgt nyhetsoppslag og populærkulturelle ytringer som på ulike vis kommenterer eller forholder seg til svenske migranter i Norge. Det er snakk om rundt 150 avisartikler, TV-dokumentarer, radioprogrammer og liknende. Av disse kommer 50 oppslag fra svenske medier og 10 fra internasjonale, men de fleste er norske (og av dem to tredjedeler fra hovedstadsavisene). Mens de norske ytringene representerer et systematisk innsamlet materiale ved hjelp av blant annet søk i A-tekst og Google, er det svenske og internasjonale materialet mer tilfeldig, og brukes dermed også mindre i analysene mine. Jeg har prioritert å inkludere de svenske ytringene som direkte forholder seg til, har hatt innflytelse på, eller som står i åpenbar motsetning til det norske materialet. I tillegg til materiale fra nyhetsmediene har jeg også samlet inn materiale fra blant annet spørrelistesvar hos Norsk etnologisk gransking, nett-serier, poptekster, graffiti, vitser, film, reklame, blogger og skjønnlitteratur. Både nyhetsmedienes kommentarfelter og debatter på videodelingsnettsteder er en del av dette materialet. Jeg har selvfølgelig ikke vært i stand til å samle, langt mindre analysere, absolutt alt som er sagt og skrevet om de unge svenskene i offentligheten. Men diskursen har ikke vært bredere eller mer omfattende enn at jeg kan være ganske trygg på at jeg har fått med meg det viktigste. Jeg har konsentrert meg særlig om de ytringene som har fått stort gjennomslag, ved at de for eksempel har vært sitert av flere, eller har avstedkommet debatt på nettet.

Til sist bør det nevnes at selv om jeg ikke har drevet systematisk observasjon, har det ikke vært til å unngå at jeg som bosatt og arbeidende i Oslo har observert og tatt del i utallige

⁸ Tallet har stort potensiale for feil – medlemmer kan ha brukt ulike navn i perioden, og svært vanlige navn kan ha blitt talt som én person.

⁹ Jeg har under tvil valgt begrepet «tråd» for å betegne et hovedinnlegg med tilhørende svar på Facebook, et begrep lånt fra nettforumer. Det har også støtte i materialet mitt – de unge svenskene bruker iblant ordet tråd for å betegne en rekke med svar.

hverdagslige interaksjoner mellom unge svensker og hovedstadens øvrige befolkning. Jeg har diskutert prosjektet mitt på fest hos svenske naboer, har stilt spørsmål om hverdag og språk til betjeningen på kafeer jeg har frekventert i perioden, og jeg har fått innspill på hypotesene mine av frisører, sykepleiere og andre tilfeldige bekjentskaper. Dette underkommuniseres nok i avhandlingen slik den foreligger, men har vært et viktig supplement for meg i arbeidet med det øvrige materialet mitt. Det har vært med på å forme hvordan jeg har gått fram, både metodisk og analytisk.

Ytringene som er gjenstand for mine analyser kommer både fra nedskrevne og muntlige kilder, pålogga og avlogga tekster, offentlig og populærkulturelt mediert. Mine begreper pålogga og avlogga er inspirert av kulturhistoriker Liv Bjørnhaug Johansens oversettelse av *online* og *offline* (hun bruker tilkoblet og avkoblet i sin masteroppgave). Det refererer altså til talehandlinger gjort koblet til internett eller ikke koblet til internett (Johansen 2007:17). Min interesse er det innbyrdes forholdet mellom alle disse ulike ytringene, og hva det innbyrdes forholdet gjør med dem. Om man ønsker å forstå hvilke normer som ligger til grunn for de enkelte kommunikasjonsfærene, i de enkelte miljøer eller talesituasjoner, må man studere hvordan ytringer mer eller mindre kreativt reproduserer og svarer på andre ytringer (Flinterud 2012:44). Man må altså studere det dialogiske, narrativens ekko. I mange tilfeller vil det selvfølgelig være vanskelig å fastslå hvor en sfære eller kommunikasjonskjede begynner og slutter, for ikke å snakke om å slå fast hvilke ytringer fra hvilke sfærer en enkelt ytring svarer på eller gjenlyder av. I andre tilfeller, som i denne avhandlingen, finnes det ytringer som er så autoritative, så tydelige og så konkrete at man nesten i detalj kan studere deres veier gjennom kommunikasjonsfæren.

Intervjuene som denne avhandlingen behandler, er livsløpsintervjuer tatt opp på bånd. Livsløpsintervjuet som form har etter hvert en lang tradisjon innenfor kulturhistorien og beslektede fag (Eriksen 1999), og jeg valgte en form som falt meg naturlig etter flere tidligere intervjuprosjekter. Mens noen av de innspilte intervjuene kan synes å ha karakter av å være monologer, har de fleste samtaleform, med stadige hopp mellom intervjueren og den intervjuedes ytringer. I tillegg har de selvfølgelig innhold som svarer på andre, tidligere, ytringer, også ytringer utenfor den aktuelle intervjusituasjonen – det Bakhtin kaller superadressaten (Morson og Emerson 1990:135) og som Oscar Pripp omtaler som

den tredje nærværende (Pripp 2001:73ff). Forstått som ytringer er altså også intervjuene slik de fremstår dialogiske i form så vel som i innhold.

Sjangermessig er det store ulikheter mellom de ulike materialtypene jeg baserer avhandlingen på. Men temaet som diskuteres, innholdet, er for en stor del det samme. Den tredje nærværende er også for en stor del den samme, og kan kort fortalt sies å være populærkulturelle ytringer og medieoppmerksomheten rundt de unge svenskene selv. Men det er også andre sfærer som bryter inn og har betydning for hvordan man kan forstå de måtene de unge svenskene forteller sine liv. Det gjelder blant annet lokale forståelser av de unges plass på arbeidsmarkedet, historiske forståelser av relasjonen mellom norsker og svensker, nordisk innvandringsdebatt og vår tids oppfatning av ungdomstida som liminal og midlertidig.

Fra intervjuer til observasjon på ei Facebookgruppe

Jeg har oppsøkt potensielle informanter via sosiale medier (på Oslosvenskers Facebookgrupper i tillegg til diverse hjelpesider på internett beregnet på unge svensker ute i eller på vei ut i verden), ved å snakke med svensker jeg har møtt, via snøballmetoden og i mitt eget nettverk, og ved å direkte oppsøke arbeidsplasser i Oslo sentrum. Samarbeidet med Akershusmuseet har gitt meg mulighet til å komme i kontakt med unge svensker som har hatt bosted (så vidt) utafor Oslogryta, og tilgang til flere intervjuer enn jeg ville har rukket over selv. Kirsten Linde ved Akershusmuseet er selv dansk, noe som iblant har gitt en ekstra dimensjon til samtalene som har oppstått i intervjuene. Det kan også være en fordel i seg selv å være to sammen om intervjuer.

Jeg har lang erfaring med å oppsøke fremmede for intervjuer, og har opplevd at de unge svenskene har vært forholdsvis vanskelige å få til å stille til intervju i forhold til andre grupper jeg har oppsøkt tidligere. Jeg ville kanskje avfeid det som tilfeldigheter om det ikke var for at Johanna Frank kunne fortelle meg at hun opplevde det samme da hun studerte svensker i Norge i forbindelse med masteroppgaven *Likhetens gränser*, levert ved Universitetet i Bergen i 2012. Frank er selv svensk, og burde slik sett kanskje ha lettere for å få kontakt. Det er vanskelig å peke på noen entydig grunn til at det har vært vanskelig. For å takke ja til å delta som frivillig i forskningsprosjekter bør man A) ha en eller annen form for egen interesse i prosjektet (få fortalt sin side av saken, synes det er

underholdende eller på annen måte få noe igjen for det) og B) forstå hva prosjektet dreier seg om. Kanskje har det vært lite av begge disse faktorene i mitt prosjekt. Andre migrantgrupper i Norge, der flere enten har vært i landet lenge eller har en klar idé om at de har tenkt å bli værende, kan ha større grunn til å ønske å «fortelle sin historie» eller «gi sin versjon», og legge noe igjen av seg i den større «Historien om Norge» enn det svenskene generelt har. De unge svenskene som gruppe har nok foreløpig tenkt lite på sin rolle eller plass i den norske historien, og har lite behov for å markere seg – noe som sannsynligvis er ganske typisk for nyankomne arbeidsmigranter. De har kanskje også møtt lite motstand i det norske samfunnet, ingen store løgner om dem selv som de har behov for å motbevise – selv om det finnes elementer av dette i materialet mitt, og som jeg skal komme tilbake til.

Like viktig som å forstå hvorfor folk takker nei til å delta i forskningsprosjekter, er det å forstå hvorfor de takker ja – det er jo heldigvis mange som gjør det også. Det er ikke noe entydig svar på dette spørsmålet heller, og ingen enkelt faktor vil være dekkende for alle informantenes intensjoner. Men noen peker seg ut. For det første har en del av de unge menneskene jeg har fått lov til å snakke med, hatt det samme drivet som andre migranter jeg tidligere har snakket med for å få fortelle *sin* side av historien. De har for eksempel kunnet ha et behov for å snakke om hvordan de ikke er slik de opplever at norsker tror at de er, et behov for å forklare og bevise at de er oppegående mennesker som bidrar til samfunnet. For det andre har en del av informantene funnet selve prosjektet mitt morsomt eller interessant, og har hatt lyst til å være med av den grunn. Noen har ikke gitt uttrykk for noen av disse to motivasjonene, men har forklart at de ønsker å være hjelpsomme. Når jeg har spurt om de kan hjelpe meg, så har de rukket ut en hånd og forsøkt så godt de har kunnet, også selv om de kanskje ikke har forstått hva det er jeg har ønsket å oppnå med å skrive doktorgrad om dem.

Jeg har aktivt presentert informantene mine med utsagn fra tidligere intervjuer. For eksempel har jeg sagt at «Den forrige jeg snakket med fortalte at... Hva synes du om det?», for å teste om ulike temaer som kom opp var vanlige problemstillinger eller ikke, og for å få ulike syn på samme sak. Jeg har også eksperimentert med å dele arbeidshypoteser og funn med informantene mine underveis, noe som var svært vellykket i og med at informantene oftest gladelig delte sine egne meninger om temaene, og også

protesterte hvis de var uenige (se for eksempel Sørensen 2003:851 for en liknende metode). Informantene som stilte opp til intervju viste seg for det meste å være litt eldre unge voksne, som gjerne hadde bodd flere år i Norge. En god del hadde bestemt seg for å bli. Facebookmaterialet ga meg anledning til å inkludere også yngre svensker i analysen, og å få med stemmene til nyankomne i Oslo. Slik fikk jeg også innblikk i sesongarbeidernes hverdag – mennesker det ellers hadde vist seg å være vanskelig å rekruttere til prosjektet.

Materialet framkommet på Facebookgruppa har selvfølgelig en helt annen karakter enn det som har framkommet gjennom intervjuer. Det omhandler likevel mange av de samme spørsmålene og temaene, i og med at begge materialene forholder seg til hvordan det er å være svensk i Oslo. Hvilke stemmer det er som lyder, er imidlertid ganske annerledes. Mens intervjuene mine er gjort med svensker med en gjennomsnittsalder på oppunder 30 år, ser gjennomsnittsalderen til de som er mest aktive på Facebookgruppa ut til å være noe lavere. I tillegg brukes Facebookgruppa særlig av nyankomne svensker til Oslo. Deres erfaringer med Norge og med den norske hovedstaden er dermed ofte mer begrensa enn det de jeg kaller hovedinformantene mine, altså de jeg har intervjuer med, kan vise til.

Etikk i et uoversiktlig felt

En viktig side ved forskning på levende mennesker er at forskningen ikke skal være til ulempe for dem det gjelder. Min forskning er kvalitativ, og baserer seg i stor grad på livsløpsintervjuer, som ofte inneholder personlig informasjon. I tillegg omhandler mitt prosjekt mennesker som per prosjektets avgrensning tilhører en migrantgruppe. I lovverket regnes opplysninger om «rasemessig eller etnisk bakgrunn»¹⁰ som sensitiv informasjon, og dette har for meg betydd ekstra restriksjoner på hvordan jeg har kunnet behandle materialet.

¹⁰ Sammen med «politisk, filosofisk eller religiøs oppfatning, at en person har vært mistenkt, tiltalt eller dømt for en straffbar handling, helseforhold, seksuelle forhold, og medlemskap i fagforeninger» (Justis- og beredskapsdepartementet 2000)

I det meste av faglitteraturen tas det for gitt at informanter til forskning anonymiseres, og dette er en selvsagt del av det norske lovverkets standarder. Informasjon om hvem mine informanter er, skal beskyttes – navn på personer, steder og andre identifiserende opplysninger skal ikke offentliggjøres. Det kan virke selvsagt, men er ikke uproblematisk. Noen av mine informanter har tatt det for gitt at når de ble med på et slikt forskningsprosjekt ville de bli anonymisert. Andre har ikke sett vitsen, eller ikke bekymret seg for spørsmålet. Atter andre har faktisk uttrykt ønske om å bli identifisert, og få lov til å stå for sine meninger offentlig. Jeg har valgt å si til dem at jeg uansett ville anonymisere dem, med henvisning til lovverket og av hensyn til konsekvens siden jeg skulle anonymisere de andre informantene. Dette har de akseptert. Det er likevel ikke en avgjørelse jeg er fullstendig komfortabel med. I utgangspunktet mener jeg at informantene skal få ha eierskap på materiale skapt av eller sammen med dem. Om de ønsker å stå med fullt navn, bør jeg respektere dette. Sosiologene Liz Tilley og Kate Woodthorpe har diskutert denne problemstillingen, og de påpeker at det konvensjonelle kravet om, og praksisen av, anonymisering av alle involverte i forskningsprosjekter kan komme i konflikt med både samfunnets åpenhetskrav og visse forskningspraksisers ønske om å være styrkende eller frigjørende for gruppa man forsker på (Tilley og Woodthorpe 2011). I mitt tilfelle er det også i konflikt med noen av informantenes uttrykte ønsker. Jeg har falt ned på å anonymisere, men vil altså understreke at dette ikke har vært et selvsagt, eller uproblematisk valg.

Både stedsnavn, navn på arbeidsplasser og til en viss grad andre personopplysninger har blitt anonymisert i materialet denne avhandlingen bygger på. Anonymiseringen har likevel først og fremst dreid seg om endringer av personnavn. De unge svenskene som jeg har intervjuet har blitt anonymisert ved at de er gitt navn hentet fra Vilhelm Mobergs roman *Utvandrarna* (Moberg 1987). Mer spesifikt har den første mannlige informanten min fått det første mannsnavnet som dukker opp i *Utvandrarna*, og så videre. Det betyr at informantene har fått ganske gammeldagse svenske navn, og navn som assosieres med det klassiske skjønnlitterære verket om svensk utvandring. Fordelen med å bruke pseudonymer hentet fra et litterært verk, er at navnene blir varierte – ulempen er at det litterære verket kan være så sterkt at det overskygger andre assosiasjoner. En annen konsekvens av mitt valg er at informantene omtales med kun fornavn i denne avhandlingen. Jeg får stå som forskeren Ida Tolgensbakk, mens mine informanter oppgis

som «Måns» eller «Berta». Både anonymiseringen og valget av navn kan forstås som en form for maktutøvelse, og nærmer seg dehumanisering av informantene når jeg har forholdt meg til materiale lagret fra Facebookgruppa jeg har gjort feltarbeid på. Materialet fra dette feltarbeidet ble så stort og omfattet så mange unike deltakere at den eneste måten å håndtere det på var å gi deltakerne et tresifret nummer. Ytringer fra Facebookgruppa står derfor for eksempel med avsender «SiO345». Det er mitt håp at jeg likevel har klart å framstille de menneskene jeg skriver om som hele individer.

Facebookgruppa jeg har forsket på er en såkalt åpen gruppe, og den eneste begrensningen som har ligget på adgang til den i perioden jeg har fulgt gruppa, har vært at man har måttet melde seg inn for å selv kommentere eller poste innlegg. Alle Facebookbrukere har kunnet se alle innlegg på veggen. Jeg meldte meg inn i gruppa sommeren 2012, og brukte den til å stille enkelte spørsmål og å rekruttere informanter. Etter en tid skjønnte jeg at det ville være svært nyttig å studere gruppa i seg selv mer inngående, og jeg søkte Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste for tillatelse til dette. Jeg ba om å få lov å drive forskning på gruppa uten å informere deltakerne. Riktignok er nok enkelte av de mest ivrige brukerne av gruppa klar over meg og min forskning siden jeg har vært synlig der en sjelden gang, men å informere alle 9300¹¹ medlemmene av gruppa ville i praksis være umulig. Jeg fikk tillatelse til å omgå hovedregelen om informasjonsplikt og krav om samtykke, i og med at varsling ble vurdert som uforholdsmessig vanskelig.

Jeg vil ikke her gå inn på de diskusjoner som har vært ført om anonymitet på nett. Det er nok å slå fast at man i mange tidlige studier av sosialt liv på nett la mye vekt på deltakernes muligheter for anonymitet (og dermed for muligheten til å skape helt nye identiteter). Man fokuserte altså mye på usikkerheten knyttet til hvorvidt deltakerne var dem de ga seg ut for å være (en usikkerhet som påvirket både deltakerne selv og arbeidet til eventuelle forskere). I nyere studier har man lagt mer vekt på pålogga liv og identiteter som forlengelser av avlogga liv og identiteter (Buccitelli 2012:64). Ikke minst gjelder dette studier av Facebook, som akkurat nå utgjør en viktig del av (særlig unge menneskers) sosiale liv, både den pålogga og den avlogga delen av det. Facebook som

¹¹ Det var nesten 9300 medlemmer av gruppa da jeg ba NSD om tillatelse høsten 2012. Innen jeg begynte feltarbeidet hadde antallet steget til 13000. Høsten 2014, når jeg nå avslutter prosjektet, har gruppa over 25000 medlemmer.

plattform inviterer i aller høyeste grad (både gjennom selskapets regelverk og gjennom deltakernes praksis) til at man skal delta med en versjon av sin avlogga («virkelige») identitet. De aller, aller fleste deltakerne på Facebookgruppa jeg har studert deltar med sine avlogga identiteter, og lar også sine personlige Facebooksider til en viss grad være åpne for gruppas øvrige deltakere. Med andre ord, at de gjennom innstillingene sine på Facebook lar andre gruppemedlemmer se i hvert fall deler av bildene og den personlige informasjonen de har der, i tillegg til at de tillater at andre medlemmer kan sende dem personlige meldinger. Det er likevel viktig å understreke at Facebooks regelverk og metoder for sikkerhetsinnstillinger er såpass kompliserte (og skiftende) at det slett ikke er sikkert at hvert enkelt medlem til en hver tid har satt innstillingene sine med hensyn til sikkerhet og innsyn på den måten de har gjort med vitende og vilje. Vi vet også at mange brukere av sosiale nettverkssteder/SNSer¹² rett og slett ikke benytter seg av sikkerhetsinnstillingene som finnes (Tufekci 2008:549). Ikke minst skal man være klar over at undersøkelser viser at unge brukere av vanligvis forestiller seg det pålogga rommet som befolket av idealbrukere som i all hovedsak er like dem selv – de estiske medievitene Maria Murumaa og Andra Siibak, som har forsket på dette, kaller det de unge ser for seg en «inngjerdet hage» (Murumaa og Siibak 2012).

Det hadde vært mulig å argumentere for at ytringer på Facebookgruppa skulle kunne brukes og publiseres fritt, i og med at de opplysningene som deles der er gjort offentlig tilgjengelig av de deltakende selv. Jeg har likevel vært ytterst forsiktig med materialet jeg har lagret derfra, blant annet med anonymisering av navn, og sletting av spesielt sensitive opplysninger. Selv om denne typen Facebookgrupper er åpne og offentliggjort på nettet, var det raskt tydelig for meg at i alle fall en del av deltakerne oppfattet gruppa som intim og privat. Det er altså snakk om en prinsipielt sett offentlig sfære, men med en diskurs som ser ut til å ha sitt forbilde i langt mer private talekommunikasjonsjangre. Deltakerne har i løpet av feltarbeidet mitt skjelt hverandre ut, diskutert handlinger av mer eller mindre kriminell art, flørtet, drukket og delt hemmeligheter – og så videre. Selv om enkelte av

¹² Den mest brukte definisjonen av SNSer er boyd og Ellisons «We define social network sites as web-based services that allow individuals to (1) construct a public or semi-public profile within a bounded system, (2) articulate a list of other users with whom they share a connection, and (3) view and traverse their list of connections and those made by others within the system.» (Ellison og boyd 2007)

Facebookprofilene deltakerne i gruppa har brukt har vært «falske» eller pseudonymer, har de aller fleste deltatt under fullt navn, og til dels latt andre medlemmer av gruppa få ha tilgang til deres profiler. Facebookgruppa har altså på flere måter vært åpen, men deltakerne har likevel til tider oppført seg som om de var i et helt privat rom. Enkelte eksperter på etikk på nettforskning har argumentert for at vi bør basere vår definisjon av det private rom på hva deltakerne oppfatter som eller *føler* at er privat (Miller 2012:221). Jeg tror dette er å gå for langt, kanskje særlig når det gjelder forskning på mennesker i yngre generasjoner, som for det første sannsynligvis har en viss nettkompetanse og for det andre ikke er så bekymret for sin tilstedeværelse på nett fordi de har vokst opp med den. Likevel, selv om jeg vanligvis ikke er tilhenger av å beskytte informanter fra seg selv, har jeg valgt å være ekstra forsiktig med materialet jeg har samlet på Facebook. Fellesskapet som har oppstått rundt Facebookgruppa har fått en karakter som fortjener å få være i fred så langt det er mulig. Deltakerne tillegger gruppa en viss grad av intimitet, og det bør respekteres selv om mediet i seg selv er offentlig. Min anonymisering av ytringer fra Facebookgruppa er ment som en anerkjennelse av det folkloristen Robert Glenn Howard har kalt «the inextricably intertwined nature of public and private, personal and commercial, individual and group in the communications that new technologies have made possible» (Howard 2008:194). Jeg har begått det overtramp å forske på og publisere fra et sosialt rom som deltakerne selv langt på vei anser som privat. Til gjengjeld har jeg altså samtidig valgt å beskytte dette private feltet så langt det har praktisk latt seg gjøre. Å spore sitatene jeg publiserer i denne avhandlingen tilbake til dem som har ytret dem er helt klart teknisk mulig. Jeg har likevel gjort mitt for å gjøre det rimelig vanskelig, og jeg har avstått fra å publisere sitater som inneholdt særlig problematiske ting.

Noen ord om å være til stede i sitt eget forskningsmateriale

En viktig del av forskningen min har vært å se på hvordan mediene har framstilt de unge svenskene. Imidlertid har jeg, både som privatperson og som forsker, i flere omganger vært en del av disse framstillingene. De viktigste skal kort omtales her.

For det første var jeg den første som kom med noen slags offentlig tilgjengelig definisjon av ordet «partysvensker» i og med at jeg som moderator av en lokalhistorisk wikipedia opprettet artikkelen «Partysvensker» i januar 2010. Innledningen til artikkelen lød:

Partysvensker er et begrep som dukket opp i norsk språk omkring 2008. Det brukes først og fremst i Oslo, og er negativt ladet, om enn humoristisk. Begrepet brukes om unge svensker som jobber i utelivsbransjen og servicebransjen, tjener penger og går mye ut. (Tolgensbakk 2010b)

Artikkelen ble etter et halvår illustrert med et bilde av et veggslagord, noe som sannsynligvis bidro til å gjøre slagordet mer kjent enn det ellers ville ha blitt. Artikkelen, som litt etter litt ble utvidet av meg selv og andre, har i lange perioder vært det øverste resultatet i nettsøk på «partysvenske». Kort tid etter at artikkelen ble lagt opp i lokalhistoriewikien, dukket også «partysvenske» opp som oppslagsord i wikipedias ordbokprosjekt Wictionary (med samme illustrasjon):

partysvenske m (Bokmål/Nynorsk), c (Riksmål)
(negativt, humoristisk) Ung, svensk gjestarbeider som er glad i festing

Jeg kommer trøtt på jobb hver morgen siden partysvenskene i tredjeetasje fester hver kveld, det er umulig å sove! (Kjetil_r 2010)

Som man kan se er denne definisjonen svært lik min opprinnelige. Med andre ord: jeg ser ut til å ha vært en viktig brikke i hvordan begrepet partysvensker ble oppfattet, i hvert fall helt i begynnelsen. Seinere, som stipendiat på UiO, har jeg vært svært populær som kilde for diverse journalisters research om fenomenet. Jeg ønsker som forsker å stille opp for media når det er noe jeg kan bidra med, men dette har samtidig gjort at jeg selv har vært direkte eller indirekte kilde for en god del av de medieoppslagene jeg etterpå har brukt som materiale. Det gjelder særlig etter februar 2013. Da ble jeg kontaktet av en journalist i den svenske lokalavisa Nya Wärmlands Tidende, som trykket artikkelen «Svenska ungdomar trivs trots allt på jobbet i Oslo» (Röstell 2013), en sak som etter hvert vokste til et oppslag i den norske hovedstadsavisa VG, der forsida proklamerte «Svensker i Oslo rasisme-mobbes» (Laustsen 2013). Seinere, i oktober samme år, ble jeg kilde til overskrifter av typen «Forsker tror svensker dropper Bergen på grunn av dialekten» (Stiegler 2013). Både som wikiforfatter og som forsker som har uttalt seg i media kan man si at jeg har vært en av flere autoritative stemmer i ytringssfæren (Bakhtin 1998:32). Jeg har vært en av dem som har vært med på å skape stereotypien, det forenklete og reduserende bildet, av de unge svenskene: «De er gjerne unge, oppholder seg forholdsvis kort tid i landet, og tjener ofte godt i forhold til andre innvandrergreper.» (Tolgensbakk 2010b). Denne stereotypien var en viktig del av livsløpsintervjuene jeg gjorde i de påfølgende årene. Seinere, gjennom flere runder med medieoppmerksomhet, har min

tilstedeværelse i media vært med på å plante ideen om at norsker ikke nødvendigvis alltid setter pris på de unge svenskene, og jeg har forsterket ideen om at svenskene ikke beveger seg utenfor Oslogryta.

Til slutt: jeg valgte å forske ikke på Oslos svenske migranter i sin alminnelighet, men på en spesifikk gruppe: de *unge* svenske arbeidsmigrantene i Oslo. Selv om de utgjør en stor del av den svenske befolkningen i Norge, gir historien om dem overhodet ikke noe fullstendig bilde. Når jeg har uttalt meg i media om «svensk innvandring» har jeg vært med på å forsterke inntrykket av at den svenske innvandringen kun består av unge ufaglærte mennesker i lavtlønte yrker. Dette er en av de oppfatningene flere av mine informanter har ønsket å rokke ved.

Ung? Svensk? Arbeidsmigrant?

Min forskning har som hovedtema det jeg kaller «unge svenske arbeidsmigranter» til Oslo. Men hvem er ung, hvem er svensk og hvem er arbeidsmigrant? Alle tre begrepene kan problematiseres, og jeg har valgt å la dem være så åpne som overhodet mulig.

«Ung» har betydd at jeg har latt hovedfokus ligge på unge voksne i alderen 18 til 25 år. Jeg har snakket med mennesker opp til 39 års alder, men de har nesten alle kommet til Norge før midten av tjuårene. Begrepet ungdom er flytende i Skandinavia, og det finnes tendenser til at man kulturelt oppfattes som ungdom helt opp i trettiårsalderen. Min forskning er rettet mot mennesker som ennå ikke har utdannet seg ferdig eller på andre måter slått seg til ro i egne og andres øyne. Jeg kaller dem unge, selv om de antall levde år ikke nødvendigvis er så unge lenger.

«Svensk» er om mulig et enda mer problematisk begrep. Er man svensk hvis man har svensk statsborgerskap? Hvis man bor i Sverige? Hvis man har besteforeldre født i Sverige? Er svenskhet et spørsmål om jus, om tilhørighet eller om gener? Jeg har valgt å definere en svenske som en person som av seg selv og av andre blir definert som svensk. Det betyr at jeg har intervjuet mennesker som har blitt adoptert fra Korea til Sverige, mennesker som har hatt dansk statsborgerskap, og svensktalende mennesker med norske besteforeldre. Tilhørighet er en relasjonell størrelse, og avhenger av ytre tilskrivninger like mye som grupperes indre bånd. Men tilhørighet er svært sjelden ekskluderende – de fleste

tilhørigheter utelukker ikke særlig mange andre tilhørigheter. Anthias skriver at «Belonging is relational but not exclusivist as we can belong in multiple ways.» (Anthias 2009:10). Fascinerende nok kan enkeltindividet utmerket godt ha tilsynelatende motsetningsfylte tilhørigheter. For eksempel er det slett ikke uvanlig å se på seg selv som både dansk og svensk, i tillegg til alle andre kategorier som måtte være relevante. Identitet og tilhørighet er prosesser, og folk går sjelden rundt med ferdig formede identiteter og tilhørigheter. For mitt utvalgs del har det vært nok at én av mine informantere sine identiteter har vært en identitet som svenske.

Til sist: «arbeidsmigrant» er en i hvert fall tilsynelatende en mindre problematisk størrelse. Hvis man migrerer med hovedhensikt å jobbe, er man arbeidsmigrant. Men mine informanter har hatt mange ulike motivasjoner for å komme til Norge. Alle sammen jobber, eller har jobbet, i Norge, men grunnen til at de kom hit har vært både studier, familie, kjærlighetsforhold – og rene tilfeldigheter. Jeg har inkludert dem i samme kategori, med den begrunnelse at de alle sammen har kommet som en del av en generell utvikling der jakten etter arbeid har vært en av de aller viktigste motivasjonene for svensker å begynne å komme til Norge. Det er den enkle tilgangen på jobber for ufaglært ungdom som har muliggjort det store antallet migrasjoner, selv om hver enkelt personlig avgjørelse oftest er en avveining mellom mange ulike ting.

Avhandlingens gang

Jeg begynner analysen min med ganske raskt å beskrive den felles svensknorske historien, med fokus på historien om svensk migrasjon til Norge. Jeg beskriver dessuten noen sterke, historisk grunna, stereotyper om Sverige og det svenske slik det arter seg fra Norge. Deretter, i kapittel tre, bruker jeg tanker fra kritiske hvithetsstudier for å se på hvordan de unge svenskene situeres i det norske, spesifikt hvordan de først og fremst er en *hørbar* minoritet. I kapittel fire bruker jeg antropologisk og folkloristisk humorteori for å se på hvordan stereotyper og relasjoner forhandles mellom norsker og svensker i dag. Etter dette blir analysen min mer rettet mot de unge svenskenes egne opplevelser. I femte kapittel bruker jeg perspektiver fra studier av transnasjonalitet for å se på hvordan svenskhet leves ut på en Facebookgruppe som har blitt viktig for deler av det svenske miljøet i Oslo. Sist, men ikke minst, går jeg de unge svenskene selv helt inn på livet: I mitt

siste analysekapittel ser jeg på vår tids forestillinger om hva ungdomstid kan og bør innebære, og hvordan disse forestillingene preger de unge svenskenes egne presentasjoner av seg selv. Jeg ser på hvordan kulturelt betingede ideer om det ideelle livsløp ser ut til å påvirke de unge svenskenes livsvalg. Til slutt forsøker jeg å sammenfatte disse fem feltene, og se på hva forskninga mi kan fortelle.

2. Svensker i Norge, og norsker om svensker

Sverige og Norge deler både en lang felles landegrense og en lang felles historie. Vi deler Skandinavias politiske særtrekk, og har språk vi (i alle fall til en viss grad) gjensidig forstår. Med et slikt geografisk, historisk, politisk og språklig fellesskap er det ikke rart at de to nasjonalstatenes befolkninger ofte har oppfattet seg som kulturelt nær hverandre. Det har vært mye kontakt over grensa, og særlig i grenseområdene har befolkningene gjennom skiftende økonomiske konjunkturer kunnet være reservearbeidsstokker for hverandre. Norsker har dratt til Sverige når det var gode jobber å få der, og de har vært flyktninger som har søkt beskyttelse i det nøytrale nabolandet under andre verdenskrig. Tilsvarende har svensker gjennom seint 1700-tall til tidlig 1900-tall kommet til Norge som grøftegravere, anleggsarbeidere og som andre typer spesialister. Svenske statsborgere har kommet til Norge gjennom ekteskap, som hushjelper, sjømenn og som mye annet. De utmerker seg blant andre migrantgrupper ved gjennom det meste av vår historie å ha vært såpass mange at man har kunnet finne dem i alle samfunnslag og yrker (Myhre 2003b:239). Svensker i Norge har med andre ord en lang forhistorie, og de unge svenskene jeg har studert i dette prosjektet kan sies å stå i sammenheng med mange før dem. Jeg skal beskrive denne svensk-norske migrasjonshistorien kort i det følgende kapitlet fordi jeg mener den forteller noe om bakgrunnen for holdninger som eksisterer blant norsker, og om meningsdanninger som foregår i dag. Det er noen ting som utmerker seg: for det første rallaren som eventyrlig fortelling, for det andre historien om unionen og unionsoppløsningen. Dessuten hvordan Sverige, svenskhet og svensker ble oppfattet i Norge under, men først og fremst etter, andre verdenskrig.

Til sist i dette kapitlet presenterer jeg kort mitt eget forskningsfelt, de nyeste unge svenske arbeidsmigrantene. De har preget (særlig) Østlandsområdet i omkring ti år nå. Jeg ønsker å se nærmere på historiske forestillinger, og historisk refererende narrativer. Fokuset er på hvordan en mangesidig historie og historieoppfatning har relevans, aktiveres og refereres til på mange ulike måter, når norsker nå tar i mot sine nyeste svenske innvandrere.

Ole Olsen Mæsßing, rømte fra Sverrig fra de grønne Dragoner – og andre svenske innvandrere

Menneskelig migrasjon har, som tidligere nevnt, historisk vært vanlig, og i perioder omfattende. Det gjelder selv i vår del av verden, det tilsynelatende rolige og avsidesliggende Skandinavia. I førindustriell tid beveget folk seg både i lokal-, sirkulær- og kjedemigrasjonssystemer. Man har flyttet på seg som del av yrkesopplæring, i forbindelse med ekteskapsinngåelse, på grunn av fattigdom, for sesongarbeid eller for den saks skyld av utferdstrang. Noen av de europeiske systemene ble med urbanisering og industrialisering etter hvert utvidet i geografisk omfang, og iblant kunne en opprinnelig sesongbasert eller sirkulær migrasjon gi opphav til kjedemigrasjon. I tillegg til den i hovedsak regionale og forholdsvis kortreiste migrasjonen innad i Europa kom fra midten av 1800-tallet den transatlantiske migrasjonen, seinere den postkoloniale bevegelsen som setter preg også på Skandinavia. (Moch 2003)

I flere områder av Norge har svensk innvandring i perioder satt sterkt preg på lokalsamfunnene. Det gjelder særlig grensetraktene i nord, i Trondheimstraktene og i sørøst. I hundreårene fra de nordiske landene sto fram som politiske enheter, til Norges moderne selvstendighet i 1905, varierte Norge og norskers forhold til Sverige og til svensker mye. Den danske overhøyheten i det Dansk-norske riket fryktet til tider at norsker selv ville ønske å gå over til Sverige, og særlig tvilte man på grensebefolkningens lojalitet (Sogner 2003:351). Dette var noe av bakgrunnen for at myndighetene med jevne mellomrom fra begynnelsen av 1700-tallet gjorde registreringer av antallet svensker bosatt i Norge. I 1710 kom innberetninger om svensker som hadde avlagt troskapsed (Minken 2006:273), og i 1734 et spesifikt svensk manntall. Da dette ble ført, var det spente tilstander i Norden. Den store nordiske krig (1700-1721) lå friskt i minnet, og har satt tydelige spor i manntallet. Talende er det at en av rapportene som kom inn, het «Designasjon over svenske personer som oppholder seg i Idd og Markers fogderi, som har kommet fra Sverige eller Vigsiden, *enten for å søke tjeneste, er overløpne eller på grunn av begåtte ugjerninger*» (min utheving). Det nevnes altså tre mulige grunner for svensker å oppholde seg i fogderiet: arbeidsmigrasjon, flukt fra straff for kriminelle handlinger, og desertering. I forbindelse med den store nordiske krig hadde utallige soldater blitt mobilisert. Tilsvarende mange hadde desertert.

I «Eksaminasjon av svensker i Fredrikshald, 31. juli 1734» finner vi 106 svensker. En av dem var Ole Olsen Mæsbing. Om ham står det kort men talende at

Ole Olsen Mæsbing hidkom for 16 aar siden, og rømte fra Sverrig fra de grønne Dragoner saasom hand var commanderet til Fiinland, har tient her i byen siden 5 aar, nu Strandsidder (Innvandrerarkivet 2003)

De omtalte «grønne dragoner» som Ole rømte fra, er Bohusläns dragonregemente, et kavaleriregiment innkvartert i det nordlige Bohuslän. Sølvi Sogner har undersøkt hva som i 1734-undersøkelsen blir ført opp som grunner til migrasjonen, og har funnet at den vanligste årsaken folk oppgir, nettopp er at de har rømt fra militæret. Det kunne være snakk om rømning fra tjeneste eller rømning fra verving (Sogner 2003:353). Ole har tydeligvis rømt fra militærtjenesten underveis i Den store nordiske krig, men ble etter hvert innrullert i den norske hæren i stedet. Man kan undre seg over hvor fornøyd han var med dét – men hvis alternativet virkelig var å bli sendt til Finland, kunne det nok være bedre å bli i Halden. 1700-tallets grensebeboere hadde etter alt å dømme få nasjonale skrupler. Hvis Ole Olsen Mæsbing var født i Bohuslän, kom han fra områder som hadde vært under dansk-norsk styre fram til 1658. Det er ikke gitt at han følte noen spesiell tilknytning til noen av landene, eller at han hadde noen pliktfølelse overfor verken svenske eller dansk-norske myndigheter (se for eksempel Eliassen 1999). Hvordan levekårene til denne svenske innvandrereren var, er det vanskelig å si noe om. At han var strandsitter kunne bety både kummerlige og ikke fullt så ille kår (Kongsrud 2007, Borgos 2013).

På det tidspunktet Ole Olsen Mæsbing ble registrert som strandsitter i Fredrikshald var det 1102 svensker i Akershus stift, en region som tilsvarende omtrent det vi i dag kaller Østlandsområdet (Sogner 2003:351). Det betyr at svenskene utgjorde praktisk talt hele innvandrerbefolkningen (i tillegg var det én tysker i området, én nordmann som hadde gjort svenske av seg og én av uviss herkomst). Men det betyr også at svenskene utgjorde under en halv prosent av befolkningen som helhet. Med andre ord var det ikke snakk om noen sterk svensk tilstedeværelse. Ved starten av det neste århundret derimot, hadde innslaget av svensker i Norge økt en god del. Det gjaldt først og fremst grensetraktene i sørøst, områder der kontakten over grensa alltid har vært sterk. Bybefolkningen i Østfold og Akershus med Kristiania inneholdt i 1801 omkring tre prosent svenske familiefedre med koner og barn (Sogner 2003:355). Men de virkelig store vandringene av svensker til Norge skjedde enda litt seinere på 1800-tallet.

Midt i Sarpsborg ligger St Marie gate. Der bodde i 1865 en slakter fra Sverige ved navn Johannes Anderson, hans kone Marie, og deres datter. Hos dem bodde også den svenske tjenestepiken Stina Kristeansdatter, trettitre år gammel (Riksarkivet) – det var ikke uvanlig at innvandrere tok tjenestefolk fra hjemstedene sine. Det er vanskelig å si noe om hvorfor akkurat Stina valgte å flytte vekk fra sitt opprinnelsesland. Men det var dårlige tider i Sverige, til og med virkelige nødsår i utkantstrøkene i Vest-Sverige. Samtidig blomstret industri og handel i Østfold og urbane sentra i det sørlige Norge. Det er heller ikke sikkert at Stina var kommet for å bli. En periode i tjeneste var vanlig for unge kvinner, og det kan hende hun seinere dro tilbake til sitt fødested – eller til andre steder.

I den samme folketellinga som slakteren Johannes og hans tjenestepike Stina, finner vi Carl Carlsen. Han er en av flere svensker som i 1865 står oppført som gråsteinsarbeider. Gråsteinsarbeide, det vil si ulike former for tørrmuring, var i følge folketellinga en vanlig spesialitet for svenskfødte i disse grensetraktene. Carl Carlsen bodde i 1865 i Tune, ikke langt fra Sarpsborg. Det ser ut til at han har vært heldig, og kommet seg opp fra det tradisjonelle sesongarbeidet som var loddet til «grågjessene» – svensker som vandret over grensa til løsarbeid i jordbruket hver vår, og dro hjem igjen til Sverige om høsten. Tilnavnet «grågjess» er interessant fordi bruken av fuglemetaforen på sesongarbeidere slett ikke er uvanlig. Sirkulærmigranter som murere har vært kalt «svaler» eller liknende i store deler av Europa (Moch 2003:99, se også side 152). Carl ser etter det vi kan lese av folketellinga ut til å ha giftet seg med enken etter en gårdbruker. Han fikk fire stebarn i alderen 2 til 13 år på kjøpet, men grågåsa fant altså fast reirplass. Sesongmigrasjon knyttet til landbruket var utgangspunktet for en stor mengde svenske innvandrere som etter hvert ble boende i Norge (Myhre 2003b:234).

Stina kom som tjenestepike, mens Carl kom som håndverker. Dette kjønnsmonsteret går igjen i folketellingene, med menn i håndverksprofesjoner og kvinner i tjeneste, selv om svenskene tok en mengde ulike yrker. De bosatte seg gjerne på landsbygda, steder som liknet dem de kom fra, men mange trakk også inn mot byene, både i Østfold og lenger nord.

I Norsk innvandringshistorie, bind 2, skriver Jan Eivind Myhre om to hovedbølger av svensk innvandring til Norge på 1800-tallet (Myhre 2003d:186). Både i den samfunnsvitenskapelige og den historiske faglitteraturen, og ikke minst i den politiske

debatten er det en tendens til å snakke om innvandring som et naturfenomen: man bruker ord som strømmer og bølger. I utgangspunktet er det uheldige termer, i og med at de antyder at det nærmest er naturlover som ligger til grunn. Det er det selvfølgelig ikke. Selv om migrasjon har vært vanlig i hele menneskehetens historie er det ingen grunn til å sidestille det med uunngåelige naturfenomener. Personlig synes jeg dessuten at bildet av en bølge kan gi inntrykk av noe truende og ødeleggende. Uansett: på 1800-tallet finner vi to hovedperioder med migrasjon av mennesker fra Sverige til Norge. Den første perioden er ifølge Myhre i 1860-70-årene, den andre i 1890-årene. Det kan nok innvendes at det ikke gir mye mening å omtale svensker i Norge som «innvandrere» i årene for den svensknorske unionen 1814-1905. I denne perioden kan man kanskje tro at det var fri flyt mellom de to sammensveisa landene. I praksis har man likevel oppfattet de to folkene som kvalitativt forskjellige, også i unionstida. Statistisk sentralbyrå karakteriserte folk etter «nationalitet» fram til 1900, og dette gjaldt også svensker. Man skilte altså mellom norsk og svensk nasjonalitet selv om landene var i union. I 1910 ble svensker, i likhet med både finner, samer og dansker og så videre, karakterisert som «fremmede racer» (Kjeldstadli 2003:321). Ikke minst kan legge merke til at selv om man hadde bodd i Norge nesten hele livet, førte ikke det til at man ble regnet som norsk. Historiker Anne Minken peker i den forbindelse på at mange av de som ble ført i svenskemantallene hadde bodd i Norge i 30-40 år, og til og med avlagt troskapsed til sitt nye hjemland (Minken 2006:275).

Kanskje det mest interessante med den svenske migrasjonen til Norge på 1800-tallet dreier seg om holdninger, og om klassifisering. Det er lett å forestille seg at svenske innvandrere ikke ble oppfattet som spesielt annerledes eller avvikende. Men noen ganger ble de det. Konflikter kunne oppstå mellom tilflyttere og lokalbefolkning på flere ulike måter. Det kunne dreie seg om vanskelige kulturmøter, eller om mer håndfaste ting. Minken beskriver en rettsak på midten av 1700-tallet etter en slåsskamp mellom en norskfødt og en svenskfødt kvinne der sistnevnte oppgis å ha «bleven overskieldet af en norsk kvinde fordi hun var svensk» (Minken 2006:276). Hundre år seinere, i 1851, mobiliserte Rygge arbeiderforening til opprør på Kristi Himmelfartsdag. Dette året var det trange tider på begge sider av grensen, og arbeiderne mente at deres muligheter til å brødfø seg og sine familier ble forverret av at de måtte konkurrere med de svenske tilflytterne. Derfor marsjerte over 30 av arbeiderforeningens medlemmer rundt til arbeidsgivere i distriktet med beskjed om at svenske arbeidere heretter ikke ville bli tålt (Berggren 1990:361). I

Oslo femti år etter Rygge-opprøret klaget pressen stadig over svensk fyll. Det var tydeligvis relevant for media å påpeke svensk nasjonalitet eller opprinnelsesland både ved fyllebråk, ved hestetysterier og ved mord (Myhre 2005). Til forsvar for århundreskiftets svensker i Oslo, bør nok nevnes at majoriteten av de svenske innvandrerne var unge menn, ei gruppe som også historisk har hatt tendenser til utagerende festing. Dette var likevel ikke unnskyldning god nok for hovedstadsavisene den gang. Svenskhhet var på norsk del av en talekommunikasjonskjede som gjorde det meningsbærende i fortellinger om Oslos kriminalitet. Svenskhhet betydde innvandrer- eller utlendingstatus med alt det som det kunne assosieres med. Svenskhhet betydde utenforskap.

Den første virkelig store innvandringsperioden med mennesker fra Sverige til Norge kom altså i 1860- og 70-årene, og seinere kom det et nytt oppsving i 90-årene. Særlig den blomstrende industrien lokket, og mange havnet i Oslo. Der var det på slutten av 1800-tallet et voldsomt oppsving i byggevirksomheten, noe som førte en mengde svensker til den oppblomstrende teglverksbransjen. Igjen falt det norske oppsvinget sammen med dårlige økonomiske tider og til dels nødsår i Sverige, særlig i jordbruksbygdene i det vestlige Sverige. Mange har pekt på at Norge ble en form for «reserve-Amerika» for svensker som enten ikke ville eller ikke kunne reise så langt (Norheim 2004:114, Myhre 2005:96). For noen var Norge en mellomstasjon på vei til USA, for andre ble Norge en erstatning. Dette kan i noen tilfeller ses gjenspeilet helt ned på detaljnivå i svenske migranternes livsløpsfortellinger. I Edvard Bulls verk «Renhårig slusk» siteres det fra intervju med Magnus Dahlgren, født 1876 i Södermanland at «det var mera fritt att arbeta i Norge och icke den disciplinen, som man hade därborta. Man måtte till exempel stå med lua i handen när man snakka med en ingenjör i Sverige; här slapp man det» (Bull 1961:111). Her hører man narrativt gjenklang av utallige migranternes fortellinger om livet i det sagnomsuste Amerika. Det kan argumenteres for at forestillingen om det demokratiske, klasseløse amerikanske samfunnet går helt tilbake til midten av 1800-tallet og Alexis de Tocquevilles *Om demokratiet i Amerika*. I Skandinavia kjennes bildet av Amerika som et sted der man ikke behøvde å bukke og skrape, ikke ta av seg hatten for overordnede, for eksempel fra de såkalte Amerikabrevene, som ble sendt hjem fra emigrantene (Mørkhagen 2009:231f, Barton 1979:21). Blant annet skildres dette sterkt i Vilhelm Mobergs utvandrer-kvadrologi, som på mange måter har fått sette standard for

hvordan man i Skandinavia forestiller seg utvandringen til Amerika. Tydeligvis kunne altså også Norge iblant fungere som et frihetens drømmeland for svenske fattigfolk.

Myhre peker på at det kanskje er mer riktig å se svenskenes reiser til Norge på 1800-tallet som en ordinær leting etter noe å leve av, enn en egentlig emigrasjon. Det er i regionen man bør lete etter en forklaring på flyttingen, heller enn i nasjonen. De svenske bygdene i landskaper som Värmland og Bohuslän ligger gjerne geografisk nærmere de norske urbane sentra enn tilsvarende svenske. Det sier mye at deler av den sesongmigrasjonen som foregikk blant svenske jordløse til grøftegraving og annet leid jordarbeid i Østfold i perioden, faktisk foregikk *til fots*. For svensker bosatt nær norskegrensa var den en enkel grense å krysse både politisk og kulturelt (Myhre 2003b:235). Når denne gruppa etter hvert ble permanent boende i Norge kan man kanskje like gjerne beskrive det som en regional urbanisering, heller enn som en utvandring. Da Ernst Hörmann i 1901 skrev en hel liten bok om «Svenskarna i Kristiania» bemerket han at innvandringen av svensker til byen syntes å ha tiltatt sterkt etter at kommunikasjonene hadde bedret seg fra 1860-tallet av, først med dampbåttrafikk og fra 1867 med jernbanelinje mellom Stockholm og den norske hovedstaden (Hörman 1904:104). Ikke minst bemerket Hörmann at det virker naturlig at Kristianias vekst mot slutten av århundret skulle trekke til seg en mengde svensker, «isynnerhet från Värmland och Dalarne, *hvilka landskap synas höra till Kristianias naturliga landtdistrikt*» (Hörman 1904:105, min utheving). Dette er i fullt samsvar med studier av migrasjon i resten av Europa. I lange tider har majoriteten av migrasjoner, enten de har krysset statsgrenser eller ikke, foregått til nærmeste by (Moch 2003:127).

Krakket i Oslo i 1899 førte til at det ikke lenger var behov for – altså arbeidsplasser til – så mange arbeidsinnvandrere til hovedstaden, og mange svensker flyttet hjem igjen. Men seinere konjunktursvingninger brakte nye svensker til Norge. Mange svensker kom for eksempel til Norge i perioden 1916-1920. Ved folketellingen i 1920 var det i følge Statistisk sentralbyrå over 47 000 personer som var født i Sverige, av disse var 42 000 svenske statsborgere (Statistisk sentralbyrå 1923). Etter unionsoppløsningen 1905 hadde de to landene begynt å vandre hver sin vei, fremdeles med flytting fram og tilbake over landegrensene, men uten den samme tette tilhørigheten til hverandre, og med sterkere grensekontroll. Den svenske Margaretakyrkan ble opprettet i 1911 (med eget kirkebygg i

1925) for å ivareta svensker i Norges åndelige behov. Ved unionsoppløsningen hadde svenskene i Norge blitt innvandrere «på ordentlig». Søstrene Anna Emelia og Gerda Mathilda Hansen var kanskje noen av de som frekventerte Svenska Kyrkans utpost i Norge. De bodde i 1923 i Brugata 13 i Oslo, og drev sammen en kafé. Begge var født i tettstedet Skee ved Strömstad i Sverige, og sammen med dem bodde en «husassistent», sekstenåringen Signe Amelia Karlsson, også fra Skee. Brugata var på dette tidspunktet, som i dag, et ganske typisk første tilholdssted for innvandrere til Norge (Tolgensbakk 2010a). Her har det vært utleieleiligheter, småindustri og småhandel av mange slag. Til søstrene Hansens kafé kom det sannsynligvis både andre svensker, russiske jøder og en og annen italienske gipsmaker. Byen hadde en mangfoldig befolkning, da som nå. Og ikke så rent få av de sør- og østeuropeiske migrantene hadde faktisk bodd i Sverige noen år før de ankom Norge. Men fra og med mellomkrigstida og helt fram til 1990-åra var flyttestrømmen først og fremst den andre veien, altså fra Norge til Sverige.

Fram til unionsoppløsninga hadde de svenske migrantene hatt bedre forhold enn de fleste andre innvandringsgrupper i Norge. De var blant annet unntatt de begrensningene som var satt på utenlandskfødte på eiendomskjøp med mer i statsborgerloven av 1888 (Myhre 2003d:187). Etter unionsoppløsningen i 1905 stagnerte innvandringen fra Sverige, selv om svenskene prosentvis alltid har vært av de største gruppene innvandrere vi har hatt i Norge. Etter andre verdenskrig kom stadig nye ordninger på plass for å lette internordisk samarbeid, blant annet for å støtte opp om et fellesnordisk arbeidsmarked. Den norsk-svenske riksgrensa har ikke vært noe uoverkommelig stengsel, verken i fredstid eller i krigstid. Slik sett er det ingenting oppsiktsvekkende ved migrasjonsmønstrene mellom Norge og Sverige, verken bakover i historien eller i moderne tid. Migrasjonshistorikeren Leslie Page Moch, som jeg har referert til flere ganger allerede, har skrevet om migrasjonssystemer i Europa etter 1650. Hun beskriver et europeisk landskap der befolkningen både i byene og på landsbygda har forholdt seg til både kortere og lengre forflytninger som en form for normalitet. Som Moch bemerker, «stability was a privilege» (Moch 2003:2).

Langt fra alle svensker i Norge har satt like varige merker etter seg. De fleste ble forholdsvis raskt integrert i det norske samfunnet, og dermed også glemt. Det gjelder både de tre kvinnene i Brugata i 1923, slakteren Johannes, tjenestepiken Stina og

gråsteinsmureren Carl i Sarpsborg i 1865, og forhenværende dragon Ole Mæssing i 1734. Blant alle de svensker som har innvandret til Norge, er det i alle fall få som huskes *som svenske*. Det er likevel en spesiell gruppe svenske innvandrere i Norge som har festet seg i folkeminnet – og i det norske landskapet. Fra midten av 1800-tallet trer det i den norske historien fram en skikkelse som er klar og særpreget, og som favner om en stor gruppe svenske innvandrere i Norge. Det er rallaren.

Rallaren – mørk og mystisk

I Narvik feires den såkalte rallarkulturen under vinterfestuka hvert år. Et av høydepunktene er syngingen av Rombaksvisa, skrevet av en innvandrer fra Västergötland:

Dynamittens knall man ständigt höra får
från de långa tunnlar som i fjällen går.
Skjut man ständigt hörer braka i kvar timma och kvar stund,
så de norska fjällen skjälver i sin grunn.

(Skara-Pelle 1901)

Forfatteren av visa, kjent for ettertida ved tilnavnet Skara-Pelle, var en av de mange arbeidere som var med og bygde Ofotbanen. Disse ofte omreisende arbeiderne ble i begynnelsen kalt *slusk*, men ettertida har blant annet ved litterær påvirkning kjent skikkelsen ved sitt svenske navn, *rallar*¹³ (Bull 1961:5). Både slusk og rallar var negativt ladede tilnavn, som etter hvert ble tatt opp av arbeiderne selv. Etter hvert, og i ettertid, ble rallar nærmest en hedersbetegnelse.

Rallaren var (løs)arbeider på anlegg, hyret for kortere eller lengre enkeltoppdrag. Han hører hjemme i perioden mellom 1860 til 1920 – en periode med bygging av infrastruktur og industri i stor skala, både i Norge og i Sverige. For så vidt fantes han over hele Europa, idet transportinfrastrukturen ble revolusjonert på 1800-tallet. Moch peker på at jernbanebyggingen førte til en internasjonalisering av det som fram til denne perioden hadde vært en mer regionalt basert sesongmigrasjon. Utbedring og nybygging av veier, kanaler og ikke minst jernbanelinjer førte til et massivt behov for mobil arbeidskraft, i en hittil ukjent skala (Moch 2003:120ff). Rallaren arbeidet på jernbane, på veianlegg, i gruver

¹³ Ordet har muligens sitt opphav i det engelske *railway*, eller det svenske *ralla* (trille). I følge Jan Eivind Myhre kjenner man ikke til ordet i Norge før omkring århundreskiftet. (Myhre 2003c:299)

og i ulike typer ny industri. I Norge assosieres han særlig med byggingen av jernbanelinjer som Ofotbanen til Narvik, og Bergensbanen over Hardangervidda. Arbeidet var ofte hardt og risikofylt, men ga mulighet for til dels godt lønnet arbeid for den som holdt det ut.

Bergensbanen ble fullført mellom Oslo og Bergen i 1909. Langs denne jernbanestrekningen går også den såkalte rallarvegen, som ble bygget som forsyningsvei for arbeidene med den delen av jernbanen som gikk over fjellet. Veien er i dag satt i stand og er en populær sykkelvei. Turismen rundt Bergensbanen og Rallarvegen bygger opp en form for romantisering av rallaren og hans liv. Tilsvarende romantiserende historiebruk finner man i Narviks presentasjon av seg selv som rallarbyen, blant annet i forbindelse med den tidligere nevnte Vinterfestuka som arrangeres årlig. I bakgrunnen ligger romaner, filmer, forskningsarbeider og minneinnsamlinger. Historiker Steinar Aas, som blant annet har skrevet Narvik bys historie, har kalt det hele en «myteproduksjon» (Aas 2002). Kristoffer Uppdal (1878-1961) er blant de forfatterne som har satt mest preg på bildet av rallaren. Hos ham er rallaren en ung og sterk mann. Han har revet seg løs fra det bofaste bondesamfunnet og er på vei over i arbeiderklassen – han er individualistisk og han er fristilt fra mange institusjonelle og sosiale bånd. I femte bind av romanserien *Dansen gjennom skuggeheimen* møter rallarkulturen bygdekulturen – representert av møtet mellom rallaren Sjugur Rambern og bygdejenta Innbranna Røysing. Fortellingen om Sjugur og Innbranna ble svært populær, og ble i 1979 til spillefilmen Rallarblod.

Da Ofotbanen skulle bygges for å frakte malm mellom Narvik og Kiruna krevdes mange arbeidere, både faglærte spesialister og ufaglærte. Arbeidet ble påbegynt i 1883 og ble avsluttet i 1889. Det kom arbeidsfolk langveisfra, fra Sør-Norge, Finland og Sverige, men også folk fra nærområdet (Ytreberg 1953:146). Det var med andre ord slett ikke alle rallarer som var svenske, anslagene ligger på mellom 1/3 og 1/5 av arbeiderne på byggingen av jernbanene (Myhre 2003b:245). Likevel er det den *svenske* rallaren som har satt mest spor i folkeoppfatningen og som er mest synlig i narrativene om denne yrkesgruppa. Kanskje er det fordi han var utenlandsk, snakket og tedde seg annerledes enn lokalbefolkninga der han kom og dermed lettere ble lagt merke til. Eller kanskje fordi vi i ettertida rett og slett synes det låter mer dramatisk og eventyrlig med en langveisfarende ung mann, enn for eksempel med en alminnelig fiskerbonde som tar løsjobber i den nye lokale industrien. Det virker uansett som om mye av rallarkulturen var preget av

svenskspråkligheit. Hanna Lund, som i 1933 ga ut en samling rallarviser, skriver i sitt forord at man kan undre seg over at så mange av visene er på svensk:

Men rallarvisene er felleseie, og ingen forskjell gjøres i Norge på norske og svenske viser – det skulde da være at de svenske blev foretrukket. (Lund 1933:8)

Lund ser ut til å ha kjent rallarene godt. Det er ingen grunn til å tvile når hun hevder at rallarene ikke gjør forskjell på norsk og svensk, og siterer en av sine fortellere på det:

Rallarne selv føler sig som et brorskap over landegrensen. «Jag är inte svensk, jag är internationell, jag har varit i Norge tju´två år», svarte en forhenværende anleggsarbeider mig. (Lund 1933:8)

Steinar Aas påpeker at det finnes dokumentasjon på motsetninger mellom rallarer og fastboende fra mange steder i Norge. I slike tilfeller var det vel helst de langveisfarende fremmede som kom i klinsj med lokalbefolkningen. Aas forteller om motsetninger på flere plan. I for eksempel Ofoten sto læstadianismen sterkt da de ofte politisk radikale jernbanearbeiderne kom. Men Aas har også påpekt mangesidigheten i bildet av rallaren. På den ene sida var han «ærleg og edrueleg – på den andre oppfarande og uregjerlig, drikkfeldig». Aas fortsetter:

Blant sine egne var han reinhårig slusk eller bus, blant skjønnlitterære forfattarar Rallar og blant bondebefolkninga der han kom var han ein ugudeleg inntrengjar. (Aas 2002)

I ettertidens skjønnlitteratur og turistindustri har rallaren blitt en mørk og truende, men også romantisk skikkelse. Han er ikke bare mann, han er en Mann. Uavhengig, selvstendig og sterk. Skitten og grov, men også som på monumentet Narvik kommune reiste over ham i 1959: flott, høy, og ikke minst med en lett gjenkjennelig hatt. Hatten ser man også i Hallsberg i Sverige, i statuen kommunen reiste i 2000 – og på plakaten til filmen Rallare, som kom i 1947:

1 Venstre: Rallarmonumentet i Narvik. Foto: Torgeir Mathisen. Høyre: skulptur av Sören Niklasson i Hallsberg. Foto: Raphael Saulus, wikimedia commons.

Ikke minst er rallaren gjerne mørkhåret og forholdsvis mørk i huden. Da norskpakistaneren Nasrullah Qureshi deltok i Lillestrømspelet på midten av åttitallet, var det ikke tilfeldig at han ble plukket ut til å spille rollen som rallar – selvfølgelig med flott hatt (personlig meddelelse Qureshi 2014). Kanskje har denne forståelsen av rallaren som mørk i hud og hår å gjøre med at han arbeidet i et fysisk krevende og møkkete yrke – eller kanskje har det å gjøre med at han har blitt assosiert med andre grupper omreisende fremmede, slik som taterne. Det blir spekulasjoner, men det kan også ganske enkelt være at det har vært en måte å posisjonere rallaren som annerledes, en som skilte seg ut. Rallaren var på flere ulike måter en fremmed.

1905, et tvetydig årstall

Norge sto fra 1814 i personalunion med Sverige. Formelt skulle landene kun ha kongen og utenriktjenesten felles. Norge fikk økt frihet i forhold til den tidligere posisjonen under Danmark, men møtte motstand på symbolsaker som grunnlovsdagsfeiring og ønsket om et eget flagg. Unionen var omstridt, men også i perioder populær, selv i Norge. Til slutt var det blant annet ønsket fra norsk side om et eget konsulatvesen som veltet samholdet. I 1905 ble unionen oppløst, ikke uten vanskeligheter for alle de svensker som på det tidspunktet bodde eller arbeidet i Norge. Skjønt, for mange hadde tidligere innskjerpelser allerede skapt problemer. Det gjaldt den norske «Lov om norsk statsborgerrett» av 1888, og litt seinere den svenske motsatsen fra 1894. Sistnevnte bestemte at alle svensker som

hadde vært utenlands i mer enn ti år mistet statsborgerskapet, og mange svensker i Norge ble faktisk statsløse i perioden (Myhre 2003a:207).

Ettertida har tolket unionsoppløsningen på mange ulike måter. En selvstendig statsdannelse uten krig, en slags lykkelig skilsmisse – eller som nesten det motsatte, en tragisk oppløsning av det som skulle vært det store skandinavistiske prosjektet. Flere av titlene på nyere bøker om unionsoppløsningen og den norsk-svenske historien er talende: *Slagsbrødre eller broderfolk* (Hovbakke Sørensen og Holm 2004), *I takt og utakt* (Ruth og Lindahl 2010), *Gode grannar eller morske motståndare?* (Nilsson og Sørensen 2005). Men det kanskje mest interessante med fortellingen om unionsoppløsningen slik den har levd i det kollektive minnet i de to landene og slik den har blitt framstilt i den mer offentlige debatten, er dens fravær. Peter Aronsson har pekt på at 1905 er lite synlig i offentligheten i de to landene, og at i den grad årstallet og det årstallet betyr gis en rolle, framstilles den som forholdsvis udramatisk (Aronsson 2005:217). Samtidig er det åpenbart at historien om unionsoppløsningen er mer kjent, og selve årstallet 1905 betyr langt mer, i Norge enn i Sverige. Unionen med Sverige angir en egen periode i norsk historieoppfatning, der årene som betegner dens begynnelse og den slutt har fått symbolsk verdi (Nilsson 2005). Det kan se ut som om norsker har skapt seg en opphavsmyte der tre fremmede har måttet bli kastet ut for at Norge skulle bli fritt: først danskene, representert ved årstallet 1814. Deretter svenskene, knyttet opp mot tallet 1905. Og sist, men ikke minst tyskerne, som i den norske mytologien ble kastet ut av landet for at det atter skulle bli fritt, og i ettertid minnes ved året 1945 (Eriksen 2005). Siden tallene sidestilles forsvinner nyansene, og svenskene får i norsk kollektiv erindring samme undertrykkende posisjon som den danske kolonimakten og den tyske krigsmakten. Ordet «frigjøring» brukes i alle tre tilfellene. Anne Eriksen skriver om unionsoppløsningen i det norske folkeminnet at den ses som

et ledd i en nasjonal forløsningsprosess, sett både som en frigjøring fra bånd og tvang, og som en realisering av et nærmest naturgitt og lenge forutbestemt nasjonalt potensiale. (Eriksen 2005:51)

Blant menneskene som levde i Norge anno 1905 ble unionsoppløsningen opplevd som både traumatisk, med trusselen om krig lurende rett rundt hjørnet, og forløsende, som en ny vår for det nasjonale prosjektet. Fra denne perioden finner vi uttrykkene «storsvenske» og «svenskeradd» brukt, der det førstnevnte vanligvis ble brukt om overklassens svenske

nasjonalister som man oppfattet at ønsket å tvinge Norge til å forbli i unionen, mens det sistnevnte og liknende skjellsord ble brukt om de svenske innvanderne i arbeiderklassen (Kjelstadli 2003:334).

Mens de første årene etter unionsoppløsningen i 1905 var preget av et anstrengt politisk og kulturelt klima de to landene i mellom, fikk eventuelle rivaliseringer snart sitt mindre alvorlige uttrykk i idretten. Etter noen få år med idrettsboikott og ulike former for vansker i samarbeidet mellom landenes idrettsforbund, kom 1908 med fotballandskamp – Norges første. Det er uklart om kampen ble opplevd som særlig politisk i samtida og av spillerne selv, men den har i alle fall blitt tolket som en viktig hendelse av ettertida. Sverige vant kampen 11-3 (Goksøy 2005:80).

Fram mot vår tid

Da andre verdenskrig kom, ble Norge snart okkupert, mens Sverige beholdt sin nøytralitet gjennom hele krigen. Norsker hadde, og har tilsynelatende fremdeles, en ambivalent holdning til dette. På den ene sida ble det sett som et svik at svenskene langt på vei samarbeidet med tyskerne. Den såkalte permittenttrafikken på strekningen Trondheim-Narvik gjennom Sverige i perioden 1940-1943, er blant det som skapte særlig konflikt (Ekman og Grimnes 1991:43). En hardt presset svensk regjering tillot tyske forsendelser av soldater og materiell helt fram til slaget ved Stalingrad snudde krigslykken for Hitler. I tillegg var spørsmålet om den norske eksilregjeringens diplomatiske forbindelser til den svenske ekstremt betent (Ekman 2005:205ff). På den andre sida var svenskene til uvurderlig hjelp gjennom de vanskelige krigsårene. Svenskepakker, en form for nødhjelpssendinger fra svenske hjelpeorganisasjoner (og norsker i Sverige) til trengende i Norge, er noe mange norsker husker med glede og takknemlighet. Fra 1942 var hjelpesendinger av denne typen temmelig omfattende, i Oslo organisert blant annet gjennom Svenska Margaretakyrkan (Ekman og Grimnes 1991:200). Ikke minst flyktet omkring 50 000 norsker til Sverige under krigen (Dahl og Hagen 1995:109). Ved frigjøringen sto et stort mannskap trente norske polititropper, mellom 13 og 15 000 i tallet, klare til å komme hjem (Forsvarsdepartementet 1983:30).

En tilsvarende viktig idrettshendelse som den i 1908, var fotballandskampen som ble arrangert i 1945. Det var ikke vanskelig å gjette utfallet på kampen, men at ydmykelsen

skulle bli så stor (Sverige vant 10-0) ble vanskelig å håndtere i ettertid. Matti Goksøy kommenterer at begrepet *den relevante andre* ikke passer så godt til denne situasjonen – Sverige var ubestridt bedre i fotball enn norskene, og konteksten med å arrangere landskamp bare noen måneder etter den norske frigjøringen var helt spesiell. Likevel synes nettopp begrepet den relevante andre å passe ekstra godt akkurat her. For hvorfor ble den første landskampen etter krigen holdt mellom akkurat disse to landene i utgangspunktet? Danmark var det beste nordiske fotballandslaget på denne tida, og burde dermed kanskje vært mer naturlig å måle seg opp mot for svenskene (Goksøy 2005:82). Norge kunne ha sett til Færøyene eller Island, som man i andre historiske tider har hatt langt nærmere bånd med enn Sverige. For meg ser denne landskampen, som endte så ydmykende for de norske spillerne (ydmykelsen ble ikke gjort mindre av at det ble arrangert pengeinnsamlinger på stadion), ut som en stadfestelse av det unike forholdet mellom de to nabolandene.

I de første tiårene etter andre verdenskrig var det store forskjeller på et krigsslitent Norge og det industrialiserte Sverige. Svenskene bygget seg opp som en rik og sterk kontrast til grå og fattigslige norsker. Sverige hadde for eksempel en filmindustri tidligere enn Norge. I mange år hørte norsker, særlig på Østlandet der tilgangen var god, svensk radio og så på svensk TV i nesten like stor grad som man fulgte med på de norske mediene (Vaage 2005:150). En annen kontrast var at urbaniseringen kom tidligere og etablerte seg raskere i Sverige enn i Norge. I 1950 bodde bare omkring halvparten av Norges befolkning i tettbygde strøk, mens andelen svensker som gjorde det samme, var omtrent to tredjedeler. I 1970 var andelen henholdsvis 81 og 66 prosent (Bore 2005:124).

Mens Norge hadde vært et fattigmanns-Amerika for svenskene mot slutten av 1800-tallet, representerte Sverige i etterkrigstida glamorøsitet og modernitet sett med norske øyne, et slags Nordens USA. Sverige var et mer interessant land enn fattige, bondske Norge. Thomas Hylland Eriksen har oppsummert dette flott. Han skriver om denne perioden i svensknorsk historie at

Svensk ungdom hadde i det store og det hele blondere hår, hvitere tenner og penere hud enn oss. De luktet godt. (Eriksen 2010:103)

Gjennom de første tiårene av etterkrigstida var Sverige noe av et økonomisk og kulturelt lokomotiv i Skandinavia. *Folkhemmet* svenskene skapte, med pensjonsordninger og andre

velferdsgoder sammen med en aktiv arbeidsmarkedspolitikk ble et forbilde for de andre nordiske landene, kanskje særlig for Norge (Hvinden 2005:58).

I etterkrigstida ble det gjort flere forsøk, både fra næringsliv og fra politisk hold, på å se Norden eller i det minste Skandinavia som en enhet. Francis Sejersted skriver at

Ideen om Skandinavia eller den skandinaviske halvøy som et utvidet hjemmemarked overlevde åpenbart oppløsningen av de politiske unionene. (Sejersted 2005:29)

Han påpeker også det egentlig ganske bemerkelsesverdige i at denne ideen har overlevd også de nordiske landenes etter hvert svært ulike relasjoner til overnasjonale institusjoner som NATO og EU. Ikke minst har den overlevd diverse høyt profilerte, og dermed synlige, mislykkede forsøk på samarbeid, spesielt sterkt eksemplifisert ved sammenbruddet i forsøket på å fusjonere det norske teleselskapet Telenor med sin svenske motpol Telia i 1999 (Fang, Fridh, og Schultzberg 2004).

Den svenske velferdsstaten nøt i mange år på midten av 1900-tallet (i alle fall fra Marquis Childs bok *Sweden – The middle way* fra 1936) et godt rykte internasjonalt. Den svenske velferdsmodellen ble trukket fram som et positivt forbilde for briter og amerikanere (særlig på venstresida) som ønsket sosiale forandringer i sine egne land. Men i hvert fall fra sekstitallet, og særlig i og med journalisten Roland Huntfords bok *The new totalitarians* (Huntford 1972) ble det også en mer kritisk internasjonal debatt om den spesifikt svenske versjonen av et moderne samfunn. Selv om det ikke var noen norsk støtte til Huntfords teser om det totalitære svenske velferdssamfunnet, er det enkelte sider ved hans (temmelig ufunderte) analyser som har levd videre, også i norsk diskurs. For eksempel hadde «den svenske synden» lenge vært et begrep, men med Huntfords bok ble den svenske seksualmoralen knyttet direkte opp mot en allestedsnærværende og amoralsk stat (Marklund 2009). Huntfords overdrivelser hadde iblant en kjerne av sannhet. Sverige regnes blant annet som et pionerland når det gjelder valg av samboerskap framfor ekteskap. Norge lå i begynnelsen tiår etter Sverige på dette punktet (Noack 2005), selv om forspranget i dag er tatt igjen. I praksis er det kanskje likevel mer kondomprodusenten RFSU, butikken Hönan Agda på Svinesund og svenskprodusert mykporno som har vært den jevne norskes assosiasjon til begrepet «svensk synd». I koblingen seksualitet og nasjonalitet er det den svenske kvinneligheten som særlig har vært gjenstand for fascinasjon og kritikk. Dette gjelder hjemme i Sverige, i Norden for øvrig og i resten av

verden. Sosiologen Catrin Lundström har i en helt fersk studie sett på svenske kvinnelige migranter til henholdsvis USA, Spania og Singapore (Lundström 2014). Lundströms informanter, først og fremst de bosatt i USA, har opplevd å bli vurdert som spesielt vakre. De har samtidig opplevd å bli koblet til et narrativ om en spesifikt svensk seksuell frigjorthet. Dette seksualiserte bildet av den svenske kvinnen har overraskende nok fått fotfeste også i Norge, selv om vi aldri så mye har mer til felles med svenskene når det gjelder seksualmoral og kjønnsrollemønstre enn de fleste andre nasjoner i verden. Et enkelt, men talende bilde på dette er hvordan den norske filmen *Fatso* fra 2008 plasserer ei svensk jente inn i rollen som hovedpersonens seksuelle fantasiobjekt¹⁴. Filmen har gitt henne det for nordmenn «ursvenske» navnet Malin, et navn som var ukjent i Norge før den svenske familieserien «Vi på Saltkråkan» ble vist, først på svensk TV i 1964 og seinere på norsk TV fra 1976 (Ouren 2005:121). For visse generasjoner norsker assosieres navnet Malin sterkt med storesøsteren i den Astrid Lindgren-baserte serien. Hun var utrolig vakker og utrolig snill, fullstendig dydig men samtidig (eller nettopp derfor) konstant ettertraktet av seriens unge menn – og dessuten av tusenvis av TV-seere.

Forestillingene som overlevde

Det er lett å slå fast at norsker og svensker har vært nært sammenknyttet på flere ulike vis, i det minste de siste par hundreårene. Men hvilke deler av disse sammenflettingene har relevans når norsker og svensker møtes i dag? Ikke alle deler av historien lever videre i nåtida. En viktig del av både historieskriving og historiebruk er glemsel og tausheter. En mulig kilde til hvordan forestillinger om Sverige, svensker og svenskhet arter seg i dagens Norge, er en samling spørrelistesvar fra 2003, og jeg skal i det følgende bruke dem som utgangspunkt for å kort diskutere de to forestillingene som jeg mener står sterkest i dag. Det ene er idékomplekset som til sammen danner forestillingen om at Norge og Sverige (og dermed nordmenn og svensker) er tett sammenvevd, gode venner, like hverandre – kort sagt «i slekt». Det andre idékomplekset er det som handler om at nordmenn ser på svensker som (mer) urbane (enn seg selv), noe som bringer med seg mange, ikke alltid sammenhengende, assosiasjoner til blant annet svakelighet, høflighet og modernitet. I

¹⁴ I boka som filmen er basert på (Ramslie 2003), er hun norsk og heter Maria.

noen kontekster er disse assosiasjonene og fortellingene som hører til dem noe å beundre, mens de andre ganger noe å rakke ned på.

I 2003 sendte Norsk etnologisk gransking (NEG) ved Norsk folkemuseum, og Nordiska museet i Stockholm, ut en spørreliste til sine medarbeidere med tittelen «Broderfolk imellom/Broderfolk emellan». Utgangspunktet var hundreårsjubileet for unionsoppløsningen, og at man skulle lage en utstilling om forholdet mellom norsker og svensker i årene 1814-2005. Spørrelisten var sentrert rundt hvilke forestillinger man har om hverandre, hva slags kunnskap om og hvilke stereotyper man har om nabolandet. Spørrelisten fikk 134 svar på norsk side, 101 på svensk side.

Spørrelistesvarene avdekker flere sider ved svensk-norske relasjoner. Blant annet kan man finne en temmelig omfattende kunnskap i de norske svarene om hva man kan kalle mediert svensk kultur. NEG's medarbeidere forteller om mye lytting til svensk musikk, kunnskap om den svenske visetradisjonen, om svenske politikere og svensk litteratur og film. Mange kjenner svensker personlig eller har svensk familie, selv om dette først og fremst gjelder de som er bosatt i de nordligste og de sørligste fylkene. Særlig i spørsmålene som dreier seg om hvordan man mener at svensker «er», slik som spørsmål 1 «Hvordan vil du karakterisere svensker?» eller spørsmål 7 «Hva er typisk svensk?», er det mange av spørrelistemedarbeiderne som nøler med å svare eller protesterer mot å skjære alle over en kam. Likevel svarer de fleste temmelig utdypende og detaljert.

Spørrelistesvarene forteller blant annet at svensker ses som svært like norsker, med et vakkert språk. Det fortelles også at man mener svensker har mer urbane vaner enn «oss», at de er gjerrige (eller sparsommelige) og at de er høflige (på grensen til arrogante).

Høfligheten

Så mange som tre ulike besvarelser i det norske NEG-materialet (fra hhv Oslo, Vestfold og Østfold) gjenforteller den samme historien, et helt konkret narrativ. Det dreier seg om en historie om dampbåtspassasjerer, og den brukes til å forklare mange sider ved det de norske NEG-medarbeiderne opplever som svenskt. En av medarbeiderne er en mann fra Vestfold, født i 1926. Besvarelsen hans er lang, med grundige svar og en mer nyansert og

akademisk stil enn mange av de andre. Svaret hans på listas første spørsmål¹⁵ oppsummerer mange av de forestillingene de andre besvarelsene legger vekt på. Han slutter slik:

Jo, deres historie har preget svenskene. Jeg mener å kunne merke det at de er mer formelle og deres bruk av titler og forskjellen i bruken av de språklige høflighetsformen «Ni» som var en tiltale adelen brukte nedover. Ved å bruke Ni (De på norsk) plasserte man seg over den tiltalte. – På en dampbåt en gang var det en som så gjerne ville ha i gang en samtale med en annen passasjer. Han våget ikke bruke Ni-formen for ikke å tale nedover og heller ikke kjente han tittelen på vedkommende, så han løste problemet slik «Skall herr ångbåtspassasjeraren långt»? Svenskene «underklassene» var i de fleste år et hardt prøvet folk og måtte være nøysomme og sparsommelige. Det var svenskene som visste alt om barkebrød (Moberg) og i bøkene og filmene om «Utvandrarna» og «Innvandrarna» får man et godt bilde av hvordan det var å være svenske. Sparsommelighetsarven gjør at jeg har møtt svensker som har med seg det meste på tur i Norge.

Det er umulig å se på en dame eller en mann om de er svenske, men om noen skal ha «kokt vatten» til sin termos – så er han svensk, - «och har han burk med kakor til kaffet hemmifrån» – så er han ursvensk – og ikke den eneste.

NEG 36373

Vandrehistorien om dampbåtspassasjerene har jeg fått høre i mange ulike varianter opp gjennom arbeidet med denne avhandlingen. Noen ganger gjengis den som en litt lengre anekdote, andre ganger så kort at den likner en vits. Men som regel blir den ikke fortalt i sin helhet, den bare henvises til, særlig når man i noen av de skandinaviske landene diskuterer svenske høflighetsformer. Det er tydelig at fortellingen er ganske bredt kjent, og har vært tradert i flere ulike varianter. Blant annet har den blitt spredd gjennom ulike populærvitenskapelige framstillinger av svensk nasjonalkarakter – den har for eksempel vært publisert av den danske humoristen Willy Breinholst. Det interessante med fortellingen er at den er godt eksempel på hvordan ett og samme narrativ kan brukes til mange ulike ting. Dampbåtspassasjerhistorien er lett gjenkjennelig med hensyn til ramme, tema og plot: historien finner sted på en båt eller et annet offentlig kommunikasjonsmiddel, og plottet dreier seg rundt at to passasjerer ønsker kontakt, men er usikre på hvordan de skal tiltale hverandre. I historien fra NEG-materialet som er

¹⁵ «Hvordan vil du karakterisere svensker? Hvordan er deres måte å være på, stil, lynne, oppførsel og utseende? I hvilke spesielle situasjoner kommer disse karakteristikkene fram? Trekk gjerne inn egne erfaringer, historier du har hørt av andre eller det du har hørt på skolen, gjennom media etc.»

gjengitt ovenfor, er fortellerens hovedpoeng at de adelige tiltaleformene i Sverige var en måte å holde vanlige folk nede. Fortelleren legger vekt på at å si «Ni» til noen er å plassere dem nedenfor en selv på den sosiale rangstigen. Her er hensikten med å fortelle om dampbåtpassasjerene å vise at Sverige er et mer klassesdelt samfunn enn fortellerens eget, og fortellingen bygger opp under dette på en effektiv måte. Først nevnes at «historien» har preget svenskene, og eksempelet som brukes er titler og høflighetsformer. Så kommer dampbåtfortellingen, og så kan NEG-medarbeideren gå over til å fortelle om fattigdom og nød blant underklassene, underforstått de som ble tiltalt med «Ni». Slik kan fortelleren sømløst gå over i en diskusjon av noe som vel må karakteriseres som en beskrivelse av svenskernes sparsommelighet eller gjerrighet.

Går man derimot til den amerikanske forfatteren og journalisten Donald S. Connerys bok fra 1966, «The Scandinavians», blir historien en noe annen. Boka er en krysning mellom reisebeskrivelse og nasjonalkarakteristikk av de nordiske landene Norge-Danmark-Sverige-Finland-Island, ment for et generelt engelskspråklig, kanskje helst amerikansk, publikum. Sverige introduseres med kapittelet «The perfectionists» (det første kapittelet om Danmark heter «The cozy country», mens norskene får merkelappen «Rugged individualists»). Under underoverskriften «The need for ritual» presenteres svenskene som Nordens japanere: de er engstelige og reserverte, og holder strengt på formaliteter. Imidlertid mener Connery at svensker er uvanlig hjelpsomme når man først kommer i kontakt med dem, og beskriver, nærmest som en unnskyldning av de ellers temmelig negative karakteristikkene som avsnittet innledes med, en personlig anekdote om sitt eget møte med en veldig hjelpsom svensk tjenestemann. Deretter siterer han Willy Breinholst, som et eksempel på hvordan svenskene tar seg ut gjennom danske briller:

He wrote: «There is a classic example of two Swedes who would have liked to start a conversation during a long and tiresome train journey, but who were prevented from doing this because they didn't know each other's title or profession. At long last one of them solved the problem by addressing the other as «Mr. Express-train Passenger». The other man was highly ingratiated, seeing that he was in fact traveling on a slow, local line, and so a conversation was embarked upon.» (Connery 1966:287)

Umiddelbart etter denne gjenfortellingen av den danske komikerens historie, forteller Connery om det han beskriver som at svenskernes «fondness for honorifics is of Germanic proportions» (Connery 1966:287). I den sammenhengen Connery setter vandrehistorien inn i, blir poenget altså det han mener er svenskernes nesten komiske sans for titler og

formaliteter. En kløft mellom fattige og rike eller fortellinger om barkebrød har altså ingen ting med saken å gjøre.

Høflighet og stivhet går igjen som en beskrivelse av noe typisk svensk i utallige av spørrelistesvarene hos NEG. Fra Østfold og Oslo, som vel er de mest relevante fylkene for denne avhandlingen, skrives det at svenskene har «større respekt for autoriteter» (NEG 36363), at «Da jeg vokste opp het det seg at svensker var veldig stive.» (NEG 36366), at svenskene er «formelle» og «reserverte» (NEG36401), og at «Svensker er mer høflig enn oss norsker. De hilser og takker mer.» (NEG36621). Beslektet med denne forestillingen om en spesifikt svensk høflighet, er idéen om at svensker er serviceinnstilte. En yngre mann fra Møre og Romsdal beskriver det slik:

Vi nordmenn er nok mer primitive enn svenskene. Vi hører f. eks. om fulle nordmenn på innkjøp i Sverige. Det kan jeg ikke tenke meg blandt de svensker jeg har kommet i kontakt med. Svenskene er også mer serviceminded enn vi. Og høfligere. Mere dannet i sin opptreden. (NEG36466)

Ofte forklares høfligheten med historiske forhold:

Kanskje har historisk utvikling preget de to broderfolkene. Sverige har hatt større standsforskjell enn Norge. Svensker er vel som følge av det noe mer formelle. Dette vises særlig i høflighets-former og titler, men svensker er raske til å legge til side formaliteter, og da er åpenheten stor. (NEG36412)

Ideen om den svenske stivheten/høfligheten fikk ny aktualitet i media og på nett da antallet svensker i servicebransjen i Oslo økte mot slutten av 2000-tallet. Det ble etter hvert en ganske vanlig oppfatning, uttrykt på flere ulike måter, at svenskene var både bedre arbeidstakere og dyktigere på service enn norsker i samme bransjer. Ideen om høflige svensker ble dermed dreid fra å handle om stivhet og sosiale hemninger til det motsatte: en belevn og utadvendt høflighet. I Dagsavisen ble det sagt på denne måten i ingressen til artikkelen «'Søta bror' utkonkurrerer nordmenn» fra juli 2009:

Heter du «Calle Svensson» har du større sjanse for å få jobb enn om du heter «Ola nordmann». Norske arbeidsgivere spør spesifikt etter svensker når de skal ansette nye arbeidstakere.

Journalist Rebecca Shirin Jafari intervjuer i artikkelen bemanningsbyråer som Manpower og Jobzone. Gry Ljøterud i Manpower forteller at

– Kundene spør spesifikt etter svensker. Spesielt innenfor servicenæringen, bygningsbransjen og helsesektoren er svensker mer populære enn nordmenn (Jafari 2009)

Ideen om at svenskene nærmest av natur er mer arbeidsomme er enkel å kritisere. Det samme gjelder tanken om en spesifikt svensk serviceinnstilthet. En eventuell arbeidsomhet hos ungdommene kan for eksempel like gjerne komme av at man er mer avhengig av jobben sin når man bor i et fremmed land. Påstanden om en egen svensk arbeidsomhet eller en svensk overlegenhet innenfor service ble da også debattert både i kommentarfeltet til Dagsavisen-artikkelen og andre steder. Men den har likevel festet seg i diskursen knyttet til de unge svenskene, og gjentas også med stolthet av ungdommene selv.

For å kunne identifisere seg med en gruppe, velger man ut visse symboler og visse karaktertrekk som blir framhevet som viktige og essensielle. Denne utvelgelsen er enda tydeligere når man karakteriserer andre. For norsker har svensker vært en av de størrelsene man måler seg opp mot, og absolutt en av de viktigste. Det er dermed svenskheten som får oppgaven med å være bærer av de kontrasterende symbolene som det norske måles opp mot. Forestilte fellesskap innad i gruppa fremmes ved at man gjør noen tegn symbolsk verdifulle. Samtidig konstrueres en grense mot de som ikke innehar disse tegn, eller de som innehar de motsatte tegn (Barth 1994). I det materialet, spørrelistesvar og medier, som jeg har basert min analyse på, kan det se ut til at svenskene, som gruppe eller nasjon betraktet, regnes som nær beslektet med gruppen eller nasjonen av norsker. Samtidig framheves det at svenskene innehar en grad av suksess på visse områder som vi norsker misunner dem. Blant de mer negative stereotypiene må regnes at svenskene framstilles eller oppfattes som sparsommelige/gjerrige, reserverte/høflige og korrekte inntil det sosialt hemmende. Både negativt og positivt ladete narrativer og stereotyper av den fremmede står i intim relasjon til det den definerende gruppen regner som kjent og normalt (Hedetoft 1990:32). Indirekte påpekes det altså at norsker *ikke* er sparsommelige/gjerrige, reserverte/høflige og korrekte.

Slektskapet

Uttrykket «broderfolk» benyttes flittig i besvarelsene på NEG-undersøkelsen, også med omformuleringer og egne vurderinger. Dette er nok i stor grad en påvirkning fra undersøkelsen i seg selv, som har uttrykket i tittelen. Det kan også være inspirert av

forberedelsene fram mot unionsoppløsningsmarkeringen slik den ble framstilt i media. Et søk i A-tekst viser at uttrykket broderfolk i omtale av svensker eller Sverige som nasjon hadde klare topper rundt det norske EU-neiet i 1994 og rundt unionsoppløsningsjubileet i 2005. Anne Eriksen har undersøkt minneoppgavene for eldre fra 1964 og 1981 og kommenterer at materialet skiller seg fra svensk materiale ved «det nesten komplette fraværet av begrepet ‘broderfolk’» (Eriksen 2005:51). Det betyr at begrepet kan ha se ut til å ha breidd om seg i nyere tid.

NEG-undersøkelsen ba medarbeiderne om å oppgi om de kjente til noen «økenavn, kallenavn eller kjælenavn på svensker». Her ble både personnavn og generiske kallenavn oppgitt, men det vanligste var at folk nevnte uttrykket *søta bror*. Uttrykket er interessant fordi det går igjen i mye av mediematerialet jeg har samlet. Det brukes i utallige sammenhenger. Ikke minst er det interessant at det finnes en del varianter av folkelig etymologi knyttet til begrepet. En kvinne fra Akershus født 1930 skriver i sin besvarelse at

Jeg har alltid lurt på hvorfor man kaller svenskene «søta bror». Er det fordi de bruker så mye søtt brød? (NEG36548)

Opprinnelsen til uttrykket er i Evensberget og Gundersens bok *Bevingede ord* oppgitt å ligge i en svensk tiltaleform, for eksempel brukt som overskrift i brev. Wergeland er kanskje den som må få æren for å ha brakt uttrykket til Norge, i et dikt fra 1836 som kommenterer unionen med Sverige:

Min søta bror,
Tilvisse det maa briste, som hænger daarligt sammen
Amen!

(hentet fra Evensberget og Gundersen 1995)

Uttrykket er altså fra helt tidlig av knyttet til politiske motsetninger mellom de to landene, og brukes også i dag vanligvis i en vennlig, men ironisk tone. Forestillingen om Norge som Sveriges lillebror har en lang kulturhistorie, som dessverre er lite utforsket og heller ikke skal utdypes her. Metaforen inngår i et større system, spesifikt det systemet som den amerikanske lingvisten George Lakoff har kalt staten-som-person-systemet. I dette metaforsystemet er staten et individ, en person. Statens territorie er dens hjem, de territorialt tilstøtende statene er statens naboer, og staten-som-person kan ha iboende, individuelle egenskaper (Lakoff 1991:3) – i dette tilfellet altså at (nasjonal)staten kan ha slektninger. (Nasjonalstats)brødre kan både være venner og slagsbrødre, de kan bo nær

hverandre og langt unna. I Statistisk sentralbyrås utgivelse «Hundre års ensomhet» fra 2005 brukes på 160 sider uttrykket «nabo» 35 ganger, «bror» 13 (Bore 2005). Vanligvis framstilles Sverige i dette metaforiske språket som Norges storebror, en storebror man ser opp til og har respekt for. Imidlertid kan det i uttrykket «søta bror» i mange tilfeller synes som om den større broren også ligger lagelig til for (muntert) hugg. Det samme, eller i det minste svært liknende, forholdet med en sterk brødremetafor ser ut til å finnes over hele Norden, og da særlig i omtaler av Danmarks forhold til Sverige. Relasjonen Norge-Sverige og relasjonen norsker-svensker er to relasjoner som i nasjonalismens logikk går det for samme. I begge betydninger eller sammenhenger er brødremetaforen i sterk og levende bruk i det materialet jeg har funnet fram til. Norge er Sveriges bror, og norsker er svenskers brødre. Metaforen brukes i det vennlig-ironiske «søta bror» og i det tilsynelatende mer høystemte (men gjerne desto mer ironiske) uttrykket «vårt broderfolk i øst». Metaforen om (nasjonal)staten-som-person er tydeligvis i Norden både ekstremt vanlig og såpass solid at den kan lekes med.

Utallige spørrelistebevisninger legger vekt på at svensker og norsker har mye til felles. Det pekes på historisk samhörighet, og nevnes at vi «tilhører samme kulturkrets» (NEG36349). En mann født 1937 er ganske typisk, i hvert fall for sørøstlandsbevisningene, når han skriver at

Her på Hedmarken hadde vi tradisjonelt et godt forhold til svensker. Vi var jo samme folket. (NEG36399)

Også i nord kan svensker beskrives på denne måten:

Nordsvensker og nordlendinger er stort sett samme folkeslag. (NEG36419)

I sistnevnte sitat brukes «folkeslag», noe som tydeliggjør hva NEG-medarbeideren mener med begrepet. Folk som begrep er svært komplekst, og en viktig brikke i nasjonalstatenes historie og framvekst. Iver B. Neumann har beskrevet hvordan de to begrepene «almue» og «folk» lenge kivet om makt i utviklingen av ideen om det spesifikt norske (Neumann 2001). Etymologisk har ordet hatt betydning av skare, stamme, flokk. Begrephistorisk er det tett sammenvevd med forestillinger om nasjon og rase (eller «folkeslag»). Det peker altså mot (større) forestilte fellesskap. Men på både norsk og svensk har ordet «folk» også blitt brukt om mye mindre flokker, det kan bety «familie» og «slekt». Alt dette gjør at å referere til norsker og svensker som samme folk bærer med seg et temmelig tungt ekko av

den typen nasjonalfølelse som baseres på blod. Å være samme folk betyr å være i samme familie, å være i slekt med noen – og enten det er genetisk eller følelsesmessig er det en ganske omfattende tilhørighet som skisseres med begrepet folk.

De nye svenskene

Fra 1952 har det vært passfrihet i de nordiske landene, fra 1958 passunion. Man har politisk lagt til rette for et felles arbeidsmarked, også etter at Sverige gikk inn i EU mens Norge ble stående utenfor. Grunnideen har vært et ønske om likebehandling av nordiske borgere (Hansen 1994). Fra 1982 har det ikke vært nødvendig med arbeidstillatelse for nordiske borgere som har ønsket å arbeide i et annet nordisk land, og man har krav på likeverdige sosiale goder (Andersson og Jonsson 2007:11). Da den svenske kronen ble devaluert i 1992, ga det ekstra fart i det Anders Gustavsson (Gustavsson 2004) og andre har kalt den nye norske handelsinvasjonen av Sverige. Et forholdsvis tynt befolket Vest-Sverige har måttet forholde seg til stadig flere norskeide kjøpesentre på svensk side av grensen. Samtidig ble det stadig mer attraktivt for svensker å arbeide i Norge, siden lønnsforskjellene mellom de to landene ble større en tidligere.

På nittitallet kom en del svenske bygningsarbeidere og folk innen helse og omsorg til Norge – noen for å bosette seg, og mange som pendlere (Gustavsson 1999). Dette var stort sett voksne folk. For eksempel kunne det være sykepleiere som var fri til å tilbringe annenhver uke i Norge fordi barna hadde forlatt redet. Fram mot år 2000 begynte antallet svensker i Norge å øke ganske voldsomt, og gruppa endret seg en del. Denne gangen begynte også yngre svensker å komme, mange av dem ufaglærte. Utviklingen har sammenheng med økende arbeidsledighet i Sverige, som særlig har rammet de unge – i 2007 var andelen ungdommer som gikk arbeidsledige i Sverige blant de høyeste innen OECD (Skans 2009:5). Sommeren 2014 er arbeidsledigheten målt i prosent av arbeidsstyrken lavest i Norden i Norge (3,3) mens den er høyest i Norden i Sverige (7,9) (Statistiska centralbyrån 2014a). Det er med andre ord store forskjeller mellom de to landene.

Å tallfeste den svenske innvandringen i Norge er ikke helt enkelt. Antallet folkeregistrerte i Norge med svensk statsborgerskap er lett tilgjengelig statistikk. Av den kan man lese at omtrent på den tida jeg begynte å interessere meg for den nyere svenske innvandringen,

var svenskene den tredje største innvandringsgruppa (Statistisk sentralbyrå 2009). Når jeg nå avslutter avhandlingen min er de den nest største innvandringsgruppa, med 36 369 svensker folkeregistrert, i Norge (Statistisk sentralbyrå 2014a). Men i tillegg til disse folkeregistrerte svenskfødte i Norge kommer blant annet en stor gruppe pendlere¹⁶. I 2009 var tallet på svenske arbeidspendlere i Norge 28 100 personer, noe som utgjør en fordobling siden 2001 (Nordiska ministerrådet 2012:15). Det er naturlig nok flest pendlere i grensekommunene, og i enkelte kommuner i vest-Sverige har pendling til Norge begynt å utgjøre en viktig del av befolkningens inntekter (Gottfridsson 2011). Med folkeregistrerte svenskfødte og pendlere lagt sammen er det nesten 65 000 svenske migranter i Norge. I tillegg må man regne med sesongarbeidere av forskjellige slag – kan hende er det i dag så mange som 80 eller 100 tusen svensker i Norge i løpet av et år.

Mens den svenske befolkningen som har folkeregistrert seg i Norge er nesten helt likt fordelt mellom kjønnene, er det det nesten dobbelt så mange menn som kvinner blant pendlerne (Nordiska ministerrådet 2012:57). Annet som er verdt å merke seg er at de folkeregistrerte svenske statsborgerne i Norge generelt sett er unge. I tall som inkluderer alle sysselsatte, både bosatte og ikke-bosatte, ser man at svenskene bosatt i Oslo er enda yngre enn svensker i Norge sett under ett – 65 prosent mot 56 prosent (Statistisk sentralbyrå 2014b).

Svært mange er bosatt i Oslo – i 2013 bodde 34 prosent av de sysselsatte svenskene i hovedstaden (mot bare 12 prosent av den norske befolkningen totalt), og i en rapport om bosettings- og flyttemønstre blant innvandrere og deres barn viser Lasse Sigbjørn Stambøl at svensker skårer høyest på en såkalt sentralitetsindeks blant internnordiske migrantgrupper, og også høyere enn de fleste andre migrantgruppene. Med andre ord, en høy andel av svenske migranter i Norge bor i sentrale strøk (Stambøl 2013:85).

Det er forholdsvis få personer som er født i Norge av to svenskfødte foreldre – det er altså (foreløpig?) snakk om en ganske liten såkalt «annengenerasjon» i denne migrasjonsgruppa (Stambøl 2013:18). De unge svenskene arbeider først og fremst i yrker der de ikke trenger spesiell fagkompetanse. Unge menn trekker gjerne til bygg- og spedisjonsfirmaer, mens

¹⁶ Som pendler regnes i statistikken en som har hatt lønnet arbeid i arbeidslandet i november måned, og som ikke har høyere inntekt i hjemlandet enn i arbeidslandet.

kvinnene søker seg til detaljhandel og servicesektoren (Statistisk sentralbyrå 2014c). Slik sett likner kjønnsfordelingen på yrke temmelig mye på hva de svenske migrantene arbeidet med rundt forrige århundreskifte, der menn tok seg arbeid som gråsteinsmurere og kvinner gikk i tjeneste.

Overflatisk sett har faktisk de unge svenskene i Oslo i dag mye til felles med de unge svenskene som kom til den norske hovedstaden på siste halvdel av 1800-tallet. Svenskene var unge den gang som nå, de kom fra den svenske landsbygda, særlig fra sørvest, og de kom fordi lønningene i Norge var mye større enn det de hadde mulighet til å få på hjemstedene sine. Flere av de seinere årenes medieoppslag kommenterer disse lange linjene i norsksvensk migrasjonshistorie:

1 SVENSKER

- Norge var i union med Sverige fram til 7. juni 1905. Da erklærte det norske Stortinget unionen for oppløst. I Sverige ble vedtaket oppfattet som en revolusjonær, ulovlig og ydmykende handling.
- For 100 år siden kom over 100 000 svensker over grensa på jakt etter jobb. Nå gjør de det igjen.
- Det seneste storinnrykket startet i 2004. Innflyttingen øker fortsatt hvert eneste år.
- For fem år siden ankom hardtarbeidende unge svensker. I dag kommer alle typer svensker, også krimi-

Vi har mye å takke Sverige for. I møbler, Lisbeth Salander, Cheap day, Kalles kaviar, Mio, det fine «sockerdrycka», Gina Tricot, Ve Maggie og det å kunne le av at de oss fordi de tror vi sier «gulebys» nan. Nå kan vi legge til enda et ek på lista. Fordi svenskene selv er masser. Unge hippe svensker inv oss for å tjene gode penger, betale re skatt og feste i ukedagene. Heldi Fordi vi har visst noe å lære av d

– Tjåna! Skal du ha litt grillt lam Dette skurrer. Det er en varm ettermiddag. Nat mai. Andreas Lundgren (23) fra Ske «langt langt mot nord i Sverige», s vinker midt i Sofienbergparken på nerlökka. Han og kompisene er er ling ekte partysvensker. I hvite T- ter og matchende sko. Derfor er d rart. tenker vi at de handler dyrt la

2 Dagbladet 2009 - legg merke til hatten, og faktaspalten til venstre som innleder med unionsoppløsningen.

I dette oppslaget fra Dagbladet i juni 2009 innledes artikkelen med en kort historisk oversikt. Først nevnes unionen, deretter svenskebølgen fra rundt 1900. Lenger ut i artikkelen kobles de unge som intervjues til rallarne:

Dette er ikke første gang svensker med spesielle klær ankommer landet. Fra midten av 1800-tallet og fram til første verdenskrig kom titusenvise av svensker, såkalte «rallare» med hatt og vadmelsbukser, på jakt etter jobb i teglverk, jernbane, jordbruk og håndverkerindustrien. Norge var et slags reserve-Amerika. Gutta sjarmerte damene og drakk opp pengene. Akkurat som deres tippoldebarn. (Tiller 2009)

Rallarne er den eneste gruppa av tidligere svenske migranter som nevnes i samtidsmediematerialet mitt. Dagbladets oppslag skildrer en helt spesifikk undergruppe av den svenske innvandringen til Norge i dag, og kobler den altså direkte til en historisk undergruppe av svenske innvandrere. Begge gruppene kan i følge artikkelteksten

beskrives som «svensker med spesielle klær» som sjarmerer damer og drikker opp lønna si. Gamle dagers svenske innvandrere benevnes «rallare», mens dagens svenske innvandrere i artikkelen kalles «partysvensker».

Det norske ordet «partysvenske» oppsto i 2008. Den første gangen det ble brukt, var det i form av et veggslagord. Fra denne enkle folkelige ytringen spredte det seg til populærkulturen, og til massemedia. Begrepet er i seg selv humoristisk, men også klart negativt ladet, og har kommet til å betegne unge svenske arbeidsinnvandrere. Det kan brukes om alle de unge svenskene under ett, men vanligvis mer spesifikt om de som er sysselsatt i serviceyrker, tjener penger og fester mye. Begrepet partysvenske, og stereotypen assosiert med det, vil være det viktigste empiriske eksempelet i kapittel 4, som diskuterer den humoristiske tonen i relasjonene mellom norsker og svensker.

Først skal jeg imidlertid undersøke nærmere den samfølelsen og likheten som til stadighet understrekes av både svensker og norsker i materialet mitt. Hvis det er slik at svensker og norsker narrativt regnes for å være det samme folket, hvordan virker det inn på hvordan de to gruppene forholder seg til hverandre? Hva gjør det med relasjonene mellom norsker og svensker i Oslo at man ser på hverandre som like?

3. Synlig / usynlig

En viktig side ved tilstedeværelsen av svenske migranter i Norge, er at de oppfattes som relativt identiske eller like som majoriteten. Det antas at de svenske migrantene likner på norsker visuelt, kulturelt, politisk, sosialt og så videre – de er jo, som kjent, norskenes brødre i øst. Denne likheten er ikke uten betydning – likhet er, som flere har påpekt, et viktig ideal i Norge (Lien, Lidén, og Vike 2001, Delsing og Åkesson 2005). Gullestad skriver blant annet at likhetsidealet fører med seg at man i

uformelle sammenhenger må føle seg like for å føle seg som like verdige. Dette fører ofte til en samværsstil der det som partene har felles framheves, og det som skiller dem ad, holdes så langt det er mulig taktfullt utenfor samværet. (Gullestad 2002:82)

Likhetsidealet har varianter i de fleste nordiske samfunn, og har blant annet sammenheng med den sosialdemokratiske, såkalt nordiske, modellen. Det er etter alt å dømme gjenkjennbart for de unge svenskene som migrerer til Norge (om likhetsidealer i Sverige, se for eksempel Runfors 2009). Det at de svenske migrantene i utgangspunktet tenkes å være like menneskene i det landet de kommer til, oppfattes sannsynligvis som et forenkende, og derfor positivt element av både migrantene selv og Norge som mottakersamfunn. Den forestilte likheten fører til en form for usynlighet, og gjennom denne likheten at migrantene får oppleve det privilegiet det er å bytte plass uten å helt umiddelbart oppleves som forurensende eller upassende. De kan «gli inn», og slipper i hvert fall langt på vei å forholde seg til migrantposisjonen som oftest fører til de beslektede assosiasjonene som gjest/inntrenger.

Oppfatningen av likhet mellom de svenske migrantene og den norske majoritetsbefolkningen er allestedsnærværende i mitt materiale. Det gjelder både i intervjuene med de unge svenskene selv, på Facebookgruppa og i medier og populærkultur. Men denne likheten er ofte ullent formulert og lite definert. I intervjuet med den unge mannen som har fått navnet Alexander, forsøkte min med-intervjuer Kirsten Linde og jeg å spørre om det var noe som hadde overrasket ham med Norge, om hva han syntes var de største forskjellene mellom de to landene. Han nøyte veldig med svaret, og syntes det var lite å sette fingeren på. Han har tilbragt deler av barndommen i Norge, og når han flyttet som voksen var det altså for annen gang. Kirsten, som er dansk født men

har bodd i Norge i mange år, utbrøt at det var kanskje ikke «direkte noe kulturchock?». Svensken, dansken og nordmannen i rommet kunne deretter le hjertelig sammen og nikke samstemt og enig. «Nei, inte direkt» svarte vårt svenske intervjuobjekt. Tilsvarende beskriver informanten Märta det:

det är ju nestan likt
och ja
det er sällan man känner sig som en *invandrare*¹⁷

I den grad mangelen på kultursjokk, likheten, mellom de to landene, defineres, er det ofte i form av et lingvistisk nasjonsargument, gjennom påpekninger av at de to landene har samme språk. Den språklige likheten framheves ikke bare av de unge svenskene selv. Språklikheten understrekes i flere relaterte sammenhenger, og ikke minst trekkes språket fram som en fordel når det er snakk om sjansene for svensker i å forsøke seg på det norske arbeidsmarkedet. Espen Holm, adm. dir. i en fastfoodkjede og styreleder i NHO Reiseliv i Oslo og Akershus, uttalte for eksempel dette til pressen i 2012: «- Det er en generell mangel på arbeidskraft, og de svenske arbeidstagerne har en klar fordel språkmessig» (Sigurjonsdottir 2012).

I dette kapittelet skal jeg utforske noen av sidene ved oppfatningen av Norge og Sverige, norsker og svensker, som *like*, med særlig fokus på hvordan svensker først og fremst identifiseres som svenske gjennom språket. Jeg vil se på hva slags holdninger til språk de unge svenskene selv har, og hva slags holdninger de blir møtt med. Forestillinger om språk er i Norge (som mange andre steder) koblet med forestillinger om tilhørighet, og jeg skal undersøke hvordan disse koblingene får konsekvenser for de unge svenske migrantene. Hvordan situeres de unge svenskene i det norske, og hva gjør det med deres

¹⁷ Jeg benytter meg forsøksvis av en etnopoetisk form for transkribering (se for eksempel Woodley 2004). Linjeskift markerer fortellerens egen oppdeling av narrativet. Kursiv markerer trykk. Mine innskytelser og tilleggskommentarer er tatt med på høyre side. Märtas talespråk var, som de fleste av informantenes, prega av en blanding av svensk og norsk vokabular, men jeg har likevel valgt å gjengi alle informantenes ytringer i tilnærmet standardsvensk.

translokale posisjon at de i utgangspunktet anses å likne norsker i alt fra fenotype til kultur?¹⁸

Å komme svensktalende til Norge

De fleste av de unge svenskene jeg har snakket med opplever at forskjellene er større mellom Norge og Sverige enn det de trodde det skulle være, og de har for eksempel blitt overrasket over ulik arbeidskultur og ulik matkultur. Mange aspekter ved Norge(s samfunnsstruktur) og ved norsker(s sosiale vaner) er uvante og oppleves som vanskelige eller rare. Blant disse aspektene er det språket som oftest framheves som et hinder i hverdagen. Informantene legger spesielt vekt på overraskelsen over at språket viser seg å være mer komplisert å beherske enn forventa.

Det finnes mange blogger skrevet av og for svensker som jobber i Norge. Det dreier seg om kortvarige blogger (av typen som er satt opp for å gi venner og kjente hjemme i Sverige en mulighet til å følge med på hvordan det går med migrantene, altså en slags reisebrev), og det finnes mer varige der bloggerne til dels har gjort eller forsøker å gjøre et levebrød av bloggen. Jeg har fulgt med på noen av dem, og iblant tar disse bloggene opp problemer knyttet mer generelt til det å være nyankommet svensk i Norge. Språkspørsmål er en gjenganger, og ofte refereres det til, eller listes opp, morsomme norske ord. Komiske norske ord er nærmest en egen svensk humorsjanger, og listene som er å finne på bloggene og andre steder på nett er oftest en blanding mellom virkelige norske ord og tullenorsk. Svenskspråklige synes gjerne at norske sammensatte eller fornorska ord som «rumpetroll» og «Olabukse» høres komiske ut, og disse blandes i humorlistene sammen med svensk tullenorsk som «gulebøy» (visstnok det norske ordet for banan) og «tallefjant» (=ekorn) (Skrattnet.se 2003). Men kommunikasjonsvanskeligheter og misforståelser er i praksis sjelden særlig morsomt.

¹⁸ Mange akademikere har valgt å putte ord i anførselstegn: «rase» i stedet for rase, «hvit» i stedet for hvit og så videre, i et forsøk på å understreke at det er snakk om sosiale og kulturelle konstruksjoner, ikke biologisk eller materiell virkelighet. Problemet blir, som blant andre Harris og Rampton har påpekt, at det meste av det vi som humanister og samfunnsforskere arbeider med, er nettopp slike konstruksjoner og fortellinger (Harris og Rampton 2003). Jeg velger derfor å avstå fra bruken av anførselstegn i det følgende.

I en post på sitt nettsted SwedishLightAbroad, datert april 2013, forklarer Linda Luco hvorfor hun begynte å legge inn norske ord i svensken sin for å gjøre seg forstått:

Det hela började nämligen med att jag inte alls kände mig i «kontakt» med min norska «samtalspartner». Jag hörde hela tiden hur norrmän ska förstå svenska så bra, vilket givetvis är sant tack vare att de haft svenska tv-kanaler väldigt länge, och trots det kände jag mig inte förstådd. Jag fick ingen «kontakt». Svenskar förstår generellt sätt inte norska lika bra, vilket är lika förståeligt eftersom vi inte har haft norska tv-kanaler. Det kändes otroligt jobbigt. Jag började därför att lära mig norska «ljud» som är helt motsatt våra svenska «ljud». Det får mig att le för mig själv när jag kommer ihåg missförstånden som blev hela-tiden. När jag t ex. sa »Ah» som svar på en fråga, vilket som du vet betyder JA på svenska, upprepade norrmannen som var i samtal med mig frågan och det gjorde de i stort sett allihop hela-tiden. De trodde jag sa VA? Ljudet»Hhha» betyder nämligen «Va?» på norska och låter nästan likadant. Lätt att veta? Jag känner mig trött i hela kroppen när jag tänker på det minnet. Ingen «kontakt». En känsla av ensamhet. Det var så det kändes. Missförstånd, i stort sett alltid en brist på kommunikation. (Luco 2013)

Det Luco her beskriver er ganske typisk. Småord som blir oppfattet feil kan gi komiske, irriterende og iblant alvorlige misforståelser. Luco skriver også at misforståelsene ikke var noe hun var forberedt på, hun «hørte hele tida» at norsker forstår svensk godt, fordi de har hatt svenske TV-kanaler. Dette stemmer for så vidt, i den forstand at en av forklaringene som gis på norskers generelt ganske gode evner til å forstå svensk gjerne er at det konsumeres en god del svenskspråklig kultur i Norge. Men akkurat dette med TV-kanalene er strengt tatt et østlandsfenomen, og dermed ikke noe som gjelder alle norsker (Vaage 2005:153). Dessuten viser statistikkene at andelen norsker som ser på svensk TV er synkende: prosenten av den norske befolkningen som har tilgang til en svensk TV-kanal og som faktisk så på svensk TV en gjennomsnittsdag var 35 % i 1971, 11 % i 1991 og bare 3 % i 2003 (Vaage 2005:156). Det er med andre ord mulig at det gode øret for svensk anskaffet gjennom svensk mediebruk er noe som i større grad gjelder eldre generasjoner enn den gruppa Luco selv tilhører og møter. Selv om norske ungdommer har bedre resultater på tester i forståelse av nabospråk enn svenske og danske (bare færinger har bedre gjennomsnittlige resultater), kan ferdighetene være på en (svak) tilbakegang (Delsing og Åkesson 2005:129). Det kan se ut til at den optimistiske utgangsholdningen som Luco deler med de fleste unge svenskene jeg har snakket med, er basert på en foreldet fordom om de nordiske språkenes gjensidige forståelighet.

Det kanskje viktigste jeg vil peke på fra Lucos bloggpost er likevel at hun beskriver ensomheten som oppstår fra disse mislykkete eller i det minste vanskelige språkmøtene. Å kunne gjøre seg forstått er viktig for alle mennesker, og brudd i den verbale siden av kommunikasjonen kan gi en følelse av isolasjon, det Luco beskriver som en «känsla av ensamhet».

Det er få av informantene som har hatt mye kontakt med norsker tidligere, og mange har ikke vært i Norge i det hele tatt før de kom som migranter. Den generelle forventningen er at det skal være mer eller mindre likt Sverige. Helt i tråd med det NEG's informanter skrev i 2005, uttaler informantene at «vi är ju samma folket». Akkurat dette med at «vi» er samme «folk» gjentas så ofte at det er påfallende i mitt materiale, både i intervjuene, på Facebook og i mediematerialet jeg har gått gjennom. Hva som forstås med «folk» i en slik sammenheng er vanskelig å dechiffrere nøyaktig, men har sannsynligvis sammenheng med Norden som idé, en forståelse av en nordisk kulturell enhet. Når de unge svenskene kommer til Norge med denne holdningen, og med få praktiske erfaringer med nabolandet, er det ikke rart at de blir overrasket over de mange små og store ulikhetene mellom de to landene, ikke minst de språklige forskjellene. Informanten som har fått pseudonymet Anna kom fra Jämtland for ti år siden. Hun opplevde å være nesten isolert den første gangen hun arbeidet i Norge:

då var jag i här i	
tre eller fyra månader först	
jobbade som postbud i Bydelen	heheh
men då förstod jag inte norska	ah
jag var väldigt dålig på norska	
och så	
jag tyckte bara det var väldigt jobbigt	
jag vantrivdes i Oslo	ja
och	
jag vet inte	
för alla förstod ju vad jag sa	
och jag förstod inte vad dom sa	

Nesten alle hovedinformantene beskriver en eller annen grad av språkproblemer i løpet av sine første dager, måneder eller år i Norge. For å forstå dette, hvordan de unge svenskene i utgangspunktet tror at norsk og svensk skal være nesten likt, men i praksis opplever større og mindre språkvanskeligheter, er det nødvendig å forstå noe av språkhistorien i de skandinaviske landene.

Det skandinaviske språkfelleskapet

Det påstås ofte at Skandinavia er et språkfelleskap, men nøyaktig hva det innebærer er mindre utforsket. Enkelt forklart skal dette språkfelleskapet foregå ved at når skandinaver snakker sammen, bruker hver enkelt sitt eget morsmål, og forstår likevel hverandre. I Arne Torps ord: «De som snakker skandinaviske språk, oppfører seg altså i praksis som om de skandinaviske språka var 'bare dialekter'.» (Torp 2004:70). Norsk, svensk og dansk er tre ulike nasjonalspråk, men utgjør likevel et dialektkontinuum, der nabodialekter er innbyrdes forståelige, mens utkantene av dette kontinuumet vil ha større vanskeligheter med å forstå hverandre (Torp 2004:35). Imidlertid er også språkforståelse et spørsmål om tilvenning, kontakt og ikke minst *vilje* til å forstå. Når man ikke snakker samme språk må helst begge deltakere i en samtale anstrenge seg for å kunne bygge bro over de elementene som skaper vanskelighetene. Det vil være mange nyanser av språkforståelse, og det viser seg gjerne at de enkelte deltakerne i skandinaviske samtaler tilpasser seg, og iblant strekker seg langt ut over sitt eget morsmål (Uhlmann 1994, Madsen 2008).

Mange av de unge svenskene har en oppfatning av at det er lettere å forstå norsker fra Oslo enn fra andre deler av landet, og enkelte ganger brukes det som en forklaring på hvorfor de har valgt å bosette seg nettopp i Oslo. Dette har naturlig nok sammenheng med hvordan dialektkontinuumet arter seg, der vestnorske dialekter ofte vil være vanskeligere å forstå enn østnorske dialekter, og Oslofolk er lettere å forstå for Gøteborgere enn Bergensere er for Stockholmere – selv om en nylig levert masterstudie faktisk viser at for Oslosvensker er det ingen norske dialekter som peker seg ut som vanskeligere enn andre (Andersen 2014:89). Det er nok også snakk om en del fordommer fra de unge svenskens side, særlig når det gjelder nynorsken. I tester skårer svensker bedre på leseforståelse av nynorsk enn av bokmål, sannsynligvis fordi det nynorske ligger nærmere svensk skriftspråk enn det bokmålet gjør (Delsing og Åkesson 2005:81).

På tross av disse forbeholdene er det på et overordna plan vanlig at språkfelleskapet i Skandinavia framheves som et av regionens store fortrinn når det gjelder samarbeid innen næringsliv, organisasjonsliv og kultur. Det at man enkelt kan forstå hverandre oppfattes som en gylden mulighet for å skape kontaktnett på tvers av de ganske små

nasjonalstatene¹⁹. Foreningen Norden har for eksempel i sitt prinsippprogram for 2012-2014 følgende formulering:

Kultur- og språkforståelsen er grunnpilaren for det nordiske samarbeidet, og danner grunnlaget for nordisk identitet. Å kunne kommunisere med hverandre på skandinavisk, gir en stor samfunnsgevinst og bidrar til å styrke samfølelsen blant folk i Norden. Det er spesielt viktig å gi kunnskap om det nordiske kulturfellesskapet til unge og nye nordiske borgere. Kultur- og språkfellesskapet gir unike muligheter for nordisk samhandling og muligheter for å styrke og utvikle Norden til en integrert, dynamisk og nyskapende region. (Foreningen Norden 2012)

Man ser altså på de språklige likhetene, her typisk nok likestilt med de kulturelle likhetene, som en unik mulighet til samhandling, underforstått på økonomisk, politisk og kulturelt plan, og Foreningen Norden ønsker å utvikle disse potensielle og eksisterende kontaktnettene. Flere har påpekt at det i noen tilfeller like mye kan være kontaktnettene som skaper språkforståelsen som omvendt (Uhlmann 1994:26), men språket er altså uansett noe av det som framheves som positivt med de svenske arbeidstakere i Norge, som nevnt innledningsvis. Det er kort sagt en vidt utbredt forestilling at svenske migranter i Norge har en fordel rent språklig sett, og at de vil kunne gjøre seg enkelt forstått i Norge. Denne fordelene er underforstått i forhold til noen, de som ikke eier den språklige likheten – med andre ord innvandrere fra andre steder enn Sverige.

Språk har jevnlig vært et tema i intervjuene jeg har gjort med de unge svenske arbeidsmigrantene i Oslo, delvis initiert av mine spørsmål, delvis ved informantenes eget initiativ. De fleste, men slett ikke alle, av mine hovedinformanter har svensk som morsmål. En av informantene har somali som morsmål, en har dansk. Andre av informantene, som Alexander, vitner om det nære forholdet mellom de skandinaviske landene ved å ha familier som er spredt ut over Norge, Danmark og Sverige og dermed ha variert språkbakgrunn.

I perioden(e) de unge svenskene bor og arbeider i Norge ser de stort sett ut til å bruke en pragmatisk blanding av de to nasjonalspråkene. Det vil i praksis si at de har et talemål med svensk intonasjon og syntaks, ispedd norske ord og begreper. Som mange norske forstår

¹⁹ Det skandinaviske dialektkontinuumet og språkfellesskapet er for øvrig også viktig ved at det skaper grunnlaget for språklig forståelse over hele Norden – fra dansktalende Islendinger, Færingar og Grønlandere i vest til svensktalende finner i øst.

jeg svensk muntlig og skriftlig ganske godt. Intervjuene har blitt gjennomført på en blanding av de to språkene, med varierende hell. Når de har henvendt seg til meg, har informantene brukt både helt svensk og helt norsk, men de aller fleste har uttrykt seg på en variant av et hybrid språk. Noen ganger har jeg hatt problemer med å forstå dem, spesielt når de har brukt slang, og har måttet be dem gjenta. Andre ganger har de hatt problemer med å forstå meg, og jeg har måttet finne andre måter å uttrykke meg på, eller finne det svenske ordet for det ene eller andre. Ofte har informantene hjulpet med, og prøvd å gjette seg fram til hva det har vært jeg har villet si.

Poenget mitt med å beskrive språkbruken i intervjusituasjonen er at dette er ikke en uvanlig språksituasjon, kodeveksling er vanligere enn man ofte tror (Lane 2007). Måten informantene mine og jeg kommuniserte på er sannsynligvis temmelig lik hvordan de unge svenskene bruker og møter språk ute i resten av det norske samfunnet. Det varierer hvor godt de forstår muntlig norsk, og det varierer hvor godt de norske som de møter forstår muntlig svensk. De fleste sier at de greier seg fint, og at de er glade for at norsker vanligvis forstår hva de sier. Ingen av de unge svenskene rapporterer for eksempel at de har måttet slå om til et tredjespråk som for eksempel engelsk for å gjøre seg forstått, annet enn i noen helt spesielle tilfeller der de har truffet på et svært særnorsk ord eller dialektuttrykk. Men kommunikasjonen er ikke fullstendig uproblematisk, og det er mange nyanser i språkforståelse, begge veier.

En vanlig strategi blant hovedinformantene er at de snakker norsk når det trengs. Informanten som har fått navnet Berta, fra Gävleborgs län, er en av dem jeg har intervjuet som beskriver at hun veksler mellom de to språkene. Hun sier for eksempel at

jag kan ju prata norska när jag vill
och det gör jag
i situationer där jag vet att min svenska kan vara ett problem

Slike problemsituasjoner kan for eksempel være når de unge svenskene snakker med andre migranter som ikke har et nordisk språk som morsmål. De forstår ofte ikke svensk i samme grad som norske (Delsing og Åkesson 2005:60). Det er tydelig at informantene ser det som naturlig at det er *de* som skal tilpasse seg. Dette er ikke selvsagt, og forteller sannsynligvis noe om at de to språkene oppfattes som likeverdige statusmessig i de språklige kontekstene informantene forholder seg til. De unge svenskene legger altså om

språket sitt. Men selv om de tilpasser seg språklig, dreier det seg mest om å bytte ut enkeltord. Den svenske intonasjonen eller prosodien generelt sett er ikke så lett å bli kvitt, om man skulle ønske det.

«Hvor kommer du fra?»

Flere av informantene har fortalt meg en eller annen variant av en historie om at de har fått spørsmål om hvilken svensk dialekt de snakker, gjerne på et tidspunkt da de har vært sikker på at de snakket norsk. Dette er nok først og fremst et uttrykk for at norsker ofte er opptatt av dialekter. Å gjette på hvor folk kommer fra ut fra talemålet deres, er ganske vanlig i Norge. Men det er ikke vanskelig å forstå at dette kan bli plagsomt for de unge svenskene, som i alle fall en gang i blant kan ønske å være usynlige. De unge svenskene kommer som sagt til Norge med en viss forventning om likhet, og den konstante påminningen om språklig ulikhet gir opphav til en del frustrasjoner. Etter mange år med jobb og bosted i Norge (og en stadig økende personlig tilknytning til landet) gir flere av hovedinformantene uttrykk for irritasjon over at det stadig påpekes at de er svenske, hver eneste gang de røper seg ved å snakke. Berta forteller om det å være ute på byen eller ute for å møte venner, og

så är den första frågan,
eller det första folk kommenterar
liksom
när man öppnar munnen
det är att fråga om man är svensk ja
och ofta kan man tycka att det är så irrelevant
i det man pratar om

Bertas hjertesukk her er sannsynligvis noe de fleste migranter kan kjenne seg igjen i – det er jo virkelig irrelevant om man er norsk eller svensk eller ei, når man snakker sammen om helt andre ting. Ingen av de unge svenskene jeg har snakket med har uttrykt noe ønske om å «bli norske». Det oppleves altså ikke som problematisk ikke å bli sett på som en del av nasjonen. Det er ikke i utgangspunktet negativt å bli tolket som utenfor «norskheten». Problemet er gjentakelsene. Man blir stadig på nytt mint på sin status som «ikke-norsk». Det er en gjentakende understreking av annerledeshet, og det er det å bli pekt på som en som skiller seg ut, som i alle fall i noen tilfeller oppleves som unødvendig eller

utmattende. Kun majoritetsspråket, i dette tilfellet (øst)norsk, er nøytralt og kan slippe unna markeringen – svensk talespråk oppleves tydeligvis i Norge som avvikende og verdt å legge merke til.

Flere forskere har på ulikt vis kommentert norskers «Hvor kommer du fra?», et ganske vanlig spørsmål i Norge når man møter nye mennesker. Gullestad påpeker at spørsmålet i norsk kontekst sannsynligvis blant annet forutsetter for det første at det stedet man «kommer fra» er stedet man vokste opp, og for det andre at dette stedet man «kommer fra» *ikke* er det stedet man bor på nå. Det forutsettes dessuten også at det stedet man «kommer fra» er viktig (Gullestad 2002:233), altså at det forteller noe om personen som blir spurt, og at dette vil være interessant for den som spør. Hvor du «kommer fra» vil i Norge gjerne antas å fortelle noe om hvordan du har blitt formet som person, noe om dine holdninger og vaner, og ikke minst noe om språket ditt, dialekten. Mange ganger vil det også være utgangspunkt for å kunne kategorisere samtalepartneren etter sosiøkonomisk stilling og klasse. I en undersøkelse av møter mellom afrikanere og norsker på utesteder i Oslo fra 1996 skriver sosialantropologen Nora Gotaas at åpningsspørsmålet «Hvor kommer du fra?» var omdiskutert i det norskafrikanske miljøet, og at flere uttrykte ønske om en annen inngang til å bli kjent med andre. Gotaas kommenterer at «Hvor kommer du fra?»-spørsmålet

er en tilnæringsmåte som låser aktørene i startfasen ved å søke å kategorisere dem etter noen få, (i norsk sammenheng) meningstunge fakta. Og som gir den spurte få muligheter til å sjonglere med selvrepresentasjonen. (Gotaas 1996:110)

Det er all mulig grunn til å gå ut fra at varianten «hvor kommer du fra» som åpningsspørsmål når man møter nye mennesker, er temmelig typisk norsk, i den grad det er mulig å påstå noe slikt. Antropologer som Gullestad har i alle fall sett på spørsmålet som et uttrykk for norskers vektlegging av det lokale i det nasjonale. Å være lokal er en viktig del av å være nasjonal i Norge, en del av det å være norsk.

Det interessante med akkurat dette åpningsspørsmålet er at det i mitt tilfelle må kunne ses som en variant av det man i forskning på krysskulturelle og mennesker med «blandet etnisitet» har kalt «*What are you?» encounters* (Williams 1996). Man har blant annet påpekt at disse spørsmålene nærmer seg utspørringsritualer (Haritaworn 2009:118). Jin Haritaworn mener for eksempel at spørsmålet *Where are you from?* i Storbritannia og

Tyskland (hvor han har gjort sin forskning), når det blir stilt til mennesker av «mixed race», må regnes som språklige disseksjoner. Mottakeren av spørsmålet blir symbolsk plassert i rollen som den som kan åpnes for den andres voyeuristiske blikk. I dette ligger det åpenbart spørsmål om makt og avmakt. Det er den som har rett til å stille spørsmålet som implisitt er den som har eller tar makten i dialogen. Mennesker som blir ansett å tilhøre hierarkisk underordna kategorier blir objekter for de overordnas definisjonsmakt, og for deres blikk (Pripp 2001:97).

Når det er medlemmer av majoriteten i et samfunn som stiller hverandre slike spørsmål er det i utgangspunktet ingen grunn til at slike ytringer skal måtte forstås som påtrengende lesninger av den andres (implisitt underlegne) kropp. Men når spørsmålene stilles til mennesker som på den ene eller den andre måten tilhører en minoritet, er denne tolkningen åpenbart rettferdiggjort. Talehandlingen «Hvor kommer du fra?», gjentatt i stadig nye sammenhenger, blir til en konstant påminnelse om at det er noe ved deg som ikke hører til, ikke passer inn. For synlige migranter i Norge, migranter som skiller seg ut visuelt, kommer raskt oppfølgingsspørsmålet «Nei, hvor kommer du *egentlig* fra?» om de tillater seg å svare «fra Norge» eller «fra Lørenskog» (Sandset 2012:14). Fra mine informanternes narrativer er det tydelig at den vanligste varianten av dette spørsmålet er «Hvor i Sverige kommer du fra», eventuelt det enklere «Er du svensk?». Slike spørsmål, samme hvor uskyldige, blir et ledd i en andregjøringsprosess, der objektet for utspørringen, den som utpekes som svensk-talende, plasseres i båsen «svenske» og dermed markeres som annerledes enn taleren, den norske, normalen.

«Jeg er så glad i svenske jenter!»

Det finnes også kjønna dimensjoner ved «Hvor kommer du fra»-spørsmålene. Eksotiseringen og andregjøringen får ulike utslag for kjønnene. Kvinner kan oppleve å bli plassert dobbelt utenfor normalen, og at deres nasjonalitet tillegges spesiell vekt på grunn av deres kjønn. For de unge svenske kvinnene jeg har snakket med er det sannsynligvis ideen om «Svenska Synden» (se kapittel 2) som blir aktivert når spørsmålet «Er du svensk?», blir brukt som sjekkereplik, ofte etterfulgt av en variant av «Jeg elsker svenske jenter!». Berta forteller om sine erfaringer:

jag tycker det är interessant att se hur
andra personer oppfattar min svenskhet ja

och
eh
jag fick en sån
jag är med i en norsk datingsida
och så fick jag ett mail här om dagen
där det stod om någon att
'jag har alltid tyckt om svenska tjejer'

hehehe
det blir sånn
'er dette et kompliment eller hva?'

ja
och det fick mej verkligen att börja
tänka
på hur andra då oppfattar svenska
tjejer framförallt
och det finns ju en sån
alltså jag har hört den förut
för att säga så
jag har hört det med att svenska tjejer är
lite letta på foten
lite
snygga framförallt
och så vidare

Det er ikke til å undre seg over at de færreste opplever det som et kompliment å blir satt i en generell bås av «vakre, billige» jenter. Berta fortsetter:

jag blir jätteirriterad när jag hör det
för då verkar det som om
då ser dom ju inte mej som en person
utan
som ett gäng
och på ett vis är det ju en komplimang
liksom
men jag oppfattar det inte så i första hand

ja

Berta aksepterer altså til en viss grad at ytringer av denne typen kan være intendert å være positive. Hun mener likevel at de ikke oppleves slik av henne som mottaker – slike komplimenter avindividualiserer henne ved å gjøre henne til en del av en attraktiv gruppe, i stedet for til en attraktiv person.

Värmlendingen som har fått navnet Lena i denne avhandlingen, var en av de aller mest pratsomme og engasjerte jeg snakket med. På direkte spørsmål fra meg om hun hadde opplevd å bli satt i bås som svensk jente svarte Lena med et oppgitt sukk:

jag tror nästan jag har blivit avtrubbad

för väldigt mycket äldre män
har ju också den
'Är det svenskar? Svenska tjejer är mycket söt-'
lite sån bullshit

Lena bekrefter altså at hun har opplevd dette, og mener hun har truffet på det så mye at hun kanskje har blitt «avtrubbet», altså avstumpet eller sløvet. Hun har blitt så vant til fenomenet at hun ikke lenger legger merke til det. De fleste som er ansatt i utelivet får ganske hard hud når det gjelder alle slags typer sexistiske eller rasistiske kommentarer. Det kan være verdt å legge merke til at Lena narrativt legger fenomenet først og fremst på eldre menn, og på den måten kanskje plasserer disse mildt ubehagelige møtene med norsker på en bestemt gruppe, fjernt fra sin hverdag eller nære krets. Hun setter heller ikke mer ord på fenomenet enn som så, og går ikke i detaljer på hva de «eldre mennene» egentlig sier. Som sitatet antyder er Lena nok mer oppgitt og lei enn egentlig såret eller sint. Poenget er her at spørsmålet «Hvor kommer du fra?» stilt overfor svenske, kanskje særlig unge, kvinner, kan bære med seg ekko ikke bare av en dialekt- eller nasjonal tilhørighet- diskurs, men også av en en flere tiår gammel assosiasjonsrekke som knytter svenskhet til frigjorthet og seksuell løssluppenhet. Denne talekommunikasjonssjangeren har ikke vært svært tydelig i den norske offentligheten i forbindelse med de unge svenskenes arbeidsmigrantenes ankomst til Norge, men aktualiseres i små drypp – som når NRK Brennpunkts dokumentarprogram i oktober 2013 fikk tittelen «Svensk, søt og villig» (Isungset 2013).

Catrin Lundström har som nevnt forsket på kvinnelige svenske utvandrere til USA, den spanske Solkysten og til Singapore. Hun beskriver hvordan de svenske kvinnene i USA forteller om sitt møte med det amerikanske som en kjønnet, heller enn en rasialisert opplevelse. En av sidene ved svensk femininitet i USA, slik Lundströms informanter opplever den, er at den oppfattes som spesielt vakker og dessuten knyttet til former for seksuell frihet (Lundström 2013:54). Interessant nok var dette ikke tilfellet for Lundströms informanter i Singapore, som tvert i mot opplevde en form for deseksualisering (Lundström 2013:164). Ideen om den attraktive svenske kvinnen er altså ikke universell, men her ser det ut til at svensker i Oslo har opplevelser som likner mer på det svensker i USA har, enn det svensker i Singapore har. Den seksualiserte andregjøringen av unge svenske kvinner som jeg finner i materialet mitt kan forstås som en form for eksotiserende hyperseksualisering av den typen man ellers kjennes fra hvites framstillinger av (og

framstøt ovenfor) svarte (Eriksen og Christensen 1992, Lundström 2012). I krysningsfeltet mellom en allmenn seksualisering av den Andre, og narrativet om den svenske kvinnen som moderne og løssluppen/amoralsk får altså de unge svenske kvinner i Oslo en ekstra ting å håndtere.

Svartskalle og svenskefaen

Hva så når man som svensk ungdom i Norge ikke bare har et språk, men også et utseende som *ikke* er usynlig i Norge? Tre av hovedinformantene mine har ikke det som vanligvis anses å være et «nordisk utseende». En av dem er Vilhelm, adoptert fra Korea som liten, og vokst opp på den svenske landbygda. Han har opplevd sin andel av mer eller mindre aggressiv rasisme²⁰, og forteller at han ofte ble kategorisert som utenfor i sitt oppvekstmiljø, mobbet for en annerledeshet som ble festet på utseendet hans – hans «svarte skalle». På svensk er uttrykket svartskalle ekstremt nedsettende og har blitt fastslått å gjelde som en fornærmelse i lovens forstand²¹. Slik beskrev Vilhelm sin overgang fra å være annerledes i Sverige, og annerledes i Oslo:

hemma så säger folk
'är du kinesisk eller?'
här så är jag svenskefaen
jag har aldri varit så svensk!

Narrativt plasserer Vilhelm her de to uttrykkene «svartskalle» og «svenskefaen» sammen – han bruker dem i samme fortelling, setter dem opp som paralleller. Han ser altså sammenhengen mellom det svenske skjellsordet svartskalle og det norske uttrykket svenskefaen. Vilhelm har sannsynligvis opplevd at de har blitt slynget mot ham i sammenliknbare situasjoner, og tolker dem som ulike varianter av samme fenomen.

Sven er en annen av mine informanter som opplever at han ikke automatisk tolkes som svensk. Han kom til Sverige fra Somalia da han var 13 år. Sven snakker somalisk, arabisk

²⁰ Jeg bruker i denne avhandlingen begrepene rasisme /rasistisk i bredest mulig forstand, jamfør FNs konvensjon for avskaffelse av alle former for rasediskriminering: «...enhver forskjellsbehandling, utelukkelse, innskrenkning eller begunstigelse på grunn av rase, hudfarge, avstamning eller nasjonal eller etnisk opprinnelse...» (FN 1969)

²¹ «Förolämpande och kränkande» i henhold til Brottsbalken 5 kap 3 § 1.

og svensk, i tillegg til at han snakker norsk bedre enn de fleste av informantene mine. Han forteller:

ibland är jag också lite elakare	ja heheh hvordan forklar!
folk blir ju satt ut	
och så kan jag skoja lite med det kanske	ja
ett exempel	
jag vet inte	
det är humöret	
till exempel jag kan säga	
'du kan prata svenska	
jag förstår gott norska'	ja
några kanske börjar prata engelska	
och jag bara	
'det går bra	
det går bra att prata norska'	hahaha!

Disse to informantene skiller seg ut, både i materialet mitt ved å ikke oppfattes å passe visuelt inn i det stereotypisk svenske utseendet, og holdningsmessig sett, ved å være usedvanlig avslappet med hensyn til hvilke kategorier de settes i. I begge de unge mennenes tilfelle ser det ut til at de er født med en god porsjon galgenhumor. Ikke alle vil ta lett på å bli kalt «svenskefaen», og det er heller ingen grunn til at man skal måtte ta slike aggressive kategoriseringer humoristisk. Men også Haritaworn rapporterer at mange av hans informanter velger en humoristisk, til tider teatral, tilnærming til hvordan de svarer på de dissekerende «Hvor kommer du fra»-ytringene (Haritaworn 2009:124). Han bemerker at selve lettheten temaet ble tatt med kan ses som en indikator på at «mixed race»-personer blir utsatt for slike spørsmål svært hyppig. Likevel er det svært interessant at i de situasjonene som disse to unge mennene refererer til ser det ut til at det svenske språket «trumfer» hvilken nasjonal bås de plasseres i, og at de dermed oppfattes som, eller i det minste kan passere som, svenske tilsynelatende uavhengig av hudfarge eller fenotype. Jeg tror det er grunn til å anta at denne trumfingen i hvert fall delvis skyldes at norsker allerede kategoriserer mennesker som svensker på bakgrunn av hvordan de snakker, altså gjennom språk eller aksent, og i mindre grad etter hvordan oppfattes å «se ut». I tilfellene Sven og Vilhelm vil norsker se én type «utlending», men høre en annen type «utlending». Norskene vil altså måtte velge, og i følge Sven og Vilhelms narrativer hender det altså at de lander på kategorien «svensk» – noe som i enkelte tilfeller vil være positivt, og i andre tilfeller negativt. Johanna Frank har undersøkt noenlunde samme

gruppe som meg, og refererer til en av sine informanter som har søreuropeiske aner. Frank skriver om en av sine informanter at han

kommer ursprungligen från Sydeuropa men passera som etnisk svensk tack vare sitt nordeuropiska utseende och felfria svenska. (Frank 2012:82)

I en norsk kontekst tror jeg man strengt tatt ikke engang trenger et feilfritt svensk språk for å kunne passere som svensk. Norsker forstår som tidligere nevnt generelt svensk muntlig godt. Evnen til å skille mellom ulike dialekter eller aksenter vil det likevel være rimelig å anta at ikke er spesielt avansert. Det norsker flest hører, er det svenske tonefallet, og det er nok til å gjøre kategoriseringen «svenske». Jeg går for eksempel ut fra at Sven har et svensk språk som for en lytter med morsmålskompetanse i svensk ville ha avslørt en ikke-svenskfødt bakgrunn. Han tolkes likevel som svensk av norsker han møter.

Også på Facebookgruppa jeg har studert, har fenomenet at norsker kategoriserer etter språk blitt tatt opp. Et typisk eksempel er diskusjonene som har oppstått når noen har postet et innlegg med en beskrivelse av hva som kan skje når man som svart svensk blir stoppet i tollene ved grensa:

SiO408: Anlände precis med tåget ifrån stockholm till Oslo. På stationen blir jag med andra mörkhårig medtagen åt sidan för att visa ID-handling. Och när jag öppnar munnen för att svara får jag slängt i ansiktet "OJ var du svensk?"

Är det flera som upplevt detta?

Dette innlegget ble «likt» av 20 personer, og startet en langvarig og opphetet debatt som vokste til 200 svar i løpet av ti timer. Mange hadde opplevd liknende ting – å bli plassert i en potensielt kriminalisert «utlending»-kategori for så å komme inn i varmen som svensk når man viser seg å kunne språket. Det var altså en erfaring mange kunne kjenne seg igjen i. Samtidig var det andre svar som bagatelliserte erfaringen. Dels var det flere som påpekte at også blonde svensker blir stoppet i tollene og at det var noe alle burde finne seg i, dels mente mange i tråden mer prinsipielt at situasjonen SiO408 hadde vært i ikke burde tolkes som rasisme. Sist men ikke minst mente enkelte at det var rettferdig og saklig grunn for tollbetjener å stoppe svarthårige fordi «de plockar ut de som de har erfaring av att begå vissa handlingar» (SiO010). Diskusjonen dreide seg etter hvert både mot latterliggjøring av trådstarteren og posisjonering internt i Facebookgruppa, og inneholdt deldebatter om

flere ting, blant annet om Reva²². Det var tydelig i Facebooktråden at situasjoner der man blir omdefinert fra «svart» til «hvit», eller i det minste fra «svart» til «svenske» er kjent territorium for flere. I et forsøk på å få diskusjonen tilbake til det opprinnelige temaet utdypet hovedinnleggeren at det handlet om å «bli betvivlad sitt medborgarskap för sitt utseende», altså at man blir plassert utenfor det svenske i kraft av hvordan man ser ut.

Min informant Sven forteller i sitatet ovenfor at han først blir kategorisert som utlending, nærmere bestemt engelsktalende. Siden han tilhører en viss type musikkmiljø er det mulig det rett og slett dreier seg om at han blir plassert som afroamerikaner. Deretter, hvis han velger å svare på svensk språk, omdefineres han raskt til svensk. I Vilhelms fortelling blir han ikke engang først definert som svart. Hans narrativ inkluderer ikke førsteinntrykket han blir møtt med, eller fortellingen går i alle fall ut fra at det han plasseres som, svenskefaen, er første og siste kategori. Vilhelm tolkes i følge narrativet han presenterer som svensk, riktignok som svensk i verst mulig betydning av kategorien, men uansett som svensk. Det er dette poenget han velger å tolke (humoristisk) positivt.

Norskers «Hvor kommer du fra?»-spørsmål til unge svensker kan i prinsippet være ment som et inkluderende, tillitsåpnende spørsmål – og er sannsynligvis oftest nettopp det. Men spørsmålene kan også være intendert som markeringer av sosiale grenser. De kan fungere som mikroagresjoner, altså hverdagslige hierarkisk baserte ydmykelser (se for eksempel Sue 2010). Selv i tilfeller der norsk og svensk betraktes som dialekter, kan «Hvor kommer du fra»-spørsmål i en norsk-svensk setting tolkes fiendtlig. Det er ikke uvanlig at dialekter kan fungere stigmatiserende, selv i dialektglade Norge – det bør være nok å peke på nordlendinger og finnmarkingers opplevelser i Oslo gjennom mange tiår (Hellstad 2010). For dem som blir utspurt finnes det altså mange mulige og rimelige måter å tolke spørsmålene på. Blant disse tolkningsalternativene må inkluderes muligheten for å trekke på erfaringer med rasistisk motiverte og opplevde «*What are you?*» encounters.

²² Et svært omdiskutert prosjekt fra det svenske Migrationsverket som blant annet innebar flere grensekontroller. Forkortelsen står for «rättssäkert och effektivt verkställighetsarbete».

Expats og andre innvandrere

I sin studie av såkalte expats²³ i Indonesia har antropologen Anne-Meike Fechter påpekt at studier av migrasjon tradisjonelt har hatt en tendens til å fokusere på ikke-privilegerte migranter (Fechter 2007). Det kan skyldes mange forhold, blant annet sosiologers problemfokusering (Leinonen 2012:214) og antropologers tendens til å «forske nedover». Det har uansett som konsekvens at visse typer migrasjon og visse typer migranter er lite undersøkt²⁴. Fechter nevner den engelske termen *skilled migration* som et eksempel på at når man studerer migrasjon er det ofte underforstått at det er den ikke-utdanna, fattige migrasjonen man studerer. Selv forskningen på *skilled migration* gjelder oftest migrasjon fra fattige til rike land, såkalt hjerneflukt. Livsstilsmigrasjon er et annet eksempel på migrasjon som får et kvalifiserende prefiks for å understreke hva slags migranter det er snakk om, i dette tilfellet med Annie Woubes ord frivillig, eksklusiv migrasjon fra nordlige, kalde land til sørlige, varme land (Woube 2013). I tillegg må nevnes studier av globalisering, der det nye, globaliserte mennesket som trer fram, underforstått er de internasjonalt mobile elitene – det er som regel ikke asylsøkerne man tenker på når man diskuterer det kosmopolitiske mennesket (se for eksempel Beck og Sznaider 2006). Flere forskere har de seinere år påpekt at den norske innvandringsforskningen av ulike grunner har vært «så godt som fargeblind» (Salole 2013:69), det vil si at spørsmål om oppfattet hudfarge og fenotype har vært lite diskutert (Sandset 2012). Kirsten Lauritsen og Anne-Jorun Berg går så langt som å mene at norsk humanistisk og samfunnsvitenskapelig

²³ Expat er et vanskelig og ambivalent begrep med mange politiske og moralske assosiasjoner.

Konvensjonelt brukes det om mennesker fra «Vesten» (særlig høyt utdanna profesjonelle, kunstnere og kolonister) som bor utenlands. Utenlandsoppholdet er som regel frivillig, men begrepet expat brukes også om for eksempel jøder som flyktet til USA eller vietnamkriksnektene som flyktet til Sverige, altså om tvungne migranter. Ingen av de unge svenskene jeg har snakket med har nevnt expat-begrepet i beskrivelser av seg selv. Imidlertid bringes det opp i andre deler av det svenske miljøet i Oslo. Blant annet er det tydelig at SWEA-avdelingen i den norske hovedstaden identifiserer seg med expat-begrepets assosiasjoner til profesjonelle i utlandet. Selv om SWEA-miljøet er perifert i forhold til den gruppa jeg har forsket på, finnes det altså muligheter for de unge svenskene å relatere seg til begrepet.

²⁴ Jeg er klar over at jeg i det følgende går langt i å forenkle det svært omfattende og mangesidige feltet migrasjonsstudier. Knut Kjelstadli et al sitt prosjekt med å skrive Norsk Innvandringshistorie er ett av flere eksempler på forskning som har forsøkt å få med alle typer migrasjon.

forskning generelt preges av en «øredøvende taushet rundt hvithet» (Lauritsen og Berg 2002:11).

Religionshistorikeren Cora Alexa Døvings bok *Integrasjon* fra 2009 har ifølge baksidereklamen tema som «Hva mener vi med integrering? Hvem skal integreres? Hva forteller minoriteters erfaringer om integreringens vilkår?», og setter seg fore å gi innsikt i «sentrale områder innenfor migrasjons- og minoritetsforskningen». Døving forsøker blant annet å pirke i forestillingen om hvem migrantene er og hva slags motivasjoner de har for å komme til Norge, og hun forsøker å ta opp til debatt hvem det er som skal integreres – er det bare de som kommer hit som trenger å endre seg? Alt sammen er gode intensjoner (og det er en god bok), men når jeg noe urettferdig drar fram Døvings bok her, er det for å påpeke den åpenbare blindsonen til både denne boka og en mengde andre tilsvarende studier av migrasjonsfenomener i Norge. På side 8 skriver Døving: «De første arbeidsmigrantene kom til Norge i 1967» (Døving 2009). Enten har Døving en usedvanlig kort historisk hukommelse, eller så har også i forskernes hode ord som «innvandrere» og «arbeidsmigrant» blitt ensbetydende med «svart», eller i det minste «fremmedkulturell». Det eneste som skiller migrantene som kom i 1967 fra andre som kom før dem, var at de (ti mennene) som kom i 1967, var fra Pakistan (Khan 2009:29). I den norske offentligheten ble de oppfattet som noe grunnleggende nytt, noe fremmed og problematisk, og det var denne gruppa som etter hvert ble utgangspunkt for den innvandringsdebatten i Norge som endte med den såkalte innvandringsstoppen i 1975 (Tjelmeland 2003:115). Norge har selvfølgelig alltid hatt innvandring, også til dels langveisfra. Pakistanerne representerer et vannskille i Norges innvandringsdebatt, men var overhodet ikke de første arbeidsmigrantene våre.

Min påstand er at den folkelige eller alminnelige forståelsen av begrepet «innvandrere» og de assosiasjonene begrepet har fått i norsk innvandringsforskning har noen fellestrekk: For det første ses innvandrere til Norge først og fremst som svarte (eller for den saks skyld brune) i betydningen tilhørende en annen rase. Hvis man regner arbeidsmigrantene som kom til Oslo i 1967 som de første innvandrerne i Norge ser man åpenbart bort fra både svensker, jøder, italienere og russere (og en mengde andre migrantgrupper). Det gir rett og slett ikke mye mening uten å ha med et raseperspektiv, eller i det minste uten å sende et lite sideblikk til hva norsker oppfattet som 1967-migrantenes avvikende fenotype og

fremmede posisjon. For det andre er det implisitt slik at man ser innvandreren som underprivilegert. Dette går igjen når begreper som «minoritet» (og avledninger som «minoritetsspråklig») blir brukt nærmest som eufemismer. Å være i minoritet betyr å være i mindretall, og gir brukt i sammenheng med innvandringsdebatt ofte assosiasjoner til at dem man snakker om blant annet har mindre innflytelse på samfunnet (og dermed på sine egne liv) enn det andre, underforstått «vi», majoriteten, har.

I løpet av forskningsarbeidet mitt har jeg ofte vært frustrert over mangelen på studier jeg kunne bruke som sammenlikningsgrunnlag for min egen. De menneskene jeg har studert er verken desperate, fattige mennesker som må forholde seg til Europas stadig mer ugjennomtrengelige murer, eller den høyt utdanna, mobile eliten som problemfritt hever seg over grenser. Hoveddelen av de unge svenske arbeidsmigrantene til Oslo jeg har jobbet med ankommer Norge uten store økonomiske ressurser og uten utdanning – men de ankommer med letthet. De oppfattes som hvite – men utsettes for andregjøring på samme måte (om enn ikke med samme alvorlige konsekvenser) som praktisk talt alle andre grupper av mennesker som oppfattes å komme «utenfra». De unge svenskene må som minoritet finne seg i å bli kategorisert av en majoritet. I Norge er det det norske, og de menneskene som defineres som norske, som får være umarkerte, og i dette tilfellet det foretrukne. En av de viktigste kontrastene til kategorien «norsk» er kategorien «innvanderer». Det er altså et maktforhold i den dikotomiske relasjonen, et maktforhold som aktiveres allerede ved krysningen av nasjonalstatsgrensa. Men maktforholdet er komplekst, og for de unge svenskene aktiveres det på litt andre måter enn for andre typer minoriteter.

Mange av de første tilbakemeldingene jeg fikk på prosjektet mitt, dreide seg om at temaet mitt ikke var noe å studere, «de er jo akkurat som oss»²⁵. I slike kommentarer tror jeg det kan ligge mye, blant annet en mangesidig oppfatning av at Norden, eller i det minste Skandinavia, omfatter en felles kultur, felles språk, felles sosioøkonomiske ordninger og likheter i hvordan politikken utformes. I tillegg kommer det faktum at svensker ganske udiskutabelt oppfattes som hvite i dagens Norge, selv om det, som jeg har nevnt i kapittel 2, ikke alltid har vært slik. Siden hvite ikke vanligvis inngår i hva norsker tenker på som

²⁵ som om det ikke ligger noen verdi i å forske på nullsummer

«innvandrere» blir de kanskje nettopp av den grunn mindre interessante å studere, de inngår ikke av seg selv i ideen om hva et objekt for forskning kan være. Ideen om hvithet er assosiert først og fremst med nordeuropeere, og det er mulig å argumentere for at de nordiske landene – blant dem Norge og Sverige – har en privilegert plass som hvithetens høyborg. I sin bok «White» diskuterer filmviteren Richard Dyer hvordan «hvite» mennesker åpenbart verken er bokstavelig eller symbolsk hvite, men likevel tillates å være både målet på hva som er normalt (vanlig og usynlig) og samtidig målet på det som er høyverdig (ønskelig og vakkert). Han påpeker at noen hvite er hvitere enn andre, «with the Anglo-Saxons, Germans and Scandinavians usually providing the apex of whiteness under British imperialism, US development and Nazism» (Dyer 1997:19). Dette har vært med på både å forme selvbildet for folk fra Norden, og hvordan de blir sett av andre (Lundström 2013:19, se også Loftsdóttir og Jensen 2012). Flere har pekt på at svenskhet assosieres med en form for hyperhvithet, at svensker regnes som det hviteste av det hvite (Lundström 2013:52ff). Katarina Schough beskriver hvordan svenske rasebiologer og geografer regnet Sverige som «den nordiske rasens kjerneområde» (Schough 2008:100). Alt i alt har de unge svenskene i Norge den fordel at de mer eller mindre automatisk regnes å tilhøre majoritetssamfunnets nære krets. De regnes som naboer geografisk, er sammenliknbare sosiopolitisk, regnes som kulturelt like og de «ser ut som oss» fenotypisk.

Hvithet er en systematisk privilegert posisjon i Norge, som i andre vestlige samfunn (Dyer 1997, Andrucki 2013). Hvithet fører til privilegier på mange felt, først og fremst ved å være den normen som andres annerledeshet måles mot (Dyer 1997:38). Om du er så heldig å bli definert som hvit i Norge, enten det er i kraft av utseende eller familietre eller noe helt annet, har du vanligvis mer automatisk tilgang på de goder som ligger i å defineres som en av «oss», en del av det norske fellesskapet. Selv om (den hvite) majoriteten i Norge er lite undersøkt som gruppe, har blant annet Marianne Gullestad diskutert hvordan «'Norskhet' og 'hvithet' konstrueres (...) som det selvsagte, umarkerte, homogene og normative, i kontrast til 'innvandrernes' 'fremmede' skikker» (Gullestad 2002:164). Denne likheten, som man kan ha eller mangle, former hvordan man blir sett på som fremmed eller kjent i norskheten. Sara Ahmed påpeker i sin artikkel om hvithetens fenomenologi at hvithet er en orientering som gjør visse saker mulige å nå (Ahmed 2007:54). I dette tilfellet mener jeg altså at de unge svenskene jeg har arbeidet med

oppfattes som så like (hvite) at de gis en mulighet til å inkorporeres i det norske uten å måtte kjempe for det. De kategoriseres i første omgang som ikke-fremmede og umarkerte på grunn av sin status som hvite. Det er altså snakk om en form for «etnisk kapital» (MacDonald og Twine 2013:225).

Hvithet er oftest en visuell kvalitet ved den aktuelle kroppen, der både fenotype og andre forhold spiller inn. *Visualitet* er altså viktig. Det er mangelen på visuell hvithet, forstått som en egenskap ved deres fenotyper, som oftest gjør migranter synlige *som innvandrere* i både konkret og overført forstand. Det er ikke-hvitheten som gjør migranter (eller for den saks skyld utenlandsdopterte) til fremmede, til personer som ikke passer inn. Men de fleste av unge svenskene jeg har forsket med ser mer eller mindre ut som alle andre skandinaver, og vil i de fleste sammenhenger være vanskelig å få øye på i en gjennomsnittlig norsk forsamling, på samme måte som mange andre europeere. Og på samme måte som mange andre europeere avslører ikke svenskene i Norge sin annerledeshet før de åpner munnen og snakker. Til gjengjeld er det da for de aller fleste norsker meget enkelt å avsløre at det er en svenske de lytter til. I stedet for å være en *synlig* minoritet, er altså svenskene i Norge først og fremst en *hørbar* minoritet. Det er snakk om en relativ og kontekstuell synlighet. De unge svenskene jeg har studert og snakket med opplever altså stort sett å bli identifisert som svenske først og fremst gjennom språklige kjennetegn, og ikke for eksempel gjennom hudfarge, fenotype, klesdrakt eller annet.

Det foreligger i dag en ganske omfattende forskning på det som har fått navnet tredjekulturbarn. Dette defineres som regel som barn som tilbringer viktige deler av sin barndom og ungdom i en kultur utenfor foreldrenes, for eksempel misjonærbarn eller barn av internasjonale forretningsfolk (se for eksempel Fail, Thompson, og Walker 2004:320). Blant andre Pollock og Van Reken har skilt mellom de barna som omgivelsene kategoriserer som *utlendinger*, *synlige landsmenn*, *skjulte innvandrere* og *speil*. Det Pollock og Van Reken kaller utlendingen, er krysskulturbarn som ser annerledes ut og tenker annerledes enn menneskene rundt dem. Den synlige landsmannen ser annerledes ut, men tenker likt. Den skjulte innvandreren ser lik ut men tenker annerledes, og sist kommer det man kan kalle speil, som både ser like ut og tenker likt som majoriteten (Pollock og Van Reken 2001 i: Salole 2013:44). Perspektivet er nyttig i sammenheng med de svenske migrantene i Norge fordi poenget med denne firedelingen er ment å være at

tredjekulturbarn opplever å regelmessig bevege seg mellom de ulike kategoriene, avhengig av omgivelser og andre menneskers tolkninger av dem. Det er ikke slik at man for evig og alltid «er» den ene eller den andre kategorien – kategoriene er situasjonsavhengige på flere nivåer. For eksempel kan barn med foreldre fra to forskjellige land, bosatt i et tredje land, oppleve å være speil i mors hjemland, synlig landsmann i fars hjemland og skjult innvandrer i sitt hjemmemiljø. Pollock og Van Rekens modell tydeliggjør at andres tolkning av ditt utseende – selv når den er «positiv» og vennligsinnet, eller ment inkluderende – slett ikke alltid samsvarer med hvordan du selv definerer deg (Salole 2013:45). De unge svenskene jeg har arbeidet med ser ut til å vanligvis vippe mellom posisjonen *speil* og posisjonen *skjult innvandrer*. I noen sammenhenger føler de seg, og oppfattes av andre å være, så like majoriteten at deres eventuelle annerledeshet er helt uvesentlig, de spiller norsker. I andre sammenhenger forteller de unge svenskene at de behandles som eller forutsettes å være helt like majoriteten, men selv kjenner på problemer knyttet til at de ikke er så like, tross alt. Slike situasjoner oppstår for eksempel når de unge svenskene møter norsker som går ut fra at svenskene forstår norsk, men i virkeligheten sliter. De er da skjulte innvandrere. I tillegg finnes det situasjoner der de unge svenskene kan oppleve å synliggjøres, og plasseres i kategorien utlending. Dette skjer i samhandling med norsker særlig når språket blir et tema, men kan også dreie seg om andre kulturelementer.

Det finnes også eksempler i intervjumaterialet mitt på at de unge svenskene selv plasserer seg i utlending-kategorien, der de forteller om situasjoner der de ønsket å framheve sin annerledeshet. Lena nevnte i intervjuet med meg at hun og hennes nærmeste venninne iblant hadde noe som hun omtale som «Hata Norge-dager». Jeg ba henne utdype:

eh det är lite så där	
på vintern när det är en sån dag	
da blir man ju helt hysterisk när man ser folk som kommer med skidor	ja
på Karl Johan	ja
och folk överhuvudtaget som kommer i russedräkt är väldigt irriterande	haha
och	
det kan också vara dialekter!	
Trondheim är inte så populärt	
den dialekten! hahah	haha
eh	
det går på <i>allt</i> dom dagarna	
det blir liksom priser	

och mat och
 mat är det väldig mycket mhm
 ehm
 för det är några saker jag verkligen kan sakna
 är att det inte finns nått utbud i mataffärerna
 det verkar sådär
 jag skulle ha tag på vitvinsvinäger mhm
 nej inte vitvinsvinäger
 jag ville inte ha dyr vitvin i min mat mhm
 så jag tänkte jag skulle köpa sån där matlagingsvitvin mhm
 det fanns inte!
 jag var på tre affärer
 dom bara 'häe?' har dom inte hört om
 och det blir så där öhf!
 bara uhhhf!
 og da ble det en hata Norge-dag?
 nej
 men det samlas upp
 inte just då
 men det kan komma senere.

Disse Hate Norge- dagene, forteller Lena, at de to venninnene brukte på å klage over alt irriterende norsk, og roe sin hjemlengsel med å gjøre noe typisk svensk – eller rett og slett bare bruke litt tid på å klage til hverandre over alt som opplevdes som frustrerende og klisjéfylt norsk. Sammen bygget de opp en felles forståelse av at de i hvert fall ikke var som de håpløst norske norskene, og at de sto trygt i sin *utlendings*-kategori. I tillegg finnes det selvfølgelig en mengde andre eksempler på situasjoner der de unge svenskene, særlig i sammenhenger der de er sammen flere, samlet står fram med sin utlendinghet – i situasjoner som Midtsommerfeiring og liknende. Noen slike situasjoner skal jeg diskutere i kapittel 5.

Det puttenuttige svenske språket

De unge svenskene i Oslo opplever ofte å være usynlige i den forstand at de ikke umiddelbart plasseres i kategorien fremmed eller innvandrere. Det er språket som er den sterkeste faktoren i å anspore norskene til å kategorisere de unge svenskene som svenske, og dermed som like men annerledes. Med hensyn til sin hørbarhet og usynlighet kan svenskene i Norge sammenliknes med irer i England, om enn ikke med hensyn til den brutale og blodige forhistorien. Irene har historisk sett hatt en ambivalent status i det

britiske samfunnet. Irene ses i dag som hvite, men opplever likevel at de kategoriseres som annerledes (og underlegne) – og da ofte gjennom språklige kjennemerker, som aksent (Walter et al. 2002, Hickman og Walter 1995). Bronwen Walter har i sine studier av irske kvinner i England påpekt hvordan det britiske samfunnets oppfatning av dialekt og aksent som klassemarkører har en slagside mot rasialisering når man snakker om irsk aksent (Walter 2001:164). Tilsvarende har Johanna Leinonen studert hvordan amerikanske migranter til Finland balanserer mellom å bli sett som innvandrere (konnotert med noe negativt) og å bli sett som «expats» (assosiert med en ønsket internasjonalisering av det finske samfunnet). Å snakke amerikansk kan bli møtt med positive holdninger, men å snakke finsk med (amerikansk) aksent kan tvert imot plassere amerikanerne i den negativt assosierte innvandrerbåsen (Leinonen 2012). Men i motsetning til hva Walters irske eller Leinonens amerikanske migranter opplever, er ikke den hørbare annerledesheten nødvendigvis noe negativt for den gruppa jeg har konsentrert meg om.

Det har lenge vært en allment etablert sannhet blant nordiske lingvister at svensk nyter av en viss prestisje i Norge (Nordenstam 1979:14), et forhold som nok er en gjenklang av Sveriges stilling som storebror i Norden. Det understreker uansett hvordan språkvalg og språkholdninger ikke kan skilles fra politiske, økonomiske og andre sosiale (makt)forhold. Mange av informantene har møtt positive holdninger fra norsker til det svenske språket, for eksempel arbeidskolleger som har sagt til dem at det svenske språket er «søtt» eller «morsomt». Intervjuene med de unge svenskene forteller meg at den svenske aksenten vanligvis blir tatt godt i mot, altså ikke oppfattet som en underlegen variant av det norske. Varmländingen Kristina kom til Norge som nittenåring, og har jobbet i mange ulike stillinger gjennom bemanningsbyråer. Hun forteller at hun har inntrykk av at norsker setter pris på svensken hennes:

jag brukar ofta få
alltså
att dom tycker att svenska är så himla mycket finare än norska. ja?
vi har så typ så här
gulligt
i stället för
och söt
i stället för
typ små gulliga
puttenuktiga ord liksom
det är väldigt mycket ja ja ja

som att sommerfugl heter fjäril och så där

Flere undersøkelser bekrefter at norsker setter pris på det svenske språket. I Delsing et als rapport fra 2005, «Håller språket ihop Norden?», ga de norske deltakerne i undersøkelsen det svenske språket 67 poeng (av 100 mulige) på spørsmålet om man syntes språket var «fint» – omvendt ga svenskene det norske språket 53 poeng (Delsing og Åkesson 2005:135). I materialet mitt ser det ut til at verdsettingen av det svenske (språket) tenderer mot en mild infantilisering – «søtt» er et ord som går igjen. Generelt er søtt et ord som norsker bruker om svensker, Sverige og svenskhet i mange ulike sammenhenger. «Söta bror» er allerede nevnt, å være «søt og villig» likeså. Ordet kan altså blant annet brukes kjærlig-ironisk, eller ha en seksualiserende dimensjon. Søt er et ord som i tillegg til å være positivt også brukes om ting som er små, barnslige og ufarlige – slik det nok er ment på dette jakkemerket:

3 Button kjøpt på Karl Johan, 2011.

Atter en gang er kategoriseringen tvetydig, den har mer enn én side. Det er også verdt å legge merke til at det ligger makt i selve definisjonen. Den som forteller Kristina at

språket hennes er fullt av puttenyttige ord, har satt seg selv i en posisjon som den som vurderer, den som har anledning til å bedømme om språket hennes er godt eller dårlig, stygt eller søtt. Selv om vurderingen kan være aldri så mye positiv eller rosende, er den likevel uttrykk for en form for maktutøving.

Dom hermas!

Et pussig fenomen som flere av de unge svenskene kommenterte i intervjuene, og som har sammenheng med det ovenstående, var at norsker hermet etter dem, språklig. Altså at i møte med norskspråklige kolleger, venner og kunder hendte det stadig at de norskspråklige la seg til enkelte svenske ord og vendinger. Jeg har selv observert fenomenet tallrike ganger på kollektivtransport, på restauranter og i andre offentlige rom i Oslo. Norsker som oppdager at deres frisør for dagen, sidemann på bussen eller barnehagens nye vikar er svensk, kan når som helst finne på å forsøke seg på noen svenske gloser. Oslofolk svarer «tack så mycket» når den svenske kassadama gir dem vekslepenger, eller roper «hej då» til baristaen. Muligens er fenomenet en variant av det sosiolingvistikken ville kalt akkomodasjon eller nærmere bestemt konvergering, altså at språkbrukere tilpasser språket sitt til den de snakker med, på den måten at de velger å nærme seg samtalepartnerens språk. De fleste informantene som nevner fenomenet finner det merkelig og fremmed, men ikke nødvendigvis provoserende eller støtende. De opplever det kanskje som irriterende, men vanligvis humoristisk.

I intervjuet med Lena nevner hun hermingen i forbindelse med en forklaring av hvordan hun nesten har sluttet å legge merke til alle kommentarene man får som svensk jente i utelivsbransjen. Hun tolket altså hermingen som en del av samme sjanger som det tidligere nevnte «påpekning av svenskhet som del av sjekkestrategi». Lena gir i intervjuet uttrykk for at hun vanligvis oppfatter også hermingen etter hennes svenske språk som harmløs, og ikke noe hun vanligvis legger merke til eller bryr seg om. Det finnes likevel grenser. Hvis det er en av studiekameratene hennes som hermer, er det ikke så ille:

om det är en skolkamrat på master som härmar	mhm
då tycker jag bara liksom 'jaja'	ja
men när det är just det	
äldre män	
som sitter och blir serverade	mhm
och den här	

och så pratar dom till *tjänstfolket*
på samma språk
någon sån
alltså det blir
men det kan vara bara i mitt huvud också
att jag blitt så trött på allt

mhm

ja
mhm
hahaha

Et viktig element med Lenas narrativ er at hun understreker at hvordan man reagerer på hermingen helt klart er kontekstavhengig. Når det er skolekamerater på studiet som hermer er det snakk om folk Lena oppfatter som jevnbyrdige. Ertingen oppleves dermed ikke så bevisst aggressiv. Det blir noe annet når maktbalansen er ujevn. Å være servitør er en tjenesterolle, og i perioden jeg har forsket på temaet unge svensker i Oslo har det stadig blitt påpekt, i utallige medieytringer og andre steder, det spesielle i at svenskene kommer til Norge i nettopp slike serviceytende yrker. Lena kaller det ironisk «tjänstfolket», og som når hun diskuterte det seksuelt ladete i ytringen «jeg er så glad i svenske jenter», peker hun på eldre menn som den gruppa slike ytringer oppleves mest provoserende fra. I et lattermildt, men likevel seriøst ment narrativ, viser hun at når hermingen skjer mellom (eldre, mannlige) kunder og (yngre, kvinnelige) servitører, oppleves slik herming som slett ikke «okej». Lena fortsetter med å påpeke det absurde i selve talehandlingen:

skulle man härma någon som hade en pakistansk brytning
så skulle du
det blir ju opolitiskt
eller
det är ju politiskt inkorrekt

ja

ja

Jeg uttrykker enighet med henne, at det bare er svært sosialt uintelligente mennesker som ville hermet etter andre migrantgruppers aksenter, og Lena er rask med å understreke at hun ikke mener at det er helt det samme, «därmed menar jag ju inte att det är likadant». Det ser altså ut til at hun mener det som gjøres av mikroaggresjoner overfor henne selv og andre svensker i Norge ikke er like ille som like handlinger overfor andre migrantgrupper. Hun er likevel ganske opprørt selv om hun tuller når hun fortsetter:

och jag kan ju bli lite så där
ibland fortfarande
så kommer det folk
'Är du svenska?! Vart i Sverige kommer *du* ifrån?'
och så tänker man 'men gud'
alltså
det måste ju bo så mycket svenskar i Norge tänker jag

hahaha

hahaha

men kan du inte börja bli <i>van</i> snart?	ja
det måste bo lika många svenskar i Norge som det ungefär finns trondheims- ungefär	trøndere
kan man inte bara se det som en dialekt	ja
kan vi inte bara <i>sluta</i> ?	hahaha

Lena uttrykker altså her frustrasjon over at folk hermer etter henne når hun snakker svensk i Norge. Hun har sannsynligvis helt rett i at gjennomsnittsnorsken ikke hermer etter norskpakistaneres aksent i samme omfang eller like åpent som man hermer etter svensktalende. Lena omtaler fenomenet med humor, men er åpenbart lei. Mot slutten appellerer hun til et skandinavisk dialektkontinuum, «kan man inte bara se det som en dialekt»? Ironisk nok er det slett ikke sikkert at hun ville sluppet unna spørsmålene likevel, gitt norskers fascinasjon for dialekter, og vektlegging av det lokale i det nasjonale. For meg ser det ut til at når norsker hermer etter svensktalende, og dermed markerer at de har lagt merke til at samtalepartnern er svensk, utfører de samme type talehandling som de gjør når de spør «Hvor kommer du fra?».

Språk og innvandrere

Språk, valg av språk og språkbruk er for de fleste av oss knyttet til identitet – både selvstendig opplevd identitet og hva slags identifiserende merkelapper vi har blitt tilskrevet av andre. Likevel er det selvfølgelig ingen en-til-en sammenheng mellom språk og identitet (Lane 2007). Å forutsette en slik sammenheng ville blant annet være å påføre et enspråklig bias på en på alle måter flerspråklig verden. Mer enn halvparten av klodens befolkning er sannsynligvis bi- (eller tri-) språklige (Grosjean 2010). Selv i et så lite og relativt homogent utvalg som mitt, har informantene temmelig ulike språklige bakgrunner. De har også til dels svært heterogene holdninger til hvor viktig morsmålet deres er for selvoppfatningen deres, og de har tilsvarende ulike strategier for egen språkbruk.

I Norge, som i mange andre land, er språk en viktig del av den offentlige debatten om innvandrere og innvandring. Migranter blir som allerede nevnt ofte referert til som «minoritetspråklige», også når man ikke snakker om språk. Når man diskuterer de hindringer innvandrere står overfor på det norske arbeidsmarkedet, er språkkunnskaper og språkkurs ofte sett på som en slags vidundermedisin. På den annen side ser det ut til at arbeidsgivere bruker begrunnelsen «for dårlige norskkunnskaper» som unnskyldning for å

ikke ansette innvandrere, i stedet for å si noe om andre problematiske forhold (Rugkåsa 2012:69). En standard formulering i stillingsannonser er at «søkeren må snakke og skrive flytende norsk».

Norsker synes generelt å ha lav toleranse for aksenter når det er snakk om innvandrere²⁶. Eller, for å være helt presis, norsker (både den norske staten gjennom skoleverk og offentlige instanser, og folk flest) synes å ha en lav toleranse for *visse former for* aksenter og variasjoner i det norske språket (Lane 2009:211). Dette kan virke paradoksalt all den tid norske dialekter i flere tiår har vært sett på som en styrke for og et positivt tilskudd til det norske språket (Pajaro 2011:104-105), men er like fullt en realitet. Avvik fra standardtalemålet kan altså virke positivt inn på hvordan taleren oppfattes, hvis det tar form av en norsk dialekt eller annen språkvariant som har høy status eller på annet vis er positivt assosiert. Men når det gjelder migranter kan språklige avvik tvert i mot bidra til å lukke taleren mer eller mindre ute fra fellesskapet. Lingvistene Aneta Pavlenko og Adrian Blackledge skriver at språket kan fungere som markør for nasjonale eller etniske identiteter, det kan fungere som symbolsk kapital eller en form for sosial kontroll (Brockmeier og Carbaugh 2001:2). Disse kan være sammenflettet eller fungere hver for seg. Det jeg vil understreke her, er at å snakke med aksent er ikke en ulempe i seg selv: aksenten blir bare et problem hvis den på noen måte har en innvirkning på ens posisjon, for eksempel på arbeidsmarkedet (Pécoud 2000). Aksenten i seg selv behøver ikke å hindre forståelse, men den kan markere taleren som annerledes, og kan føre til at de som lytter velger å ikke *ville* forstå. Arbeidstakere som snakker svensk, eller norsk med en mer eller mindre tung svensk uttale, synes ikke å bli oppfattet som et problem i Norge. Snarere tvert i mot, som nevnt ovenfor blir svenskene sett på som den gode typen arbeidsmigranter nettopp *fordi* de har svensk som morsmål, et språk som anses å være lett å forstå for norsker. Mindre uttalt regnes det også med at det vil være lett for svenskene å forstå og å tilpasse seg det norske språket.

Fra tid til annen drøfter man i norske medier språksituasjonen blant enkelte grupper av norske ungdommer (spesielt i Oslo), der en form for dialekt eller sosiolekt har utviklet seg – på folkemunne kalt kebabnorsk. Vil det være et problem for disse ungdommene å skaffe

²⁶ Dette er sannsynligvis ikke unikt for Norge og nordmenn.

seg jobb? Vil det være slik vi snakker i Norge i framtida? Hva kan gjøres for å stoppe denne trenden? Slike nyhetsoverskrifter og nettdebatter danner en sterk kontrast til en tilsvarende nyhetssak i Aftenposten i desember 2012 vedrørende påvirkning av svensk på norsk språk. Ekspertene som blir bedt om å kommentere synes å vente ivrig på å se svensk innflytelse på norsk (og håper i samme stund at den nye gruppa vil ha en positiv innflytelse på trans-skandinavisk språkforståelse). Problemstillingen oppfattes med andre ord som interessant, ikke problematisk, og historien ble pussig nok avsluttet med en advarsel om påvirkning av *engelsk* på norsk. Artikkelen i Aftenposten åpnet med et intervju med en ung svenske som arbeider på en kafé i Oslo sentrum. Hun forklarer til journalisten at hun hadde problemer med å forstå norsk i begynnelsen. Hun sier også at hun fortsatt har problemer med enkelte dialekter, og med visse ord som ligger langt unna hennes morsmål. Som et eksempel nevner hun ordet «Akkurat». «Jeg sier *precis*», siterer Aftenposten henne. Og legger til, «men egentlig tror jeg vi bør lære norsk». Dette utsagnet er temmelig typisk for også mine informantere holdning til språk.

Språklig? renhet

Svorsk (på norsk) eller svorska (på svensk) er vanlige begreper i begge de to nabolandene for å betegne et blandingspråk mellom norsk og svensk. Det er så vidt jeg vet ikke gjort noen større studier av fenomenet, og som ikke-lingvist skal jeg ikke gjøre noen forsøk på å definere om svorsk bør defineres som en form for pidginspråk, en kodebyttingsstrategi eller noe annet²⁷. For denne avhandlingens formål er det nok å fastslå at svorsk/svorska er en alminnelig brukt term for å benevne en form for blandingspråk mellom norsk og svensk. En norskspråklig taler vil snakke med norsk tonefall og syntaks iblandet svenske ord, og en svenskspråklig motsatt.

Mange av mine hovedinformanter forteller om å forsøke å holde sitt morsmål «rent»²⁸. På ulike måter forklarer de viktigheten av å unngå svorsk. Lena forklarer at da hun først kom

²⁷ For en interessant diskusjon av et svært liknende språkfenomen, se Lipski 2006.

²⁸ Jeg vil her takke Kirsten Linde og Malin Sanglert, som gjennom engasjerte og interessante samtaler inspirerte meg til å ta tak i dette temaet.

til Norge var hun innstilt på å tilpasse seg. Hun satte inn norske ord der det passet, og valgte for eksempel å bestille «pils» i stedet for «øl» for å unngå misforståelser:

men jeg hade ju fortfarande väldigt svenskt tonfall och så	mhm
och tyckte att det var ganska det var en ganska bra kombo	ja
och så började jag läsa på högskolan och gick ut i praktik	
och sen har det liksom bara eskalerat	ja
för då var jag ju i praktik i en femte klass	ja
och dom förstod ingenting	
eller jo det gjorde dom	
men jag såg att dom använde lite tid på att förstå vad jag sa	mhm
och då bytte jag ut <i>allt</i>	
och jag har så gott ordförråd så att jag kan byta ut de ord som jag vet	mhm
blir problem	mhm
och då började jag att prata väldigt mycket norska – svorska	ja
och sen så har det hängt i ganska mycket	

Lena hadde altså rent praktiske grunner til å legge om språket sitt, og i narrativet knytter hun dette først og fremst til viktigheten av å bli forstått når man jobber med barn. Hun fortsetter:

men jeg tycker ju själv att det är ganska fult	ja
jag tycker det är smutsigt	hehe
eller så	
för jag hade ju gärna hållt på att prata svenska kanske	
och prata norska när jag behövde det	mhm
men eftersom jag inte kan hela norska språket	
så blir det ändå svorska	
och då blir det väldigt sån	ja
så det blir ju väldigt en mix	ja
och jag tycker <i>inte</i> att det är fint	
jag är inte stolt över det!	hehe
hehe	

Lena har tross alt et ganske positivt syn på svorskingen, men hun beskriver at hun påvirkes av hvordan andre reagerer på taleformen hennes. Blant annet forteller hun hvordan familien kommenterer språket hennes når hun er hos dem:

jag tror kanske inte jag hade haft problem med det själv	mhm
men jag får höra det ganska mycket	
eller inte ganska mycket	
men jag får höra det av og till att	ja
i vart fall när jag är hemma	ja
då är det helt kris	
eller då är det så att	

'ååååh har du blitt norsk?! ja
du pratar bara norska'
och så jag
'nej, det gör jag inte!'
hehe

Carolina, som var 31 år da jeg snakket med henne, forteller nesten det eksakt samme narrativet, om å komme hjem og få kommentarer:

jag kan inte prata ren svenska längre nei
och det tycker jag är jobbigt
det tycker jag är svårt
jag tycker det är jättejobbigt att komma hem
till min syster eller till min pappa
och så rättar dom mej mhm
när jag pratar
eller så ser dom på mej
och så ler dom
och så säger dom
'ja det märks att det är länge sedan du bodde i Sverige nu' hehe
och det är inte så kul att höra det
varje gång jag är kommer hem
för då blir det det att jag hör inte hemma någonstans

Carolina, fra Bohuslän, setter altså likhetstegn mellom språk og tilhørighet. Hun sier rett og slett at språket er en av de tingene som knytter henne til plassen, til stedet. Uten et språk har man ikke et hjem, sier Carolina, og binder seg dermed den århundregamle ideen om språket som sentral del av nasjonalkarakter og stedstilhørighet. Ikke bare hører visse kropper til visse plasser, men visse språk hører også hjemme i visse kropper og visse plasser.

Selv om jeg har to andre hovedinformanter som hevder de ikke bryr seg om når eller hvordan de blander de to språkene, og to informanter som hevder helt eksplisitt at de er tilfredse med å snakke svorsk, er disse fire tydelige defensive. De vet at holdningene deres er omstridte i det svenske miljøet, noe som bekreftes av andre studier (Frank 2012:91), og forutser reaksjonene som kan komme på slike ytringer. Ytringene til de tilsynelatende stolt svorskende unge svenskene er altså gode eksempler på det Bakhtin mener når han sier at alle ytringer forventer svar, og forbereder seg på svarene (Bakhtin 1998).

På Facebookgruppa jeg har studert kan utbrudd av dette slaget forekomme fra tid til annen:

SiO1119: Kan inte alla svenskar bara åka hem? Åtminstone sluta försöka prata norska. Det är riktigt pinsamt. Pls!

Denne posten ble likt av mange av de andre deltakerne, men skapte også debatt. Mange av de andre deltakerne i den etter hvert ganske lange tråden argumenterte for eksempel med at når man krever av innvandrere i Sverige at de skal lære seg svensk, må man selv forsøke å snakke norsk når man er i Norge. Til hvilket SiO1119 svarte:

Om ni vill integrera er ät en brunost eller köp en norsk flagga. Men sluta prata norska det låter skitfult!

Det interessante er at også de av deltakerne i diskusjonen som var positive til å snakke svorsk, var enige i at det ikke er en vakker språkvariant. Idealet er altså å kunne bytte helt og fullt mellom de to språkene. Men i praksis er det både vanskelig og upraktisk. Mange har påpekt at en av funksjonene ved kodeveksling kan være å glatte over ulikheter og å lette kommunikasjon. Om de unge svenskene ikke lærte seg noen elementer i det hele tatt av det norske språket, ville de hatt jevnlig vanskeligheter både med å gjøre seg forstått, og med å forstå andre. Det ville også gjort dem mer markerte som svensker, som utlendinger.

Fult og rent (stygt og rent) skiller seg ut i intervjuene som sentrale motpoler, to ytterpunkter som informantene mener de beveger seg mellom med hensyn til språket. Det hybride språket er urent og derfor stygt og uønsket. Ordet stygt (fult) ser i denne sammenhengen ikke bare ut til å være et estetisk begrep, men også et etisk et. Å snakke svorsk, et blandingspråk, i stedet for å snakke enten norsk eller svensk helt og rent, er ikke bare stygt, det er også galt. Å snakke et rent språk, uten innblanding fra det andre (nasjonale) språkets elementer, settes opp som den ideelle språkpraksis. Flere informanter forteller meg at de ønsker å snakke rent svensk når de er hjemme, og rent norsk når de er i Norge. Men dette er selvfølgelig et veldig vanskelig ideal å nå i praksis, i en sosial setting der de unge svenskene er konstant omgitt av norsk, et språk som ligger så nært deres eget.

Noen av mine informanter foretrekker svensk framfor norsk ut av eksplisitt estetiske grunner. Men det ser ut til at de fleste informantene mine demokratisk og høflig sidestiller de to språkene. Siden de identifiserer seg som svenske, ønsker de å snakke korrekt og rent svensk. Motstanden mot den hybride svorsken kan kanskje sies å være beslektet med ideen om kvensk som «ikke ordentlig finsk», eller kebabnorsk som uegnet for offentlig

bruk. Selv om de er svært forskjellige, har kvensk og fenomener som «Rinkebysvensk» og «kebabnorsk» det til felles at de utfordrer lingvister og lekfolk fordi de bryter med ideer om språk som tilhørende én gruppe og ett geografisk territorium.

Språk som kategori er sammenvevd med rase som kategori (Hübinette et al. 2012:23), og har vært en viktig del av forestillinger om det nasjonale i det minste siden Herder. Det på tross av at verdens språk i ytterst begrenset grad har vist seg å leve opp til nasjonalromantikkenes forestilling om folkespråket som grunnlag for nasjonen (Nauerby 1996:8). Det er grunn til å anta at når de unge svenskene jeg har snakket med forteller at de ønsker å holde språket sitt rent, er det i alle fall indirekte relatert til ønsker om å beholde en ren nasjonal identitet. Å beholde det svenske språket betyr å beholde en form for lojalitet til sitt hjemland, og være svensk i hjerte og sjel. Å ha et hybrid språk sidestilles ofte, også i forskingen, med å ha en hybrid identitet, selv om det selvfølgelig ikke ligger noen automatikk i dette (Auer 2005). Slik oppfattes det uansett ofte av de unge svenskene jeg har snakket med.

To av mine unge informanter har slått seg ned med familien i Norge - en har giftet seg med en svenske, og en har giftet seg med en norske. Begge prøver å bevare noen elementer av svensk språk hjemme. Fra samtaler med eldre kvinner i Margaretakyrkan vet jeg at holdningen til å bevare det svenske morsmålet var svært annerledes for noen tiår siden. Da ble mødrene rett og slett bedt om å lære seg norsk godt nok, for at de skulle kunne hjelpe barna sine med skolearbeidet. Bevisstheten rundt hvor viktig god morsmålsopplæring er har rett og slett blitt en annen med tida, og de unge svenske foreldrene kjenner at de gjerne skulle gitt sine barn to «hele» språk. Imidlertid ser tydeligvis de norske barnehagene og skolene annerledes på saken – språkene regnes som så like at ekstra innsats ikke er nødvendig. De svenske foreldrene jeg har snakket med i Norge har imidlertid bekymret seg mer for språksituasjonen enn det det norske skoleverket ser ut til å gjøre. Informanten Märta, som da jeg intervjuet henne sto i ferd med å stifte familie i Norge, tenkte høyt rundt det å få barn i Norge. Hvordan ville det bli å ha barn så langt unna sine besteforeldre i Dalarna? Og ikke minst:

mina barn, skall dom tala norska?

De unge svenske foreldrene jeg har snakket med ønsker stort sett, hvis mulig, å beholde svensken som hjemmespråk – og unngå svorsk. Å være svensk i Norge betyr å være en del

av en minoritet som først og fremst skiller seg ut ved språket sitt, framfor noen annen egenskap. Svensker ser ikke mye annerledes ut enn norsker, de oppfører seg mer eller mindre likt som majoritetsbefolkningen og de blir oppfattet å ha «samme kultur» som norsker. Alle disse likhetene kan kanskje føre til at det blir desto viktigere å ta vare på noen av de små forskjellene. Det kan i alle fall være en del av svaret på hvorfor de unge svenskene så sterkt ønsker å holde språket sitt rent. Å insistere på å snakke så godt svensk som mulig – så ofte som mulig – blir å holde på en av de største forskjellene, og markere at man er svensk, tross alt.

Det er også praktiske, strukturelle sider ved de unge svenskenes opphold i Norge som gjør det naturlig å opprettholde det svenskspråklige. En viktig årsak er selvfølgelig at de unge svenskene stort sett blir forstått selv om de ikke behersker norsk språk. En annen er at det sjelden blir krevet av dem. Verken arbeidsplasser eller studiesteder krever at svenskspråklige ansatte eller studenter kan norsk skriftlig²⁹. Man kan både avlegge eksamen og være butikkbestyrer i Norge selv om man kun behersker svensk. Når det gjelder eksamensspråk handler dette om en ønsket politikk gjennom mange tiår om å legge til rette for samarbeid over nasjonalstatsgrensene i Norden. Det er likevel påfallende at det norske samfunnet viser svært liten toleranse for aksent hos enkelte grupper migranter,

4 Et typisk eksempel på skriftlig svorsk i det offentlige rom. Fra Bjølsen, 2013. Foto Ida T.

²⁹ Likevel er det noen av de eldste informantene mine, særlig de som har jobber eller studier som krever mye tekstproduksjon, som uttrykker ønske om å lære seg bedre norsk skriftlig. Per i dag finnes det få tilbud av norskopplæring for svenskspråklige – et unntak er det vesle selskapet Norskrommet.

mens det ser ut til at det er godtatt at svensker snakker svensk³⁰. De unge svenskene jeg har samtalt med ser uansett ut til å leve godt med sin posisjon som vanligvis usynlige, oftest hørbare og av og til synlige migranter i det norske samfunnet.

Den største forskjellen mellom de unge svenske migrantene og andre migrantgrupper i det norske samfunnet er oppsummert at de tillates større valgmuligheter, større sosiale rom, enn de fleste andre grupper. Som udiskutabelt hvite i de aller fleste sammenhenger gis de anledning til selv å definere hvem de er, i alle fall større egendefineringsmakt enn det de fleste andre grupper blir gitt. Selv svarte svensker ser i Norge ut til å ha en viss mulighet for å utnytte de flytende grensene mellom etniske, rasemessige eller nasjonale kategoriseringer, og et visst slingringsmonn for å leke med egen posisjon. I spennet mellom å være et speil for den norske majoritetsbefolkningen og å utdefineres som utlending, altså som fremmed, kan de unge svenskene bevege seg innafor flere fleksible kategorier, noe de også langt på vei utnytter seg av. Det finnes likevel grenser for de unges svenskenes symbolske bevegelsesfrihet, og alle de unge svenskene jeg har snakket med, har opplevd fra tid til annen å bli definert som utenfor, som fremmede, i det norske. Noen ganger er utenforskapet selvvalgt, andre ganger er det påtvunget og uvelkomment.

En av måtene utenforskapet markeres med, er et nyord i norsk, partysvenske, og den stereotypien som har blitt bygget rundt det. Stereotypien er humoristisk, men tvetydig, og jeg mener den forteller mye om hvordan norskhet og svenskhet forhandles i dag. Det følgende kapittelet er dels en begrephistorie over nyordet, dels en diskusjon av hvordan humor tas i bruk, på godt og ondt, når komplekse relasjoner som de norsksvenske må reforhandles.

³⁰ Det bør her bemerkes at det er sannsynlig at også andre aksenter, særlig nordiske, vil aksepteres i en norsk sammenheng – for eksempel norsk slik det vil snakkes av dansker eller islendinger. Dette ligger imidlertid utenfor rekkevidden av denne avhandlingen.

4. En spøkefull relasjon?

Det norske ordet «partysvenske» oppsto i 2008. Den første gangen det ble brukt, var det i form av et veggslagord. Fra denne enkle folkelige ytringen spredte det seg til populærkulturen, og til massemedia. Begrepet er i seg selv humoristisk, men også klart negativt ladet, og har kommet til å betegne unge svenske arbeidsinnvandrere. Det kan brukes om alle de unge svenskene under ett, men vanligvis mer spesifikt om de som er sysselsatt i serviceyrker, tjener mye penger og fester mye. Begrepet partysvenske, og stereotypen assosiert med det, vil være et av flere empiriske eksempel for dette kapittelet, som diskuterer den humoristiske tonen i relasjonene mellom norsker og svensker.

Helt fra jeg begynte å snakke om å gjøre et prosjekt om unge svenske arbeidsinnvandrere, skjønte jeg at det ble oppfatta på en annen måte enn ting jeg hadde jobba med tidligere. Jeg holdt som tidligere nevnt på denne tida på med et prosjekt som forsøkte å samle innvandreres livshistorier og folkeminner. Dette prosjektet hadde mange problematiske sider og metodologiske mangler, men ble stort sett møtt med reaksjoner av typen «Så interessant!» eller «Så viktig!». Når jeg fra omkring 2009 begynte å snakke høyt om at jeg ønsket å forske på unge svensker var reaksjonen ofte lattermild. Jeg er den første til å innrømme at det kan ha hatt mye å gjøre med at jeg selv framstilte prosjektet som «morsomt». Men reaksjonene fortsatte å være de samme, også etter jeg hadde lyktes med å skaffe meg en stilling som stipendiat ved Universitetet i Oslo, og slik sett burde ha sikret prosjektet mitt en viss aura av seriøsitet. En vanlig samtale mellom meg og venner, bekjente eller andre foregikk gjerne omtrent på denne måten:

hva jobber du med?

jeg forsker på unge svenske arbeidsmigranter

åh

så interessant!

[pause eller fnising]

ja partysvensker altså?

ja [latter]

ja driver du mye med deltagende observasjon da eller?

[åpen latter]

På den ene siden var jeg glad for slike reaksjoner, som tross alt var positive og ofte åpnet for lengre samtaler om feltet mitt. Som alle andre er jeg glad i å le. Men på den annen side er jeg heller ikke så glad i å bli ledd *av*. Humor er ofte et tveegget sverd, og latter kan

virke både ekskluderende og inkluderende. Og hvordan skulle jeg hindre at det endte med at det var forskningsresultatene mine, eller enda verre informantene mine, som ble ledd av?

Nærmest identiske utvekslinger fant også sted i feltarbeidssituasjoner. For eksempel gikk jeg i en periode fra café til café i Oslo sentrum for å finne unge svensker som kunne tenke seg å stille opp for intervju med meg. På et tidspunkt forsøkte jeg å åpne døra til en restaurant, og måtte skuffet konstatere at det så ut til å være stengt. Ved siden av satt ei gruppe menn ved et bord i sola, og de bekreftet at stedet ikke hadde åpnet ennå. En av dem viste seg å jobbe på restauranten. Jeg forklarte mitt ærende, at jeg lurte på om det jobbet noen svensker sammen med ham, og at jeg forsket på temaet unge svensker. Full latter rundt bordet, og kommentaren «Ja, partysvensker, da?». Dette altså fra noen som sannsynligvis var blant unge svenskere arbeidsgivere.

Jeg oppdaga med andre ord tidlig at de unge svenskene på et eller annet vis ble oppfatta som latterverdige, og dessuten at det latterlige ved dem så ut til å smitte over på prosjektet mitt. Enkelte av kollegaene mine og av mine overordnede i akademia tok rett og slett verken prosjektet eller meg særlig seriøst. En periode måtte jeg jobbe litt med meg selv for å huske at jeg faktisk drev med seriøs forskning. For eksempel ble jeg i perioder veldig opptatt av å forstå de vanskeligste og mest høytflyvende teoriene på markedet, bare for å få en himmel av akademisk tyngde.

De unge svenskene er altså lette å latterliggjøre, de latterliggjøres på mange ulike måter, og humor har underveis blitt ett av hovedtemaene for undersøkelsene mine. Det er for så vidt ikke overraskende at latter og vitsing ble en del av avhandlingsarbeidet mitt. Humor ser ut til å lenge ha vært en viktig del av relasjonene mellom Norge og Sverige, mellom norsker og svensker³¹. Men hvordan det i praksis gjøres har endret seg gjennom tidene. I tillegg kan gamle omgangsformer og konvensjoner endre betydning i takt eller utakt med samfunnsendringer. Mitt utgangspunkt for avhandlingen har hele tida vært å se på kontaktflatene og konfliktpunktene mellom de unge svenskernes selvforståelser og norskers forståelse av dem. I dette kapittelet skal jeg forsøke å vise at kontakten mellom norsker og svensker i stor grad blir håndtert nettopp gjennom humor. Jeg vil argumentere

³¹ Hvor lenge er høyst uklart – jeg har ikke funnet klare eksempler før under siste krig.

for at det spøkefulle er en viktig del av i alle fall den norske partens forståelse av norsk-svenske forhold, men at det kan diskuteres om denne forståelsen er like sosialt akseptert eller i like stor grad oppfattet som passende i alle tilfeller. I tillegg er det et åpent spørsmål om alle parter i relasjonen er like innforstått med de kravene som stilles til det spøkefulle i relasjonen, eller om alle deler de samme oppfatningene av hva den skal innebære eller hvordan det skal håndteres.

Hva er det egentlig som gjør at norsker bruker humorsjangre når de snakker om og med svensker? Hva kan det fortelle oss om norsk-svenske relasjoner? I det følgende vil jeg først kort presentere begrepet spøkefulle relasjoner, og noen av de sidene ved humorforskning som har mest relevans for kulturhistoriske studier. Jeg vil deretter vise noen av de viktigste eksemplene på humor brukt i relasjonen, eller kanskje riktigere *om* relasjonen, mellom norsker og de unge svenske arbeidsinnvandrerne i Oslo i den perioden prosjektet mitt har vart. Underveis trekker jeg noen (korte) historiske tråder, og diskuterer hva den humoristiske omgangstonen i den norske offentligheten kan fortelle om den norske allmennhetens forhold til det som oppfattes som en ny gruppe innvandrere, og en ny type innvandring. Til slutt tar jeg for meg deler av de unge svenskenes egne reaksjoner og holdninger til norskenes humor.

Spøkefulle relasjoner – mellom nasjoner?

Humor kan analyseres fra mange vinkler, og humorforskning har etter hvert blitt et svært tverrfaglig felt. Mange har forsøkt å definere humor, men etter min mening har man ikke funnet noen god, og i alle fall ikke fullstendig, forklaring verken på hvorfor mennesker ler, eller hvorfor noen ting oppfattes som morsomme. Som regel vil det derfor være det mest redelige, og også det mest nyttige, å i kulturhistorisk analyse ta i bruk flere mulige forklaringer og synsvinkler på humor. Det er også dette man har gjort i de fleste humanistiske fag de siste tiårene (Knuuttila 1996:46). Det finnes imidlertid mange tidligere forsøk på å lage en dekkende beskrivelse av hva vi mennesker oppfatter som morsomt, som vanemessig henvises til i bredere analyser. Ofte deles disse forsøkene i tre: Overlegenhetsteori, med tradisjoner fra både Platon og Hobbes, mener enkelt sagt at vitsen bokstavelig talt er å rakke ned på andre. Man ler av det man føler seg hevet over, eller ler av det man er glad for at man er hevet over. Overlegenhetsforklaringen på humor

som fenomen er altså en forklaring som mener at humor er latterliggjøring (Billig 2005b:38). Inkongruensteori, med røtter hos blant annet Locke og Kierkegaard (Billig 2005b:61), vender blikket mot det kognitive heller enn det emosjonelle, og mener humor oppstår ved anomalier og motsetninger, i skjæringspunktet mellom to selvstendige men motstridende referanserammer. Lettelsesteori på sin side mener humor og latter oppstår når mennesket midlertidig er løst fra hemmende bånd. Dette er blant annet en viktig bestanddel av Bakhtins tolkning av det karnivaleske. Folkloristen Seppo Knuutila skriver presist at disse best kjente klassiske teoriene om humor «har i längden visserligen inte visat sig vara felaktiga, men de är inte heller altomfattande» (Knuutila 1996). Problemet med å forsøke å komme fram til en endelig definisjon er jo også at verken humor eller latter er ahistoriske eller transkulturelle størrelser (Bremmer og Roodenburg 1997:3).

For dette kapittelets formål er det sannsynligvis unødvendig med en absolutt definisjon av humor. Mitt anliggende er hva som i mitt materiale *tolkes som humoristisk*, altså hvilke ytringer som oppfattes å eksistere for å frambringe smil og latter. Jeg konsentrerer meg om hva som skjer eller hva det betyr, kulturelt eller også rett og slett symbolsk, når ytringer oppfattes som morsomme. I den forbindelse må det understrekes at humor i dagens norske og svenske samfunn (som i store deler av verden) har fått konnotasjoner til det absolutt gode. Å ha humor regnes som en attråverdig egenskap, og å le oppfattes som viktig, riktig, og ikke minst sunt. Slik har humor og latter fått en temmelig uangripelig posisjon som noe udelt positivt. Humor kan som regel vanskelig kritiseres (Billig 2005b:10). Det betyr at de fenomenene jeg diskuterer i det følgende i alminnelighet ikke er lett å angripe kritisk, de anses som ufarlige eller i det minste som vennligsinnete i kraft av å være humoristiske. Som forsker må jeg likevel understreke at humor i seg selv aldri meningsfullt kan tolkes som kun positivt. Som Birgit Herzberg Johnsen innleder sin artikkel om humor i menneskelig samspill:

Humor er en ekspressiv kommunikasjonsform som kan uttrykke livsglede, kreativitet, nærhet og varme, men også angst, aggresjon og følelsesmessig distansering. (Johnsen 1996:67)

Humor kan være opprørsk og kreativ – den kan stå på de undertryktes side og være en kime til endring. Men den kan også være et middel for å holde folk nede, eller på plass. Ondskapsfull humor og ekskluderende latter er en like viktig del av humor som sosialt fenomen, som alle de frigjørende, rebelske, gledefylte og gode sidene. Ikke minst bør det

understrekes at humor og latter har viktige oppdragende og sosialt korrigerende sider. Jeg er i den forbindelse særlig inspirert av sosialpsykologen Michael Billig, som i sin kritiske bok om humor fra 2005 blant annet understreker at «ridicule is a cost-effective means of social dicipline» (Billig 2005b:198). Latter – og ikke minst fraværet av latter – er blant annet også en del av språkets retoriske virkemidler. Humor og latter kommuniserer mening. For eksempel kan det å le av noe være å argumentere for at det ikke er viktig – det var det jeg opplevde når jeg møtte så mye latter i forbindelse med oppstarten av prosjektet mitt. Tilsvarende kan det å la være å le av noe som andre ler av være å melde seg ut av et positivt ladet fellesskap. Dessuten kan et smil, en latter eller en humoristisk tone brukes for å dempe en ytring eller for å glatte over tabuiserte temaer (Billig 2005b:190). Jeg har vært fascinert av hvordan en i overflaten «lett», useriøst lekende og påstått positivt ladet sjanger (eller rettere et felt med mange sjangre) kan ha sider som er atskillig dystre eller i alle fall mer alvorlige enn man i utgangspunktet skulle tro. Jeg er særlig opptatt av hvordan man håndterer sosiale relasjoner gjennom humor, og hvordan humor også er uttrykk for makt og en arena for sosial korreksjon.

Innen folkloristikken og kulturhistorien har man hatt en tendens til å konsentrere seg om folkekulturens tekster, innen humor gjerne vitser eller andre typer humoristiske fortellertradisjoner. Jeg har derfor hatt glede av flere små og store studier av visse vitsesjangre (som svenskevitsen, norgehistoriene og Bellmanhistoriene) når jeg har utforsket humoren i relasjonen mellom norsker og svensker³². Disse undersjangrene av humoristiske fortellertradisjoner spiller iblant på eksisterende stereotyper av de to folkene. Stereotypene, forenklete bilder av den andre, er fortellerteknisk effektive som underlagsmateriale for vitsenes poenger. Likevel kan vitsene like gjerne være basert på internasjonale former og ikke ha direkte forbindelse med det som ellers oppleves som norskhet eller svenskhet (selv om det fra forskere og formidlere stadig gjøres forsøk på å koble vitsenes innhold opp mot noe typisk norsk eller typisk svensk).

Antropologer snakker gjerne om *joking relationships* (Radcliffe-Brown 1940, Apte 1985), altså (ritualiserte) spøkefulle relasjoner. Det finnes flere ulike oversettelser av det engelske begrepet til norsk, blant annet Store Norske Leksikons «spøkefull atferd» (SNL 2009) og

³² Blant annet et temanummer om humor i tidsskriftet Tradisjon, antologien Humor och kultur, og Birgit Herzberg Johnsens studie av «norsk» humor (Kvideland 1983b, Palmenfelt 1996, Johnsen 1997).

Anne Karen Bjellands «spøkerelasjoner» (Bjelland 1989). Jeg har i det følgende valgt oversettelsen spøkefulle relasjoner, da det er det relasjonelle aspektet som kanskje er det viktigste med begrepet. Radcliffe-Brown beskriver de spøkefulle relasjonene som en «peculiar combination of friendliness and antagonism» (Radcliffe-Brown 1940:196), og legger altså vekt på at disse relasjonene omfatter både vennligsinnete og mindre vennligsinnete handlinger og ytringer.

Forskninga på ritualiserte spøkefulle relasjoner har særlig sett på hvordan de praktiseres innenfor rammen av visse typer slektskapssystemer. I enkelte slektskapsrelasjoner har man funnet oppførsel og ytringer som i andre sosiale sammenhenger ville uttrykt fiendskap, altså erting og latterliggjøring som ellers ville blitt tatt ille opp. På grunn av den ritualiserte konteksten, den etablerte felles forståelsen av en spøkefull relasjon, tolkes oppførselen eller ytringene helt motsatt – de menes ikke fiendtlig, og de tolkes ikke som fiendtlige. Radcliffe-Brown kaller også fenomenet *permitted disrespect* (Radcliffe-Brown 1940:196), og peker altså på at fenomenet er en form for tillatt respektløshet. Den samme respektløsheten ville ha vært utenkelig om den hadde blitt ytret i en annen relasjon. Radcliffe-Brown studerte slektskapsrelasjoner i det sørlige Afrika, og fant ritualiserte spøkefulle relasjoner mellom menn og deres svigermødre. Seinere har antropologer funnet eksempler på fenomenet over hele verden – også mellom helt andre slektsrelasjoner – og dessuten mellom mennesker som ikke er i slekt, for eksempel mellom folkegrupper (Hagberg 2006). Man har funnet nytte i begrepet langt ut over Radcliffe-Browns opprinnelige strukturfunksjonalistiske vitenssyn. At man har brukt begrepet såpass langt utenfor det opprinnelige virkeområdet, har imidlertid langt på vei ført til at man har mistet av syne det rituelle ved de spøkefulle relasjonene. Man risikerer jo åpenbart også at begrepet rett og slett tømmes for innhold, om det skal brukes om alle slags humoristiske interaksjoner mellom mennesker, noe man for så vidt allerede var klar over fra begynnelsen av begrepets faghistorie (se for eksempel Griaule i Hagberg 2006:199).

Kan man så i det hele tatt bruke begrepet spøkefulle relasjoner i en diskusjon av forholdet mellom norsker og svensker? Et av problemene ved å benytte et begrep hentet fra forskning på slektskapsforhold på relasjonene mellom to nasjoner, er at det kan se ut til at man må gå med på nasjonalismens grunnmetafor om nasjonen som person. Nasjonalismen som tankesett er nærmest fullstendig mettet av metaforer der nasjoner er handlende,

tenkende individer. Ikke bare er nasjonen en person i form av å være et individ, en enhet. Nasjoner er også personer i ei gruppe av andre personer/nasjoner – nasjonene tenkes altså, som tidligere nevnt, å være individer i en familie eller en slekt (Lakoff 1991:3). En stat kan altså være aggressiv, eller lat, eller ansvarlig og så videre. Det er for meg åpenbart at verken Norge eller Sverige eller noen som helst andre land er handlende tenkende individer. Likevel har jeg like lett som alle andre for å slumpe til å omtale nasjoner (og kanskje tenke på dem) som om de var nettopp det, i og med metaforens språklige allestedsnærværen. Allerede helt i begynnelsen av denne avhandlingen skriver jeg for eksempel at etter 1905 «hadde de to landene begynt å vandre hver sin vei».

I denne sammenhengen er det av stor interesse for meg at flere skandinaviske forskere har brukt begrepet spøkefulle relasjoner om forholdene mellom de tre nasjonene. Thomas Hylland Eriksen nevner for eksempel i et essay om stereotyper mellom norsker, dansker og svensker at de gjensidige stereotypene «minner om de ambivalente «joking relationships» assosiert med visse slektskapsrelasjoner» i Afrika (Eriksen 1997b, min oversettelse). Den grundigste behandlingen av fenomenet kom imidlertid i 2000 fra den danske sosiologen Peter Gundelach. Han argumenterer i artikkelen «Joking Relationships and National Identity in Scandinavia» med at skandinaver er «closely related». Gundelach bruker altså (uten å stille spørsmålstegn ved det) et slektskapsbegrep for å beskrive forholdet mellom de skandinaviske nasjonalstatenes folk. Poenget hans er at befolkningene føler tilknytning til hverandre (Gundelach 2000:115), og dermed har et potensiale for å etablere spøkefulle relasjoner. Disse, mener Gundelach, at i stor grad uttrykkes med vitser, som spiller på befolkningenes stereotyper om hverandre. For folklorister blir det ofte noe vanskelig å sammenlikne mot antropologers materiale i og med at antropologer generelt har vært lite opptatt av selve spøkene (verken innhold eller form). På den annen side kan folkloristikkens tendens til å studere selve vitsetekstene bli temmelig nærsynt (og i Gundelachs tilfelle føre til ganske søkte analyser). Tekstene inngår jo alltid i en større sammenheng – vitser er ikke vitser uten en kollektivt delt kulturbakgrunn å spille på.

Folkloristen Elliott Oring har selv påpekt at Radcliffe-Browns spøkefulle relasjoner likner med hans eget begrep *dyadic tradition*, som viser til tradisjoner som oppstår i parvise relasjoner (Oring 1984). Dette er kanskje enda mer relevant for fenomenene som

diskuteres i dette kapitlet. Oring definerer dyadiske tradisjoner som atferdsmessige og språklige mønstre (*routines*) som skapes, mettes med mening og opprettholdes innen en dyadisk relasjon, altså mellom et par (Oring 1984:20). Typiske eksempler på slike dyader vil være to venner, eller et ektepar. Det som gjør Orings betraktninger interessante for meg, er at han legger vekt på det litt uforutsigbare ved tradisjonene som kan oppstå i en dyade – og ikke minst at han trekker fram andre tradisjonsuttrykk enn vitseformen. Han nevner blant annet (kalle)navn, metaforer og gester som eksempler.

Jeg vil selvfølgelig avvise nasjonalismens idé om nasjoner som personer, og jeg vil også avvise at det skal finnes noen spesifikk «svensk» måte å gjøre ting på eller en tilsvarende «norsk». Slike ideer er åpenbart abstraksjoner som ikke står seg i møtet med enkeltmennesker. Verken stater, nasjoner eller befolkninger er individer, de er forestilte fellesskap og handler kun ved at enkeltmennesker i fellesskapet, handler. Nasjoner kan heller ikke rent faktisk være i slekt, selv om slektskapsmetaforer brukt på nasjoner er ekstremt vanlige. Men mennesker snakker og handler *som om* nasjoner og stater er tenkende og handlende individer. Og i forlengelsen av dette ser det også ut til at svensker og norsker overfører handle- og følelsesmønstre fra kjente personrelasjoner på forholdet til broderfolket. Et banalt, men sentralt eksempel er hyppigheten av begreper som *söta bror* eller *broderfolk* brukt av norsker om svensker.

Dette kapitlet er som sagt et forsøk på å utforske om det kan være fruktbart å bruke begreper som spøkefulle relasjoner og dyadiske tradisjoner for å forklare omgangsformene mellom norsker og svensker. Jeg vil begynne med å diskutere en svært omsegripende humoristisk ladet stereotypi som har kommet til å bli nesten synonym med de unge svenskene i Oslo.

PARTYSVENSKER; GO HOME!

I mai 2008 dukket teksten **PARTYSVENSKER; GO HOME!** opp på en vegg i Sankt Olavs gate. Gata ligger midt i Oslo sentrum, på den litt stillere nordsida av Karl Johans gate. Som man kan se av fotoet nedenfor er åstedet en tom og temmelig forsøpelt tomt. Det var et bortgjemt sted, men det var samtidig sentralt og lett tilgjengelig, med andre ord et attraktivt sted for gatekunst.

5 Foto Marte Ødegaard / Torunn Kristoffersen 2008. [flickr.com/photos/10862770@N00/2723248022/](https://www.flickr.com/photos/10862770@N00/2723248022/)

Den korte teksten ble malt i hvitt, og var dermed godt synlig mot den mørke, nesten svarte, bakgrunnen. Teksten ble også plassert høyt oppe på veggen. Dermed unngikk den å bli malt over av annen graffiti eller tagging, noe som ellers er en vanlig dødsårsak for ytringer som denne, om de da ikke blir vasket vekk. Et siste element verdt å nevne er at partysvenske-slagordet ble malt på veggen med pensel og vanlig maling. Gatekunstneren brukte altså ikke sprayboks, slik taggere og graffitiartister oftest bruker. Bokstavene var skrevet med store bokstaver, versaler, slik det ofte brukes i reklame eller når en ytring skal «ropes ut» og understrekes som viktig i pålogget kommunikasjon. Til sammen bidro alt dette til at slagordet var svært godt synlig for alle som passerte Sankt Olavs gate. Sist, men ikke minst, må det nevnes at slagordet ble stående på veggen, synlig for forbipasserende, uvanlig lenge. Slagordet skilte seg fra annen gatekunst i området – det var verken alminnelig skribling, en tagg (en signatur) eller en graffiti (gatekunst i form av spraymalt, oftest flerfarget, tekst og/eller bilde). Det faller dermed inn under det flere forskere på feltet har valgt å kalle «slogans» eller «public graffiti» (i motsetning til blant annet «art graffiti» og «latrinalia») (Lynn og Lea 2005:41). Jeg velger oversettelsen veggslagord, og

vil altså understreke at veggslagordet som sjanger skiller seg fra andre typer gatekunst. Veggslagordet tilhører ikke er noen tydelig kunstnerisk tradisjon og trenger ikke forholde seg til særlig markerte konvensjoner. Det er ikke et kollektiv av graffitikunstnere som står bak eller er det impliserte publikumet for de enkelte ytringene. For slike slagord er oftest formen underordnet budskapet.

Veggslagordet i Sankt Olavs gate lanserte nyordet *partysvensker*. Det er satt sammen av det engelske ordet for fest, *party*, og det norske ordet svensker. Når man på norsk bruker *party* i stedet for fest, gir det andre assosiasjoner, blant annet til overdrivelser. Om noe omtales som et party oppfattes det gjerne som en villere eller mer utagerende fest, men ordet kan også brukes ironisk eller latterliggjørende. Det engelskspråklige *go home* på sin side gir i Norge assosiasjoner til 80- og 90-tallets nynazistiske slagord som proklamerte *pakkis go home*, og hevdet at *Norge er for nordmenn* (Brochman 2003). I 1988 ble for eksempel en 24 år gammel mann fengslet, blant annet i følge rasismeparagrafen³³, for skadeverk som inkluderte spraying av teksten *pakkis go home* på en forretning i Brumunddal (NTB 1988). Det er mulig nynazistene parafraserte det antiimperialistiske *Yankee go home!*, popularisert for eksempel i sangen *Fuera Yankee Go Home*, framført av den puertoricanske sangeren Daniel Santos i 1947. Men opphavet til uttrykket ligger lenger tilbake i tid. I USA var uttrykket *go home, nigger* blant annet kjent fra borgerrettighetsmotstanden, etter hvert særlig fra Little Rock-episoden i 1957 (Margolick 2007). «Hjem» i den sammenhengen ble da forstått som «hjem til Afrika». Enten nynazistene hentet sitt slagord fra amerikansk rasisme eller fra global antiimperialisme kan det ikke være noen tvil om at det å be noen «go home» har en grunnleggende rasistisk tone, og en rasistisk historie i Norge. Ikke minst er veggslagordet formet som en kommando eller i det minste en sterk oppfordring. Ytringen roper noe, og ropet har en tydelig og sterk retning. Avsenderen bak veggslagordet setter seg med ytringen sin i en maktposisjon, som den som har rett til å be noen andre, definert som «partysvensker», om å komme seg «hjem».

Tross de klare rasistiske konnotasjonene ble «Partysvensker; go home»-veggslagordet stort sett i Norge vurdert å være morsomt, humoristisk eller også ironisk. Humoren ved

³³ § 135a i 13de Kapittel av den norske straffeloven, Forbrydelser mod den almindelige Orden og Fred.

slagordet ligger kanskje nettopp i uoverensstemmelsen mellom det glade og morsomme ordet *partysvenske*, og det mørkere *go home*. Altså at ytringen leses som å ha en humoristisk intensjon på grunn av det overraskende eller usakligheten i sammenstillingen. Slik inkongruens regnes av mange som en grunnleggende bestanddel i all humor (se for eksempel Ruch 2008:24-25). Men inkongruensteorier (i likhet med overlegenhets- (superiority) eller lettelses(relief)-teorier) i forbindelse med humoranalyse er til en viss grad reduserende, og som nevnt innledningsvis i dette kapittelet er det sjeldent dekkende for alle sider ved humoren, det har lite forklarende kraft. Kun å slå fast at uttrykket «partysvensker; go home» er inkongruent og derfor morsomt forteller oss lite om veggslagordmaleren / avsenderens hensikt eller publikums emosjonelle reaksjoner. Med andre ord, man mangler den sosiale dimensjonen, kontekst og humorens retoriske meningsaspekt (Billig 2005b:66). Det bringer oss rett og slett ikke så mye videre.

Veggslagordmalerens bakenforliggende mening eller opprinnelige hensikt er det vanskelig å si noe om kun basert på ytringen hun etterlot seg (og i samtale med meg ønsket vedkommende å bevare mystikken). Blant de unge svenske migrantene er inntrykket oftest at slagordet er malt av en norske. Mange mener at vedkommende må være noen som opplever de unge svenske mennene som en trussel på sjekke markedet. En av hovedinformantene mine, Åke, er en filosofisk anlagt jämtlending i midten av tjuårene. Han er ganske typisk for informantene når han svarer slik på spørsmålet om hvem han trodde det var som hadde skrevet slagordet på veggen i Sankt Olavs gate:

norska ungdomar i samma ålder	
som inte gillar konkurrens på stan	ja greit ja takk!
jag tror det är en partynorsk	
som har gjort en tagg om partysvenskar	ja fordi det har jeg også tenkt
dom gillar inte konkurrens	
helt enkelt	
dom vil ha dom svenska tjejerna för sig själva	hahahha
	de norske damene eller de svenske?
dom svenska tror jag	
svenska tjejer har blivit väldigt exotiska globalt sett	
jag läser mycket om det på nätet	
blonda och blåögda och	ja svenske jenter er jo helt klart populære
jag tror helt enkelt det är motståndarsidan i samma gäng liksom	ja
som har gjort den	
jag tror inte det är en fyrtiotreårig advokat som bor på Aker Brygge	

Kameratene som jeg har gitt navnene Måns og Andreas, og som jeg intervjuet sammen i Sverige en stund etter at de hadde dratt hjem fra Oslo, var skjønt enige med Åke i at det måtte være en norske som hadde laget veggslagordet. De var også helt samstemte i sin tolkning av at det måtte ha vært en ung norsk mann, for, som de uttrykte det – «killar är kanske mer territorriella än tjejer». Med andre ord, veggslagordet tolkes inn i et narrativ der det er menn som vil jage andre menn ut av stedet, ut av nasjonen og vekk fra nasjonens kvinner. I Åkes tolkning får narrativet en liten vri – han forestiller seg at det er de *svenske* jentene norsken bak slagordet vil ha for seg selv. En slik tolkning innebærer også at man helt skriver kvinnene ut av hva en partysvenske kan være.

Selv om Åke, som de fleste andre av informantene mine, forklarer at han ikke blir fornærmet av slagordet (blant annet fordi han ikke anser seg selv å være i målgruppa), er det tydelig at han oppfatter det som aggressivt ment. Dette er en tyding som deles av norske Osloboere jeg har snakket med – noen har forestilt seg en forsmådd norsk kjæreste utkonkurrert av en svenske, mens andre har tenkt på nabolaget til slagordet og forestilt seg at det er ungdommene i det alternative, venstreradikale ungdomsmiljøet rundt Blitzhuset i en av nabogatene som står bak. I materialet mitt ser det likevel ut til at norsker har oppfattet slagordet som noe mer uskyldig enn det svensker i Norge (eller for den saks skyld svensker i Sverige og svensk media) har gjort. Det er altså en viss kløft mellom hvordan norsker flest oppfattet humoren i slagordet, og hvordan de unge svenskene oppfattet det, selv om den ikke er stor. At slagordet er humoristisk ment, eller i det minste lattervekkende, er tross alt gjennomgående for de aller fleste av tolkningene i materialet mitt.

Veggslagordet og begrepets videre liv

Jeg har valgt å tolke veggslagordet og begrepet partysvenske i lys av humorteori. Dette har flere svakheter, blant annet at jeg først og fremst har tekstlige innganger til analysen. Min studie av de unge svenskene begynte flere år etter at veggslagordet kom opp, og jeg kan ikke vite hvordan informantene mine eller det generelle publikum reagerte første gang de så veggslagordet. Var de første reaksjonene indignert hevede øyenbryn, høflig humring eller spontan gapskratt? Min begrunnelse for i det hele tatt å definere veggslagordet som

humor³⁴, og studere det som en humoristisk ment og humoristisk mottatt ytring, er sekundære kilder og intervjuer flere år i etterkant. Jeg mener likevel tolkningen er rettferdiggjort. Og den viktigste grunnen til at jeg tolker veggslagordet som humoristisk mottatt, er kanskje det tydelige fraværet av kritikk i offentligheten, og den etter hvert svært utbredte, alminneliggjorte, bruken av selve nyordet partysvenske.

Slagordet ble som allerede nevnt stående uvanlig lenge i forhold til det meste annet av gatas kunst og skriblerier. Når graffiti, slagord eller tagging kommer opp på en vegg i Oslo sentrum har det oftest en levetid på noen dager, på et mer bortgjemt sted kanskje noen måneder. Oslo kommunes anti-graffiti-kampanje Stopp Tagging har et mål om fjerning innen 48 timer etter varslings i indre by. Er det snakk om alminnelig hærverk vil gårdeier ringe et firma eller ta fram arbeidshanskene selv, og gatas kunst blir vasket bort eller malt over så snart man har tid. Tar hærverket form av rasistiske ytringer, eller er det på annen måte støtende, vil det vanligvis gå raskere. I dette perspektivet er det svært interessant hvor lenge Partysvenske-slagordet fikk stå. Det ble nemlig stående uvanlig lenge, helt fra mai 2008 til august 2011. Det ble ikke stående i offentligheten så lenge som det smått legendariske «Vær tro mot H7»-slagordet malt i hyllest til kongen og eksilregjeringen i Uranienborgveien en gang under 2. verdenskrig. Det har i skrivende stund stått i et halvt århundre³⁵. Partysvenske-slagordet ble heller ikke stående så lenge som den i Oslo-sammenheng nesten like kjente «sædfuck»-taggen, som i Kulturminneåret 2009 ble forsøkt nominert som kulturminne på Bøler³⁶. Men «Partysvensker; go home» ble stående i over tre år, og det forsvant ikke fra gatebildet før på slutten av sommeren 2011, da et nytt hus reiste seg på tomten. Slagordet ble faktisk stående lenge nok til å skape et helt nytt ord i det norske språket.

³⁴ Jeg gjør oppmerksom på at jeg i denne analysen ikke skiller mellom «god» og «dårlig» humor. Det er humoren som skal være analyseobjektet, ikke min egen (estetiske eller moralske) bedømmelse (se for eksempel Billig 2005a)

³⁵ I 2005 var H7-slagordet nesten borte, men ble gjenskapt i et samarbeid mellom Hovedstadsaksjonen og Norsk institutt for kulturminneforskning (Hovedstadsaksjonen 2005).

³⁶ Sædfuck ble flere ganger malt over eller ødelagt, men blir stadig malt på nytt av anonyme unge i nærmiljøet (Granbo 2008).

Et søk i A-tekst får treff på «partysvensk*» så tidlig som i 2002, da brukt om en svensk artist på turné i Norge. Men brukt om innvandrere finnes ikke ordet partysvenske i offentligheten tidligere enn veggslagordet i Oslo. Om ordet partysvenske har vært brukt om unge svenske innvandrere i enkelte kretser tidligere enn i mai 2008, har jeg ikke klart å oppspore. Det ble i alle fall ikke synlig på nettet før de første bildene av veggslagordet i Sankt Olavs gate begynte å dukke opp på bildedelingsnettstedet Flickr. I årene jeg har drevet feltarbeid er veggslagordet gjengitt i en mengde medier, og ordet er referert til på mange ulike måter. Noen små eksempler kan illustrere omfanget.

6 Tele2 og NRK Lydverket, 2010.

Mobiltelefoniselskapet Tele2 kjørte i mai 2010 en reklame for billige telefonabonnement. Reklamen kopierte den opprinnelige veggen, komplett med semikolon, hvit skrift mot mørk bakgrunn, og graffiti i ytterkantene. En så direkte referanse hadde neppe vært mulig i reklamesammenheng om ikke både begrepet og det opprinnelige visuelle uttrykket hadde vært forholdsvis godt alminnelig kjent i målgruppa.

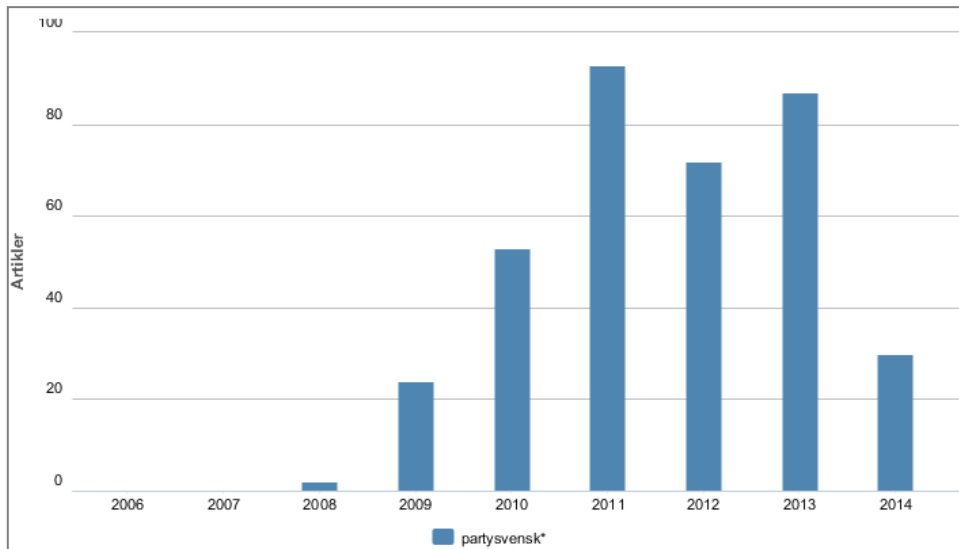
Slagordet i sin helhet oppfattes negativt eller positivt avhengig av kontekst. Det er åpenbart ikke ment som en kompliment når det settes som overskrift til en anmeldelse. NRK Lydverkets anmelder Andreas Øverland slaktet i november 2010 et album av de svenske DJene Swedish House Mafia – og overskriften understreker det som utdypes i

artikkelen, nemlig at albumet bare så vidt får terningkast to. Samme år omtalte den nasjonale TV-kanalen NRKs distriktsavdeling Hordaland en stork som hadde valgt å overvintre på Voss (i stedet for som sine artsfrender å dra sørover om høsten). Ornitologene som intervjues i artikkelen mener at storken sannsynligvis oppfører seg rart fordi han er avkom av svenske burfugler, og kan være en av de storkene som har vært satt ut i svensk natur i forsøk på å revitalisere storkestammen i Sverige. Overskriften lød *Enda ein partysvenske?* (Vaage 2010). I omtalen av storken er det altså kun ordet som refereres, ikke slagordet, og det brukes forholdsvis nøytralt eller ironisk, eller i alle fall ikke aggressivt eller ondskapsfullt. Som man skjønner av stork-historien spredte i alle fall ordet partysvenske seg til de mest usannsynlige sammenhenger.

Halvannet år etter at veggslagordet kom opp ble ordet brukt i mange medier, men det var fortsatt et begrep som var mest forbeholdt ungdomsmiljøer og mest brukt i hovedstadsområdet. Sannsynligvis er en rapp den viktigste grunnen til at begrepet partysvenske, og stereotypien assosiert med det, fikk et bredere gjennomslag.

En rasistisk rapp?

Halvannet år etter at slagordet kom opp på veggen, i oktober 2010, lanserte rapperne Jaa9 & OnkIP singelen *Partysvenske*. Den nådde 7. plass på salgslistene, og ble mye spilt i radio. Fra og med denne singelen økte bruken av ordet partysvenske ganske voldsomt. Slik ser grafen for bruk av ordet i A-tekst ut per september 2014:

7 A-tekst 2014.

Som man kan se var det i 2010 at begrepet begynte å bre om seg. Det nærmest eksploderte året etter – altså det året rappen ble mest spilt. Selv om mye av bruken av begrepet partysvensker i massemediene direkte omtaler rappens tittel, skjuler det seg i disse tallene mange tilfeller av at begrepet ble brukt i helt andre sammenhenger enn rappen. Imidlertid har «partysvensker» fra 2009 og framover som regel referert til de unge svenske migrantene.

Teksten til rappen oppsummerer mange av forestillingene som de unge svenskene møtes med, og jeg vil derfor gå gjennom store deler av den her. Rappen åpner med en kort introduksjon, før Jaa9 gir den mildt sagt tvetydige beskjeden at *i fare for å høres ut som rasist så er jeg det* (tekst hentet fra Rap Genius). Rappen fortsetter slik:

Går og slenger her og lever et anna liv
Liker far din at du kler deg som dama di?

Det innledes altså med kommentarer av de unge svenskernes utseende, og det antydes at de har en feminin stil. Allerede her forutsettes det at det er mannlige svensker det hovedsakelig er snakk om. Videre:

Det er få ulike former dem kommer i,
Bare jobber og sovner i sine åtte manns kollektiv.
Ække så nøye, jeg sier det,
men det hele minner mer om en sigøynerfamilie!

Det påstås her at alle (party)svenskene bor trangt, i kollektiv sammen med andre svensker. Å dele leilighet er en første løsning for mange svensker i Oslo, og rapperen er altså inne på noe. Boligmarkedet i Oslo er vanskelig for alle, med lite utleieleiligheter tilgjengelige. Å bo i kollektiv er dermed ingen ukjent løsning for Oslos unge beboere, særlig ikke studentene, som på både aldersmessig og på andre vis befinner seg i samme livssituasjon som mange av de unge svenske arbeidsinnvandrerne. Kollektivene har uansett blitt et folkelig kjennemerke på det man omtaler som partysvensker. De unge svenskene jeg har arbeidet med, har for eksempel opplevd at journalister har kontaktet dem med spørsmål om de kjenner noen som bor i et kollektiv på 10 personer og som kan tenke seg å snakke med avisa (journalisten ble ikke tatt vel i mot, det ble oppfattet som om journalisten kun var ute etter å bygge opp under stereotypien).

Men rappteksten går lenger. Ikke bare påstås det at svenskene bor trangt, de sammenliknes i samme åndedrag med sigøynere. Det er ikke ment som en kompliment. Folkegruppen rom eller sigøynere er i både norsk og europeisk sammenheng en av de aller mest utsatte minoritetsgruppene. Nettopp da rappen kom, i 2010, hadde romfolket fått økt oppmerksomhet i media på grunn av nye grupper tiggere i hovedstaden – et søk i A-tekst viser at mens ordet «romfolk» får 68 treff i 2009, får det 336 treff i 2010³⁷. Assosiasjonene rappteksten mener å gi ved å bruke ordet sigøynere er sannsynligvis både usle boforhold, kriminalitet og urenslighet. Rappen fortsetter ufortrødent:

Misforstå meg rett, partyjenter er okei,
men den generelle partysvenske er rågay,
Og temmelig stuka, går og peller i juva
mellom Seven Eleven og fucking Deli De Luca

Jaa9 understreker her at det er den mannlige delen av partysvenskene som plager ham. Jentene er ok, mens guttene er *gay*, altså homofile. Rappsjangeren tro er det ment som en fornærmelse, og i denne sammenhengen sannsynligvis ment å vise til klesstil eller oppførsel heller enn egentlig seksuell legning. Så spiller Jaa9 på at den mest synlige delen av den svenske innvandringen finnes i serviceyrkene, blant annet i kioskjeder som 7-

³⁷ Forholdet blir nærmest likt også om man inkluderer termen sigøyner.

eleven og Deli de Luca. Uttrykket *temmelig stuka* betyr noe i retning av sløv, rotete.³⁸ Satt i sammenheng med jobber i kiosker tegnes det her et bilde av festløver med lavstatusjobber – altså unge mennesker som er flotte på overflaten, men som ikke har noe annet å komme med. Verset ender slik:

God tur på hjemreisen,
vi tar og utsetter den sveisen til 2016
Ikke mer å se, ikke mer å shoppe.
Jeg er redd det er for seint å redde Joppe!
Hej då!

Her kommer rapperne igjen inn på de unge svenskernes utseende – denne gangen gjelder det hårstilen. Nettopp håret er noe som går igjen i stereotype beskrivelser av de unge svenskene i Oslo, og det er igjen oftest de unge mennene, ikke de unge kvinnene, man snakker om. I nest siste linje refererer OnkIP og Jaa9 til den svenske barne-TV-serien *Rädda Joppe – död eller levande*, en av flere slike svenske serier som ble sendt i Norge mer eller mindre samtidig som i Sverige på midten av 1980-tallet (dvs i rappernes barndom). Rappen inneholder som man kan se både elementer som er tydelig humoristiske og affiliative (som den nesten kjærlige referansen til barne-TV), og andre deler som må sies å være ganske mørke og aggressive – eller rett og slett tvetydige.

Jeg er villig til å påstå at om denne rappen hadde handlet om en hvilken som helst annen migrantgruppe eller minoritet, så hadde den blitt anmeldt til politiet, eller i det minste skapt stor debatt. Det ble den altså ikke. På samme måte som veggslagordet ble rappen oppfattet som uskyldig, og derfor ikke forsøkt fjernet. Jeg har ikke klart å finne en eneste kommentar i konvensjonelle eller sosiale medier som antyder at rappen ble oppfattet som problematisk. Rapperne selv var for så vidt klar over at de mobbet noen – ved urframføringen roper Jaa9 til publikum *Er det noen partysvensker her eller, det er ikke det?* (Lydverket 2010), som for å forberede seg mot kritikk. Dette ser for øvrig ut til å ha blitt en standard innledning på framførelsene av låta – sist observert da rapperne framførte den fra scenen under barnefotballturneringen Norway Cup sommeren 2014. Singelen som helhet avsluttes med disse linjene:

³⁸Uttrykket hører hjemme i rustermnologi, men er her like gjerne hentet fra de to rappernes hjemtrakter ved Lillehammer. I enkelte østnorske og svenske dialekter betyr «å stuke» å forstue noe, eller å trykke sammen noe. I overført betydning kan det altså vise til at folk er dumme i hodet.

Å bare jekk deg ned, jeg hater ikke alle mennesker i fra Sverige
bare klarer ikke partysvensker!
Er det party norsk: Bidra til saken!
Jeg mener få det blå og gule ut av sildesalaten!

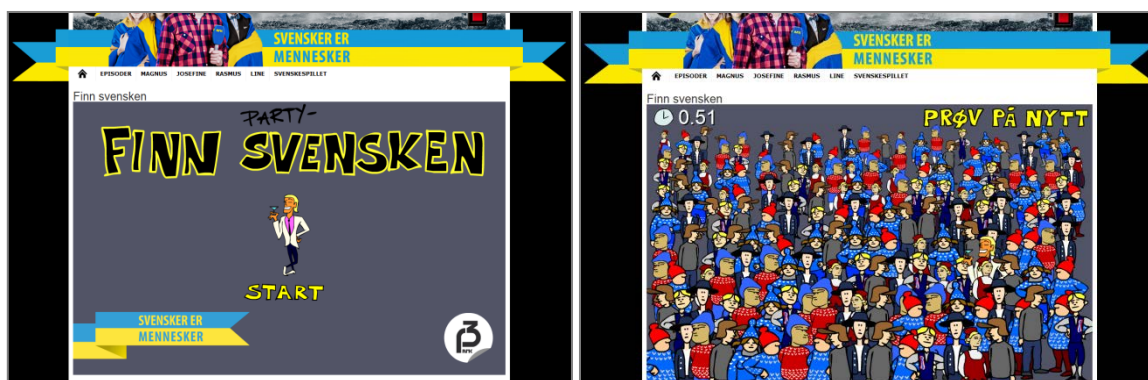
I singelens siste linjer velger altså rapperne å trekke fram felles svensk-norsk historie ved å nevne «sildesalaten». Sildesalaten er et kallenavn på det som i en periode var den svensk-norske unionens flagg, med en bit av både svenske og norske flaggfarger som ble festet på de vanlige norske og svenske flaggene. Å «få det blå og gule ut» betyr i denne sammenhengen rett og slett «go home».

Jeg har spurt meg selv mange ganger, og også diskutert med informantene mine, om OnkIP og Jaa9s rapp skal måtte regnes som rasistisk. Kan en ytring være både humoristisk og kanskje vennskapelig ment, og samtidig virke ekskluderende eller til og med måtte kunne regnes som rasistisk? Svaret er sannsynligvis ja, og det er uansett lite tvil om at teksten er et uttrykk for et ønske om disiplinering, og om å sette de unge svenske innvandrerne i Oslo på plass. Humor har, som tidligere nevnt, potensiale til å være et maktmiddel, og det oppdragende aspektet ved humoristiske ytringer og narrativer kan ikke overses. I rappen får unge svensker beskjed om hva som er akseptabel og ikke akseptabel oppførsel i Oslo. Latter kan være forløsende og sammensveisende, men latter kan også være et utfrysningssverktøy. I dette tilfellet er det klart at det er en majoritet, det vil si norsker i Oslo, som skal le, og det er en minoritet, svensker i Oslo, som det skal les av. De som allerede er på plass, som symbolsk eier stedet, gis makt i rappen (på samme måte som i veggslagordet) til å bestemme hvem som får lov å være innafor. Rappen er et eksempel på hvordan den romlige plasseringen og kulturelle hierarkiseringen som er typisk for nasjonalisme og rasisme utmerket godt kan uttrykkes gjennom humor.

Like etter at Partysvenske-singelen kom ut, deltok de to rapperne på humorprogrammet Torsdag Kveld fra Nydalen på TV2. Der parodierte de sin egen låt ved å lage en versjon som byttet ut de unge svenskene med henholdsvis «bobiltyskere», «melkesprengte mødre som ammer på kafé» og «statuemenn som står på Karl Johan». Disse parodiene styrket inntrykket av at den opprinnelige versjonen var ment humoristisk og vennligsinnet.

Rappen bidro ikke bare til å utbre ordet partysvenske, men også til å prege bildet av hvem og hvordan de unge svenske migrantene i Oslo (og Norge) er. Den fylte begrepet med innhold, og knyttet svenskhet til serviceyrker, til kollektiver, og til en viss type utseende.

Ikke minst bidro rappen til en visuell karikatur av partysvensken. Videoen som ledsaget singelen framstiller kjekk norsk ungdom, representert ved OnkIP og Jaa9, i rutete tømmerhuggerskjorter og capser, som klager over at svenskene så og si har overtatt territoriet deres på Grünerløkka i Oslo. Svenskene framstilles som blonde, dyrt kledde, og svært pågående (men mislykkete) sjekkere. Den visuelle karikaturen fikk også bredt gjennomslag – han kom blant annet igjen i en humoristisk Lottoreklame sendt i november 2011 (Jerijervi 2011b), og i NRK P3s mockumentar *Svensker er mennesker*, en serie sendt fra april 2011 (Vold 2011). Mockumentaren hadde spillet *Finn svensken* på nettsida si, der poenget var å på kortest mulig tid identifisere den rosakledde, sjampanjeskålende svensken i et hav av norsker med røde nisseluer.

8 Mattis Folkestad, NRK P3,

Mange av stereotypiene som rappen spiller på var etter alt å dømme allerede i omløp før OnkIP og Jaa9 brukte dem i sin rapp. For eksempel passer den feminiserte svenske mannen som skildres i rappen («Liker far din at du kler deg ut som dama di?») inn i den allerede etablerte norske idéen om svenskene som mer urbane, og dermed svakere, enn folk på den andre siden av grensa. Andre elementer fra rappen, for eksempel lavstatusjobbene, festingen og kollektivene, var i 2010 lite kjent utover visse ungdomsmiljøer i Oslo, og rappen ble dermed en katalysator for å spre stereotypien partysvenske ut i bredere lag av den norske befolkningen.

Til sist skal det nevnes at singelen Partysvenske står i en lengre tradisjon av nidviser utvekslet mellom Norge og Sverige. Blant de mer kjente eksemplene er kan hende Norgevisan³⁹, en satirisk svensk sang lansert 1968 i det satiriske programmet Mosebacke

³⁹ Egentlig titulert kun «Norge».

Monarki i Sveriges Radio med tekstlinjen «Norge, Norge, det är ett ruttet land - Norge, Norge, ett jävla rövarband». Den ble faktisk relansert av Magnus Uggle under den svenske Idrottsgalan i 2010, noe som fikk blandet respons. Ikke alle syntes det var like morsomt, arrangørene av galaen ble anmeldt og måtte forsvare seg med at det var ment satirisk, noe de fikk gjennomslag for (Hellmyrs 2010). På norsk side har også sangen «Jag är inte sjuk, jag är bara svensk» fra 1990 vært populær, der poenget spiller på ideen om svenskene som urbane og sykelige. OnkIP og Jaa9 står med andre ord i en tradisjon, både tematisk og formmessig, noe som sikkert har vært med på å beskytte dem mot kritikk av en i utgangspunktet ganske drøy tekst.

Søskenkjærlighet, gamle historier og svenskevitser

I tillegg til at rappen ble spilt mye i radio, ble den også brukt i andre sammenhenger der de unge svenske arbeidsinnvandrerne i Norge ble omtalt. Et eksempel er at den ble brukt da redaksjonen bak NRKs dokumentarserie Brennpunkt laget programmet «Svensk, søt og villig» som ble sendt 15. oktober 2013. Programmet handlet om prosjektet Jobbresan, et tiltak i Söderhamn kommune i samarbeid med Nordjobb og den svenske arbeidsformidlingen. Prosjektet innebærer at arbeidsledige ungdommer får økonomisk og praktisk støtte for å dra til Norge og søke jobb. NRK Brennpunkts program fulgte noen av disse ungdommene, og i kapittelet «Før avreise» vises en avskjedsfest der ungdommene drikker øl og synger med til OnkIP og Jaa9s rapp (Isungset 2013). Rammen programmet lager for festen er nøytral eller vemodig, og i denne sammenhengen oppfattes rappen slett ikke latterliggjørende – det viser mer hvordan de unge svenskene forbereder seg og er forsiktig optimistiske overfor det som venter dem i Norge.

Rappen, stereotypien og begrepet partysvenske oppfattes som så humoristisk, og derfor også så harmløs, at den kan brukes i konvensjonelle breddemedia uten negative reaksjoner. Spørsmålet er hvorfor denne humoristisk-aggressive formen kan brukes overfor svensker, når den så åpenbart ikke ville ha blitt brukt på samme måte i møte med andre migrantgrupper?

Ett svar kan være at mange i Norge oppfatter det å gjøre narr av svensker som å «sparke oppover». Unionen mellom de to landene, der Sverige utvilsomt var den sterke parten, ble oppløst for over hundre år siden. Likevel preger Sveriges stilling som den rikeste, mest

folkerike og mest moderne staten i Norden gjennom mange år fortsatt relasjonene mellom de to landene. Mobbingen av (party)svenskene er da i så fall bare enda et uttrykk for det metaforiske systemet av staten/nasjonen som person. Om Sverige er Norges storebror, kan man som norsker altså erte svensker på den aggressive, men samtidig muligens kjærlige, måten vi kjenner fra andre, virkelige, søskenforhold. Med andre ord: Å mobbe Sverige blir i så fall som å erte storebroren sin, noe som kan tolkes som et uttrykk for ømme følelser, men også iblant ha dystre undertoner av en desperat maktkamp som man på forhånd vet man ikke kan vinne.

Et annet svar finner man sannsynligvis i at den humoristiske formen som i dag brukes overfor de unge svenskene, har en forhistorie, blant annet gjennom de norsksvenske nidvisene. Tilsvarende må man ta i betraktning de *ethnic stupidity jokes* eller etniske dumskapsvitser som er kjent i Norge som svenskevitser.

I Norge og Sverige ble en regelrett vitsekrig startet opp av media i mai 1975. Det ble arrangert som en konkurranse mellom to aviser, norske *VG* og svenske *Expressen* (Kvideland 1983a:77), med oppfordring til at leserne skulle sende inn sine beste vitser, som ble trykt i begge aviser. «Krigen» endte med «fredsslutning» ved Fredrikstens festning 31. mai, men vitsene har levd videre, både på folkemunne og i form av trykte vitesamlinger. De vitsene som har vært i omløp har stort sett vært varianter over internasjonalt kjente vitser. De er av samme type som man i USA vanligvis omtaler som *polack jokes*, men som like gjerne kan handle om italienere, svarte – eller (i Canada) newfoundlendere. Det finnes indikasjoner på at disse amerikanske vitsene har mye av grunnstammen i dypt rasistiske «negervitser» (Klintberg 1983:41). Selv om det opp gjennom historien har vært en mengde forskjellige typer vitser om, eller rettet mot, konkrete etniske grupper i ulike land, var det først i 1960-åra at polakkvitsene fikk formen vi i dag kjenner dem i: som gåtevitser. I gåtevitsen innleder fortelleren med et spørsmål til tilhørerne. Spørsmålet er ofte absurd, eller i alle fall meningsløst å forsøke å svare på, og fortelleren vil som regel presentere (det absurde, tåpelige eller uventede) svaret nesten uten å gi tenketid til tilhøreren. Det var denne formen svenskevitsene og Norgehistoriene ble adoptert i:

Kva bur i Sverige og har en IQ på 112?
112 svenskar. (Kvideland 1983a:84)

Svært mange humorforskere har fokusert på vitsesjangeren. Tekster er lette å samle, å sammenlikne og analysere. Dette er en styrke, men også en svakhet. Det er for eksempel lett å falle for fristelsen til å forstå vitsene som direkte uttrykk for holdninger fortellerne har overfor de som latterliggjøres. Tidligere nevnte Gundelach er en av dem som etter min oppfatning legger for stor vekt på vitsenes framstilling av stereotyper. Det er ikke nødvendigvis slik verken at vitsene står i forbindelse med en bredere spøkefull relasjon mellom fortellerne og de som latterliggjøres, eller at vitser uttrykker fortellernes holdninger. Allerede like etter «vitsekrigen» mellom VG og Expressen påpekte Kvideland at det var klart at vitsene ikke hadde noe med «reelle eller tradisjonelle bilete av svenskane å gjere» (Kvideland 1983a:80). En annen svakhet med samfunnsvitenskapelig anlagte humorforskeres studier av vitser, er at en historisk dimensjon sjelden eller aldri trekkes inn. Når det gjelder etnisk humor i Skandinavia pekes det gjerne på at de ulike nasjonene har en lang felles historie (Gundelach 2000:121). Det er selvfølgelig sant, og det er også fullt mulig at det spøkefulle forholdet mellom skandinaviske land er gammelt. Men utenfor folkloristene og etnologenes kretser tar man ofte ikke hensyn til at den konkrete sjangeren av vitsene om hverandre vi kjenner til i Norge og Sverige i dag, ikke har en spesielt lang forhistorie i seg selv. Selve fenomenet svenskevitser er faktisk ikke eldre enn noen tiår.

I Danmark har vi god dokumentasjon på hvordan vitseformen etter mønster av de amerikanske polakkvitser ble innført: inspirert av de tyske ostfrieservitsene og plassert på Århusianere (Kvideland 1983a:82). Kvideland viser til en konkret hendelse som skal ha innført de tyske vitsene i Danmark: en dansk radiotekniker lanserte dem og slik ble de raskt spredd. I Sverige er historien litt mer kompleks. Bengt af Klintberg har sannsynliggjort at da vitseformen først kom til Sverige på begynnelsen av 1970-tallet, ble de til negervitser. Først noen år seinere tok «norrmän» over for «negrar» i disse vitsene (Klintberg 1983:43). Da vitsekrigen skyllet over Norge og Sverige i 1975, var mange av vitsene oversettelser av amerikanske polakkvitser, andre kom fra danskenes Århusvitser⁴⁰. Ulf Palmenfelt mener så mye som 95 % av vitsene var rene dumskapssvitser som kun byttet nasjonalitet etter hvilken side av grensa de ble fortalt på (Palmenfelt 1991:204).

⁴⁰ Det kom flere vitsesamlinger i det umiddelbare kjølvannet av vitsekrigen – enkelte var direkte oversettelser av tilsvarende samlinger av Århushistorier.

Blant de forholdsvis få vitsene som fikk lokalkoloritt av å flyttes til de nordiske landene, ble det spilt på allerede eksisterende stereotypier om norsker og svensker (Palmenfelt 1991:205): at norsker for eksempel «er» ruralt naive og sporty mens svensker «er» urbant forsiktige, byråkratiske og gjerrige.

Reimund Kvideland presenterer i sin artikkel fra 1983 de 119 typene vitser som kom inn til VG i 1975. Av dem er det hele seks som nevner olje og/eller Nordsjøen. I 1975 var det fem år siden den første drivverdige oljeforekomsten var funnet på norsk sokkel, og optimismen var enorm. At temaet tas opp av svenskevitsene er dermed ikke overraskende. Følgende vits viser svært konkret til en periode der oljebyen Stavanger vokste enormt på den nye industrien, men den har et tydelig narrativt ekko i rappens «stikk hjem og bor din egen jævla olje» siden begge forsøker å sette den norske oljerikdommen som et tegn på at norsker har gjort det bedre enn svensker:

Svenske skryt om kor fort alt går i Sverige. Då dei kjørte forbi Hotel Atlantic i Stavanger, spurte han kva det var. Veit ikkje, sa sjåføren, det sto ikkje her i går. (Kvideland 1983a:90)

Selv om begrepet partysvenske bygger på og spiller på svenskevitsene, ser det ikke ut til at disse vitsene er blitt reaktualisert. Det har ikke vært noen nyskapning av vitser eller noen form for vitsebølge. De unge svenskene jeg har intervjuet har ikke mange historier om norske kolleger eller venner som forteller svenskevitser. I 2011 ga riktignok Kagge forlag ut en bok med svenskevitser, *Barnas beste Svensken, dansken og nordmannen-vitser*⁴¹ og *en hel del svenskevitser* men det er symptomatisk at den er rettet mot barn (Kagge 2011). Svenskevitsene ser ut til å ha blitt en barnesjanger ganske kort tid etter vitsekrigen i 1975. Sjangeren er imidlertid langt fra død.

⁴¹ «Svensken, dansken og nordmannen»- vitsene er som type eldre enn svenskevitsene, og kalles i Sverige for Bellmanvitser. Klintberg, B. a. 1998.

Det finnes en mengde norske nettsteder som publiserer vitser. Disse oppdeles gjerne i kategorier, oftest delvis sortert etter vitsesjanger (Alle Barna-vitser), delvis etter tema (bryllupsvitser), og delvis etter hvem vitsen går på bekostning av (som advokatvitser, eller svenskevitser). Til høyre ses oppdelingen av vitseavdelingen hos nettstedet Gåte.no, sommeren 2014 (Gåte.no 2014). Liknende oppdelinger i vitsesjangre finnes på de fleste av humornettstedene. Over alt ser man at svenskevitsene har en tilsynelatende naturlig plass blant de andre sjangerne. Poenget er at svenskevitser har blitt en etablert kategori, en del av det alminnelige repertoaret av vitser i Norge.

Det er særlig i to norske medier hvor trykte vitser har anledning til å nå ut til svært mange. Det ene er i Se og Hør, det andre er i Donaldbladene. Se og Hør har lenge vært Norges største ukeblad, og ble i 2011 hver uke kjøpt av omkring 178 000 norske husstander. Bladet trykker først og fremst kjendisjournalistikk og ukas TV-program, men har i tillegg lenge hatt egne humorsider. I 2011 fylte vitsesidene en dobbelstside hver uke, og var inndelt i faste spalter. Ute på venstre kant var mer eller mindre seksuelt eksplisitte vitser plassert, under tittelen «På kanten». Det fantes en egen spalte for lesernes innsendte vitser og en spalte for vinneren av innsenderkonkurransen. Sidene hadde også et fast innslag av en tegnet vits, og sist men ikke minst inkluderte i 2011 Se og Hørs vitsesider en fast spalte kalt «Dagens svenske», passende nok illustrert med et lite bilde av en strålende blid Carl XVI Gustav av Sverige. Vitsene på resten av siden var i varierende grad framhevet med merkelapper, der de faste merkelappene var «Klassiker'n», «Tørr», «Bløt», «Frekk» – og «Svenske». Gjennomsnittlig var det 45 vitser i hvert Se og Hør i 2011, og av disse var omtrent 10 prosent svenskevitser. Med andre ord var ikke svenskevitsene spesielt tallrike, men de var heller aldri fraværende. I Se og Hør kan man ikke minst se hvordan svenskevitsene til en viss grad glir over i andre vitsetyper. Få av svenskevitsene i ukebladet har standardformen til etniske dumskapsvitser (med

9 Utsnitt fra Gåte.no, 2014.

spørsmål og svar), men til gjengjeld er det tydelig at «svensken» kan plasseres som «den dumme» i en mengde andre vitsesjangre. Til en viss grad ser man også at den dumme svensken kan plasseres inn i samme rolle som den dumme blondinen, en karakter som tilhører en vitsesjanger der poenget oftest er seksuelt eksplisitt. Blondinevitsene kom som den neste store vitsebølgen i USA etter polakkvitsene (Thomas 1997), på spørsmål-og-svar-form, og ofte med nesten likelydende poenger. I Norge ser altså de to vitsebølgene i dag ut til å i stor grad sammenblandes (om man da i det hele tatt kan omtale dem som to forskjellige bølger). Som regel er vitsene med svenske karakterer rene dumskapsvitser av internasjonalt utbredte typer, men det finnes unntak med svensknorsk lokalkoloritt, for eksempel med referanser til Ski-VM i Holmenkollen. Det er også enkelte tilfeller av vitser som med litt velvilje kan sies å være mer historisk begrunna humor, som i dette eksempelet:

- Hva kaller man en svenske med krigdeltakermedalje?
- Tyv. (Se og Hør 12 2011)

Donaldbladenes vitsesider er interessante sett fra et humorforskningsperspektiv, siden de har nådd så mange norske barn over såpass lang tid og dermed kan sies å ha satt preg på norsk barnefolklore. Bladene har kommet ut ukentlig siden 1948, og begynte med egne vitsesider i 2000 (men har hatt innslag av vitser også tidligere). Med et stort opplag, for eksempel på 170 000 i 2000, har Donaldbladene hatt en solid posisjon i norsk barnekultur. Selv om opplagene av tegneserier har vært sterkt fallende de siste årene (med et opplag på 49 222 i 2013) er det ingen tvil om at vitser trykt i Donald har hatt potensial til å bli kjent av svært mange norske barn.

Vitsene i Donald er for det meste ganske uskyldige. Det er få banneord, og det er lite tabuiserte temaer. Donald kan trykke vitser om lærere og elever, vitser som tuller med språk eller som snur verden på hodet, men man trykker ikke vitser om utsatte grupper eller om sex. Selv Alle Barna-vitser, en ellers temmelig makaber vitsesjanger, er ganske snille i Donald. Etnisk humor har dermed egentlig ingen plass i Donaldbladene, men svenskevitser finner man likevel praktisk talt hver uke. Vitsesidene presenterer vanligvis mellom 7 og 10 vitser, hvorav noen av dem er lesernes innsendte vitser. Nesten hver uke i 2011 var minst en av vitsene en svenskevits. I forbindelse med OL i 2014 ble attpåtil hele bladet viet norsker og svenskers kniving seg i mellom. De svenskevitsene som trykkes i

Donaldbladet, er imidlertid nesten alle sammen rene dumskapsvitser, uten egentlig henvisning til konkrete stereotyper om Sverige eller svensker. Da Føniks forlag i 1979 ga ut en samling svenskevitser var den helt klart rettet mot voksne, eller i det minste ungdom, om man skal dømme etter antallet seksuelt eksplisitte vitser:

Hva er definisjonen på en svensk jomfru?
En jente som kan løpe fortere enn sin bror. (Lønnebotn 1979:31).

Dagens svenskevitser derimot, slik de kommer til uttrykk i barns lesestoff, er altså uten de brodd av aggresjon eller seksualitet som var så tydelige i Føniks-utgivelsen tretti år tidligere. Et ganske typisk eksempel på hva slags svenskevitser som presenteres for norske barn er denne hentet fra Donaldbladets nettsted:

Hvor mange svensker trengs det for å vaske en bil? To. En til å holde svampen og en til å kjøre fram og tilbake. (Donald.no 2014)

Den samme vitsen ble publisert i Se og Hør tre år tidligere, blant lesernes egne innsendte vitser:

Hvor mange svensker skal til for å vaske en bil? To. Den ene holder svampen mens den andre kjører fram og tilbake. (Se og Hør 5 2011)

Denne vitsen er en variant av lypspærevitsene, opprinnelig en amerikansk undersjanger av polakkvitsene. Her er altså spørsmål-og-svar-formen beholdt, og det samme gjelder hovedpoenget, at «svensken» som vitsekarakter er så dum at handlingene hans blir absurde, og dermed lattervekkende.

Generelt ser det ikke ut til at svenskevitser har fått noen grunnleggende ny bølge eller at de opplever noen slags renessanse i Norge med de unge svenskenes ankomst i tida etter 2000. Det er ikke noe som tyder på at det er flere svenskevitser i omløp nå enn for tyve år siden, og det ser heller ikke for meg ut som om sjangeren er spesielt produktiv nå, i betydningen at det lages nye varianter av svenskevitser. Men ytringer og deres talekommunikasjonssjanger kan sjelden sies å dø helt ut, og selv om de forsvinner for en tid kan vi ikke være sikre på at de aldri vil kunne aktualiseres i nye sammenhenger. Bakhtin skriver vakkert om dette at

At any moment in the development of the dialogue there are immense, boundless masses of forgotten contextual meanings, but at certain moments of the dialogue's subsequent development along the way they are recalled and reinvigorated in renewed

form (in a new context). Nothing is absolutely dead: every meaning will have its homecoming festival. (Bakhtin 1986:170)

Svenskevitsene som norsk vitsesjanger kan kanskje sies å ha fått en bitteliten hjemkomstfest, litt ny energi, av de unge svenskenes tilstedeværelse i Norge. Et eksempel kan være at da sjokoladeprodusenten Cloetta skulle lansere den populære sjokoladeposen Polly i Norge, valgte de å gjøre det gjennom en serie på tre reklamefilmer som spilte på svenskevitsene – henholdsvis vitsen om flykapteinen som oppgir sin posisjon til å være «längst framåt i planet, allra längst fram, i cockpit», vitsen om svensken som sier at blinklyset på bilen «funkar, funkare inte, funkare, funkare inte», og vitsen om trailersjåførene som tenker at de kan blåse i høydebegrensningene i en tunnel siden det ikke er noe politi i nærheten. Punchlinen i reklamefilmene er at «Man kan si mye rart om svensker, men godteri kan de» (Jerijervi 2011a). Dette er et eksempel på at svenskevitsen fremdeles er aktuelle og kan revitaliseres, særlig når temaet er direkte svensk-norsk samarbeid. Men Cloettas satsing er tross alt et slags unntak. Mer enn en hjemkomstfest i originalversjon, har svenskevitsene fått et nytt liv gjennom å være det bakteppet som nyere typer norsk humor om svensker har kunnet bli bygget på.

Mange har ment at etniske dumskapsvitsen er et uttrykk for undertrykte, eller ikke fullt så undertrykte, følelser av aggresjon overfor den andre. Den amerikanske folkloristen Alan Dundes var en av talsmennene for dette standpunktet (Dundes 1987:137). Men andre forskere, blant annet den britiske sosiologen Christie Davies, har betvilt denne tolkningen. Davies påpeker at disse vitsene oftest ikke fortelles om motstandere eller rivaler. Tvert i mot festes de heller på grupper som ligger geografisk, kulturelt eller historisk i nærheten, men som er *litt* annerledes enn vitsefortellerne. Altså, det typiske for disse vitsene er at de fortelles om grupper som ikke står i et konkurranseforhold til fortellerne (Davies 1998).

Davies har lansert teorien at etniske dumskapsvitsen generelt rettes fra sentrum mot periferi. Han har langt på vei påvist et slikt sentrum-periferi-mønster i store deler av verden, med særlig vekt på engelskspråklige og vestlige land. Teorien stemmer på Sveriges Norgehistorier. Sverige som nasjon oppfatter seg selv, og oppfattes som regel av andre, som en stormakt i Norden. Norge har i mange sammenhenger vært en periferi i Norden, i alle fall i forhold til svenske styresmakter. At svensker skal ha en slik etnisk dumskapsvits-tradisjon om norsker er dermed som forventet. At Norge skal ha en slik

tradisjon om sin storebror Sverige er mer overraskende, i hvert fall om man skal bruke Davies' teorier. Slik sett er svenskens norgehistorier og norskers svenskevitser eksempler på at Davies' teori, som tross imponerende bredde i hovedsak er basert på anglosaksisk materiale, ikke kan antas å være universelt anvendelig (Laineste 2005).

Hvordan svare?

Jeg har tolket situasjonen dit hen at Norge og Sverige har et så nært forhold at man over tid har institusjonalisert en spøkende omgangsform, eller altså i Orings ord at man har et dyadisk forhold. Det betyr ikke nødvendigvis at forholdet er likeverdig. Selv om norsker ser Sverige som sin relevante andre – en viktig og mektig storebror – er det ikke sikkert at forholdet har like stor betydning for den andre parten. Poeten Jan Erik Vold har skrevet at

Svenskene er like opptatt av Norge som nordmennene er det av Færøyene. Vi vet at det ligger et rike der i vest, men det er lite å bry seg om. (Vold, 2010:12)

Dikteren Volds bilde av et fjernt rike i vest stemmer godt med hva slags forhold de unge svenskene jeg har intervjuet har til Norge. For eksempel har mange av dem aldri vært i Norge før de migrerte – Carolina formulerer seg slik at hun på forhånd ikke hadde noen «relation til Norge över huvud taget, jag hadde i princip inte varit här en enda gång».

Tilsvarende i intervjuet med Sven:

du hadde ingen forventninger om hvordan Norge var?

nej
nej
precis
det var helt blankt
fast jag bodde så nära

Det gjelder også de som kommer fra områder i Sverige som ligger nær grensa – mens Sven flyttet til Norge fra Uppland, har Carolina har vokst opp en times kjøretur fra Svinesund. Få av de svenskene jeg har snakket med har hatt noen særlige forkunnskaper om Norge og norske forhold før de dro. De lar seg overraske av alle de små forskjellene, og enkelte sliter med språket. Latterliggjøringen de møter, er ganske uventet. For selv om svenskevitsene ikke har fått noen renessanse, lever de videre som bakteppe for andre typer humoristisk-aggressive uttrykk. Uansett om de er forberedt eller ei, møtes de unge svenskene med mer eller mindre fiendtlige kommentarer og morsomheter i offentligheten

og i annen omgang med norsker. I Norge vil det i de fleste sammenhenger tross alt være norsker som sitter på definisjonsmakten.

I mitt materiale ser det ut til at det finnes tre responsalternativer: å ignorere, å internalisere eller å opponere mot latterliggjøringen.

For det første kan man, i alle fall hvis man ikke skal bosette seg fast i Norge, rett og slett overse diskursen. Man kan insistere på at vitsene og stereotypiene ikke angår deg personlig, latterliggjøringen har ikke noe med deg å gjøre. Dette er nok et realistisk alternativ mest for de unge svenskene som bare bor i Norge i kortere perioder, eller for dem som først og fremst jobber, bor og sosialiserer med andre svensker. Men dette alternativet er ikke aktuelt for de som bor i Norge over lenger tid, eller som velger å bosette seg permanent. En variant er å velge å se og å omtale humoren på bekostning av seg selv som vennskapelig erting. *Vi är ju samma folket* er en formulering som går igjen, på samme måte som i NEG-materialet jeg refererer til i kapittel 2, og søskenmetaforen brukes flittig blant informantene mine. Ikke alle var kjent med lillebrorbegrepet brukt om Norge før de reiste, men det ser ut til at det faller mange av informantene naturlig å bruke det i sammenheng med den norske humoren. De bruker en strategi for å ufarliggjøre partysvenske-ytringene, og det er sannsynligvis ganske effektivt. Humor er oftest åpne tekster (Eco i Shifman og Katz 2005:844), og det vil mange ganger finnes muligheter til å unngå konfrontasjon, med æren i behold, om man velger å tolke aggressiv humor som affiliativ, vennskapelig og uskyldig (Miczo og Welter 2006). En ung mann jeg møtte tilfeldig fortalte at hadde jobbet i barnehage, og beskrev hvordan barna gjenga utallige svenskevitser når de skjønnte han var svensk:

men det är ju bara på skoj

Gjennom å tolke vitsene som noe som gjøres bare for moro skyld, valgte denne unge mannen å ikke se noe aggressivt eller negativt med vitsene. Gjennom å le av vitsene sammen med de som forteller dem, slipper han å måtte svare tilbake med samme mynt – han unngår altså konflikt. Det fordrer imidlertid at han er nødt til å akseptere vitsen som vits, han kan ikke avvise det humoristiske ved den – ikke stille spørsmålstegn ved den eller opptre støtt eller fornærmet. Dette er selvfølgelig lettere når det er snakk om barnehagebarn enn om det skjer i andre situasjoner eller relasjoner. Det er likevel ikke en uvanlig reaksjonsmåte blant mine informanter.

Når det gjelder alternativ nummer to, er jeg overrasket over hyppigheten av ulike former for internalisering. Mange av dem jeg har snakket med begynte livet i Norge i kollektiv, med ufaglærte stillinger på kafeer og liknende. De har nå slått seg til ro – med mann og barn, eller med studier. Påfallende mange klager over hvordan de nyinnvandrete svenskene gir alle svensker et dårlig rykte. De har internalisert den norske diskursen, en (mis-)representasjon av de unge svenske innvandrerne som festløver og useriøs ungdom, i jobber norsker ikke vil ha. Riktignok forteller de ikke svenskevitser selv, men de kan finne på å rakke ned på andre svensker som ikke oppfører seg anstendig. I den grad disse informantene protesterer, gjør de det ved å bevise i dagliglivet at de selv ikke er partysvensker eller «dumme svensker».

Den norske forståelsen av de unge innvandrerne er en sterk superadressat eller tredje nærværende i samtalene jeg har hatt med mine informanter. Enkelte beskriver en form for lettelse i narrativer om hvordan de endelig slapp ut av stereotypien. Informanten Berta, som var student da jeg intervjuet henne, formulerer seg slik:

när jag liksom började på universitetet då kände jag väldigt tydligt att jag att jag inte var en partysvensk längre och det var jätteskönt tyckte jag då för innan hade jag ju jobbat med många andra svenskar och då var vi liksom en grupp men här blev jag blev jag mer uppfattade jag att man blev mer uppfattad mer som en individ	ja mhm ja
---	-------------------------------------

En annen variant av å internalisere stereotypien finner man i unge svenskers adopsjon av begrepet, der de bruker det selvironisk eller med stolthet. Café Sør i Oslo sentrum hadde i 2010 en drink kalt *Partysvensker; Go Home* på menyen. Drinkbeskrivelsen var forfattet av en ung svensk arbeidsinnvandrer, og ordlyden var:

Bringebær og Bacardi Limón for å lure svenskene hit. Chilli og Bacardi Superior med chilli for å skremme de hjem.

I Brugata 3b, rett i nærheten av der søstrene Hansen en gang drev kafé, dukket det etter hvert opp en kommentar til veggslagordet i Sankt Olavs gate – en stor, fargerik kopi av slagordet, komplett med semikolon, men endret til **PARTYSVENSKER; GO HARD!**

10 Brugata 3b, sommeren 2012. Foto Ida T.

Man har altså snudd opp-ned på den opprinnelige ytringen: i stedet for et ønske (fra utenforstående) om at svenskene skal dra hjem, er dette veggslagordet en oppfordring til å stå på, ikke gi seg, *go hard!* Veggen som var valgt, var den mer eller mindre private veggen i en bakgård som brukes av utleiefirmaet Svenska Föreningen. Det var altså en helt intern kommentar, ikke rettet mot det norske storsamfunnet eller mot Oslos befolkning generelt, men heller til de unge svenskene som bor i gårdene i nærheten. Svenska Föreningen solgte også i en periode T-skjorter med teksten *Partysvensker; go home!*. Både slagordet og T-skjortene er klart et forsøk på å erobre partysvenskebegrepet. Taktikken med å ta til seg nedsettende kallenavn er kjent fra mange tidsperioder og steder, og har blant annet blitt brukt med suksess av homobevegelsen. Det ligger mye makt i å kunne navnsatte egen gruppe. Hvis man ikke har en strategi for å definere seg selv, vil andre gjøre det (Abdel-Jaouad 2010:116). Og hvis skaden allerede er skjedd, kan den eneste

løsningen være å vri om på den allerede eksisterende stereotypien. Lynn Åkesson har riktig påpekt at

Den som blir utskrattat, hånad eller avklädd sin pondus och myndighet på ett humoristiskt sätt har inte mycket att komma med. (Åkesson 1996:177)

Blir man latterliggjort, får man sjelden noe positivt ut av å forsøke å protestere – man blir oppfattet som selvhøytidelig eller enda mer latterlig. Å oppleves som humørløs er ekstremt negativt i mange deler av dagens samfunn (Billig 2005b:11ff), kanskje særlig i populærkulturen og ungdomskulturen. Nettopp derfor, tror jeg, kom de første protestene i form av humor. Man forsøkte å slå tilbake med samme mynt, og på en måte som gjorde at man ikke mistet ansikt. Magne Velure har beskrevet det slik: «Vitsen kjenner berre ein relevant reaksjon, og det er latter» (Velure 1979). Det tredje responsalternativet jeg har identifisert i materialet mitt, å opponere, kom dermed logisk nok først i humoristiske former. Et eksempel på det, er hvordan selve den originale skriften på veggen i Sankt Olavs gate etter hvert ble endret.

Gateuttrykk har en tendens til å få pender, kommentarer, rett og slett endres. Det gjelder særlig når de blir stående så lenge som det opprinnelige veggslagordet. Det ble endret, eller i hvert fall pirket borti, flere ganger, og fikk på et tidspunkt en svenskspråklig kommentar som stilte spørsmålet *Men Norge är ju svenskt??*

11 Foto Tarje Sælen Lavik 2009, [flickr.com/photos/tarsaelav/3944421647/](https://www.flickr.com/photos/tarsaelav/3944421647/)

Her refereres det altså humoristisk til Norge-Sveriges lange felles historie og til unionstida, til Sveriges fortid som storebror og stormakt. På en naivt-humoristisk vis stilles det her spørsmålsteget ved om norsker egentlig er sine egne herrer, og det markeres at svenskene allerede er hjemme, siden de jo eier Norge.

Kanskje kan disse humoristiske måtene å opponere på leses som en form for det Scott så elegant har gitt navnet «weapon of the weak» (Scott 1985), et våpen for de svake, våpenløse og underlegne. Humoren brukes for på en mild og ikke-aggressiv måte å svare på det som i enkelte sammenhenger kan oppleves som aggresjon fra en overmakt. Med latter snur man maktforholdene midlertidig på hodet. Om veggslagordets endring skal leses på denne måten, står det i så fall i en lang tradisjon av gatekunsten som de underlegnes talerstol. Imidlertid stemmer ikke det så godt med tolkningen av den svensknorske humoren som en spøkefull relasjon. I antropologiske studier av spøkefulle relasjoner regner man vanligvis med at latteren har en systembevarende, heller enn en revolusjonær funksjon. Ertingens kombinasjon av aggressivitet og vennligsinnethet er ment å trekke opp og vedlikeholde grenser, både mellom de to partene og rundt dem. Humoren arbeider altså med å bekrefte status quo.

Først fire år etter at partysvenskene begynte å omtales i media, fant jeg eksempler på at svensker i Norge så smått tok til motmæle mot språkbruken omkring sin gruppe i mer seriøse ordelag. Det er altså først flere år i etterkant at jeg har kunnet finne eksempler på at Norge-svenskene selv opponerer offentlig mot latterliggjøringen av dem. Det begynte ganske forsiktig i kommentarfeltene til nettavisene. I juli 2012 slo flere aviser opp en masteroppgave som hadde tatt for seg spørsmålet om hvorvidt de svenske arbeidsinnvandrerne fortrenget norske ungdommer i kampen om sommerjobbene (Sundt 2012). Masteroppgaven konkluderte ikke entydig, men overskriften i avisartiklene var stort sett at *Svenskene tar jobben fra norsk ungdom*. Blant de mange debattinnleggene under artikkelen som ble publisert i Aftenpostens nettutgave, kom denne kommentaren fra en ung svensk mann med navn Andreas Klarström:

(...) Det at artikkelforfatterne insinuerer at norske ungdommer har høyere verdi enn svensker, er også fremmedfiendtlig og krenkende. Det å komme med populistiske og rasistiske utsagn for å trekke lesere er uetisk. Denne artikkelen påvirker meg negativt. Jeg er et menneske på lik linje som norske ungdommer, selv om artikkelforfatterne tydeligvis synes noe annet.

Jeg har sendt klage til PFU (pressens faglige utvalg), jeg anbefaler andre som deler mitt syn til å også gjøre dette (...) (Klarström i Skjeggestad og Lunde 2012)

Klarström velger å ta opp det problematiske ved de åpenbart rasistiske undertonene i medias framstilling av unge svensker i Norge. Han gjør det med alvor og en viss patos, som understrekes av det nesten plettfriske norske språket. Klarström velger altså å tre helt ut av den tradisjonelle norsk-svenske spøkefulle relasjonen, han velger å gå ut av det dyadiske humoristiske forholdet mellom de to nasjonene.

Ei annerledes gruppe innvandrere

De populærkulturelle og massemediale biproduktene av veggslagordet gir sterke indikasjoner på at de unge svenskene ses på som en annerledes type innvandrere.

Othering, annerledesgjøring eller grensedraging, håndteres ulikt overfor svenskene enn overfor for eksempel asylsøkere eller migrantgrupper fra Afrika og Asia. Denne avhandlingen har ikke hatt det komparative som mål, men det bør i denne sammenhengen være nok å henvise til de mange andre studier av hvordan (ikke-hvite) migrantgrupper framstilles i norske medier. I den nå femten år gamle, men dessverre ennå ikke helt uaktuelle boka *Pressen og de fremmede* beskrives det slik:

Dumme eller kriminelle. Slik opplever innvandrere og norskfødte med innvandrerbakgrunn at de blir framstilt i mediene. (Fjeldstad og Lindstad 1999)

I en nyere tekst, IMDIs årsrapport 2009 *Innvandrere i norske medier* finner man blant annet overskriften «Negative og muslimfokuserte». Videre:

Lite balanserte, og overfokusering på enkelte grupper, særlig muslimene. Det er dommen norske medier får av innvandrerne. (IMDI 2010)

Begrepet partysvenske, den humoristisk-aggressive tonen og den noe ensidige fokuseringen på festende ungdom, kan definitivt sies å ha negativ innvirkning på de unge svenskene og deres liv i Oslo. Kategorien partysvenske er, som andre kategorier, ikke bare et uttrykk for at mennesker har behov for å sortere verden. Den er også et uttrykk for forestillinger om forskjeller, og om hierarkier, og den har effekter (Runfors 2009:137). Partysvenskestereotypien må likevel regnes å være en atskillig mildere form for andregjøring enn det andre minoriteter opplever (se for eksempel Alghasi 2009 om norskiraneres forhold til mediene).

Det er klart at den nye situasjonen, med en stor mengde unge svensker i arbeid i Norge, har endret hvordan norsker ser på svensker. Forholdet mellom de to gruppene var i den perioden jeg gjorde mitt feltarbeid komplekst. På den ene siden ble de unge svenskene hyllet for sin arbeidsvilje og serviceinnstilling. Både fra offisielt politisk hold og i sosiale medier ble det uttrykt at det var heldig for Norge at svenskene kunne komme og jobbe når vi trengte deres arbeidskraft. På den andre siden ble altså svenskene utsatt for ulike former for mer eller mindre aggressive humoristiske uttrykk. Slik jeg ser det virker det som om relasjonene mellom norsker og svensker i Oslo for øyeblikket er i flyt, det er som om omgangsformene ikke er fullstendig på plass. Som hvit, nordisk masseinnvandring oppleves gruppa som noe nytt i den norske offentligheten, og det har dermed utviklet seg nye uttrykksformer for å håndtere situasjonen. Noen av ytringene er genuint nye (som begrepet partysvenske), mens andre har lengre historiske røtter. Norsker har ikke helt bestemt seg for hva de skal synes om den store, nye innvandringsgruppa. På den ene siden kan de kritiseres for å «stjele jobbene» til norsk ungdom, en forestilling som vi kjenner godt fra narrativer om andre innvandrergrupper. I visse sammenhenger blir altså svenskene omtalt på samme måte som alle andre innvandrere. På den andre siden understrekes det gang på gang hvor nære vi er – i kultur, i geografi, i metaforisk slekt. Det finnes altså en viss ambivalens. Skal man se på svenskene som brødre bør man vel også

logisk nok ønske dem velkomne på arbeidsmarkedet, et arbeidsmarked som det har vært politisk enighet om i mange tiår at skal være åpent innad i Norden. Men det finnes samtidig krefter som trekker mot å betrakte eller framstille svenskene som feilplasserte: de er ikke hjemme hos seg selv, der de hører til, og må derfor plasseres i kategorien gjest/inntrenger.

En av arenaene hvor forhandlingene om nasjonal identitet, hierarki og relasjon forhandles, er i folkelige humoristiske uttrykksformer. Den norske forforståelsen om den overlegne storebrorsvensken har sannsynligvis behov for å oppdateres i møte med det som er langt flere svenske migranter i Norge og i Oslo enn det norskene har vært vant til. I svenskevitsenes glansdager på 1980-tallet var knapt svensker en innvandringsgruppe til Norge i det hele tatt – det var altså nabolandets befolkning man gjorde narr av eller ertet, ikke en minoritet i den egne nasjonen. Situasjonen har forandret seg, men humoren lever videre. Det kan se ut som at i tilpasningen til en ny gruppe har latterliggjøring blitt en del av selve prosessen. Det tas utgangspunkt i en eldre talesjanger, og ytringene fra denne sjangeren, svenskevitsenes felt, klinger med når nye ytringer (og kanskje på sikt en helt ny sjanger) dannes og utsies.

Elliot Oring skriver om dyadiske tradisjoner at selv om de konsentrerer seg om fornærmelser og referanser til felles tidligere ubehagelige opplevelser, er de vennligsinnete og symboliserer intimitet. Det er i hovedsak slik partysvenske-stereotypien og dens populærkulturelle ytringsformer oppfattes av norsker. Oring skriver at denne typen tradisjon verken kommuniserer fiendtlighet eller konflikt (Oring 2008:188). Men hva hvis bare den ene parten oppfatter forholdet som dyadisk, slik Jan Erik Vold beskriver forholdet mellom norsker og svensker? Humor utøves i konkrete, mellommenneskelige situasjoner med alle sine kompliserte kontekster og effekter. Det finnes tilsvarende mange fallgruver.

Davies er et eksempel på en humorforsker som insisterer på at humor verken forandrer verden eller gjør noe med folks holdninger eller handlinger (Davies 2011:267). De unge svenske migrantenes internaliseringer av diskursen kan tyde på noe annet. Her har det i utgangspunktet lekne begrepet partysvenske fått et reelt innhold, som brukes til å forstå og fortolke alvorlige livsvalg. En annen side ved humor forsvinner også i Davies' analyse. På samme måte som det ikke er nok å kun slå fast at uttrykket «partysvensker; go home»

er inkongruent og derfor morsomt, er det ikke nok å vise til at etniske dumskapsvitser foregår mellom folkegrupper som er nære hverandre og at vitsene dermed ikke er aggressive. Også humorens disiplinerende aspekter tas med om analysen skal være om ikke komplett så i alle fall mer meningsfull (Billig 2005b:66).

Svenskevitsene har ikke fått noen renessanse, men som bakteppe for de nye formene for norsk humor, om eller overfor svensker, lever de videre. Og når dumskapsvitser om svensker blir så vanlige, og uskyldiggjøres i en slik grad at de regnes som barnefolklore, finnes det en mulighet for at utøverne desensitiviseres for hvor og når det er passende å fortelle dem. Som kulturanthropologen Sten Hagberg skriver i en artikkel om spøkefulle relasjoner i Burkina Faso, er spøk en form for tilpasningsmekanisme, den er altså ytterst sosial (Hagberg 2006:202). Humorens tekster kan ha betydning, men den samme svenskevitsen betyr åpenbart noe annet når den fortelles mellom norske barn i småskolen enn når den fortelles av en norsk overordnet overfor en svensk ansatt (eller for den saks skyld omvendt).

Jeg har argumentert for at det spøkefulle er en viktig del av i alle fall norskers forståelse av norsksvenske forhold. Norsker som nå opplever at svensker inntar hovedstaden deres i uvant store tall, har overført det tiår gamle humoristiske forholdet mellom to makt- og statusmessig ujevne «brødre» i Skandinavia på de «nye» svenskene, en innvandret minoritetsgruppe. Det ser langt på vei ut som om norsker mener eller føler at dette er den rette måten å håndtere relasjonen på, gjennom humor. De unge svenskene selv er mer ambivalente, uten at de i alle fall foreløpig ser ut til å protestere nevneverdig. Det er mulig man av nettopp denne grunn skal være tilbakeholden med å bruke spøkefulle relasjoner som analyseverktøy når det gjelder dagens norsksvenske interaksjoner. En spøkefull relasjon forutsetter at begge partene er klart innforstått med relasjonen, og med sine roller i den. Det er mulig dette var tydelig for begge parter under vitsekrigen, men i mitt materiale er det høyst uklart om dagens yngste svensker og norsker i alminnelighet har et slikt fullstendig avklart forhold. Slik sett er Orings dyadiske tradisjoner et mindre strikt verktøy, som unngår å bringe med seg en forestilling om avklarte underliggende strukturer inn i analysen.

De unge migrantene jeg har arbeidet med er på mange måter i en mellomposisjon. De står mellom barndom og voksenliv, og derfor mellom skole/studietid og arbeidsliv. Ikke minst

står de mellom Norge og Sverige, både sosialt, kulturelt og praktisk. I det neste kapitlet skal jeg derfor undersøke noen sider ved hvordan de unge svenskene navigerer mellom to stater og nasjoner, og mellom svenskhet og norskhet. Jeg har valgt å gjøre det gjennom å fokusere på oppstartsfasen i livet i Norge, nærmere bestemt hvordan man kan navigere transnasjonalitet på ei Facebookgruppe.

5. Et transnasjonalt nettverk

SiO309: Jag är en glad och social 22 årig tjej som söker boende i Oslo. Gärna möblerat eller delvis möblerat rum i ett trevligt kollektiv. Flytten är planerad i maj och alla förslag mottages!

Hör gärna av er i ett PM!

SiO310: Hej du, kära tremänning! Du drar mot västligare breddgrader nu alltså? Kul att höra! Kanske vi kan ses i sommar? Håller öron och ögon öppna för dig! Annars kan du alltid slagga på soffan här i västkanten tills du finner något!

SiO311[[lenke til SiO312](#)] søker folk till deras lägenhet, maj-juli⁴²

Å være migrant innebærer flere overganger mellom det hjemlige og det fremmede. Det innebærer oftest å skifte sosialt miljø og lære nye omgangsformer, skaffe nye bekjenskaper og finne ut av nye nettverk. For å diskutere denne mellomtilstanden har jeg valgt å se nærmere på ei Facebookgruppe ved navn *Svenskar i Oslo* (oftest forkortet til SiO, en forkortelse medlemmene på gruppa også bruker). Gruppa har blitt viktig for visse deler av det svenske miljøet i Oslo, og har vokst voldsomt de siste årene. Med Facebookgruppa som utgangspunkt ser jeg på begreper som transnasjonalitet og nettverk, i håp om å få en bedre forståelse av noen av de overgangsformene, mellomposisjonene og identitetsprosessene som de unge svenskene lever med og i.

Når man bruker begreper som mellomposisjoner og overgangsprosesser kan det virke som om man implisitt opererer med en forståelse av kulturelle helheter, altså at det kan virke som om jeg i mitt tilfelle mener det finnes en klart avgrenset «norskhet» og tilvarende «svenskheter». Det gjør det selvfølgelig ikke. Men jeg mener det må være ganske opplagt at de fleste av oss i dagliglivet både snakker og handler som om det var slik. Mine informanter snakker og skriver om «norsk» og «svensk» som om de var to helt ulike, atskilte størrelser. Og det er levd liv i mellomposisjonene mellom disse tenkte størrelsene

⁴² Sitatene jeg bruker fra Facebook er gjengitt som normal sitattekst, eller i noen tilfeller som skjermdumper (et bilde av den aktuelle teksten). Jeg har valgt å gjengi sitatene med diverse skrivefeil og språklige kreativiteter. Dette må, som Guro Flinterud har nevnt i sin avhandling med materiale fra et nettforum, ikke tolkes som manglende skriveferdigheter hos de unge svenskene, men heller som et uttrykk for Facebook-kommunikasjonens spontane og uformelle (språk)kultur (Flinterud 2012).

jeg ønsker å utforske, forstått som translokale posisjonaliteter. Floya Anthias beskriver disse som «issues of identity in terms of locations which are not fixed but are context, meaning and time related and which therefore involve shifts and contradictions» (Anthias 2008).

De unge svenskene deltar i transnasjonale nettverk på flere ulike måter, og på flere ulike nivåer. De er brikker i et nordisk arbeidsmarked, med forgreninger også lenger ut. De er deler av familier som er bosatt ulike steder i Norden, og i andre deler av verden. Ikke minst er de del av en ungdomskultur som kan sies å være felles for store deler av Vest-Europa. Sosiologen Louise Ryan har påpekt at det er en tendens innen migrasjonsstudier til å ta tilstedeværelsen av nettverk for gitt, og bruke denne antakelsen som utgangspunkt for forskningen, mens det har vært færre studier av hvordan disse nettverkene faktisk oppstår og hvordan de fungerer (Ryan 2011). Jeg håper mitt lille dykk inn i ei Facebookgruppe kan være et bidrag til å se på hvordan slike nettverk kan bygges i praksis. Jeg ønsker å vise fram hvordan transnasjonalitet leves, hvordan transnasjonale nettverk bygges og vedlikeholdes i migranters hverdag, og hvordan et transnasjonalt fellesskap kan iscenesettes. Det transnasjonale migrasjonsnettverket er både et praktisk verktøy for analyse og en faktisk struktur med et økonomisk og materielt fundament. I tillegg vil jeg påstå at det er hva man med Benedict Andersons ord kan kalle et forestilt fellesskap (Anderson 1991).

Transnasjonalitet og migrasjonsnettverk

Transnasjonalitet er en betegnelse på de sider ved menneskers liv som strekker seg ut over, og på tvers av, nasjonalstatsgrenser (Faist 2007). Fra og med det seine 1900-tallets økende mobilitet⁴³ har begrepet blitt mer og mer brukt i migrasjonsstudier, for å kunne forstå hvordan migranters liv ikke bare omfatter et opprinnelsesland og en destinasjon (utvandring og innvandring), men også videre migrasjon, retur til opprinnelseslandet, og ikke minst sterke og svake sosiale, økonomiske og emosjonelle bånd til flere ulike geografiske steder og sosiale miljøer.

⁴³ Det kan diskuteres om denne mobiliteten er så unik for vår tid som enkelte påstår. Det har i alle fall blitt mer oppmerksomhet omkring mobilitet innenfor humaniora og samfunnsvitenskapene de siste tiårene.

Et migrasjonsnettverk er summen av de mellommenneskelige relasjonene og kanalene der migrantene forholder seg til hverandre, til familie og venner, og andre som er viktige for dem i sammenheng med migrasjonen og det nye livet. Nettverket har ikke lukkede grenser, og må tvert i mot forstås som en åpen relasjonell form som preges både av de som ble igjen, av de som dro ut, og av mennesker som spiller en rolle underveis. Dette sosiale nettverket danner grunnlag for blant annet spredning av informasjon, og for formidling av hjelp og støtte (Haug 2008). Sosiale nettverk kan grunnes i nesten hvilken som helst variabel (Lomnitz 1976 i Gurak og Caces 1992:153), og migrasjonsnettverket er først og fremst basert på hoveddeltakernes status som migranter. Det vil selvfølgelig også være andre, kryssende variabler, og når det gjelder det nettverket jeg diskuterer i dette kapittelet, er det definitivt i det minste et viktig aspekt at det er de yngste (og nyligst ankomne) som er viktigst, og som utgjør hoveddeltakerne i nettverket. I tillegg kommer enkelte sentrale «veteraner» i miljøet, som iblant kan innta rollen som de eldre og mer erfarne og være innflytelsesrike gjennom autoritative ytringer.

Det jeg flere ganger i denne avhandlingen omtaler med begreper av typen «det svenske miljøet i Oslo» er ikke et lite, lukket miljø der alle kjenner alle, men et åpent nett av tusenvis av unge (og delvis også eldre) svensker. På denne måten er sannsynligvis ordet nettverk bedre enn tilsvarende ord som «gruppe», «fellesskap» eller «miljø», i og med at «nettverk» gir assosiasjoner til en mer åpen struktur.

Det kan diskuteres om det må være et krav at det man studerer må være en selvoppholdende enhet for å kunne kalles et nettverk, altså at nettverket består selv om ulike personer (eller institusjoner) kommer og går. Uansett mener jeg at miljøet av svensker i Oslo er nettopp et slikt mer eller mindre selvoppholdende nettverk. Det har i løpet av de siste ti årene nådd en viss stabilitet og forutsigbarhet i hvordan de enkelte relasjonene virker og endres, og oppfattes som en forholdsvis bestandig sosial struktur av de enkelte medlemmene. Noen i dette nettverket kjenner mange, mens andre kjenner bare noen få. Kjernen i nettverket er venner og venners venner, men også familie (hjemme og ute) er viktige bestanddeler. I tillegg inngår venners venners venner, arbeidsgivere og for eksempel ansatte i støtteorganisasjoner. Støtteorganisasjoner i dette tilfellet er blant annet Margaretakyrkan i Oslo, Foreningen Norden, og en mengde ulike firmaer som driver med arbeidsformidling og boligutleie, til dels spesifikt overfor svenske migranter til Oslo.

Et nettverk består av både sterke og svake sosiale bånd, og Mark Granovetters analyse av dette fra 1973 (og den oppfølgende artikkelen fra 1983) er fremdeles nyttig. Granovetter beskriver sterke bånd som de mellommenneskelige relasjonene som har en kombinasjon av emosjonell intensitet, intimitet, tidsbruk og gjensidige tjenester (Granovetter 1973:1361). Dette er bånd som typisk oppstår mellom familiemedlemmer, nære venner og liknende. Svake bånd er de bånd som mangler intensitet, intimitet og så videre. For eksempel relasjoner mellom det vi på norsk kaller «bekjente», eller mellom kollegaer og venner av venner. Det interessante med Granovetters artikkel er at han understreker hvor viktige de svake båndene er. Det er nemlig disse båndene som må tas i bruk når man har behov for hjelp, eller når endring er nødvendig. Sterke bånd er gode kilder til moralsk, sosial og praktisk støtte i hverdagen, men krever mye tid og omsorg. Enkeltmennesket har ofte få slike sterke bånd, og sannsynligheten er stor for at disse sterke båndene er til personer som igjen har sterke bånd til hverandre. Det gjør at mulighetene innad og mellom disse sterkt tilknyttede menneskene i hver gruppe er begrensede (Donath og Boyd 2004:79f). Skal man protestere overfor stat eller annen overmakt, eller trenger man en ny jobb, er det de svake båndene som gir de beste mulighetene. Forskjellen ligger mellom bånd som er sammenbindende og bånd som er overskridende. Som Donath og Boyd påpeker er det slik at personer som har mange ulike svake bånd, og kanskje til og med svake bånd til personer i flere forskjellige sosiale miljøer, har adgang til et vidt spekter av ulike kanaler for hjelp eller informasjon. Men noen nyanseringer er på sin plass: det er ikke alle svake bånd som er like verdifulle, og når det gjelder påvirkningskraft, har det også betydning hvor mange svake bånd som trekker i samme retning (Aalen 2013:139ff).

Granovetters analyse er nyttig når man snakker om migrantgrupper, som jo ofte er sterkt sammenknyttet innad i det nye landet, men ofte mangler de brobyggende svake båndene til det omkringliggende storsamfunnet. De unge svenske arbeidsmigrantene jeg har jobbet med har dannet et sterkt migrantnettverk, men spørsmålet er kanskje både hvorvidt båndene dem imellom, i dette spesifikke miljøet, er sterke eller svake, og i hvilken grad disse er nyttige for dem i hverdagen i Norge.

Svensker har som nevnt i kapittel 2 ikke vært en spesielt stor innvandringsgruppe i Oslo på mange tiår, og i etterkrigstida har det eneste stabile sosiale nettverket av svensker i Oslo jeg kjenner til vært miljøet rundt Margaretakyrkan, i form av treffegrupper i

menigheten⁴⁴. Miljøet rundt kirka har spesielt vært preget av kvinner som kom til Oslo i etterkrigstida etter å ha giftet seg med norske menn, blant annet med norske flyktninger som var i Stockholm under andre verdenskrig. Først med den store gruppa unge svensker i tida etter år 2000 har det vært grunnlag for andre sosiale miljøer definert av svenskhet i den norske hovedstaden⁴⁵.

På overflaten kan det se ut som om dette forholdsvis nye svenske fellesskapet først og fremst er et helt løst sosialt nettverk – et fellesskap som ikke er basert på familieband eller formelle relasjoner, men på mer eller mindre løse bekjentskaper og vennskap. Det kan altså virke som om det er et nettverk bygget kun på det Granovetter ville kalt svake bånd. Man møter andre svensker ganske tilfeldig: på visse utesteder (blant annet Qadis på Grünerløkka), på arbeidsplasser og gjennom felles kjente. I det svenske miljøet i Oslo er det mye som kan minne om backpackeres holdninger til fellesskap og vennskap / partnerskap som dannes underveis i reisen. De kan være kortvarige og flyktige, men ikke nødvendigvis uten substans, og oppleves som viktige av dem som involveres (Sørensen 2003:854). Man finner sammen i anledning reisen, i anledning kollektivet, eller i anledning jobbsøkingen. Men det svenske miljøet i Oslo fungerer på mange nivåer. Sosiologene Douglas Gurak og Fe Caces beskrev i 1992 flere ulike måter migrasjonsnettverk virker på:

buffering migrants from the costs and disruptions of migration; insulating migrants from the destination society and maintaining their links to the origin society; determining, to a degree, who migrates from communities and households; influencing the selection of destination and origin sites; conditioning the integration of migrants in the destination society; serving as channels for information, other resources, and normative structures; and shaping the size and momentum of migration. (Gurak og Caces 1992:153)

⁴⁴ I tillegg kan man kanskje regne miljøet rundt SWEA og rundt Foreningen Norden som nettverk der svensker har kunnet møtes, men disse miljøene er svært små i forhold til dagens store gruppe av ungdom og unge voksne.

⁴⁵ Margareta kyrkans virksomhet har samtidig vokst betydelig. Kirkas ungdomskor har vokst til å bli menighetens største aktivitet, og prosjektet "Ung i Oslo" (som setter i gang diverse aktiviteter myntet på unge svensker) ble opprettet i 2012 (kommunikasjon med prosjektleder Nathalie Fagerström i desember 2013).

Jeg vil påstå at det svenske nettverket i Oslo virkelig fungerer som en buffer, både mot økonomiske, følelsesmessige og andre typer belastninger ved migrasjonen. Dette er noen av de tingene jeg vil vise når jeg i det følgende analyserer livet på en svensk Facebookgruppe. Det er også åpenbart at det svenske nettverket er med på å opprettholde de unge svenskene bånd til opprinnelseslandet. Hvorvidt nettverket samtidig isolerer de unge svenskene ovenfor det norske samfunnet er et åpent spørsmål. Nettverket påvirker hvem som migrerer og hvor de havner hen, gjennom å fungere rådgivende og lokkende. I kraft av å ha nådd en viss størrelse har unge svenskere migrasjon til Norge blitt en av de veiene ut av arbeidsledighet (eller kjedsomhet, eller andre ting) som de fleste unge svensker kjenner til. Om nettverket representerer særlig begrensende normative strukturer har jeg ikke materiale til å si noe om. Men i intervjuer med de unge svenskene selv, er det i alle fall helt klart at de ser på sine venner og kjente i det svenske nettverket som viktige informasjonskanaler.

Båndene hovedinformantene i denne avhandlingen har til fødestedene sine og til familien sin varierer mye. Enkelte av de unge svenskene drar hjem til foreldrene sine annenhver helg, og lever livene sine mer eller mindre som pendlere. En slik hverdag forutsetter at man har familien sin forholdsvis nært rent geografisk, og at kommunikasjon på for eksempel kollektiv transport er rimelig og enkel. Dette gjelder dermed først og fremst informanter som kommer fra områder i Vest-Sverige. Andre, særlig de som kommer fra det nordlige og østlige Sverige, holder kontakt (til dels bare sporadisk) på telefon, Skype eller via sosiale medier. I motsetning til andre migrantgrupper har de unge svenskene vanligvis ingen økonomiske forpliktelser eller tyngende sosiale forventninger fra familien hjemme, noe som ellers kan være et viktig aspekt ved migranternes transnasjonale tilværelse. Men de kan like fullt ha mer følelsesmessige baserte forpliktelser overfor familie og venner i Sverige, for eksempel at det forventes at de kommer hjem til jul.

Mange forskere har påpekt at det i transnasjonale migrasjonsnettverk oppstår ujevne maktforhold. Man skal altså vokte seg for å forstå et nettverk som en flat struktur der alle har like muligheter til å delta og til å dra nytte av fordeler av nettverket. Svært mye av forskningen på dette feltet har foregått på migrasjon fra fattige til rike land, og på flyktninger, «illegale» migranter og andre utsatte grupper. Jørgen Carling har forsket på migrasjon mellom Kapp Verde og Nederland, og er en av dem som påpeker at det er

iboende asymmetrier i relasjonene mellom migranter og deres ikke-migrerende motsatser i opprinnelseslandet, selv om han understreker at dette ikke nødvendigvis foregår på en slik måte at det alltid er migranten som er i maktposisjonen (Carling 2008:1453). Dette er et av punktene hvor den typen migrasjon jeg studerer – altså migrasjon fra ett utviklet velferdssamfunn til et annet – skiller seg fra andre typer migrasjon. Migrasjon fra fattige til rike land stiller ofte migranten i en posisjon der hun dels forventes å gi økonomisk støtte til de der hjemme, dels plasserer henne som en ressurs sosialt. Slik er det ikke for de unge migrantene i min studie. Det er kanskje på dette punktet at mine informanter likner mest på elitemigrasjon av typen expats, som jeg allerede har diskutert i forrige kapittel. Det er som sagt ikke slik at de unge svenskene i Oslo i særlig stor grad forventes å bidra økonomisk overfor dem der hjemme. Unntaket er at enkelte antyder at de har hatt et visst press på seg til å flytte ut av familiens hjem for å gjøre plass til andre familiemedlemmer. Det er heller ikke slik at de i særlig stor grad føler seg underlegne i Norge eller overfor norsker. Innad i nettverket av unge svenske migranter i Oslo er det derimot som i alle andre migrasjonsnettverk: noen sitter på mye informasjon eller andre ressurser, mens andre sitter på lite. Å ha noen år på baken i Oslo gir deg kunnskap som andre trenger, og kan gi deg både sosial og økonomisk status.

Å komme seg til Norge

Svært mange av mine hovedinformanter ble direkte inspirert til å dra til Oslo av venner eller familie som allerede hadde dratt. De hadde hørt fra andre som hadde vært i Oslo, og hadde en viss idé om hva som ventet dem. Den etablerte gruppa i Oslo og andre svensker som allerede har dratt til Norge, spiller med andre ord en viktig rolle i å rekruttere nye migranter til å komme og jobbe i Norge, og oppfyller altså rekrutteringssiden ved Gurak og Caces tidligere nevnte definisjon av hva slags rolle migrasjonsnettverk spiller i transnasjonale liv. Rekrutteringssiden av nettverket kan være institusjoner i Sverige, som arbeidsformidlingen, eller det kan være mennesker man møter mer uformelt hjemme som snakker positivt om å dra til Norge. Informanten med pseudonymet Åke kom til Norge som tjuetåring fordi han var lei av studier og trengte en jobb, men bodde på et lite sted i Jämtland uten videre jobbmuligheter. Åke forklarte i mitt intervju med ham at han hadde hørt det var jobb i Norge, og jeg ba ham utdype dette. Han svarte at det var

så här allmänt snack
både vuxna och unga i min egen ålder
hade pratat litegrand om folk som hade stuckit till Norge
allt ifrån snickare som drog till Trondheim då
i och med att det var lokalt i Jämtland som jag hörde om det här
mycket ställningsbygging vid oljeplattformar och sånt
på fastlandet då främst
och så sen det klassiska förr i tiden med rensa fisk i Nord-Norge liksom
men
jag kände att jag ville
komma till ett ställe där jag kunde träffa mycket nytt folk
och då blev Oslo lite mer naturligt

Åke hadde altså ingen nære venner i Norge, men eksempler i sin omgangskrets på folk som hadde jobbet eller jobbet i Norge, og dette var noe man snakket om rundt ham. Selv om han valgte å dra et annet sted i Norge enn det som i hans miljø var vanlig, var det likevel folkesnakket som fikk ham til å vurdere Norge som arbeidssted. Åke omtaler det som «klassisk» å dra til Nord-Norge for å fiske, og utdyper ikke fordi han regner det som et kjent fenomen for meg. Det er i alle fall tydelig at det er et kjent fenomen i Åkes hjemmemiljø. Uansett peker i alle fall Åke på sin omgangskrets hjemme i Sverige som inspiratorer for hans migrasjon.

Det kan også selvfølgelig være folk som allerede er i Norge som lokker flere svensker over. Eksempler på dette kan være at det i stor grad er svensker som står bak firmaene og organisasjonene som driver informasjonsarbeid overfor svensker som kan tenke seg å komme til Oslo.

Flytta til Norge

Det er en lista på fyra steg som man behöver fullföra för att flytta til Norge och arbeta, listan och all den information du behöver finner du nedanför.

- ▶ Få ett jobb
- ▶ Ordna boende
- ▶ Beställa skattekort
- ▶ Öppna bankkonto

12 Fra Svensker.no desember 2012.

De fleste av mine informanter kom til Norge gjennom en eller annen form for det man vil kalle kjedemigrasjon⁴⁶. En av mine informanter kom til Oslo fordi hennes nye (svenske) kjæreste allerede bodde der. En annen dro for å bo sammen med broren sin. Mange av mine informanter hadde allerede jobber som ventet på dem i Oslo da de kom, ofte på grunn av kontakter de hadde i det svenske Oslo-miljøet. En av mine informanter hadde lett i mange måneder etter jobb i sitt nærmiljø i det rurale Vest-Sverige da hun fikk en telefon fra en gammel bekjent: «Kan du komme til Oslo? Sjefen har bedt meg finne flere svensker til restauranten». En slik telefonsamtale er selvfølgelig ganske dramatisk livsforandrende når man har vært arbeidsledig lenge. Slike hjelpende hender som strekkes ut er gode å ha for dem som får hjelpen, men de er også positive for dem som gir hjelpen. Lena beskriver det slik i samtale med meg:

jag har ju blitt så gammal
så att jag känner dom som driver ställena
och det är ju
varje vår så ringer dom och frågar
'har du nån bra servitör på lager?'

mhm

⁴⁶ Jeg forholder meg her til Anita Böckers vide definisjon av termen, altså at tidligere migranter hjelper eller oppmuntrer andre i sitt opprinnelsesmiljø til å komme etter (Böcker 1994:87).

'ja'

och så är det alltid nån lillebrorsas
min lillebrors kompis som vill åka till Norge
och det är liksom

mhm

och det känns också
jag vet inte hur många jag har förmedlat in i jobb
och det känns ju bra för mej också på nått sjukt sätt
det känns ju som att man
räddar nån från misär
så jag tror det blir nån sån rörelse nästan
där folk hjälper varandra
och håller utkik
och letar rum åt varandra

mhm

Denne formen for kjedemigrasjon er helt typisk, og går igjen i alle typer studier av mer eller mindre frivillig migrasjon. Beslutningen om å migrere er sjelden kun et utslag av økonomiske vurderinger, men formes også av personlige kontakter, i tillegg til forskjellige versjoner av lokale tradisjoner for migrasjon (De Fina 2003:33).

Svensker.no
drömjobbet - närmare än du tror

Platsbank

Hem Information - För arbetssökande + För arbetsgivare +

NORGE ÄR BARA PÅ VÄG ÅT ETT HÅLL.

Svårt att finna ett bra jobb hemma i Sverige?
Saknar du arbetserfarenheten som du behöver?
Norge har idag en av världens bästa arbetsmarknader med flera tusen lediga jobb, goda arbets förmåner, bland annat världens högsta löner och sänkta skatter för nyinflyttade Nordiska medborgare.

“ All information jag behövde plus en jobb kontakt på bara några minuter.
Lättare och effektivare får man leta efter!
- Jonas Nilsson

Läs mer

Kontakt Snabbnavigation Behöver du ett jobb?

13 Skjermdump av Svensker.no, april 2013.

For potensielle migranter uten personlige kontakter i det Oslo-baserte nettverket av svenske emigranter, finnes det selvfølgelig andre muligheter.

Nettsteder er viktige informasjonskanaler, ikke bare fordi de legger ut offentlig informasjon om rettigheter og plikter i Norge, men også fordi de gir anledning for potensielle migranter til å spørre direkte om det de konkret lurer på, og å samtale med andre migranter. På nettsteder som disse finnes praktisk informasjon, og erfaringer fra andre som har vært i Norge og som deler sine erfaringer, ofte i bloggformat.

De fleste av disse nettstedene har dessuten ulike forumfunksjoner, og gir altså mulighet for å komme i kontakt med andre i samme situasjon. Man kan også stille spørsmål til, og komme i kontakt med, andre svensker som har liknende planer. For eksempel legges det temmelig ofte ut spørsmål om det finnes noen (fremmede) som kan tenke seg å spleise på et sted å bo. Noen av forumene har eller har hatt profesjonelle inne for å svare på spørsmål. Nettstedet *Cribs Norge* hadde i 2013 fire undergrupper på sitt forum: Et hovedforum, et forum kalt «Reskompis till Norge»⁴⁷, et kalt «Bytes / Köpes / Säljes / Bortskänkes», et forum kalt «Boende i Norge», og et kalt «Skatt och deklaration i Norge» der Skatteetaten jevnlig svarte på spørsmål.

På *Cribs Norge* finnes det muligheter for norske arbeidsgivere å rekruttere svenske arbeidstakere, og tilsvarende for svenske arbeidstakere å finne norske arbeidsgivere. Det samme er hovedideen bak nettstedet med det talende navnet *Svensker.no*, som poster jobbbannonser for norske foretak som ønsker arbeidstakere fra Sverige og omvendt. Man trenger heller ikke dra til de nettstedene som spesifikt retter seg mot svensker i (eller på vei til) Norge. Det store (lang)reisenettstedet *Backpacking.se* har siden 2009 hatt et eget underforum kalt «Jobba i Norge», der folk som planlegger å reise til Norge for å arbeide kan møtes. Ofte er folk som dukker opp på *Backpacking.se* ute etter å undersøke mulighetene for å legge seg opp penger i Norge for å dra ut på lengre reiser, men også folk uten større reiseplaner, mennesker som kun vurderer mer permanent migrasjon i Norge finner fram til dette forumet. Det slike nettsteder i essens driver med, er å tilrettelegge for etableringen av bånd der det i utgangspunktet ikke finnes verken sterke eller svake bånd fra før.

⁴⁷ "Vill du jobba i Norge men har ingen att åka med? Ja, då är detta rätt plats att träffas! Berätta lite kort om dig själv och vilka planer du har." *Cribs Norge*, www.cribsnorge.se/forum, lest 28.11.2013

Kanskje enda viktigere enn foretak som de mer eller mindre forretningsorienterte nettstedene, er de mer altruistisk drevne Facebook-sidene. Det finnes flere ulike Facebookgrupper og Facebooksider som er rettet mot og «befolket» av svensker i Norge eller Oslo⁴⁸. For det første har både Cribbs Norge og tilsvarende foretak som regel opprettet Facebookgrupper der det blant annet legges ut informasjon om hva som skjer på modernettstedet. Dessuten finnes det en mengde «grasrot»-Facebookgrupper. De har gjerne beskrivende navn av typen «Svenskar bosatta i Tromsø» (165 medlemmer per juni 2013), «Svenskar i Trondheim» (349 medlemmer per juni 2013) og den atskillig smalere «Vi svenskar som arbetar lite sporadisk i Stavanger» (lukket gruppe med 31 medlemmer per juni 2013). På slike Facebookgrupper som de ovennevnte er tonen mer sosialiserende og personlig enn på de offisielle sidene som foretakene driver, selv om sosialisering selvfølgelig finner sted også på foretakenes sider.

Hovedformålet med å delta i slike grupper ser oftest ut til å være å legge grunnlag for nye bekjenskaper og vennskap når man befinner seg i fremmed land. Ofte blir disse gruppene brukt av medlemmene for å skaffe de svake båndene som trengs for å lette den første tida som migrant. Det dreier seg mye om å finne ut av praktiske problemer – fra de store spørsmålene som husvære til bitte små ting. Det kan se ut til at for de fleste (men slett ikke alle) svenske migranter blir gruppene mindre viktige etter hvert som man blir mer etablert i Norge. Jeg vil i dette kapitlet fokusere på en spesifikk Facebookgruppe, som eksempel på hvordan sosiale medier kan være med på å forme migrantens sosiale og praktiske verden. Jeg vil også undersøke hvordan ideen om et svensk fellesskap narrativt behandles i denne gruppa.

Om Facebook, og om ei Facebookgruppe ved navn SiO

Svenskar i Oslo er ei Facebookgruppe som i perioden jeg hadde mitt hovedfeltarbeid på den hadde omkring 13 000 medlemmer. Denne gruppa er som nevnt den uovertruffent største, og den mest aktive, av de mange Facebookgruppene og Facebooksidene myntet på svensker i Norge i dag. SiO har i de årene gruppa har eksistert blitt en fortelling i seg selv,

⁴⁸ I tillegg finnes en mengde private blogger og andre nettressurser, men disse er mer perifere og vil ikke omtales her.

og bidratt til å sementere de unge svenskenes forståelse av hva det innebærer å være svensk i Oslo. For mange unge svensker som vurderer å flytte til Norge er sannsynligvis SiO det første møtet med det svenske migrantnettverket. Jeg vil i det følgende se på hvordan Facebookgruppa SiO representerer en inngang til både sterke og svake sosiale bånd i det svenske miljøet, hvordan gruppa tilrettelegger for og muliggjør at unge liv kan leves transnasjonalt på flere ulike nivåer, og hvordan transnasjonale fellesskap fortelles, forstås og iscenesettes på nett. Først må jeg si noen ord om sosiale medier, og om Facebook, samt hvordan SiO arter seg som sosialt rom.

Sosiale medier⁴⁹, som Facebook kanskje er det ypperste (eller mest ekstreme?) eksempelet på i skrivende sted (Norge) og stund (2014), er flerstemmige eller dialogiske ikke bare i innhold, men også i struktur. Lenking til andre steder og tider på nettet gir taleren mulighet til å markere helt konkret hva hun svarer på og hva hun kommenterer, og tilhørerne kan derfor lettere plassere den gjenklagen som kommer fram enn om ytringene faller i en ikke-digital sammenheng. I tillegg tilfører sosiale medier det aspektet at flere kan svare på flere ytringer samtidig.

Komposisjonen av tekst på en Facebookside er organisert som dialog – som når man leser teksten til et drama, et manus til et teaterstykke. Brukt på denne måten er begrepet dialog et hverdagsord, med slektninger i begreper som dialektikk og diskusjon. Men dialog og dialogisme er også analytiske verktøy i denne avhandlingen. I den forstand er de hentet fra Bakhtin, og har svært lite med uenighet eller binære motsetninger å gjøre. Bakhtin skrev mye om dialog, og om det dialogiske i verden, og han endret som tidligere nevnt sin bruk av disse begrepene gjennom livet. Han brukte dem ulikt analytisk, og til ulike ting. Morson og Emerson har identifisert det de mener er minst tre forskjellige måter Bakhtin bruker begrepet «dialogisk» på (Morson og Emerson 1990:130-131). For det første bruker Bakhtin begrepet om alle ytringers adressivitet, det faktum at ingenting kan ytres uten at det (på et konkret eller et abstrakt plan) ytres *til* noe(n). Alle ytringer er altså i bunn og grunn dialogiske, og står i forhold til og som svar til foregående eller forventede (andre) ytringer. For det andre er dialogisk et begrep som kan brukes om ytringer som direkte siterer noe, der ytringens mål nettopp er å vise fram at den siterer. Her oppstår skillet

⁴⁹ Jeg forstår sosiale medier som internettbasert tekst der brukere har mulighet til å bygge og dele selvlaget innhold på tvers.

mellom det Bakhtin kaller enstemmige og flerstemmige ytringer. Den tredje måten Morson og Emerson mener Bakhtin bruker begrepet dialogisk på, er dialog som prosess, et universelt fenomen grunnleggende for vår forståelse av verden. Det er de to første betydningene av begrepet dialogisk som er mest aktuelle i min analyse av det sosiale livet på Facebookgruppa SiO.

Deltakelse på Facebook eller liknede sosiale nettverkssteder, som MySpace, er i hovedsak organisert rundt person, og de er dermed likere avlogga sosiale nettverk enn det mange andre former for pålogga liv er. Facebookgrupper skiller seg fra andre deler av Facebook fordi de nærmer seg eldre typer sosiale nettverkssteder som forumer og så videre, i både form og funksjon. De er nisjenettverk, og organiseres hovedsakelig rundt interesse, tilhørighet eller behov, altså slik internettforumer i stor grad gjør (Aalen 2013:18). Hovedforskjellen mot andre nisjenettverk er kanskje hvor flyktige innlegg på Facebook er. Innlegg på et alminnelig internettforum kan gjenfinnes (og svares på) i lang tid etterpå. Man kan i prinsippet ha samtaler som foregår i flere år, som svar på et opprinnelig hovedinnlegg. Selv om dette som regel ikke er hovedformålet med internettforumer, er det en side ved det sosiale livet på slike nettsteder som ikke kan overses, og som sannsynligvis til en viss grad preger hvordan man oppfører seg der. De fleste deltakerne vil være klar over at det de skriver teoretisk sett kan kobles til dem lang tid inn i framtida, og vil forholde seg til dette. Det kan for eksempel føre til at anonymitet blir viktigere, eller ved at man forsøker å være konsistent over tid og ikke begå alt for mange selvmotsigende innlegg hvis man er medlem på et slikt forum i lengre perioder. Ei Facebookgruppe derimot, fungerer annerledes. Man kan i teorien søke i tekster publisert i gruppa, og man kan bla seg svært langt bakover i tid og dermed for eksempel finne igjen alle innlegg en person har skrevet i gruppa. Men det er mye vanligere i Facebookgrupper enn på nettforumer å slette innlegg (både medlemmer og administratorer gjør dette), og funksjonaliteten ved søk var i perioden jeg gjorde mitt hovedfeltarbeid (og også nå, per 2014) på langt nær så god som i vanlige forumer. Det er tungvint og tidkrevende å bla seg bakover i ei gruppes historikk. På ei gruppe som SiO, med mange medlemmer og høy aktivitet, vil altså enkeltinnlegg ganske raskt forsvinne ut av gruppas kollektive hukommelse og bevissthet. Det gjør kommunikasjon, performans og sosialt liv på gruppa til forholdsvis flyktige ting, og dermed, igjen, likere hvordan ting foregår i avlogga sosialt liv.

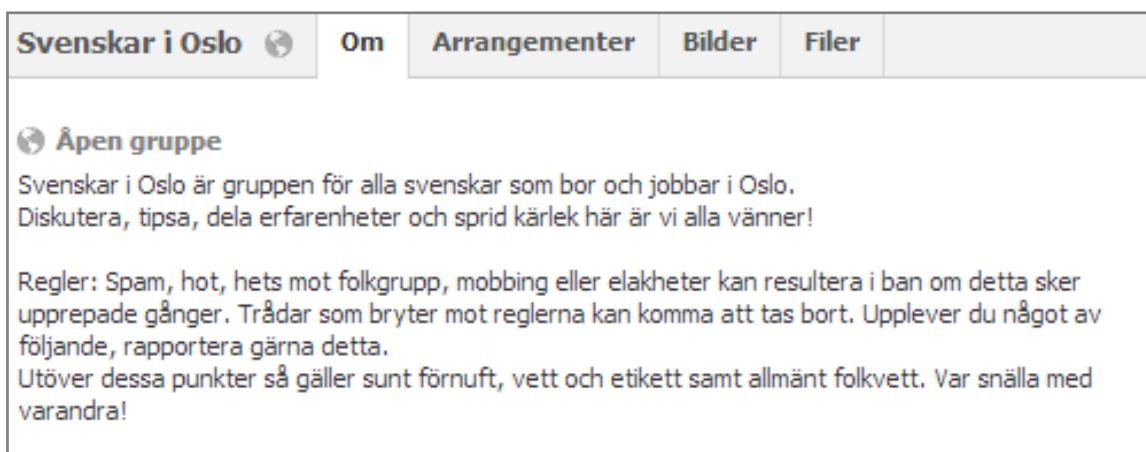
Folkloristen Anthony Bak Buccitelli peker i artikkelen «Performance 2.0» på hvordan sosiale medier i økende grad har fått en performativ funksjon. I den forbindelse diskuterer han blant annet hvordan performans får en forlenget tidsdimensjon når den utspilles i digitale medier (Buccitelli 2012). Et innlegg på et forum, sett som performativ handling, kan være spontant og likne svært mye på performanser i avlogga sosialt liv, men denne opprinnelige performansen kan få sin reaksjon og sine svar fra publikum lang tid etterpå. Dette er en svært viktig side ved sosiale teknologiske medier, og gjelder på tvers av plattformer. Men akkurat når det gjelder høyaktivitets-Facebookgrupper (og liknende sosiale nettverkssteder/SNSer) kan man konstatere at potensialet for et forlenget tidsrom for performanser ikke er like tydelig tilstede. På SiO kan medlemmene regne med at et innlegg de poster er synlig på gruppas forside⁵⁰ i noen timer, eller maks et par dager – med mindre innlegget deres får svært mye respons.

Per i dag⁵¹ skiller Facebookgrupper seg fra Facebooks «sider» ved at gruppene er litt mer eksklusive. Man må registrere seg og få sitt medlemskap godkjent av en administrator for å kunne delta (skrive poster og kommentere på poster). Facebookgrupper er heller ikke, per i dag, i utgangspunktet åpne for søkemotorer. En annen viktig side ved Facebookgrupper er at de enkelte medlemmene ikke uten videre kan se alt av andre medlemmers personlige informasjon. Det gjør altså blant annet at betraktet som SNS er Facebookgrupper i seg selv ganske begrenset.

SiO er i følge seg selv opprettet for å kunne «diskutera, tipsa, dela erfarenheter». Slik så «formålsparagrafen» for gruppa ut i april 2013, og så vidt jeg har kunnet observere har den forandret seg lite i løpet av gruppas liv:

⁵⁰ Altså synlig på den delen av sida som man ikke må klikke seg innover i historikken for å se.

⁵¹ Facebook endrer sine retningslinjer og sine funksjoner raskere enn de fleste brukere klarer å henge med på, og når jeg skriver «per i dag» refererer jeg derfor kun til feltarbeidsperioden min.

14 Skjermdump fra Svenskar i Oslo, juni 2013.

Gruppen er så stor at den selvfølgelig ikke bare består av unge svensker i Oslo. Mange blir medlemmer før de flytter til Oslo, andre er medlemmer lenge etter at de har flyttet hjem til Sverige eller videre ut i verden. Dette vil jeg komme tilbake til. Blant gruppas medlemmer har jeg også funnet norsker. Ikke alle er unge, men hovedinntrykket mitt er at en overvekt av medlemmene er mellom 20 og 30 år – hva man kan kalle unge voksne⁵².

Facebook er altså i hovedsak organisert rundt person, og som regel forventes det også at den personen man opptrer som på Facebook i vesentlighet er lik ens avlogga person og identitet. Dette er synlig på flere måter i Facebookgruppen. Blant annet uttrykker profilbildet⁵³ ved siden av hvert medlems innlegg og svar én versjon av denne identiteten. Disse ikonene går igjen som illustrasjoner på de fleste Facebookgruppers forsidebilder, altså at den øverste delen av skjermbildet når man kommer inn på gruppa er en sammenstilling av et utvalg av medlemmenes profilbilder. I den perioden jeg gjorde feltarbeid på SiO var praktisk talt alle medlemmenes profilbilder selvportretter med fokus på ansiktet. Noen få av medlemmene, blant annet jeg, brukte tegneseriefigurer eller andre bilder av personer i populærkulturen, som alternative selvportretter. Et annet forholdsvis vanlig fenomen var å la profilbildet vise seg selv sammen med andre (sammen med barn,

⁵² For en diskusjon av relativ alder, se neste kapittel.

⁵³ Facebook bruker ordet «profilbilde» på sine norskspråklige sider for det den engelske versjonen kaller «profile picture» og som de unge svenskene etter all sannsynlighet ser som «profilbild». Det er snakk om de kvadratiske bildene som brukerne har øverst til venstre på sin egen Facebookside, og som dukker opp som små ikoner til venstre for alt man skriver (både hovedinnlegg/poster og svar).

en bestevenn, en kjæreste eller noen ganger et kjæledyr). Selfiene brukt som profilbilder kom i mange varianter, fra sminket selvportrett til mer avslappa bilder av medlemmene i aktivitet (på ferie, i gang med sport, ute og inne). Felles for nesten alle var at de tilsynelatende viste en forholdsvis ærlig versjon av medlemmenes identitet. Det var altså få åpenbare forsøk på å skjule eller tilsløre hvem man «er».

Omkring 60 av de litt over 1000 medlemmene av SiO som var innom i løpet av perioden mitt feltarbeid varte, opererte med «falske» eller konstruerte identiteter på SiO. Det dreier seg om Facebook-kontoer under navn som var helt konstruerte (av typen «Det Är Jag» eller «Prinsessan» eller «Stork Uk»⁵⁴), og som dermed tydelig signaliserte at brukeren bevisst skjulte sin avlogga identitet. Jeg fant også eksempler på Facebookbrukere på SiO som endret navnet sitt såpass ofte at det var vanskelig for andre brukere å skjønne hvem de var om de ikke kjente dem fra før. Eksempler kan være å veksle mellom sine ulike for-, mellom- og etternavn, og gå fra «Ida Tolgensbakk» til «Ida Vedeld» til «Ida Tolgensbakk Vedeld». Slike navnebytter vil være temmelig gjennomsiktige. En annen ting er å veksle mellom å presentere seg som «Ida T.», «Bare Ida», «Ida Pida» eller «Ida Den Beste Noensinne» og så videre. Facebook åpner per i dag for navnebytter⁵⁵, noe som av enkelte Facebookbrukere blir utnyttet maksimalt. Det er ulike grunner til å gjøre slike navnebytter. Man kan ønske anonymitet av sikkerhetsårsaker, for å kunne trolle⁵⁶, eller man kan rett og slett ønske å ha det litt moro med navnet sitt.

Som sosialt sted er SiO (som andre store Facebookgrupper) ganske variert. Noen av medlemmene er i perioder innom SiO hver dag, og både poster og kommenterer, og de er altså hva man kan klassifisere som aktive deltakere. Andre skaper lite eget materiale. De oppretter ikke tråder selv, men kommenterer iblant. Disse kan karakteriseres som passive

⁵⁴ Jeg ønsker ikke å identifisere SiO-brukerne i avhandlingen min, heller ikke ved kallenavn, og bruker derfor konstruerte eksempler her.

⁵⁵ Facebook oppga i sine regler i 2013 at «Vi har begrenset antallet ganger du kan endre navnet ditt [...]», men spesifiserte ikke antall ganger man kan endre det.

⁵⁶ Det finnes mange definisjoner av nettpraksisen eller talehandlingssjangeren kalt «trolling». Jeg synes Lochlan Morrisseys er nyttig: [...] trolling is an utterer producing an intentionally false or incorrect utterance with high-order intention [...] to elicit from recipient a particular response, generally negative or violent. (Morrissey 2010)

medlemmer. Til slutt er det et (svært) stort usynlig potensiale av mulige lurkere. Mange av mine personlige Facebookvenner kan for eksempel ha vært innom SiO for å se hva det er jeg har forsket på, siden dette er en av funksjonene ved slike grupper – man kan se venners aktivitet på grupper vennene er medlemmer av, og dette dukker opp i nyhetsoppdateringene som er ment å vekke nysgjerrighet over hva venner driver med. Til slutt tror jeg Liv Bjørnhaug Johansens fjerde kategori, «slengere», er relevant å nevne her (Johansen 2007). Særlig norsker har dukket opp på SiO fra tid til annen, kommentert noe eller postet noe, og så forsvunnet igjen. De har altså bidratt til gruppa, men kun i et helt begrenset omfang og tidsrom.

Det første man legger merke til når man leser en tråd på Facebook med et blikk for det dialogiske, er hvor åpenbart og konkret intertekstualitet og dialog kommer til syne i en slik tekst. Ikke bare legger teknologien til rette for at sitering kan skje gjennom direkte lenking til andre tekster – en demonstrativt dialogisk handling (Howard 2008:207). På sosiale nettverkssteder som SiO er også samtale den eneste (eller i alle fall den grunnleggende) kommunikasjonsformen, og det dialogiske konstant aktivt. Aktiviteten på ei Facebookgruppe kan på mange måter minne om en samtale rundt et lunsjbord på en større arbeidsplass (der folk kjenner hverandre i høyest varierende grad). I SiOs tilfelle er det også elementer av den type kommunikasjon vi kjenner fra oppslagstavler. Man finner småprat, utveksling av praktisk informasjon, politiske diskusjoner og regelrett utskjelling. Iblant oppstår situasjoner der en av deltakerne bryter ut i performans (Hymes 2004:79), altså markerer det de gjør som en talehandling som går utenfor de vanlige reglene for dialogen og flagger at de deltar i interaksjonen med en viss tyngde og en viss kompetanse. Dette skal jeg komme tilbake til. Den halvfamilære, halvoffentlige talesjangeren som setter sitt preg på Facebook som sosialt sted kan både føre til tilbakeholdenhet og det motsatte. Man oppfører seg pent og vokter sine ord, for det er mennesker man ikke kjenner som er med i samtalen. På den annen side er det en uformell setting, og det er lov å tulle og tøyse innenfor visse grenser. Flere av mine hovedinformanter har forklart at å tilbringe tid på SiO først og fremst er noe man gjør for underholdningsverdiens skyld.

SiO er et offentlig rom så godt som noe blant alle de SNSer man finner på nett. Mange av deltakerne i dialogene på SiO forholder seg aktivt til gruppa som et offentlig tilgjengelig og synlig sted. For eksempel er det svært vanlig at når to deltakere skal gjøre opp en avtale

(for eksempel om kjøp, salg, tjenester) går samtalen over på Facebooks personlige meldinger. Telefonnummer utveksles ikke på veggen, men i Facebooks «bakrom». Andre spiller på at gruppa er et offentlig tilgjengelig sted på helt andre måter – som når de lar mobbing og grovere morsomheter ropes ut på veggen helt bevisst. Det er mulig lunsjrommet i slike tilfeller forvandles til oppmerksomhetssyke tenåringers cafébesøk, der poenget nettopp er å la mer eller mindre sjokkerende private opplysninger spres ut til alle som gidder å høre.

I lengre tråder med flere deltakere, begynner oftest deltakerne å lenke til hverandre for å klargjøre hvem det er de henvender seg til. Et eksempel kan klargjøre hva det er som skjer.

SiO353 Hej! Har fått mina deklarationspapper men kommer inte underfund med vilka fält jag ska fylla ut. Har sökt lite här men hittar mest info om hur man deklarerar via internet.

Har bara tänkt göra 10%-standardfradraget så any help is appreciated!

Tack på förhand, ha en fin dag :)

SiO570 [lenke til Cribs Norge-film på Youtube om hvordan fylle ut selvangivelsen i Norge]

SiO570 Kolla den , gjorde likadant som denna och det var lungt sa dom

SiO353 Tack [SiO570 fornavn uten lenke], uppskattas!

SiO570 You`re welcome

SiO571Det är 15% i år inte 10!

SiO353 [SiO571 fullt navn med lenke] Det hoppas jag verkligen men har du någon källa?

SiO347 @[SiO571 fullt navn uten lenke]: Sen när blev det 15% var har du fått denna info

SiO376 det ær 10 %

I dette anonymiserte utdraget fra april 2013, legger SiO353 inn et spørsmål om selvangivelsen. SiO570 svarer, og blir takket gjennom at spørsmålsstilleren skriver inn navnet hennes med lenke. Dette gjør det lettere for SiO570 å legge merke til takksigelsene, siden man blir varslet når man blir lenket til på Facebook. Man ser her et eksempel på at sosiale medier gir tekst mer dybde, selv om det selvfølgelig kan virke flatere enn det meste av avlogga kommunikasjon. Som i all skriftlig kommunikasjon kan deltakerne på SiO benytte seg av parafisering og sitat for å vise hvordan det de ytrer viser til andre ytringer. I tillegg kan de bruke nettslang slik SiO353 gjør mot slutten av utdraget – i dette tilfellet tegnet @, som i denne sammenhengen kan bety «til» og stilt foran et navn

markerer hvem man snakker til. Den uovertruffent vanligste måten å markere hvem man henvender seg til er likevel lenking.

Ikke minst er lenking viktig når man skal påkalle oppmerksomheten til et SiO-medlem som ikke deltar ofte, eller få en person som er på Facebook men ikke på SiO til å legge merke til det man snakker om:

SiO111 Pass för en hund? For real?!

SiO604 [lenke til mattilsynets veileder «Slik reiser du med kjæledyret ditt»]

SiO111 [SiO946 fullt navn med lenke] se på länken mamma

Utdraget her er fra en tråd som diskuterte mulighetene for å ta med hunden sin til Norge. Den opprinnelige spørsmålsstilleren, SiO111, ble sjokkert over påstandene om at hunder som reiser mellom landene må ha en form for «pass». SiO604 svarte med en lenke som viste til at man må behandle hunden mot dvergbandelorm (og ha bevis for at man har gjort det). SiO111, avslutter her med å lenke til sin mamma, en person både utenfor tråden og utenfor Facebookgruppa, for å få henne til å ta en titt på informasjonen i lenken. Her blir for øvrig den sosiale kontekst kollapsen på Facebook synlig (Page 2012:67) – mødre av svenske migranter i Oslo er ikke en stor deltakergruppe på SiO, men fordi Facebook for de fleste brukerne inkluderer personer fra mange deler av deres sosiale liv, kan familiemedlemmer og ikke-migranter trekkes inn i gruppa ved behov.

Grovt inndelt består aktiviteten på Facebookgruppa av tre ujevnt fordelte deler: en del kjøp og salg, en del diskusjoner om migrasjonsrelaterte praktiske problemer, og en del som jeg har valgt å kategorisere som ren sosialisering. Jeg vil i det følgende diskutere disse tre hovedaktivitetene, før jeg diskuterer SiOs posisjon som nettverk i seg selv og som del av det større svenske Oslomiljøet. Til slutt vil jeg se på noen generelle aspekter ved transnasjonale posisjoner på nett.

Kjøp og salg

Et av hovedtemaene som går igjen på SiOs vegg er bosted. Deltakerne annonserer plass i sitt kollektiv, spør om tips til bra steder å bo, og søker etter leiligheter. Hvis målet med å komme til Norge for å arbeide er å tjene seg opp mange penger, er det essensielt at ikke for mange av lønnsmidlene blir brukt opp på husleie. Det er en vidt utbredt oppfatning blant de unge svenskene at det er dyrt å bo i Oslo. Denne oppfatningen er ikke tatt ut av

lufta, selv om den til tider overdrives i det unge svenske miljøet. Oslo ble blant annet rangert som verdens dyreste by å bo i for utlendinger i 2013 (ECA International 2013). Narrativet som går igjen blant unge svensker er at det finnes en stor gevinst ved å jobbe i Norge. Ikke bare er det mye lettere å få jobber sammenliknet med i Sverige, men i tillegg er de norske lønningene høye. Kombinert med en sterk kronekurs virker mulighetene for å spare penger stor. Faren er, sier narrativet, at denne gevinsten kan forsvinne i høye levekostnader, der den verste fellen er utgifter til bolig. En løsning på dette problemet blir for mange å bo sammen med andre svenske migranter, i små eller store kollektiv. Det er et praktisk problem, skapt av strukturelle og økonomiske omstendigheter, og en mulig løsning er å gripe fatt i de svake båndene som SiO tilbyr. SiO gir altså en mulighet til å dele de felles ressursene som finnes. Det er i denne sammenhengen verdt å legge til at jeg har sett svært få eksempler på at unge svenske arbeidsmigranter deler kollektiv med arbeidsmigranter av andre nasjonaliteter (som for eksempel polakker eller dansker), men flere eksempler på at man danner norsk-svenske kollektiv.

SiOs vegg blir ofte brukt til å annonsere etter andre som kan tenke seg å dele bolig med en selv. En annen vanlig type innlegg er at når man flytter ut av sitt bosted, enten det er for å flytte hjem til Sverige eller et annet sted, så annonserer man uformelt etter personer som kan tenke seg å ta over leiekontrakten man har skrevet under. Dette løser ofte problemet med depositum, som er standard i Norge, men som de unge svenskene av ulike grunner, ikke nødvendigvis er vant med hjemmefra. Å betale et depositum tilsvarende tre måneders leie er ofte et hinder for nyankomne unge svensker. Når man kan overta en annens leiekontrakt hender det at man får omgått regelverket. Det er derfor ofte et viktig lokkemiddel når rom i kollektiv annonseres på SiO:

SiO060 Vi kommer få ett rum ledigt från 1 april i sofienberg/ lökka. 5000kr och ingen deposition! :) buss och trikk går precis utanför porten. PMA!

Når man flytter ut eller flytter inn er det ofte behov for å bli kvitt eller skaffe seg innbo, som møbler og andre nødvendigheter. Dette annonseres titt og ofte på SiO:

SiO132 2 el-element 1 rundt matbord och en tvbänk ges bort gratis. Pm!

Det finnes ei lukka Facebookgruppe (som delvis oppsto med utgangspunkt i miljøet rundt SiO) ved navn «Köp,Sälj,Bytes,Bortskänkes OSLO». Denne gruppa er, som det

svenskspråklige navnet tilsier, ei gruppe der svensker i Oslo kan bytte og kjøpe saker og ting. I tillegg finnes det selvfølgelig en mengde lokale og nasjonale nettsteder og Facebookgrupper i Norge der brukte og nye ting selges, byttes og kjøpes, men tydeligvis er det svenske miljøet såpass stort og ensartet at det gir mening å ha interne grupper og ordninger. Kanskje er det også mulig å påstå at disse praksisene er et uttrykk for en intern solidaritet i gruppa – man ønsker å handle med andre svensker hvis mulig. Altså at det er de sterke båndene innad i det svenske nettverket som spiller inn, man prioriterer *bonding* framfor *bridging* (Ryan 2011). Bonding refererer i denne sammenhengen til at man knytter bånd til mennesker som man har det meste eller mye til felles med, mens bridging – brobygging – er å knytte bånd til mennesker som er ulike deg på viktige punkter. Om man velger å ikke selge sin gamle sofa på Finn.no (det uovertruffent største nettstedet for kjøp og salg i Norge), men heller velger å selge den på SiO, kan leses som et signal om at man foretrekker sitt eget nettverk. Kanskje man stoler mer på potensielle kjøpere man allerede har noe til felles med, selv i form av et så løst og i utgangspunktet uforpliktende fellesskap som det ligger i å være medlemmer av SiO? At kjøper og selger begge er på SiO øker i alle fall sannsynligheten kraftig for at de har *noe* til felles gjennom for eksempel bekjenskaper, livssituasjon eller på andre måter. Som Donath og Boyd påpeker er dette en av de vanligste måtene å etablere tillitt på når man inngår et nytt bekjenskap, også i avlogga deler av sosialt liv (Donath og Boyd 2004:72). Et performativt aspekt er også mulig å bringe inn. Salg og kjøp på SiO kan leses som en offentlig bekreftelse av tilhørighet til gruppa, og en stadfestelse av en posisjon som en «svensk i Oslo». Ved sin tilstedeværelse på siden, en tilstedeværelse som kan ses av alle de andre medlemmene, viser man seg fram, og demonstrerer at man også er med, at man *er* der (Buccitelli 2012:65).

En noe annen analyse vil kunne være at de unge svenskene mangler svake bånd til mennesker utenfor nettverket, altså norsker eller andre bosatt i Oslo, som kunne gitt dem anledning til å få tak i slike ressurser på andre måter (Granovetter 1983). Det kan være at de unge svenskene som selger og kjøper saker på SiO (eller andre grupper for svensker i Norge) rett og slett ikke kjenner det norske samfunnet godt nok til å vite om nettsteder som Finn.no. Det postes jo faktisk med jevne mellomrom som spør hva som er den norske varianten av det svenske kjøp-og-salg-nettstedet Tradera.

Det kan også være at man av erfaring vet at visse ting er lette å selge og kjøpe på SiO, fordi det er saker svært mange av de unge svenskene trenger. Men en post på Finn (eller liknende sted) ville etter all sannsynlighet vært like effektiv, særlig i en by som Oslo. Jeg er tilbøyelig til å mene at båndene på Facebookgruppa må karakteriseres som å være i et mellomstilt mellom sterke og svake. Båndene til andre svensker i Oslo er ikke sterke på den måten at den enkelte bruker mye tid og ressurser til å vedlikeholde dem, men de er heller ikke så svake som båndene man har til for eksempel naboer i et bystrøk eller tilsvarende bekjente.

Blant de viktigste tingene som kjøpes og selges på SiO er altså møbler og innbo. Men også forskjellige saker som de unge svenskene savner hjemmefra, legges ut for salg. Rundt fastelaven (*fastlagen* på svensk) feires det både i Norge og Sverige med hveteboller. Men mens de norske fastelavensbollene fylles med krem, har gjerne de svenske *semorna* mandelmasse eller marsipan i fyllet. I dagene rundt fastelavenssøndag og fettisdag 2013 var det mange unge svensker som reklamerte på gruppa for at akkurat deres arbeidsplass (caféer og bakerier) kunne tilby *riktiga semlor*. Tilsvarende er det rundt jul hvert år utveksling av tips om hvor i Oslo man kan få tak i ekte svensk *julmust* (som er svært forskjellig fra norskers julebrus). Ikke minst tipses det om forretninger som Godteslottet, en smågodtbutikk på Bislett i Oslo⁵⁷ som har spesialisert seg på svensk løssalgsgodteri:

Idag Fredag kom Julmusten till Oslo och Godteslottet,
Vi har tagit in 1,4 liter Apotekarnes och även Light är med i årets upplaga! Hoppas det
smakar

Godteslottet, oktober 2012⁵⁸

Mange satser altså på Godteslottets eller IKEAs tilbud av julmust, mens andre tar med seg når de er på tur hjem til Sverige. Iblant har slike privatimportvarer blitt lagt ut for salg på SiO. Det er mange medlemmer på SiO som sier i fra når de skal hjem til Sverige og spør om det er noe de skal kjøpe med seg for andre. Å kjøpe med seg ekstra julmust eller andre

⁵⁷ I november 2012 åpnet det også en avdeling på Grünerløkka i Oslo, eller i følge butikkens facebookside på *Grunnerlukka*, en av mange ulike særsvenske stavemåter for strøket.

⁵⁸ Godteslottets Facebookside er fullstendig svenskspråklig, sannsynligvis mye rett og slett fordi de som driver butikken er svenske, men kanskje også fordi det er en enkel måte å kommunisere at det man har å tilby er ekte svensk.

svenske varer som er vanskelig å kjøpe i Norge, når man likevel er i Sverige og hamstrer, kan ha flere funksjoner. Det kan for så vidt være økonomiske grunner – det kan gi en liten sideinntekt –, men så vidt jeg kan forstå er det de færreste av privatimportørene på Facebookgruppa som hovedsakelig gjør dette for å tjene penger. Først og fremst tror jeg det dreier seg om å være grei, og om å gjøre andre medlemmer en tjeneste. Slike tjenester kan gjennom publisering på SiO være en demonstrasjon av at man er en OK person, og bygge opp anseelse og et godt rykte i miljøet. Det er altså et ledd i en mer generell nettverksbygging.

Ikke bare varer, men også tjenester, selges på SiO. I min feltarbeidsperiode var det minst to medlemmer som jevnlig reklamerte for at de kunne være flyttehjelp innad i Oslo. Et annet medlem tilbyr flyvinger fra Oslo til Stockholm siden han driver med småfly på hobbybasis. Flere av medlemmene er (mer eller mindre faglærte) frisører eller negledesignere og reklamerer for dette på SiO. Delvis i form av at de ber andre SiO-medlemmer være hårmodeller når det er behov for det i salongen de jobber i, eller ved at de tilbyr tjenestene hjemmefra, for en billig (svart) penge:

SiO082 Klipptider finns imorgon, skicka PM om du är intrisserad!

SiO064 Kostnad?

SiO084 på fredag?

SiO082 Aa finns på fredag också, men även idag (torsdag)

Eksempelet ovenfor viser at praksisen med å tilby frisørtjenester på SiO faktisk er såpass utbredt at lite kontekstuell informasjon er nødvendig. SiO082 trenger ikke gjøre annet enn å si i fra når det finnes ledige timer, og hun får respons nesten umiddelbart.

Sist men ikke minst må det nevnes at SiO også har blitt arena for salg av varer av mer tvilsom karakter. Flere av gruppas medlemmer selger for eksempel alkohol til de andre på mer eller mindre fast basis, og det meste av disse varene er sannsynligvis smuglet inn i Norge. Det er som regel snakk om sprit, men også øl og vin selges. Enkelte ganger i løpet av min feltarbeidsperiode har det også vært transaksjoner via SiO av ulike typer narkotika – både kokain og hasj har vært lagt ut for salg⁵⁹. Selv om narkotikasalg ikke er en viktig del av hverdagen på SiO, synes jeg likevel det er et poeng å trekke fram at det skjer med jevne mellomrom. Narkotikasalget illustrerer to ting: for det første at SiO oppleves som et forholdsvis privat eller skjermet sted av deltakerne. For det andre at narkotika er en del av

15 Fra oppslag GT (Pavlica 2013).

hverdagen til enkelte av de unge svenskene i Oslo. Dette fenomenet fikk på et tidspunkt også en viss medieoppmerksomhet. Gøteborgs tidende brukte i mars 2013 bildet ovenfor, sakset fra SiO, som illustrasjon til sin sak «Så säljs knarket öppet till svenska ungdomar» (Pavlica 2013). Mot slutten av mitt prosjekt ble de interne forumreglene endret, etter alt å dømme som svar på problemer på gruppa. Per september var det presisert på SiO at i tillegg til de tidligere nevnte søppelpost, hets mot folkegruppe og mobbing var «grova sexuella anspelningar, försäljning av alkohol, tobak eller droger, elakheter eller grovt stötande kommentarer» forbudt, og det ble advart mot at slike ytringer kunne resultere i utestenging fra gruppa. De ulovlige salgene har da også sett ut til å ha dabbet av, selv om de ikke har forsvunnet helt.

⁵⁹ Etter mye tvil valgte jeg å melde de groveste tilfellene til politiet.

Migrantens praktiske problemer

I tillegg til bosted er det en mengde andre praktiske forhold som må ordnes når man er ny i Norge. Spredning av informasjon er en av de viktigste tingene som skjer i sosiale nettverk (Haug 2008:588), og SiO er ikke noe unntak. En liste over bemanningsbyråer og andre steder man bør henvende seg for å skaffe jobb i hovedstadsområdet har over tid blitt dannet gjennom stadige påfyll, og denne lista er såpass kjent at den etterspørres på Facebookgruppa fra tid til annen. Å skaffe jobb og bosted er selvfølgelig første prioritet for en nyinnvandret ungdom. Etter dette trenger man hjelp til å orientere seg i det norske byråkratiet. Man trenger skattekort, og man trenger oftest å skaffe seg et norsk mobilabonnement. Dette diskuteres jevnlig på SiO. Men også virkelig små hverdagsproblemer tar mye plass. Et stadig tilbakevendende tema er hvor man får kjøpt ulike matvarer man er vant til hjemmefra. Meieriprodukter er ofte et problem, siden man ikke nødvendigvis har de samme navnene, og heller ikke de samme varene i Norge som i Sverige.

16 Skjermdump fra SiO.

Spørsmålet her gjelder altså kvarg, en type fersk ost. Innlegget fikk 83 svar, og var med andre ord innledningen til en ganske heftig debatt. Interessant nok ble de unge svenskene som var involvert i diskusjonen enige om at det nærmeste man kunne komme svensk kvarg ville være det produktet som kalles kesam i Norge. Den norske kesamen er temmelig ulik den svenske kvargen, og et bedre svar ville strengt tatt vært skjørost. En enkelt norsk stemme i diskusjonen, eller en svenske med norskspråklig google, ville gitt svaret. I all sin banalitet viser eksempelet igjen at svake bånd kan være svært viktige, selv om de åpenbart ikke kan bidra med løsninger på alt.

Hvordan man skal få tak i svenske matvarer er en gjenganger blant de praktiske spørsmålene på SiO. Andre er hva som er det beste treningsstudioet i en bestemt del av Oslo, hvilke restauranter man kan ta med sine svenske venner eller familie til når de er på besøk, hvordan man får omregistrert sin svenske bil, eller hvor lenge man må vente før

man kan regne med å få skattekortet sitt i posten. Alle disse spørsmålene gjentas ofte, og enkelte nykommere i gruppa har måttet tåle mye kritikk for å stille «dumme» spørsmål – altså spørsmål de mer erfarne mener at man bør ha greie på selv. Det har også blitt vanlig i gruppa å gjøre narr av seg selv og gruppa og hvordan man som svensk i Norge stadig støter på de samme problemene. I desember 2013 dukket denne versjonen av et kjent *internettmem* opp:

17 Hentet fra SiO, desember 2013.

Begrepet *mem* (engelsk *meme*) ble skapt av evolusjonsbiologen Richard Dawkins, og skulle opprinnelig være et navn på alle former for informasjon som kan spres og lagres av organismer men som ikke lagres i DNA-et, altså ikkegenetisk menneskelig atferd. Dawkins opprinnelige idé med begrepet er ikke lenger spesielt aktuelt, men til gjengjeld har det gjort nytte ved å bli en betegnelse på en ganske spesifikk nettsjanger. Medieviteren Patrick Davidson har foreslått å definere et mem som «a piece of culture, typically a joke, which gains influence through online transmission» (Davidson 2012:122). I dagligtale betegner det nå i praksis bilder, oftest manipulert med et billedbehandlingsprogram og med spøkefulle tekster, som spres i sosiale medier og endres underveis i spredningen – altså traderes på nettet. Det betyr at ordet mem oftest betegner en form for visuell vits – det er slik deltakerne på SiO bruker det. Den visuelle vitsen er en klassisk sjanger innenfor nett-folklore og har mange forløpere, blant annet innafor xeroxlore (Preston 1974).

Memet som den aktuelle posten bygger på er kjent som «What people think I do/What I really do», og oppsto ifølge Knowyourmeme.com i februar 2012 (KnowYourMeme 2013). Poenget med memet er gjennom fem eller seks bilder å stille opp kontrastene mellom andres forståelse av deg selv og ditt eget selvbilde, mot hvordan du er «i virkeligheten». Memet har sin opprinnelse i, og har i hovedsak vært brukt om, yrkesgrupper og subkulturer. I denne versjonen av memet, laget av en SiO-deltaker, brukes memet til å lage en humoristisk og selvironisk historie om svensker i Oslo. Vennene mine tror jeg bader i penger, norsker tror jeg serverer, mamma tror at jeg (bare) drikker, sjefen min tror at jeg sover på jobb, jeg tror jeg tjener (teller?) penger... og så vises det altså i siste rute til at det jeg «virkelig» gjør er å sitte på SiO og spørre hvor man kan få tak i god kebab.

Spørsmålet om kebab kunne strengt tatt fått et helt kapittel i denne avhandlingen. De svenske ungdommene klager generelt mye over norsk mat, og kebaben er en av tingene som oftest fremheves på SiO. Man spør hverandre hvor man kan få tak i «äkta svenskt kebab», og beklager at kebab i Oslo oftest serveres med mais. Iblant utarter disse trådene til lengre diskusjoner om hvor i Sverige man får tak i den beste kebaben (og dermed underforstått hvilken svensk regions kebab som bør innføres i Norge). Diskusjoner av denne typen er interessante blant annet fordi kebaben så ofte i innvandringsdebatter framstilles som noe grunnleggende fremmed for landene i Norden (jamfør begrepet «kebabnorsk»). I dette tilfellet ser vi altså at de unge svenskene oppfatter og omtaler kebaben som noe som skiller Norge fra Sverige. Kebab generelt markeres ikke som noe fremmed, eller noe som hører hjemme i fjerne strøk. Tvert i mot understrekes de unge svenskenes svenskhet gjennom at den norske kebaben omtales som feil. Den svenske kebaben representerer det hjemlige – ikke noe som er fremmed for de unge svenske migrantene, men tvert i mot noe som understreker deres svenske tilhørighet.

De fleste av de praktiske spørsmålene er slikt mange kunne ha funnet ut av på egen hånd ved hjelp av et enkelt søk på internett eller en telefon til norske statlige kontorer. Men å stille spørsmålene på Facebookgruppa gjør at man samtidig får snakket med andre i samme situasjon. Den sosiale siden ved SiO er med andre ord vel så viktig som den praktiske. Når Lena i sitatet overfor beskriver at å hjelpe andre med jobb i Norge kjennes «bra för mej också på nått sjukt sätt», er det ikke det minste rart. Å hjelpe andre i nettverket gir jo faktisk tilbake til den som hjelper også. Når hjelpen i tillegg kan foregå på

nett, i sosiale medier, blir den attpå til mer synlig, og kan heve statusen både i og utenfor det aktuelle mediet. Oppmerksomhet og anerkjennelse fra andre er tross alt det Weiner kaller *inalienable possessions*, uavhengelige besittelser (Weiner 1992), et forhold T.H. Eriksen beskriver som helt sentralt i transnasjonale prosesser (Eriksen 2007).

Sosialisering

I sitt kloke skrift *En kort bok om sosiale medier* skriver medieviter Ida Aalen om hvordan det sosialiserende, i praksis ofte det vi på godt norsk ville kalt «småprat» til tider er helt dominerende i sosiale medier. Enten man kaller det *social grooming*, altså nettverkspleie⁶⁰ (et begrep hentet fra evolusjonspsykologien) eller fatisk kommunion (fra Malinowskis antropologi) er språkets rent sosiale funksjon en stor del av menneskers liv (Aalen 2013:67). Den som dukker inn på en Facebookgruppe med hensikt å finne meningsfulle eller informasjonstunge utvekslinger vil ofte bli skuffet.

SiO var i min feltarbeidsperiode ekstremt aktiv, med opp til 50 hovedinnlegg per dag, og utallige svar på disse hovedinnleggene. Det meste svar på et hovedinnlegg jeg har observert er 613, en rekord forårsaket av en ganske dristig invitasjon til etterfest, klokka kvart over ni en fredagskveld, forfattet av en av gruppas yngre kvinner⁶¹. Tråden sporet fullstendig av, og fortsatte hele natta fram til 06 om morgenen lørdag, ble tatt opp igjen klokka 10 lørdag og fortsatte fram til seint søndag. Så mange som 613 innlegg i en tråd er uvanlig for de fleste grupper på Facebook, men SiO har med jevne mellomrom hatt innlegg som har fått godt over 100 svar. Det kan komme mange svar på hovedinnlegg som handler om tema som angår og frustrerer mange – for eksempel der hovedinnlegget er et spørsmål om tema som lønnsnivå, selvangivelser eller søknader om D-nummer⁶². Men de lange trådene oppstår likevel først og fremst i tilknytning til de innleggene som er ment som sosialisering (hovedinnlegg som er morsomheter eller provokasjoner), og der trådene ender opp som prat mellom gruppas medlemmer.

⁶⁰ Takk til Knut Johansen for hjelp med oversettelse.

⁶¹ Innlegget, som ikke skal gjengis i sin helhet her, inviterte «villige» gutter til fest med «brunstige» jenter.

⁶² D-nummer er en erstatning for fødselsnummer som tildeles «personer som ikke er bosatt i Norge, men som vil oppholde seg i Norge under 6 måneder og har et begrunnet behov (...)» (Nasjonalt ID-senter 2014). De unge svenskene trenger blant annet D-nummer om de skal skaffe seg norsk bankkonto.

Den nevnte, rekordlange tråden kan ses som et eksempel på at Facebookgruppa ikke bare er et praktisk verktøy, men også et sted unge svensker i Oslo kan sosialisere, få nye venner (ikke «bare» Facebookvenner), og ikke minst markere seg i nettverket. Den aktuelle tråden besto for det meste av vulgariteter og mer eller mindre spøkefull mobbing, men det var tydelig også et sted der den harde kjernen av Facebookgruppa fikk vist seg fram, og der allianser ble bygget. Tråden ble slettet av hovedinnlegger mandag 15. april, til store protester fra enkelte. Et nytt hovedinnlegg natt til tirsdag 16. april utbrøt « SiO235 du har förstört våra liv..», og dette fikk 45 svar. Til slutt tok administratorene av siden grep, og la ut følgende melding:

18 Skjermdump fra SiO.

På en halv time hadde administrator-kommentaren blitt «likt» av 59 medlemmer og fått to positive kommentarer. Det er altså ganske trygt å påstå at det var andre i gruppa som ikke satte like stor pris på den lange og vulgære utvekslingen som enkelte av de involverte gjorde. Likevel ble gruppa «Svenskar i Oslo utan censur» opprettet like etterpå – som en lukket gruppe. Eksempelet viser at også på en forholdsvis vennlig Facebookgruppe utøves det makt, og det er noen deltakere som åpenbart har mer makt til å bestemme over de sosiale spillereglene enn andre. Dette blir ikke minst synlig når temaet som diskuteres kommer innom spørsmål om kjønn.

Av de mer hyggelige sosiale funksjonene til Facebookgruppa må det nevnes at den er en viktig scene for å arrangere fester og feiringer av høytider. Med jevne mellomrom blir det invitert til private fester, eller oppfordret til å komme på visse utesteder, og når vanlige

høytider nærmer seg kommer innleggene som spør «hva kan man finne på i Oslo» den dagen. *Valborgsaften* er for eksempel en av de høytider som norsker ikke feirer, men som mange av de unge svenskene har et nært forhold til. I anledning denne dagen ble det for eksempel i 2013 tatt initiativ på gruppa til en felles feiring sentralt i en park i Oslo, der rundt hundre unge svensker deltok. Slike arrangementer er eksempler på at SiOs elektroniske eller pålogga grenser hele tida bryter over i det avlogga (Bernal 2005:663). Facebookgruppa utgjør altså ikke en lukka, digital verden, men er tvert i mot en del av det avlogga nettverket, og får konsekvenser for deltakernes avlogga liv.

Det feires *Midsommar* flere steder i Oslo, og fra informanter har jeg fått høre at det tidligere var Sofienbergparken på østsiden av Oslo som var det viktigste stedet.

Frognerparken kan se ut til å ha tatt over, og dette arrangementet annonseres ivrig på SiO:

19 Skjermdump fra SiO, juni 2013.

Både på Frognerparken-arrangementet og andre steder er *majstång* på plass, man drikker og danser. Arrangementet i Frognerparken samlet i 2012 minst to hundre unge svensker, selv om det for mange er slik at midsommar er et tidspunkt hvor det er om å gjøre å komme seg hjem til Sverige.

Også norske høytider feires. Med utgangspunkt i SiO ble det for eksempel satt i gang et eget arrangement kalt «17 Maj i OSLO!». Den svenske skrivemåten (og diskusjonene på arrangementsiden) viste med all mulig tydelighet at det var et arrangement satt i gang for unge svensker som ikke hadde opplevd norsk nasjonaldagsfeiring tidligere. Selv om 17.

mai i og for seg er en inkluderende feiring, med offentlige parader og gatefestligheter som sentrum for aktiviteten, vil migranter uten barn vanligvis ikke ha så mange gode innganger til å lære seg festens dramaturgi (Blehr 2000). Da kan det å møtes for å feire sammen være et godt utgangspunkt om man ønsker å delta. 17. mai-initiativet ble satt i gang av en ung svenske som ikke hadde vært lenge i Norge, og som åpenbart ikke visste mye om hvordan nasjonaldagen arter seg i hovedstaden. Han foreslo for eksempel å møtes i Slottsparken klokka 12, et tidspunkt på 17. mai da denne parken er absolutt stapp full av festkledde mennesker og det sannsynligvis er ekstremt vanskelig å finne hverandre med mindre man har et helt konkret punkt i parken å forholde seg til. Uansett ga dette initiativet en mulighet for SiOs medlemmer til å oppleve den norske nasjonaldagen i fellesskap, om de ikke hadde andre bånd til storsamfunnet å spille på. Her kan man se at selv en handling som er ment å opprette kontakter innad i nettverket, og handlinger som tilsynelatende legger vekt på å skape sterke bånd innad i miljøet, kan virke positivt på nettverkets evner til å strekke seg ut mot samfunnet omkring. Det var flere som meldte interesse til å delta på «17 Maj i OSLO!», og de fleste av disse så ut til å være (til dels helt) unge svensker som nylig hadde flyttet til Oslo, eller som skulle feire 17. mai for første gang.

Det er i de trådene jeg har valgt å kategorisere som «sosialisering» at man oftest ser SiO-deltakerne benytte seg av ekspressive former for performans. Et eksempel kan være at det i en diskusjon om sigøynertiggere som utartet til generell rasistisk sjikane, ble delt flere vandrehistorier om romfolk i Oslo. Disse fortellingene var like de narrativer man kan finne i alle mulige sosiale situasjoner, også avlogga. Men de fleste av de mest synlige performative handlingene på SiO er av typer som er unike for pålogga kommunikasjon. I etterkant av at utbrytergruppa «Svenskar i Oslo utan sencur» ble opprettet ble det ved noen anledninger provoserende publisert utvalgte (halvpornografiske) tekstutdrag fra den lukka gruppa på SiOs offentlige vegg. Det blir jevnlig publisert lenker til youtube-videoer og andre audiovisuelle klipp. Ikke minst begynte det i løpet av 2013 å bli vanligere å legge ut visuelle memer.

Sist, men ikke minst bør det nevnes at gruppa slik den er organisert, sosialt og teknisk, har gitt opphav til enkelte helt interne sjangre. Et godt eksempel er en intern spøk, som har blitt gjentatt med jevne mellomrom av samme SiO-medlem så lenge jeg har kjent gruppa. Slik så spøken ut i mai 2013:

SiO953 Har lite mat över som jag inte orkar äta upp. Idag står tomtegröt, sylt, fefferoni och en tomat på menyn. 40kr eller högst bud inkl. låda och bröd.

SiO-medlemmet 953 legger med jevne mellomrom ut sin uåpna eller halvspiste, mer eller mindre delikate, matpakke til salgs. Han ironiserer over kjøp-og-salg-postene på gruppa, og de fleste gangene han poster, får han stor respons. Det

20 Hentet fra SiO, mai 2013.

SiO953 egentlig gjør, er å forvandle det kommunikative rommet fra en arena preget av det instrumentelle nettet til en arena for det ekspressive nettet. Skillet mellom de to sidene av internettet ligger i essens mellom ikke-sosial og sosial bruk – Zeynep Tufekci har omtalt sistnevnte som en praksis og performans som omfatter mellom annet å bruke nettet til å realisere sosiale interaksjoner, selvpresentasjoner, forvaltning av sosial kapital og sosial overvåkning (Tufekci 2008). SiO953, den unge mannen med matpakkene, parodierer det instrumentelle nettets nyttige funksjon som torg og oppslagstavle. Han benytter den talekommunikasjonssjangeren som tilhører dette instrumentelle, funksjonelle til å utøve sosial selvpresentasjon og humor. I rollen som narr forvandler han snusfornuft til humor. I den omtalte tråden fra mai 2013 hadde kommentarene fra andre SiO-medlemmer spennvidde fra begeistrede utrop av typen «Killen är legend aha» (SiO957) til mindre begeistrede «du måste ha ett irktigt meningslöst jävla skitliv!! inte ett dugg jävla rolig är du.» (SiO963). Posten fikk 21 svar og 34 «liker», og må regnes som en vellykket performans om man teller tilbakemelding og engasjement fra publikum.

Praksis på Facebookgruppa kommer først og fremst til syne gjennom tekst, altså ved kommunikasjon i skrift. Aktiviteten på gruppa er stort sett tekstlig formidlet dialog mellom den personen som legger ut et hovedinnlegg, og de medlemmene som svarer på hovedinnlegget og dermed sammen skaper en «tråd». Men aktiviteten er mer enn dialog. SiO danner på mange måter en scene, der all aktivitet potensielt er synlig for alle de tretten tusen medlemmene – og for alle i hele verden med en Facebookkonto. De som deltar er i større eller mindre grad klar over dette potensielle publikumet, og henvender seg til det på ulike vis. Det har vært tilfeller der deltakere utbryter at en diskusjon er «pinsam», at den er til å skamme seg over og ber de andre deltakerne å ta seg sammen. Man kan i slike tilfeller

ane at det finnes en tredje nærværende, en forestilt kollektiv tilskuermasse. Om denne potensielle adressaten konkret er alle de som har tilgang til å lese på den åpne Facebookgruppa, svensker i Sverige, norsker generelt eller noe helt annet, kan dessverre ofte være vanskelig å lese av tekstene i ettertid, og uten å kjenne personlig de enkelte deltakerne.

En transnasjonal Facebookgruppe?

Facebook-gruppa har blitt ett av verktøyene de unge svenskene bruker til å orientere seg i sitt nye liv. SiO er en veldig stor gruppe, og de fleste kjenner ikke hverandre personlig. Likevel er det høy grad av gjensidig tillit blant medlemmene, noe som er en forutsetning for et fungerende sosialt nettverk (Pripp 2001:168). Mange er villige til å gjøre hverandre personlige tjenester av forskjellige slag. For eksempel har jeg i løpet av feltarbeidet mitt gjentatte ganger sett unge svensker som ber om et sted å sove en natt eller to mens de gjør jobbintervjuer i Oslo og ennå ikke har flyttet dit. De har alle sammen fått positive svar. Tilsvarende er det flere av medlemmene som tilsynelatende bruker en god del tid og krefter på å gi gode svar når andre spør om råd med hensyn til bosted, jobb og andre problemstillinger. Jeg tror det er de praktiske rådene som har gjort gruppa stor. Men det er det høye aktivitetsnivået som har gjort gruppa sterk. Facebookgruppa har blitt viktig fordi den gir medlemmene anledning til å både skaffe seg nye bekjenskaper og vedlikeholde gamle vennskap. Men hva er det som rettferdiggjør å kalle SiO transnasjonal?

Sett fra én synsvinkel er alle Facebookgrupper transnasjonale – det ligger i selve teknologien at man kan nå dem fra de fleste steder i verden. Men de færreste Facebookgrupper fungerer slik i praksis. Også SiO kunne ha vært en «nasjonal» gruppe, om medlemmene først og fremst hadde fokusert på sine liv som Oslo-boere. Men gruppa lever opp til sitt navn, og bruker mesteparten av tida si på å diskutere spørsmål som er bundet opp mot nettopp det å være *svensk i Oslo*, med alt hva det fører med seg.

SiO: Svenskar i *Oslo*?

Jag och min flickvän söker billigt boende 1 juni - 31 juli. Allt är av intresse :)

Liker · Kommenter · Følg innlegget · i går kl. 05:13 i nærheten av Krabi, Thailand

Dette er en type post som settes opp på SiOs vegg mer eller mindre daglig, jamfør avsnittet om kjøp og salg. Det som er interessant i en undersøkelse av transnasjonale nettverk, er at akkurat denne posten bokstavelig talt har en undertekst. Underteksten viser at posten er lagt inn fra Krabi i Thailand. Også profilbildet til deltakeren viser dette – han bruker et bilde av seg selv og kjæresten i sommerklær i eksotiske omgivelser.

Trådstarteren er en svenske som befinner seg i Thailand i forbindelse med arbeid eller ferie. Han planlegger et opphold i Oslo (eller Norge generelt – han spesifiserer strengt tatt ikke innledningsvis), sannsynligvis i anledning arbeid. Hovedinnlegget ble besvart seinere samme dag, av en kvinne bosatt i Oslo. Etter noen innledende avklaringer ble det sendt en PM, etter alt å dømme til tilfredsstillende for begge parter. Som man skjønner er det ikke et krav at man må være basert i Oslo før man deltar på SiOs vegg. Iblant er det heller ikke nødvendig å ha vært eller ha tenkt seg til Oslo. Det er mange svensker som har migrert til helt andre deler av Norge eller verden som like fullt er SiO-medlemmer.

En relativt stor andel av de unge svenskene tilbringer noen år med å flytte fram og tilbake over den svensk-norske grensa, og mange av dem overskrider også andre grenser og flytter videre ut i verden. Det innebærer blant annet at de lever i ett eller flere land, og stadig krysser nasjonalstatsgrenser – enten det er på hyppige shoppingturer hjemme i Sverige eller med ulike arbeidsoppdrag ute i verden. Det er nettopp i en situasjon med mye flytting av denne typen at Facebook-gruppa og nettverket den representerer blir sentrale. Med et sosialt nettverkssted av denne typen er man ikke lenger fullt så bundet av geografisk plassering for å kunne dra nytte av et nettverk – paradoksalt nok heller ikke når nettverket er dobbelt geografisk bestemt slik SiO er. Facebookgruppa gjør det mulig å opprettholde kontakten med et bredt nettverk, også når man reiser rundt i verden. Gruppa bidrar også sannsynligvis til å bevare en form for solidaritet med andre som er eller har vært svensker i Oslo. Gjennom SiO blir det altså mulig å fortsette å ha en viss posisjon som «Oslo-svenske» selv om man er langt borte fra den norske hovedstaden.

SiO: *Svenskar* i Oslo?

De unge svenskene på SiO har alle mulige slags bakgrunner. I prinsippet er det å arbeide i Oslo det eneste de har til felles, enten de har gjort det tidligere, gjør det nå, eller bare planlegger et slikt opphold. Uten at jeg kan vite mye om de enkelte medlemmene i gruppa, ser det ut til at spennet er ganske stort – med rurale og urbane oppvekster, ulike interesser, utdanningsbakgrunner og klassetilørigheter. Etnisk eller nasjonal bakgrunn kan også variere ganske kraftig. For å ta den tidligere nevnte Kvang-tråden som eksempel, så har den unge mannen som sto bak hovedinnlegget et etternavn som plasserer bakgrunnen hans i et land i Midtøsten. Han var 23 år gammel. De 22 personene som deltok i diskusjonen var mellom 20 og 27 år gamle, og de oppga på sine Facebook-profiler å være fra Halland, Gävleborg, Västmanland, Värmland, Östergötland, Skåne, Västra Götaland og Dalarnas län. Med andre ord, de var fra mange ulike steder i Sverige. To av dem var født i eller hadde bakgrunn fra det tidligere Jugoslavia, og to var født i eller hadde bakgrunn fra land i Midtøsten. Erfaringen min fra feltarbeidet på SiO er at forståelsen av den nasjonale identiteten eller tilørigheten til gruppa er temmelig raus og inkluderende. Selv om rasistiske ytringer og rasistiske debatter dukker opp nesten ukentlig, er det få som setter spørsmålsteget ved om svensker med bakgrunn fra andre steder i verden har plass som medlemmer av gruppa. Etnisiteten til de enkelte medlemmene selv tematiseres bare unntaksvis, og da helst i krangler. Men det finnes unntak. I mai 2013 dukket det følgende innlegget opp på SiOs vegg, med en deling av en annen gruppes hovedinnlegg:

SiO744: Jugoslavier i Oslo ær en samlings grupp før alla juggar i oslo. Dela med dig av hærilig musik, olika maträtter och fester och skapa nya kontakter, feel free!

Kom ihåg att vara snälla, gästvänliga och respektfulla mot varandra & att alla får delta i gruppen.

SiO745 Får Turkar va med?

SiO661 JUGOSLAVER i Oslo dude

SiO745 Aa men Jugoslavien å Turkiet va union i ca 600 år . Dude !

SiO661 ändå så ær det JUGOSLAVER i Oslo

SiO661 Dude

SiO417 alla som går med i den gruppen blir bannade här ifrån, om denna grupp kör samma regler som SiO744 säger juggeklubben har.

SiO-medlemmet 744 inviterte her andre SiO-ere til å bli med i en egen gruppe beregnet for jugoslaver i Oslo. Eller mer presist, hun inviterte *svenske* jugoslaver i Oslo til å bli med. Språket i innlegget, og på gruppa hun lenker til, er svensk, og begrepet «juggar» brukes

ikke på norsk. Kommentarene som fulgte hovedinnlegget ble til en liten debatt om nasjonal tilhørighet til de to Facebookgruppene.

Oppsummert inviteres det til ei gruppe for svensk-jugoslaver i Oslo, og en SiO-deltaker spør om svensk-tyrkere også får være med. Dette avvises av et tredje medlem, men man argumenterer med at jugoslaver og tyrkere har et historisk fellesskap. Til slutt kommer en fjerde debattant med en kritikk av selve konseptet å ha en egen gruppe basert på etnisk tilhørighet, og det sies implisitt at Svenskar i Oslo er åpnere enn som så. Likevel er det jo ikke noen tvil om at SiO er ei gruppe som baseres på et svensk fellesskap. I nesten all kommunikasjon er den nasjonale tilhørigheten til deltakerne antatt å være svensk.

I internetts spede barndom var det mange som så for seg en framtid der det pålogga livet skulle skape en sfære fri fra kjønn, etnisitet og andre grensedragende variabler. Men det har vist seg at for de fleste internettbrukere er en oppløsning av etnisk identifisering verken mulig eller ønskelig (Byrne 2008:15). I SiOs tilfelle er selve den nasjonale identifiseringen hele livsgrunnlaget for gruppa. Det er tydelig at de som deltar på SiO gjør det nettopp fordi de opplever seg som svenske, og det gir mening for dem å ha et sosialt rom der de får mulighet til å utøve fellesskap med andre svensker. I forbindelse med opptøyene i Stockholm i mai 2013 la SiO-deltakeren SiO908 ut en lenke til Aftonbladets leder («Högern gör sig dum om Husby»), med kommentaren «Ett Sverige som går neråt. Blir ju inte flytta tillbaka iaf...». Posten ble til en lengre tråd med opphetet debatt med klare venstre- og høyre-skiller, men i denne sammenhengen vil jeg først og fremst peke på trådstarterens to kommentarer halvveis nede i tråden:

SiO908 Hallå, detta var ren info om VÅRAT egna land! Fel att bry sig haha?
SiO908 De liksom tröttsamt att de aldrig blir bättre. Norge är dunder! Men man saknar familj och vänner. Vi svenskar som sitter i samma båt och därför var jag tvungen att få ut det i denna grupp man känner sig lite hemma!

SiO908 forklarer altså at han la ut lenken om opptøyene fordi han følte at det angikk ham som svensk – og SiO som gruppe, fordi det dreier seg om «VÅRAT egna land». I denne gruppa føler han seg «lite hemma», og han refererer også til at som svensk sitter man i samme båt. Hva slags innhold dette fellesskapet konkret har, sies det ingenting om – men man må anta at det i alle fall dreier seg om at SiO908 følte seg trygg på at andre på Facebookgruppa også ville være interessert i nyheter fra Sverige. Når SiO908 bruker det generelle «man» og rett etterpå «vi svenskar», skaper han et svensk *vi* på veggen. Dette vi-

fellesskapet blir aldri satt reelt spørsmålstegn ved, selv ikke når man til tider krangler så busta fyker.

Et tilsvarende eksempel kom i april 2013: SiO-deltakeren SiO017 la inn en lenke til et nyhetsoppslag i Aftonbladet («Hittade halv miljon i damväska») om en norsk 17-åring som fant en veske full av penger på et tog. Trådstarterens kommentar var:

Efterblivna norskar! Skulle ni verkligen lämna in pengarna till polisen?

Underforstått: «Se på denne sprø nyheten fra Norge! Vi svensker her inne ville vel ikke gjort noe slikt?» Det forestilte fellesskapet som Svenskar i Oslo utgjør, har, som andre forestilte fellesskap, temmelig ulne yttergrenser. Men en kjerne av svenskhet forutsettes, og de retoriske praksiser som utøves i gruppa er fundert på forestillingen om at man har denne svenskheten felles. Nasjonal identitet eller i det minste en idé om et kollektivt utgangspunkt fungerer som et felles ståsted for deltakerne, og også som den viktigste forutsetningen for deltakelse på gruppa. Når norsker iblant deltar i diskusjoner har det hendt at det settes spørsmålstegn ved deres rett til å delta, selv om det så vidt jeg har kunnet se ikke har forekommet at noen har blitt kastet ut. Det har imidlertid, som jeg har nevnt i kapittel 3, flere ganger skjedd at det har blitt påpekt at deltakere skriver «svorska» – noe som kanskje kan leses som en påminnelse om at enkelte ønsker seg et svensk fellesskap uten forurensing fra norskhet.

Jeg har allerede, i kapittel 3, diskutert denne posten på SiO:

Anlände precis med tåget ifrån stockholm till Oslo. På stationen blir jag med andra mörkhårig medtagen åt sidan för att visa ID-handling. Och när jag öppnar munnen för att svara får jag slängt i ansiktet "OJ var du svensk?"

Är det flera som upplevt detta?

Mangt og mye kunne ha vært lest ut av denne SiO-tråden, og jeg har allerede diskutert koblingen mellom språk og rase. I denne sammenhengen kan det være nyttig å påpeke noen flere aspekter. For det første tar SiO408 det for gitt, eller ser det i det minste på det som sannsynlig, at andre på SiO har opplevd liknende ting. Det finnes altså en antakelse om en viss utseendemessig variasjon i gruppa. For det andre viser tråden konstant utenfor seg selv i et helt klassisk eksempel på Bakhtins dialogisme. Blant annet trekkes Jonas Hassen Khemiris artikkel «Bästa Beatrice Ask» fram i kommentarene, en artikkel som

kritiserte Sveriges asylpolitikk og så den i sammenheng med Reva, der det svenske politiet stopper og kontrollerer personer som en del av et prosjekt for å utvise fler såkalt papirløse immigranter (Khemiri 2013). Khemiri var publisert like før i Dagens Nyheter, og hadde allerede vært diskutert på SiO. Det er sannsynlig at SiO408 opprinnelige post delvis var inspirert av nettopp Khemiris tekst, og det var også altså delvis slik den ble tolket av fellesskapet på SiO.

Den lange tråden om å være mørkhåret svenske på en grenseovergang mellom Norge og Sverige har ytringer som peker i mange retninger, og som forutsetter mange ulike former for tredje nærværende. De fleste ytringene er av en type som vil være forståelige for utenforstående, i hvert fall utenforstående som er kjent med Khemiris artikkel. Ytringene peker mot allmennmenneskelige problemer, svarer på det opprinnelige innlegget, eller på andre saker interne for tråden i seg selv. Hvem man snakker med eller argumenterer mot tydeliggjøres også gjennom intern lenking til de andre deltakerne i tråden. På et punkt går imidlertid tråden ut av både SiO-interne forhold og ut av allmenne spørsmål.

Hovedinnleggeren, SiO408, legger ut en youtube-lenke til en Bruce Springsteen-konsert med framføring av «We shall overcome». Handlingen kommenteres ikke verken av SiO408 eller av andre deltakere (annet enn at den får én «like»). Stående alene gir den ikke mening med mindre man har en viss kjennskap både til det svenske samfunnet og svensk innvandringsdebatt. SiO408s performative talehandling peker nemlig til en hendelse fra 1992 (dermed sannsynligvis fra før hun ble født), da daværende kulturminister Birgit Friggebo fra Folkpartiet Liberalerna deltok i en debatt om rasisme i Rinkeby⁶³. For å roe gemyttene foreslo Friggebo at debatt deltakerne sammen skulle synges «We shall overcome», et forslag som mildt sagt ikke falt i god jord. At SiO408 legger ut en lenke til nettopp denne sangen må ses som en ironisk performans, ment å kommentere den opphetede debatten i tråden, og også som en kommentar til tematikken. Lenken kan for så vidt lett overses av deltakere som ikke forstår den, men må likevel ses som et uttrykk for at SiO som diskursivt fellesskap indirekte utelukker ikke-svenske deltakere eller i det minste deltakere uten god kjennskap til svenske forhold.

⁶³ Dette var i etterkant av perioden den såkalte Lasermannen herjet.

Tilbake til nettverket

Som sosial struktur virker nettverket av unge svenske migranter i Oslo både begrensende og åpne for de enkelte deltakerne (Emirbayer 1994:1441). Nettverket legger til rette for at medlemmene skal kunne få seg bosted i Norge, hjelper med kontakter med arbeidsgivere og letter overgangen mellom en svensk hverdag og et nytt norsk liv. Kommunikasjonsmuligheter som Facebookgruppa Svenskar i Oslo gjør visse typer informasjon lett tilgjengelig. Samtidig kan nettverket virke hemmende på deltakernes evne eller vilje til å strekke seg etter svake bånd, og indirekte hindre dem i å vende seg utover mot det norske samfunnet, rett og slett fordi det til en viss grad overflødiggjør kontakt med norsker.

En side ved nettverket som kanskje ikke har kommet tydelig nok fram i analysen i dette kapitlet, er det faktum at det er ekstremt fleksibelt, og at det konstant endrer seg. Både det nettverket som kommer til syne og som praktiseres på SiO, og det nettverket som utøves i totalen av arbeidsplasser, vennskapskretser, familieband og alle slags sosiale medier som binder sammen svensker i Oslo, forandrer seg hele tida. Svært mange svenske migranter i Oslo blir bare i byen en kort stund før de drar videre. Migrasjonsnettverket vil til enhver tid bestå av noen som er hjemme, noen som er i Norge, noen som er helt andre steder – og noen som ikke lenger trenger nettverket i det hele tatt fordi de har slått seg ned i Norge for godt. Migrasjonsnettverket rekonfigureres med påfyll av nyinnflyttede og deres personlige nettverk samtidig som andre medlemmer og institusjoner skaller av. Gjennom de årene jeg har forsket på temaet svensker i Oslo har jeg for eksempel kunnet observere hvordan noen utesteder har blitt populære som stamsteder for unge svensker, mens andre har forsvunnet fra nettverkets bevissthet. På SiO har jeg sett hvordan enkeltpersoner har blitt medlemmer av gruppa noen måneder før de har flyttet til Norge, mens andre har gått over fra å være veldig aktive bidragsyttere på gruppa til å være helt passive – og til slutt har meldt seg ut. Jeg kan selvfølgelig ikke vite sikkert hva hver enkelt utmeldelse av gruppa betyr, men det er i alle fall ikke usannsynlig at de viktigste grunnene til utmeldelse av gruppa er at man etter å ha fått et mer trygt fotfeste i Oslo, eller etter å ha flyttet vekk, ikke lenger ser behovet for innsyn i gruppas intense aktiviteter.

Sosiale medier har på mange måter demokratisert og desentralisert tilgangen på informasjon for migranter verden over (Dekker og Engbersen 2012). Disse mediene ser ut til å ha en tendens til å bidra til den (noe paradoksale) institusjonaliseringen av migranternes nasjonale identiteter som kan observeres over hele verden, enten det er gjennom tyrkiske kvinnegrupper i Danmark eller ved svenske skoler i Spania (Lundström 2013:191). De fleste har vel opplevd å føle større nærhet til landsmenn når man besøker et fremmed land, enn når man er hjemme. Dette settes i system når de unge svenskene velger å holde seg til hverandre framfor å strekke seg mot norsker. Men svenskene som frekventerer Facebookgruppa SiO, eller tilsvarende grupper opprettet for å skape nettverk av likesinnede migranter, deltar selvfølgelig også på andre arenaer der deres svenskhet er av mindre betydning.

Facebookgruppa Svenskar i Oslo er et sted der fellesskapet baseres på deltakernes status som svenske migranter i en spesifikk livssituasjon. De fleste sosiale nettverkssteder fungerer først og fremst gjennom å støtte opp under allerede eksisterende (avlogga og pålogga) sosiale relasjoner (Ellison og Boyd 2007:221). SiO er i alle fall til en viss grad med på å bygge opp nye, tidligere ikke-eksisterende bekjenskaper, vennskaper og nettverk – men disse bygges på et allerede eksisterende sosialt definert fellesskap, nemlig ideen om svensker. Svenskar i Oslo er et eksempel på hvordan nasjonal identitet iscenesettes på internett, men også på hvordan nasjonal identitet kan fungere som et samlende element for å bygge helt nye fellesskaper. Kulturanthropologen Victoria Bernal, som har studert eritreisk diaspora på nett, skriver om nettsida og forumet Dehai at det «har fungert delvis som et surrogat for hjemlandet» (Bernal 2005:666). SiO er nok ikke et surrogat for Sverige for de unge svenske deltakerne, for Sverige er tross alt så nært dem, og jevnlig tilgjengelig for dem på andre måter enn på nett. Men SiO er i det minste et sted hvor man kan få hjelp til å navigere et transnasjonalt dagligliv. På SiO iscenesettes og praktiseres svenskhet. Det er imidlertid ikke en hvilken som helst svenskhet. På SiO spiller man ut og iscenesetter svenskhet slik den arter seg i en spesifikk, migrert kontekst.

En annen side ved det transnasjonale nettverket som jeg har diskutert i dette kapitlet, er at det først og fremst er de yngste svenske migrantene, og dermed de minst etablerte, som bruker SiO mest. Jeg har allerede nevnt at mitt fokus har ligget på den yngste delen av gruppa. Det er også denne delen av de svenske migrantene til Oslo som er mest synlige i

medier og populærkultur. Det neste og siste analysekapittelet i denne avhandlingen skal handle blant annet om dette, og tar utgangspunkt i hvordan de unge svenskene former og forteller sine livsløpsnarrativer. Fortellingene informantene mine presenterer av sitt liv er preget både av at de er migranter og av at de er unge. De er også preget av at de ses på som en spesifikk type migranter, og av at de ses på som unge.

6. Migrasjon og ungdomstid

Denne avhandlingen hadde som utgangspunkt å undersøke hvordan unge svenske migranter i Oslo forstår, konstituerer og forteller sin migrasjon og sine liv i Norge, og jeg begynte arbeidet med å bli kjent med de unge svenskene i Oslo ved å gjøre livsløpsintervjuer. Slike intervjuer som metode har lenge vært en vanlig måte å arbeide med både kultur og identitet, både i etnologi og tilgrensende fagfelt (Svensson 1997:40). Særlig er livsløpsintervjuer egnet til å se på nettopp *sammenheng* mellom kultur og identitet. Gjennom enkeltmenneskers livsløpsfortellinger er det mulig å undersøke hvordan menneskers selvforståelse alltid forhandles i sammenheng med eller i forhold til det som i gruppen eller samfunnet tilbys som mulige eller også oppfattes som ønskelige livsløp.

Selv om tekstene som ble resultatet av disse intervjuene er nesten ekstremt heterogene både i form og i innhold, har de også noen tydelige fellestrekk. Det første som slo meg i møtet med de unge svenskens narrativer, var hvordan de nesten unisont presenterte sin migrasjon som utslag av eventyrlyst eller et ønske om å «spre vingene». De fleste av dem, uavhengig av om de hadde bodd i Norge i noen måneder eller i flere år, framstilte migrasjonen som en midlertidig tilstand. De neste som slo meg var at de unge svenskene jeg snakket med var grunnleggende optimistiske, samtidig som de hadde lite konkrete planer framover. Det fantes en idé om *at* ting skulle ordne seg, men på den andre siden var det ganske uklart *hvordan* det skulle ordne seg. Jeg mener disse fellestrekkene står i sammenheng med generelt utbredte forestillinger og fortellinger om hva det innebærer å være «ung».

I dette kapittelet skal jeg diskutere det jeg altså mener er to relaterte hovedtendenser i intervjumaterialet. Jeg har valgt å skildre dem som et spørsmål om desperasjon versus eventyrlyst, og som et spørsmål om optimisme i kombinasjon med midlertidighet og vaghet. Men først skal jeg si noen ord om den refleksiviteten som migrasjon oftest fører til, også hos kortreiste migranter som de jeg har arbeidet med. Dessuten vil jeg kommentere det interessante faktum at svenske migranter i Norge helt gjennomgående, i alt fra forskning til medier og populærkultur, blir framstilt som unge mennesker, med alle

de assosiasjoner som det fører med seg – og med den påvirkningskraft på de unge svenskene selvforståelser som dette kan ha.

Et refleksivt liv

Om ni tror att ni kan stanna här utan att bli en annan människa tror ni jävligt och grovt fel. Oslo lämnar spår. Eftersom de flesta som flyttar hit är väldigt unga blir insikten än mer brutal. Kom till Oslo, tjäna pengar, och bli en man/kvinna du inte trodde fanns. (Aronsson 2013)

Sitatet over er hentet fra nettstedet Cribs Norge, i en avdeling satt av til personlig blogging. En ung svenske i Oslo, Mikael Aronsson, skildrer med disse ordene en reise som endrer den som foretar den. Han skriver at for unge svensker kan det å flytte til Oslo være en livsforandrende opplevelse. Men det er ikke bare selve flyttinga, migrasjonen, som Aronsson mener har innflytelse. Også det at de som foretar den, er *unge* gjør at man har mulighet til «å bli en mann/kvinna du inte trodde fanns». Aronsson skriver åpenbart med utgangspunkt i egen erfaring. Å flytte har endret ham – og han skildrer innsikten han har fått som «brutal». Det hindrer ham ikke i å anbefale andre å gjøre den samme reisen.

De unge svenskene er migranter, og migrasjon har utvilsomt en tendens til å føre til refleksjon. I sitt vakre essay om mennesket i eksil skriver Edward Said at

Most people are principally aware of one culture, one setting, one home; exiles are aware of at least two, and this plurality of vision gives rise to an awareness of simultaneous dimensions, an awareness that – to borrow a phrase from music – is contrapuntal. (Said 2000)

Said skriver om mennesker som har reist lenger vekk fra sitt hjemsted, og også om mennesker som har atskillig mindre mulighet til kontakt med sitt opprinnelsessted enn det de unge svenskene har. Migrantens tosidige blikk og tendens til (selv)refleksjon er likevel tydelig også hos denne avhandlingens kortreiste eksilanter. De unge svenskene har erfaringer fra både Sverige og Norge (og oftest mange andre steder). I intervjuene med dem (og i andre deler av materialet) dykker de stadig ned i sammenlikninger mellom de ulike stedene, og de ulike stedenes mennesker med tilhørende skikker, språk, strukturer – kort sagt de ulike stedenes kultur. Det legges åpenbart opp til dette i intervjuguidene som ble utarbeidet til prosjektet – migrasjonsstudier er akk så narsissistiske – men den mer eller mindre konstante sammenlikningen, refleksjonen hos de (litt eldre) unge svenskene

jeg har intervjuet, er også til stede hos de (litt yngre) deltakerne på SiO. Et enkelt eksempel kan være at det i perioden prosjektet mitt har vart har dukket opp flere eksempler på poster som oppfordrer til å lage lister over ting man «saknar i Norge». Ikke sjelden ligger fokuset på mat – et eksempel på et svar på en slik SiO-post kan være:

SiO1118:

Smaksatt Crème Fraiche.

Kelda ostsås.

Ferrari-bilar.

Julmust (herregud vad julebrus är efterblivet).

Ost som har smak (och konsistens som inte påminner om gummi).

Radiokanaler som spelar musik medans den fortfarande är ny och inte ett halvår efter att Sveriges radiokanaler redan har kört slut den.

Ofte blir disse ulikhetene markert som nasjonale skiller, de blir framstilt som karakteristiske for det ene eller det andre landet og for den ene eller den andre befolkningen. Intervjuet med Carolina, et av intervjuene utført på Akershusmuseet der både Kirsten Linde og jeg var til stede, består av lange partier der Carolina, i stedet for å utgå fra seg selv, setter søkelyset på Norge, «norrmän» og det norske. Hun veksler fra personlige narrativer og sine egne personlige vurderinger til å innta rollen som en objektiv kritiker av det samfunnet hun har slått seg ned i og gjort til sitt hjem. I intervjuet er hun kritisk til flere sider ved det hun karakteriserer som norske særtrekk. Ett av disse særtrekkene, er mangelen på tilbud om varm lunsj i skolen:

jo i övrigt är det ju den där skillnaden
med varm lunch
och alla smörgåsar som norrmän äter
men jag har ju blivit norsk på det viset
att jag äter ju smörgåsar jag med
helt enkelt
men i början var det också kanske lite konstigare
nu minns jag nästan inte hur man gör i Sverige längre
alltså
jag frågar min syster
'men hur gör barnen
va?
äter barnen varm mat i dagis?
aha
hur gör ni då när dom kommer hem?'
alltså
så jag märker att jag har kommit helt ut ur det då

Carolina opplever altså at etter mange år i Norge husker hun ikke lenger alle detaljer fra hvordan mat gjøres i Sverige. Hun har jo heller aldri hatt barn i Sverige, noe hun selv kommenterer, og hun forteller blant annet at det er mange sider ved det norske systemet hun har satt pris på når hun har blitt mor – for eksempel muligheten til å føde i vann, og muligheten til å ha det eldste barnet i barnehage da hun var hjemme mens det yngste var lite.

Ulikhetene i praksis når det gjelder hva og hvordan man spiser lunsj er noe av det praktisk talt alle av informantene i mitt materiale nevner. At nordmenn spiser brødskiver eller annen kald mat til lunsj beskrives med forbløffelse av de yngste informantene, som noe de kanskje hadde hørt om før de kom til Norge men ikke riktig kunne tro på. Noen av informantene bruker mangelen på skikkelig mat på arbeidsplassene i Norge som forklaring på hvorfor svenskene er bedre arbeidstakere – man kan jo ikke holde ut en lang arbeidsdag uten en ordentlig lunsj. Carolina derimot, i likhet med flere av de eldre informantene og informanter som har vært lenge i Norge, forteller at hun har adoptert den norske vanen. Et par av informantene mener at brødskivelunsjene er bedre enn de svenske større måltidene midt på dagen, fordi man ikke blir trøtt etterpå av dem. Carolina sier ikke noe om den norske praksisen er bedre enn den svenske, men hun beskriver i alle fall at hun ikke (lenger?) yter motstand mot den. Norske arbeidsplasser har jo heller ofte ikke den infrastrukturen som skal på plass for å kunne lage seg skikkelig mat, resonnerer hun. Carolina beskriver det at hun har begynt å spise brødskiver til lunsj som at hun har «blivit norsk på det viset». Med andre ord skisserer hun en verden der noen ting er «svenske», noen ting er «norske», og det går an å tilegne seg de ulike tingene gjennom praksis. Hun understreker andre steder i intervjuet at hun er opptatt av å videreføre det svenske (i språk og i tradisjoner) til sine norskfødte barn. Men hun ser samtidig for seg å bli i Norge til hun dør. Hun har gjennom sin norske mann fått norsk familie, og som en konsekvens av dette tilpasser hun seg det norske i ulike deler av sitt liv.

Carolina (og alle de andre informantene) viser gjennom slike narrativer tydelig hvordan opplevelse av nasjonal identitet er forankret i det Billig kaller banal nasjonalisme, i de kroppsliggjorte vanene i sosialt liv (Billig 1995:8). Nasjonale identiteter, like lite som andre identiteter, finnes ikke inne i det enkelte menneske, men i relasjonen mellom mennesker. Nasjonal identitet er nesten alltid praksis. Billig oppfordrer til ikke å se i

menneskers sinn etter hva det er som gjør at folk føler tilhørighet til en nasjon, men hva det er i samfunnet som gjør at de ikke glemmer sin nasjonalitet. En av disse tingene, for de unge svenskene, er altså norskers lunsjvaner. For dem av de unge svenskene som har begynt å praktisere noe de opplever som typisk norsk, det være seg brødskivelunsj, påskehytteferie eller å bruke gummistøvler midt i byen, kjennes dette, eller det fortelles i alle fall, som om de har blitt norske. Disse narrativene er eksempler på det som utallige migrasjonsforskere ser i migranters livsfortellinger, nemlig samtidig tilstedeværelse av ulike kulturer i en og samme selvkonstruksjon – dialogisk identitet.

De unge svenskene jeg har snakket med forholder seg altså til to steder, to nasjonalstater, to kulturer, to språk – og så videre. De er reflekterende *som migranter* i liv og fortelling. Dette innebærer også at de forholder seg til et sterkt narrativ om dem selv som er skapt utenfra, av majoriteten. En annen dimensjon som gjør dem refleksive er spenningen mellom livsmanus og levd liv, og det arbeidet som må gjøres i begynnelsen av voksenlivet mellom ønsker og realiteter. De svenske migrantene jeg har arbeidet med omtaler seg selv som «unge». Og de er ikke alene om å forstå gruppa på denne måten.

De svenske migrantene: per definisjon unge?

Svenske migranter omslutes nesten fullstendig av narrativer som skildrer svensk migrasjon til Norge som ung. Det bygger opp under en forestilling hos informantene om at de er typiske for svensk migrasjon til Norge, og at å være svensk i Oslo er å være ung. Dette er ikke uten betydning – ungdomstid har mange assosiasjoner, som legger føringer for hva slags narrativer som er forventet og mulige. Riktignok er rent faktisk svenskene i gjennomsnitt en ung migrantgruppe – men de mange tusen svenske pensjonister, svenske akademikere, svenske foreldre og barn i Norge er praktisk talt usynlige i det offentlige narrative. Det er de unge migrantene, gjerne også de ufaglærte unge, som legges merke til, og det er synlig både i forskning, medier og populærkultur.

Forskning er en del av det allmenne narrative, og det er interessant å se at selv om det foreløpig er lite forskning gjort på svensk migrasjon til Norge i nyere tid, har alle studiene jeg kjenner til tatt for seg de yngste i gruppa. Jeg selv har valgt et vagt definert fokus på «unge» svensker i Oslo. Når etnologen Lisa Jonsson gjorde en studie kalt *Svenske ungdomar på jobb i Norge*, valgte hun ut informanter i alderen 21 til 27 år (Jonsson 2007).

Masteroppgaven til Camilla Sundt fra 2012 omhandler «ungdomsarbeidsinnvandring», i hennes tilfelle definert som svensker i alderen 17 til 25 år (Sundt 2012). Johanna Franks masteroppgave fra samme år representerer halvveis et unntak idet hun valgte ut to kontrasterende grupper informanter, som hun omtaler som henholdsvis «högutbildade svenskar i ålder 27 upp till 50» og «lågutbildade svenska ungdomar i ålder 20 upp till 23» (Frank 2012:36). En masteroppgave fra 2014 om svenske innvandreres norskspråkforståelse hadde fokus på informanter under 25 år (Andersen 2014) – og så videre. Det er de yngste migrantene som har vært gjenstand for interesse, oftest de i begynnelsen av tjueårene.

I populærkulturen er det så vidt jeg har kunnet observere *kun* de unge svenskene som framstilles – i praksis er partysvenskestereotypien enerådende. Den er mer inngående omtalt i kapittel 3, men her kan det nevnes at det vanligvis ikke eksplisitt nevnes noen alder på «partysvenskene». Likevel, den (uansvarlige) festingen og den fargerike stilen assosiert med stereotypien peker åpenbart mot ungdomstid og ungdomskultur.

Også i breddemediene omtales svenskene i Norge hovedsakelig som «unge» eller «ungdommer». Da Sveriges Televisions undersøkende journalistikk-program *Uppdrag granskning* i februar 2011 satte søkelyset på svenske migranter til Norge, fokuserte de utelukkende på unge mennesker i Oslo. Personene intervjuet og omtalt i Uppdrag granskning-episoden, som hadde navnet «Utvandrarna», omtales gjennomgående som «ungdomar». Da debattprogrammet *Kalla fakta* på svensk TV4 tok opp tråden i desember samme år var temaet igjen spesifikt *ungdomsarbeidsledigheten* i Sverige (og hvordan Norges rikdom håndteres). De to svenskene vi møter innledningsvis i programmet er 22 år gamle, og jobber som ufaglærte ved et samleband i Oslo. I begge de to TV-oppslagene er stemningen forholdsvis dystert, i tråd med den narrative sjangeren undersøkende journalistikk krever. Det er et temmelig mørkt bilde som males av de unge svenskens skjebner. Dette er en trend som er særlig tydelig i svensk media. Året før, i 2010, kom for eksempel Göteborgs-posten med en artikkel om svensker i Norge som hadde overskriften «Tusentals unga svenskar tvingas till Norge för att få jobb» (Cleris 2010).

Tvang er et sterkt ord, og ikke tilfeldig valgt i denne overskriften. Ordet virker også særlig sterkt i samband med ordet «unge», i og med at ungdomstid på mange måter assosieres med sårbarhet eller utsatthet.

Tusentals unga svenskar tvingas till Norge for att få jobb

Publicerad 30 maj 2010 | Uppdaterad 31 maj 2010

Camilla Holm är en av tiotusentals unga svenskar som sökt sig till Norge. Bild: Christian Ljung

21 Skjermdump av Gøteborgs-posten, 2010.

De norske mediene fokuserer i like stor grad som de svenske på de «unge» svenske migrantene til Norge, og oftest på de som jobber i Oslo. De norske nyhetsoppslagene er imidlertid generelt mer positivt vinklet enn de svenske. Narrativer om unge svensker liv i Norge plasseres ofte som «kosenyheter», og fortelles i en lett tone. De kan for eksempel handle om at svensk språk brer om seg i hovedstaden, «Kafésvensk er tilbake» (Oftestad 2012), eller vanligere, at ulike deler av norsk næringsliv ikke klarer seg uten svensk innvandring «-Uten svensk arbeidskraft kan vi ikke åpne» (Bjerkeseth og Kandal 2013). Fellesnevneren, enten det brukes krigstyper eller ikke, er at de svenskene som omtales, intervjues og avbildes, er *unge*. Eldre svenske migranter til Norge, for eksempel de mange pendlerne i alle slags yrker, blir langt mindre lagt merke til av mediene, selv om de ikke er totalt usynlige⁶⁴.

⁶⁴ Et viktig unntak fra hovedregelen er de svenske sykepleierne med norsk autorisasjon, som har fått en del oppslag.

Desperat arbeidssøker eller eventyrlysten ungdom?

Selv om de norske oppslagene generelt er mer positive, finnes det også eksempler på at de, som de svenske, kan være dystre og illevarslende. Da NRK-programmet Brennpunkt tok opp temaet i episoden «Svensk, søt og villig» ble det beskrevet slik i introen:

Vi kjører nå over grensa til Sverige, og dermed til EU. Finanskrise og høy arbeidsledighet er velkjente stikkord. I Sverige er nå nesten hver fjerde unge voksne uten jobb, og det kjempes en kamp for å unngå å skape en tapt generasjon. (Isungset 2013)

De unge svenskene jeg har snakket med har svenske nettaviser og svensk TV som sine primære nyhetskilder. De gangene nyhetsoppdrag nevnes i intervjuene, er det svenske medier som det refereres til. Det er også i all hovedsak svenske, ikke norske, nyhetsklipp som legges ut på SiO. Det hadde dermed ikke vært overraskende om migrantene jeg har jobbet med hadde forholdt seg aktivt til fortellingen om det Brennpunkt kaller «den tapte generasjonen», altså et narrativ der man har blitt tvunget ut i verden på grunn av en feilslått svensk arbeidsmarkedspolitikk i hjemlandet. Det interessante er at intervjuene nesten ikke inneholder noen slike fortellinger.

Uppdrag granskning-episoden om de unge svenskene blir nesten konsekvent slaktet av de migrantene jeg har snakket med, fordi det i følge dem tegner et ganske overdrevent negativt bilde av hvordan det er å leve og å jobbe i Norge. Berta fortalte at hun hadde valgt å ikke se programmet «för att jag visste att jag skulle bli så himla provoserad». Hun mente å vite at det bare kom til å bli bare en masse fokus på det stereotype bildet. Informantene flest gir uttrykk for at programmet var med på å forsterke den negative stereotypien av dem, heller enn å være til hjelp. Blant annet ble programmet opphavet til uttrykket «banansvensker», som en tid det året konkurrerte med «partysvensker» om å være det gjengse tilnavnet på gruppa⁶⁵. Programmet startet en kortvarig, men bråkete debatt i Sverige om svenske ungdommers kår i Norge. Enkelte debatt deltakere var sjokkert over hva unge svensker måtte ta av jobber. Andre mente det viste tiltakslyst at man tok på seg også tilsynelatende «dårlige» jobber (se for eksempel Ingerö 2011).

⁶⁵ Referansen til bananskrelling dukker fremdeles opp med jevne mellomrom, for eksempel i 2013 i Liza Marklunds nyeste krim (Marklund 2013). Bakgrunnen for «banansvenske»-tilnavnet var at programmet valgte å skildre ei gruppe unge svensker på jobb på en Oslofabrikk som produserer pålegget Banos.

Poenget er at de unge svenskene har hatt alle muligheter til å kaste seg på fortellingen om den tapte generasjonen. De kunne ha gjort sin migrasjon til en fortelling om tvang og kritisert svenske myndigheter for å ha glemt dem. De kunne også utmerket godt ha satt sin situasjon i sammenheng med hva annen europeisk ungdom opplever av arbeidsledighet og økonomiske vanskeligheter. Det gjør de altså nesten overhodet ikke. Det nærmeste jeg kommer en slik fortolkning er Axelinas livsfortelling, i den enkle versjonen hun ga meg innledningsvis i intervjuet mitt med henne. Axalina var en av de yngste hovedinformantene i undersøkelsen, 21 år og fra Värmland. Hun hadde bodd i Oslo mindre enn et år da jeg snakket med henne, og slik startet intervjuet mitt med henne:

	det jeg egentlig vil hvis du klarer er å fortelle meg om livet ditt livshistorien din fram til nå så kort eller langt du vil hvor kommer du fra og
okej ehm jag är från A-by jag är tjugoett år også gikk jag vidaregående i sverige då og sen efter det så studerade jag psykologi på universitetet	ja hvilket universitet?
A-by	ja mhm
ehm og så letade jag efter jobb i A-stad men jag hittade inget jobb då så då åkte jag hit hehe helt enkelt och så hadde jag min storebror då her i Oslo så då åkte jag til honom och bodde där också och så gick jag rundt och delade ut CVer överallt	ja okej
hehehe ja och sen så fick jag jobb på Butiken och har jobbat där i snart tie månader	kult tøft gjort av deg hehehe

Slik ser altså Axelinas livsfortelling ut, fortalt på litt under ett minutt på et kontor på Universitetet våren 2012. Hun tar utgangspunkt i utdanning og arbeidsliv, skildret som videregående og psykologistudier, og avslutter med den jobben hun har ved fortellertidspunktet. Det som er det underliggende plottet er «hvorfors kom jeg hit», en slektning av svaret på «hvors kommer du fra»-sporsmålet. I dette første narrative til Axalina nevnes verken familie eller venner, interesser eller hobbyer. Narrative er rettvinklet, og peiler seg direkte inn mot nåtida, og det livet hun lever for øyeblikket. Etter noen spørsmål fra meg om broren, presenterer Axalina en slags coda:

jag hadde tenkt jättelenge at jag skulle flytta hit
men så har det aldrig blivit så
för att det det kjentes lite läskigt att
flytta
och så där
men til slutt så kände jag att jag inte hadde noe val liksom
for jag fick inte noe jobb i M-stad
og jag var tvunget att få ett jobb

mhm

mhm

Axelinas fortelling passer altså godt med Uppdrag granskning-versjonen og alle de andre svenske medienarrativene om de unge Sverige mister, de som må dra mot sin vilje. Hun utdyper imidlertid ikke mye mer om denne tvangen og det «läskiga» i fortellingen sin. Og hun er altså unntaket når hun beskriver uvilje mot å migrere. Mye mer typisk er Lenas fortelling.

Lena var 31 år gammel da jeg intervjuet henne høsten 2012. På den første sms-en til meg skrev Lena om seg selv at hun har levd et «traditionellt «partysvenske» liv och jobbat i utelivsbranchen». Under intervjuet utdyper hun dette:

jag hade massa så där drömmar
jag skulle lära mej att surfa
jag skulle lära mej engelska
jag skulle bli bartender
jag menar alltså
så jag tyckte ett tag där
efter dom där första åren
liksom att jag självrealiserade mej själv
helt sjukt
jag gjorde precis allting som jag hade drömt om

Lena beskriver at hun hadde «massa så där drömmar», og at hun også langt på vei realiserte disse drømmene. Hun reiste mye i perioden etter videregående – lengre reiser

der hun også jobbet underveis. Hun bodde i Australia, besøkte Sør-Amerika, Sørøst-Asia og reiste rundt i Øst-Europa. Ikke minst flyttet hun etter hvert mer permanent til Oslo, etter å ha første gang jobbet i Norge som nittenåring og brukt byen nærmest som et sted å være «mellom» reisene. Hun har jobbet hardt, og jobbet mye. Lena beskriver den frenetiske aktiviteten sin som at hun «självrealiserade mej själv helt sjukt». Hun setter altså migrasjonen og sitt nåværende liv i Oslo inn i en fortelling om selvutvikling og om å leve livet maksimalt. Hun gir uttrykk for flere inspirasjonskilder til dette ønsket om å «selvrealisere» seg. Dels mener hun det kommer av at hun av natur er rastløs. Hun fant seg ikke til rette på det ganske lille stedet hun kommer fra. Dels mener hun at hun er inspirert av en eldre søster og reiseglade foreldre.

«Ungdom» som begrep har mange assosiasjoner. Blant de viktigste er de som dreier seg om de beslektede begrepene distanse og bevegelse. Distanse, som i generasjonskløft, som i subkulturer hvis hovedhensikt er avstand fra det konforme og normale. Bevegelse, som i innovasjon. Migrasjon knytter sammen begge disse assosiasjonene. De unge svenskene jeg har snakket med, har lagt ut på en reise, på flere ulike måter. For det første kan man tolke nettopp det å bli voksen som en reise. For det andre har de unge svenskene i Oslo per definisjon lagt ut på en reise – migrasjonen har bragt dem til et annet land. Riktignok et land som ligger nært deres eget geografisk og kulturelt, men likevel et helt annet sted enn der deres barndom befant seg. For det tredje er det for svært mange av de unge svenskene et mål med migrasjonen at de skal ut og reise – lenger. Faktisk er denne reisa en så viktig del av Norgesmigrasjonen at den inngår i de fleste forsøkene på definisjoner av de unge svenskene i Oslo.

I Lisa Jonssons studie fra 2007 om unge svensker som arbeidet i Norge refereres det at både pressesekretær Martina Smedberg ved den svenske ambassaden, Tom Löwgren i Svenska föreningen og Beate Lærum i rekrutteringsfirmaet Proffman mener at flertallet eller i alle fall mange av de unge svenskene er i Norge for å spare penger til det Löwgren kaller «den där stora resan» (Andersson og Jonsson 2007:13). Tilsvarende, i en av de tidligste norske medieskildringene av det unge svenske miljøet i Oslo, fra Dagbladet Søndag i mai 2009 er nettopp dette å jobbe i Oslo for å kunne reise ut i verden en viktig del av bildet:

Svenskene elsker å reise. Uansett hvor du drar i verden, befinner en svenske seg rundt hjørnet. Garantert. Men Norge er kanskje ikke det mest spennende ferielandet for de som er oppvokst rett bak fjellene våre, derfor tar svenskene seg gjerne tre, fire backpackingsturer i løpet av den treårsperioden de fleste tilbringer i landet (...) (Tiller 2009)

I dette avsnittet benevnes ikke Oslo-oppholdet som en migrasjon – ikke engang en flytting. Indirekte skildres svenske migranternes tilværelse i Norge som en slags ferie, eller som en del av en reise. Det framstilles altså som en grunnleggende frivillig og uforpliktende situasjon. Det finnes imidlertid en form for videreutvikling av dette narrativet, som legger vekt på mer alvorlige sider ved svenskenes liv i Oslo. Et tidlig eksempel på denne sjangeren finner man i en skildring av unge svensker i Norge, fra 2010. I et kapittel i boka *I takt og utakt: Nye historier om Norge og Sverige*, intervjuer Björn Lindahl Anders Eliasson, som var med på å starte det smått legendariske hybel/kollektivutleie- og altnuligfirmaet Svenska Föreningen i 1998. Eliasson beskriver de unge svenskene som bor i hans etablissement på følgende måte:

- När dom kommer hit och presenterar sig första gången är dom 20 år och tittar ned i marken. I Sverige får ungdomarna pengar, men inte jobb. För en 20-åring betyder ett jobb mycket för identiteten. Dom kan ha världens bästa utbildning men ingen yrkeslivserfarenhet. Dom är blyga och mesiga⁶⁶, men alla får ett jobb här i Norge.
- Efter några månader kommer dom tillbaka och har blivit mer självsäkra. Dom har kanske fått en ring i näsan eller en tatuering. Alla har samma mål: att jobba sex månader för att kunna göra Den Stora Resan.
- Efter något år är dom tillbaka i Norge igen. Men då är dom så coola att dom nästan inte vill snacka med mig. Att se den utvecklingen är det som jag tycker är roligt och det som driver mig. Det er viktigt att ungdomarna får göra den där resan innan dom gifter sig och flyttar in i radhus, säger Anders Eliasson. (Lindahl 2010:117)

Anders Eliasson var en periode helt sentral i det unge svenske miljøet i Oslo, som sosial og økonomisk entreprenør. Narrativet om Oslosvenskene slik det presenteres av Eliasson har tre ledd. Først presenteres et bilde av en sjenert og uerfaren ungdom uten arbeidserfaring og uten selvtillit. Etter å ha fått jobb i Oslo får de mer trygghet – i Eliassons narrativ uttrykt visuelt, gjennom en tatovering eller piercing, begge deler moderne symboler for ungdommelig grenseoverskridelse (Irwin 2001). I dette leddet blir ifølge Eliassons fortelling målet klart: ungdommen vil dra ut på Den Store Reisen. Og i

⁶⁶ Mesig = engstelig, forsiktig.

tredje ledd av narrativet er ungdommene vokst opp, de har blitt «coola» - tilsynelatende som direkte følge av Den Store Resan. Moralen oppsummeres til slutt i at det er viktig at man får gjort disse tingene før man «gifter sig och flyttar inn i radhus», altså før man går inn i det stereotype A4-livet, som det forutsettes at alle ender opp i, til slutt.

Ingen av disse skildringene kan antas å ha hatt særlig sterk direkte påvirkningskraft. Det gjelder verken studien fra 2007, Dagbladetreportasjen i 2009 eller den tross alt ganske obskure unionsoppløsningsmarkeringsboka fra 2010 – ingen av dem er almenlesning. De kan ikke regnes som autoritative ytringer i Bakhtins forståelse av ordet. Men de er helt klart symptomer på noe jeg finner å være en generell diskurs eller narrativ sjanger: de unge svenskene forestilles å være reiseglade, og på vei ut i verden. Informanten Åke uttrykte seg i en nesten perfekt speiling av Eliassons uttalelser når han diskuterte reising i intervjuet med meg. Han forklarte at det var viktig å få gjort unna «drømmereisen»:

för då har du någonting i alla fall att se tillbaks på
då slipper du att vara en av dom som bara går och grämer sig
och
har ångest över allt dom inte har upplevt
som dom vill ha upplevt
så jag tror det är jäkligt sunt att spendera ett till fem år på att bara
jaga drömmar liksom mhm
vara i Oslo och tjäna bra så att det går snabbt mhm
och bara träffa andra som gör samma sak och har samma syn på livet och så vidare
det är kul att ha möjligheten faktiskt

Hovedinformantene mine kom til Oslo i perioden 2000 til 2011, de fleste rundt 2008. Med andre ord var det da de kom allerede etablert en stereotypi om dem som gruppe. Denne innebar en fortelling om at en del av Oslo-oppholdet skulle være å dra (videre) ut i verden, å reise. I mange sammenhenger ble til og med det å reise (ut i verden, det vil si lenger ut enn Norge) framstilt som hele hensikten med å jobbe i Oslo: man skulle legge seg opp penger for å ha råd til å reise ut. Det er verdt å legge merke til at å dra til Oslo helt tydelig ikke er langt nok unna eller eksotisk nok til å regnes som en reise ut i verden. Den Store Reisen kan ikke gå bare til et naboland. At informantene ser på Oslo som ikke-helt-utlandet er åpenbart et tegn på at de ikke bare føler seg som svenske, men også som nordboere eller skandinaver. Norden er tydeligvis i alle fall til en viss grad «her», det er til en viss grad «hjemme».

Intervjuene mine viser at selv om enkelte i gruppa jeg studerer ser på selve reisen til Norge som en modenhetsprøve, var det vanligere å se på Oslo eller Norge som et steg på veien videre: Oslo er et middel, ikke et mål. Informantene forholder seg tydelig til stereotypien, dette store narrative, og referer til den på ulike vis i sine egne fortellinger. Informanten som har fått pseudonymet Rinaldo kommer fra et lite sted i Västra Götaland, og dro etter eget utsagn til Oslo for å «komme vekk». Han kom som 21-åring, i 2008, sammen med fire kamerater. På et tidspunkt kommenterte Rinaldo at han ikke var en typisk «Oslosvensk». Jeg ba ham om å utdype, og han svarte:

men jag skulle säga så här att jag är en väldigt otypisk Oslosvensk av den anledning att jag har bott i Oslo i tre och ett halvt år och bott i Oslo	mhm
jag har aldrig varit i Thailand, jag har aldrig flyttat hem till mamma igjen	mhm
jag har aldrig haft blondt hår i tofs	hahaha
jag har aldrig åkt långboard	

For Rinaldo er altså en typisk Oslosvensk definert av stil og interesser, men også av bosettings- eller migrasjonsmønster. I dette vesle sitatet forholder han seg klart til en tredje nærværende som han føler setter ham inn i en stereotypi av «oslosvenskhet», og protesterer mot den gjennom fire benektelser. Han har ikke vært i Thailand, ikke flyttet hjem til mamma, ikke hatt tofs, og ikke kjørt longboard. Han sier at han har *bodd* i Oslo, med andre ord bodd fast og sammenhengende. Han har ikke brukt Oslo-oppholdet bare som springbrett for å komme seg lenger vekk. Likevel er ikke «Å-reise-for-å-bli-voksen»-narrativet fraværende i Rinaldos fortelling. Tvert i mot, han definerer seg selv i forhold til det. Da jeg intervjuet ham var han i ferd med å avslutte jobben i Oslo, og han fortalte at han hadde lagt seg opp litt penger som han blant annet skulle bruke for å dra på interrail:

och så ska jag ut och tågluffa i sommar med en kompis tre veckor lite olika ställen i Europa Berlin och Amsterdam och så här vanligt klassiskt	okej
för jag har ju inte gjort någonting egentligen jag har bott här	ja

Rinaldo mener altså at det nærmest er litt oppsiktsvekkende at han bare har bodd i Oslo, uten å «gjøre noenting». Her blir det å «gjøre noenting» koblet direkte til det å reise. Han tenker seg ut med tog, og omtaler en reise til Berlin og Amsterdam som udramatisk og vanlig – til og med «klassisk».

Ideen om at å være ung innebærer å reise ut er ikke ny i vår del av verden. Reisen med mer eller mindre stor R som en semiobligatorisk overgangsrite har lange tradisjoner. Det er i det minste to, ganske ulike, gamle europeiske ideer om reisen som ligger til grunn (om man ikke går så langt tilbake som pilegrimsreisene, som kunne foretas av både høy og lav). På den ene siden har man håndverkeres vandreår, på den andre siden finner man overklassens *Grand Tour*. Førstnevnte hadde i England sitt høydepunkt på begynnelsen av 1800-tallet, ble kalt *tramping* og fikk ikke noen markert nedgang før ved første verdenskrigs begynnelse (Adler 1985:338). Håndverkernes vandring var institusjonalisert gjennom håndverkerlaugene og tilrettelagt gjennom reisekasser og egne laugsvertshus (Hobsbawn 1951:300). I ulike versjoner er slike systemer dokumentert blant annet i Frankrike og i Tyskland, og kunne ses som en form for lærlingtid eller forberedelse til svenneprøven for de yngste medlemmene av yrket – eller en forsikring mot arbeidsledighet for alle aldre. Reisene kunne strekke seg over tusener av kilometer, og vare så mye som fem år eller mer (Adler 1985:339). Overklassens *Grand Tour* var fullt etablert blant britisk aristokrati på slutten av 1600-tallet (Chaney 1998:58), og hadde for den norske og svenske kultureliten en topp i glansperioden for den Skandinaviske Forening i Roma på midten av 1800-tallet (Eriksen 1997a:18). Disse dannelsesreisene hadde en varighet på noen måneder eller noen år, og ble i all hovedsak foretatt av unge menn, med hensikt blant annet å gjøre seg kjent med antikkens klassiske kultur.

Felles for de to tradisjonene, både arbeidernes og overklassens, er ideen om at selve reisen virker dannende. Begge tradisjoner har vært koblet med ideen at det er nødvendig for unge (menn) å reise ut og lære, for så ved hjemkomsten å kunne innta en bedre, permanent, stilling i voksensamfunnet. Felles er kanskje også at ingen av disse to tradisjonene har hatt noen spesielt synlig eller varig virkningsfull effekt i de skandinaviske samfunnene. I Skandinavia har til gjengjeld bøndene hatt ulike typer reisevirksomhet som en del av sine ungdomsår – å gå i tjeneste har vært vanlig for store deler av befolkninga. De unge svenskene står også i en lang tradisjon av arbeidsreiser mellom de skandinaviske landene,

noe jeg allerede har diskutert i kapittel 2. Bondeungdommenes reiser som tjenestefolk, og håndverks- og tjenestereisinga innad i Skandinavia var heller ikke forbeholdt menn, men omfattet like mye et stort antall kvinner fra fattigere kår som dro ut for å forsørge seg og sine, som tjenestefolk og etter hvert i industrien. Disse kvinnene kunne fra slutten av 1800-tallet for så vidt også reise lengre enn til nabolandene – for eksempel nevner Löfgren hallandske kvinner med erfaring fra både Chicago og New York (Löfgren 1997).

Om både overklassens Grand Tour og håndverkernes tramping gradvis forsvant i overgangen til 1900-tallet, ser det ut til at holdningene de uttrykte til reiseperioder som modningsverktøy for unge mennesker, lever videre i andre praksiser. Blant andre Oddvar Arner har lest sjømannslivet som en variant. I en artikkel fra 1961 som diskuterer sjømannslivet som «yrke eller vandreår» peker han på at «bare en liten del av de ca. 7000 førstereisgutter som drar ut hvert år blir sjømenn på lengre sikt» (Arner 1961a:19). I rapporten som artikkelen bygger på skriver Arner at

Bare en minoritet gir svar som tyder på en bevisst og klar yrkesærgjerrighet. For de fleste betyr det å dra til sjøs noe helt annet, noen år for å se seg om i verden, for å tjene penger til et eller annet, en slags midlertidig omstreifertilværelse mens de finner ut hva de egentlig vil. (Arner 1961b:54)

Arners tekster har som utgangspunkt at ungdommens utferdstrang og omstreifertilbøyeligheter kan medføre problemer – delvis for handelsflåten (og dermed nasjonaløkonomien) og delvis for de unge menneskene selv. Men denne bekymringen ser etter hvert ut til å ha sluppet taket, og også statlige institusjoner har i alle fall til en viss grad begynt å se på noen år «ute» som et gode for sine unge borgere.

I tida etter andre verdenskrig åpnet det seg stadig nye muligheter for ungdom som av ulike grunner følte behov for å se seg om i verden – for eksempel gjennom Au pair-institusjonen⁶⁷. Unge mennesker har dessuten funnet stadig nye måter å bedrive «uavhenging» reisevirksomhet på. Et *gap year*, et mellomromsår, gjerne plassert mellom obligatorisk skolegang og høyere utdanning, har blitt normalisert i flere velstående land – i den grad at det finnes en industri rettet eksplisitt mot denne typen reising. Det som opprinnelig oppsto som en måte å ta seg fri fra skole og karrieretenkning har blitt en måte

⁶⁷ Sosiologen Christine Geserick påpeker hvordan man kan skille ut to grupper au-pair-er, de privilegerte som drar ut for opplevelsene og CV-ens skyld, og de fattige som føler seg tvunget (Geserick 2012)

å skille seg ut på CV-en på, fenomenet har med andre ord langt på vei blitt instrumentalisert (Heath 2007). Interrail, arbeidsferier og til slutt *backpacking*, ryggsekketurisme, har blitt massefenomener, og har blitt vidt aksepterte måter for unge mennesker å reise på, også alene. Opprinnelig en reisemåte for hippier og andre på siden av majoritetssamfunnet, en marginal aktivitet, har «uavhengige» reiser blitt institusjonalisert på forskjellige måter (O'Reilly 2006). Disse reiseformene har ikke minst blitt såpass vanlige at de inkluderer de fleste sosiale lag. Idealene assosiert med ryggsekkturen omfatter blant annet lange reiser, så lange at de ikke er naturlige å passe inn i et normalt arbeidsår (Sørensen 2003:851). Det krever altså oppsparte midler, eventuelt arbeid underveis eller ekstremt nøysomt budsjett. Ryggsekkturen bør også være fri og fleksibel og ha mulighet til å endre reiseplanen om noe interessant dukker opp. Ikke minst er det underliggende målet at man skal oppleve «annerledeshet» og derigjennom vokse som menneske (Binder 2004).

Når Rinaldo finner det verdt å nevne at han bare har bodd i Oslo, er det altså en grunn til det. Han forholder seg til en sterk norm om at unge mennesker «skal» reise, eller «trenger» å reise. Jeg som intervjuer stilte ham ingen spørsmål om hvorfor han ikke hadde reist mer, men han henvendte seg på ulike måter til en tredje nærværende, en som lurte på hvorfor han ikke hadde gjort som alle andre. Ikke minst er hans beskrivelse av interrail-ferien gjennom Berlin og Amsterdam som «klassisk» talende. Han forholder seg til reising (og Reisen) på en måte som både hans miljø i Oslo og hans bakgrunn fra den svenske landsbygda vil finne logisk: reising er ikke unntaket, det er å bli hjemme som er det man må forklare, til og med forsvare. Måtene å reise på er også standardisert, og i en tilsynelatende uavhengig og fri reiseform som interrail finnes det faste reisemål som «hører med». Berlin og Amsterdam er «klassiske», og å løffe rundt i Europa med tog er noe selvsagt, noe alle gjør.

Å reise, for å bli voksen

Ikke bare er disse reisene i løpet av enkeltmenneskets ungdomstid noe «alle» gjør, det ses også som viktig for å kunne lære seg selv å kjenne, og derigjennom bli voksen. Francesco Vettori skrev omkring 1500 at

Among the honest pleasures that men can experience, I believe that of travelling to be the greatest; he who has not known many men and seen many places cannot be truly wise. (sitert i Chaney 1998:59)

Skrevet for over 500 år siden kunne det nesten like gjerne vært uttalt i dag. Mens den moderne turismen, som ofte framstilles som Grand Tours uekte barn (Brodsky-Porges 1981) gjerne har som hovedmål å slappe av, er de lengre reisenes undertekst at man skal lære noe, man skal vokse og man skal rett og slett bli litt klokere.

Sissa vokste opp på et lite sted i Dalarna. Hun dro på flere lange reiser tidlig i tjuårene, og ble kjent med sin adopterte hjemby Oslo da hun jobbet seg opp penger til en fire måneders lang reise i Kina. Halvveis ute i intervjuet forsøkte jeg å få henne til å sette ord på hva det var som gjorde det så attraktivt å reise – hva det var hun oppnådde med disse eksotiske reisene. Dette var svaret hennes:

altså
du lär deg ju pusha dina gränser
jag är jätteblyg till exempel
och du kan inte ta ut at resa utan att träffa nytt folk
och
jag är ganska
jag liker veldig godt at det är trygt
jag trenger trygghet
men att göra saker som känns otrytt är ju också ganska bra
det gjør ju att man utvecklar sig som person
att lära sig att pusha sine gränser och märke att det går
man klarar ju sig jättebra
och man blir mer självstendig av att tvingas göra saker
som man inte hadde vågat innan
bare första gången att skulla flyga til Frankfurt när man er nitton år liksom
det var skummelt!
shit!
[kort stillhet]
nu er det jag som har passen når jag resar med mamma.

mhm
mhm
mhm
mhm
ja

Sissa beskriver det å utfordre sine egne grenser som den viktigste grunnen til å dra ut i verden. Hun omtaler seg selv som ganske sjenert, en person som trenger trygghet. Dette karaktertrekket har hun altså bevisst forsøkt å rokke ved, og middelet hun har brukt har vært reiser, langt ut i verden. Alle de første av Sissas ytringer i denne delen av intervjuet er påstander («du lær dig ju pusha dina gränser», «jag trenger trygghet»). Mot slutten snevrer utsagnene seg inn mot et narrativ, der Sissa bruker seg selv som eksempel: «bara första gången... det var skummelt!». Moralen kommer etter en kunstpause: ti år etter turen

til Frankfurt er det nå Sissa som kan innta den voksne rollen når hun er ute og reiser med sin mamma. Hun har vokst opp og kan ta ansvar for ting som ikke lå naturlig for henne tidligere, og forteller utviklingen sin som et direkte resultat av reisene

Unge i Skandinavia flytter hjemmefra relativt tidlig sammenliknet med andre steder i verden. Mens 70 prosent i alderen 18-34 år forblir i foreldrehjemmet i Slovakia og Slovenia, er tallet 20 prosent i Norge, Sverige og Danmark (Boverket 2013). Et annet særtrekk for Skandinavia er også hvor mange som utsetter å begynne på høyere utdanning – mindre enn halvparten begynner direkte etter avsluttet videregående skole. Selv om en del av de unge bruker ventetida på å jobbe, gjelder dette slett ikke alle – med andre ord finnes det rom for reising (Arnesen et al. 2011:82). Disse særegenhetene for de skandinaviske landenes ungdom skyldes åpenbart økonomiske forhold, men det er også et kulturelt betinget fenomen. Lena forteller at hun reiste ut (på interrail) den dagen hun fylte atten:

vi drog samma dag som jag fyllde arton
för mamma sa att inte jag fick
och jag bara
'nu är jag arton!'

Dette som en del av en fortelling om at hun alltid har vært rastløs og har ønsket seg ut i verden. Det er tydelig at penger ikke har vært noe stort problem. Reiser er billige for dagens nordiske ungdom, og deres personlige frihet til å gjøre som de vil med sine liv tas for gitt. Påfallende er det likevel at historien overhodet ikke nevner noe som kan likne et opprør mot moren (som ikke lot henne dra før hun var myndig), eller en konflikt med foreldrene. Det framstilles ikke verken i Lenas fortelling eller i noen av de andre intervjuene at foreldrene har sett på det som noe unormalt eller problematisk at de unge svenskene har ønsket seg, og dratt, ut i verden og vekk fra barndomshjemmet. Snarere tvert i mot – i flere av narrativene nevnes foreldrenes ungdomsreiser som forbilder for fortellerne. Det eventuelt problematiske ved ung selvstendig reisevirksomhet er lite synlig i offentlige narrativer i dag, og 60-tallets bekymring for den rotløse sjømanns ungdommen ser altså ut til å ha bleknet.

Fortellinger i dialog med andre fortellinger

Narrativer er kontekstsensitive, på flere ulike nivåer. Det som de unge svenskene har fortalt meg, relaterer seg til flere andre narrativer på samme tid. For det første forholder fortellingene som har kommet til i intervjusituasjonen seg til de unge svenskens levde liv, slik de selv husker det og tolker det. Det var tydelig på forskjellige måter at de unge svenskene forsøkte å fortelle meg noe sant og riktig om sine liv, de ville oppfylle den kontrakten mellom forteller og tilhører som krever at det som fortelles skal være korrekt. Det finnes typisk mange tilfeller av selvretting i det materialet jeg samlet inn gjennom intervjuene:

så dro jag till Östeuropa
med min pojkvän
eh
det var i nitti
åtta
måste det va
nei
nittisju måste det bli
nei, fan
jag är född i åttiätt
jag kan inte räkna
nittinio nittiåtta
nån gång där

mhm

hahaha

Her forsøker altså Lena å være presis, få fortellingen riktig. Det er ikke en viktig opplysning hun kommer med, hun svarer i dette utdraget egentlig på et spørsmål fra meg om hvor hun har reist. Men for å begynne fortellingen om reisene sine vil hun begynne med den første reisen, og hun ønsker å tidfeste den – koble den til en kronologisk forståelse av verden. Når hun ikke kommer på riktig årstall, blir hun frustrert og gjør nye forsøk, tenker høyt og unnskylder seg humoristisk med at hun «inte kan räkna». Dette er altså ett nivå av kontekstsensitivitet i Lenas fortelling.

For det andre forholder fortellingene seg til intervjusituasjonen. De svenske ungdommene jeg snakket med fikk beskjed om at jeg ønsket å snakke med dem om hvordan det var å være svensk i Oslo. De ble altså invitert ut i fra sin status som migranter i den norske hovedstaden. Informantene fortalte meg om sine liv *som migranter*, med utgangspunkt i valget om å reise, forholdet til Oslo eller til norsker og så videre. Det er det Lena er i ferd med å gjøre i sitatet over, som er begynnelsen på et lengre narrativ om hvordan hun fra

tidlig alder hadde utferdstrang. Det hun egentlig gjør, er å svare på en noe mer avansert versjon av «hvor kommer du fra»-spørsmålet. Migrantenes livsfortellinger skiller seg fra andre livsløpsfortellinger på mange vis, og dette er en av dem. Denne fortellingsmåten er såpass mye annerledes enn en «vanlig» livsfortelling at jeg vil hevde det gir mening å gi den status som en form for undersjanger. Kanskje kan man kalle slike narrativer «migrasjonsfortellinger». I migrasjonsfortellinger finner man oftest på en mer uttrykt måte enn i andre livsfortellinger en coda som oppsummerer «hvorfor det ble som det ble» (Hansson og Thor 2006:48). Det er noe slikt Lena er på vei mot i sin fortelling. Hun er i ferd med å forklare hvorfor hun havnet i Norge, slik alle informantene mine gjør i sine narrativer. Sannsynligvis var det slik de aller fleste tolket min interesse i deres liv. Innbakt i disse svarene finnes både forklaringer på og forsvar av valget av migrasjon, og til dels også forklaringer på valget av Norge. Først og fremst kom dette svaret som en fortelling om ungdommelig utferdstrang.

For det tredje forholder livsløpsnarrativene til de unge svenskene jeg har snakket med seg til det de kan observere rundt seg av den «offisielle», eller i alle fall medietraderte versjonen av seg selv. Som Brockmeier og Carbaugh skriver,

self-making (or 'life-making') depends heavily upon the symbolic system in which it is conducted, its opportunities and constraints. (Brockmeier og Carbaugh 2001)

Det er to superadressater med forklaringer på svenskens tilstedeværelse i Norge som kan leses i fortellingene i materialet mitt. Den ene forteller om desperate arbeidsledige på flukt fra et Sverige som har sviktet dem. Den andre forteller om eventyrlysten og modig ungdom som drar ut i verden for å utvide horisonten og lære mer om seg selv. De unge informantene legger seg tett opp mot det sistnevnte narrative.

Jeg har i kapittel 3 så vidt nevnt at informanten som har fått pseudonymet Märta ikke ser på seg selv som innvandrer. Hun kom til Norge sammen med sin beste venninne, og beskriver at hun «alltid» har visst, siden hun var helt liten, at hun ikke ville bli boende i den lille byen i Dalarna som hun kommer fra. Hun har slått seg ned i Oslo og har tenkt å bli boende der med sin lille norsksvenske familie. Og ikke bare ser hun seg ikke som innvandrer:

jag känner mej inte som en arbetsinvandrare heller
jag vet inte varför

for jag kom ju ändå hit
men det är det att
först och främst så kom jag inte hit
för att det var så att jag inte hadde nåt jobb
jag slutade ju *skolan* för att komma hit
så det har inte varit
'jag har gått arbetslös i Sverige
jag hittar inte jobb'
som det var för min bror då

Materialet mitt er et eksempel på at det ikke nødvendigvis er slik at grupper svelger massemedia og storsamfunnet sin fortelling om seg selv. De unge svenskene ser i mitt materiale ut til å ha to alternativer: ung og eventyrlysten, eller desperat arbeidssøkende. Disse to offentlige narrativene påvirker dem åpenbart, og de forholder seg til dem. Men det er klart at den ene er langt mer foretrukken enn den andre. De unge svenskene unngår til dels bevisst å plassere seg i noen form for offerrolle. De står her, som i tilfellet med partysvenskestereotypen, langt unna det Alia og Bull omtaler som *Once Were Warriors*-syndromet, altså en internalisering av en negativ presentasjon påført en gruppe av utenforstående (Bull og Alia 2005). I stedet legger de livsfortellingene sine opp mot en fortelling om å være ung i Norden, et narrativ som blant annet handler om å dra ut, for å bli voksen.

Høye håp og vage planer

Ønsket om å reise, og vokse som menneske, var altså et gjennomgående trekk for intervjuene med de unge svenskene. Det andre trekket som utmerket seg, var en i blant påfallende mangel på konkrete langtidspaner. Det er mange ting de intervjuede ønsker seg, og mange ting de forventer av seg selv at de skal få til. Men veien fram dit er oftest høyst ullen. Ikke minst er voksenrollen noe som gjerne utsettes. De unge informantene går langt i å uttrykke at de som personer ikke er «ferdige» – ennå. De er midt oppe i det Bruner kaller «self-making and world-making» (Bruner 2001), og de er langt på vei bevisste og refleksive i forhold til at de står midt oppe i en prosess.

Den amerikanske psykologen Jeffrey Arnett lanserte i 2000 begrepet *emerging adulthood* som en beskrivelse av den utvida ungdomstida som har oppstått på ulike måter i store deler av verden i løpet av de siste tiårene (Arnett 2000). Sosiologen Halvor Fauske har foreslått den norske oversettelsen *gryende voksenhet*, og jeg slutter meg til denne (Fauske

2011). Arnett peker på samfunnsmessige endringer som har skjedd de siste 50 årene, men legger hovedvekten på tida etter 1975. Han mener den gryende voksenheten som preger perioden for mennesker i aldersgruppa 18-25⁶⁸ er viktig utviklingspsykologisk, og beskriver i sine artikler og bøker en periode preget av identitetsutforskning, ustabilitet, selvsentrert, og en følelse av å være i et mellomstadium i livet. Sist men ikke minst beskriver Arnett den gryende voksenheten som en periode preget av en følelse av at ens muligheter i livet fremdeles ligger åpne foran en, og som en periode preget av håp. Han skriver om sine informanter at «their dreams have not yet been tested by real life» (Arnett 2004:222). Arnett mener at den gryende voksenheten som fenomen er skapt av sosiale, økonomiske og kulturelle endringer i postindustrielle samfunn, først og fremst av de stadig lengre utdanningsløpene, seinere giftermål og seinere alder for første barn (Arnett 2007a)⁶⁹. Grunnen til at jeg selv synes begrepet er nyttig, er at det understreker at denne perioden er annerledes enn både barndom, tenår og voksenliv. Dette er noe informantene i min undersøkelse tydelig viser gjennom sine beskrivelser av levd liv, fortellinger om framtidsplaner og uttalelser om egen identitet. Mine informanter tilhører da også åpenbart Arnetts kjernegruppe, i og med deres oppvekst i rike velferdsstater. De fleste av mine informanter tilhører det man bør kunne kalle den lavere eller midtre middelklassen, om man skal dømme etter hva de sier om foreldrenes utdanning (stort sett noe etter videregående) og økonomi (trygg, men ikke i overflod). Det gjelder informantene fra bygda og fra byen, og inkluderer også de ikke-hvite informantene.

Viktigst i den sammenhengen jeg bruker begrepet, er at jeg mener det ser ut til at det etter hvert har utviklet seg en kulturell forventning om at det *skal* finnes en slik gryende voksenhet, i form av en ungdomstid som strekker seg ut over tidligere tiders ungdomstidsperiode. Det er for eksempel ikke bare slik at skandinaver får barn stadig seinere, det er også slik at det oppfattes som normalt, eller til og med ønskelig, å få barn

⁶⁸ Arnett bruker selv sjelden konkrete aldersbeskrivelser i sine tekster, og foretrekker å si ting som «For most people, emerging adulthood lasts from the late teens until the late 20s» (Arnett 2007b)

⁶⁹ Arnett har blitt kraftig kritisert for å overse geografiske, økonomiske og klassemessige ulikheter som åpenbart eksisterer innen den gruppa han forsker på og har gitt et fellesnavn (se for eksempel (Hendry og Kloep 2011)). Jeg oppfatter umiddelbart dett som en litt urettferdig kritikk, i og med at Arnett stadig understreker at gruppa på ingen måte er homogen.

seinere i livet. En gravid tjuetoåring har gått fra å være normalen til noe som man for eksempel kan bekymre seg over, om ikke i samme grad som man ville gjort med en «tenåringsmamma», men nesten på samme måte. Det forventes at man skal ta utdanning, og det oppfattes som normalt og riktig å ha en viss periode til utforskning og utprøving, både med hensyn til yrkesvei, livsstil og seksuelle forhold – *før* man blir voksen.

Det er meningen at man skal utforske, man skal reise og man skal utdanne seg. Så skal man gå gjennom visse normative overganger. Man skal få jobb og bolig, og så kan man stifte familie (Kåks 2007:71). Det ideale livet, livsmanuset slik det foreligger som en slags kulturell standard eller stort narrativ, preger hvordan de unge svenskene forteller om livene sine. Uansett om de allerede har brutt med standardmanuset eller om de forestiller seg å avvike fra det, er det noe de forholder seg til – og dermed til en viss grad opprettholder eller bekrefter (Palmenfelt 2011). Kulturanthropologen Clarissa Kugelberg skriver at for unge svensker i dag er å slutte på skolen, skaffe en jobb, begynne samboerskap, og få barn viktige milepæler på veien mot det voksne livet. Rekkefølgen på disse milepælene er mer fleksibel enn, og har endret seg i forhold til, tidligere tider (Kugelberg 2000). De er likevel fremdeles ansett å være viktige milepæler. En annen sak som bør understrekes er også at enkelte av mine informanter har passert alle disse milepælene, men likevel nøler med å kalle seg voksne. Til rollen som voksen hører i idealmanuset realistiske forventninger til seg selv og andre, og konkrete planer for framtida. Disse sidene ved voksenheten er helt klart noe de aller fleste av informantene som har snakket med meg foreløpig forsøker å unngå:

det sjuka är ju att när jag var tjugofem
så trodde jag att jag skulle få barn när jag var trettio
för det var ju så långt bort
det var så där 'Ja men då har jag ju barn.'
men så flyttade jag det fem år framåt för varje år
när jag var tjugosex så var det trettioett
när jag var tjugosju trettiotvå.
nu är jag ju trettioett och nu börjar jag
nu måste jag
aha
rationalisera
det är litegrand samma sak
med Norge
det blir så där
att jag tänker liksom

mhm

att jag vill nog ha <i>kvar</i>	
att jag skulle kunna flytta hem?	mhm
fast jag gör ju på ett vis inte det	
hahah!	hahah!
äh	
så det har krympt	
det har krympt nu	
så nu blir det så här 'okej'	
men nu börjar jag att tänka	
jobb i Norge	mhm
alltså <i>riktigt</i> jobb i Norge	mhm
och det har jag aldrig gjort förut	

Slik beskrev Lena hvordan tankegangen hennes hadde endret seg fra tjuvfem til trettien års alder. Sitatet er hentet fra en del av intervjuet mitt med henne der hun beskriver hvordan hun har gått gjennom en utvikling fra i liten grad å ha planlagt lenger fram enn til neste jobb, neste utdanningsløp, eller neste reise, til å så smått tenke på hvor det er hun skal slå seg ned for godt, og hvilken jobb hun skal ha «på ordentlig». Hun gjør det gjennom å mildt latterliggjøre sin egen overbevisning om at hun skulle ha barn før fylte 30 år, og å understreke hvor langt fram hun syntes det stabile voksenlivet lå. I tone og ord ler hun av hvordan ting forandrer seg. Fra å ha behov for å tenke at man alltid kan flytte «hjem», det vil si til Sverige, har det nå blitt til at hun vurderer seriøst å ta også den siste delen av utdanningen sin i Norge. Hun har hele tida jobbet i Norge. Nå vurderer hun altså å ta det hun kaller en *riktig*, altså en virkelig, jobb. Det hun har i tankene er sannsynligvis en jobb som krever utdanning, en faglært jobb eller en jobb som på andre måter er mer av en langtids karrierevei.

Lena uttrykker med den største selvfølgelighet i verden at hun hadde forestilt seg å få barn før fylte tretti år. Med dette spiller hun på, eller refererer til, den dypt rotfestede «store fortellingen» at et menneskeliv skal føre fram mot reproduksjon, det er meningen at man skal være barn, så ung, deretter voksen med egne barn – og så videre. Hun trenger ikke å utdype denne forestillingen, for den er basert på det hun med all mulig rimelighet kan anta at er en forestilling også hennes tilhørere (konkret tilstedeværende eller potensielle) vil dele eller i det minste kjenne til. Lena var blant dem av fortellerne som la seg tettest opp mot en klassisk livsfortelling med en begynnelse i barndom (komplett med frampek mot hva hun er i dag), deretter om ungdomstida og så en oppsummering av det livet hun står i nå. Sist men ikke minst har sitatet et eksempel på en «liten» fortelling – Lena spiller ut

rollen som seg selv i en alder av tjuefem år: «Det var så där 'Ja men då har jag ju barn'.» Inne i Lena-nå sin beskrivelse av fortida, der hun bruker preteritum og klart distanserer seg fra Lena-før, lager hun altså et lite narrativ der vi zoomer inn på Lena-før, og de to Lena-ene smelter sammen i en scene der Lena-nå spiller ut Lena-før i direkte performativt sitat, en liten fortelling, et narrativ.

Det som Lena beskriver, er en overgang i livet der man beveger seg fra å tro at de store livsvalgene (som å få barn) ligger langt bort, til å innse at man har nådd et tidspunkt i livet der man må gjøre noen mer langsiktige valg. Denne overgangen eller skillet har blitt omtalt på svært mange måter i det intervju materialet jeg har samlet til denne avhandlingen. For noen av informantene er det slik at de står midt oppe i en slik overgang: de mener at de snart må bestemme seg for hva de skal bli, hva de skal gjøre med livene sine. Noen informanter har ikke tenkt å bestemme seg enda, men de antyder at de forestiller seg at de før eller seinere skal komme til noen form for konklusjon eller avslutning på en selvoppfinnelsesprosess. Bare for enkelte av informantene er overgangen tilbaketil, og de har klare forestillinger om hvordan livet skal arte seg framover. Prosessene som informantene mine beskriver at de gjennomgår, kan kanskje sies å være typiske for vår tid og vår kulturs ungdom og unge voksne. De har tilsynelatende tilgang til fritt valg fra øverste hylle – de kan selv bestemme hva de vil bruke livene sine til, når de ønsker å få barn, hvor de vil bosette seg, hva de vil jobbe med. Til gjengjeld kreves det av dem at de gjør livsvalgene sine bevisst, og alene.

Min forskning er sentrert rundt mennesker som ennå ikke har utdannet seg ferdig, stiftet familie, fått fast jobb, eller på andre måter slått seg til ro i egne og andres øyne. Jeg kaller dem «unge», selv om de målt i antall levde år ikke nødvendigvis er så unge lenger. De kaller også seg selv unge, eller nøler i det minste med å omtale seg selv som voksne. Det er en helt tydelig vegring mot å ta på seg alle de assosiasjoner som forbindes med voksenhet i mitt materiale, og dette får mange ulike utslag. Mange av informantene mine hadde et ganske reflektert forhold til hvor de sto i livet. De omtalte det gjerne som et mellomstadium, en parentes eller en «bubbla». Som man kan se av Lenas ord var hun i en alder av 31 klar over at hun var i ferd med å jobbe seg ut av denne boblen, og på vei over i voksenlivet.

De unge svenskene beskriver stort sett, som Lena, at de ser for seg livslange ekteskap og et hjem med egne barn. De ser for dessuten for seg en jobb som skal gi dem noe mer enn bare en inntekt, de ønsker (til dels til og med forventer) en jobb som passer deres evner og interesser, og de ser langt på vei arbeidslivet som et sted for å vokse og å lære. Enok er blant de eldste av informantene mine, og har valgt en utdanning og et yrke som innebærer en balanse mellom det teoretiske og det kreative. Han beskriver hvordan han har sett venners foreldre leve med ekstremt begrensede midler for å leve ut kunstnerdrømmer av ulike slag, og er redd for å havne i en slik situasjon. Den veien han har valgt er fornuftig, den skaffer ham en trygg økonomisk base:

på ett sett kan man si at det var et medvetet
valg
for å på en måte
eller
the easy way
till att skaffa ett försörjning ja mm
kan man vel säga
men enda göra det
innanfor en ram som kanskje va
okej liksom

Enok har skaffet seg en jobb som også gir ham utløp for sine kreative sider. Likevel, og til tross for at Enok befinner seg i det øvre sjiktet av gruppa aldersmessig, mener han at han ikke har «kommit helt på min bana än». Enok er trettito år gammel, er i fast forhold, har utdanning og fast jobb, men er fremdeles søkende. Man kan lett forestille seg at en slik innstilling til verden må skyldes en form for rastløshet, og flere av informantene mine bruker nettopp ord som rastløshet og eventyrlyst når de skal beskrive seg selv. De snakker om sine omskiftende yrkes-, fritids- og bostedsvalg som om det er noe som kommer innenfra, at å flytte på seg og prøve ut nye ting er noe de har behov for psykologisk. Jeg vil argumentere for at det like mye som en rastløshet må skyldes en form for optimisme.

Det er nærliggende å se optimismen som et utslag av at mine informanter tilhører et privilegert mindretall av verdens befolkning. Man kan tenke seg at informantene tar lett på livet dels på grunn av sin unge alder, men at det også har å gjøre med det nordiske velferdssystemet. Selv om livet kan være tøft i perioder, vet man at det finnes et visst sikkerhetsnett som vil løfte deg opp om ting går riktig galt. Sosiologen Ranji Devadasons PhD, en komparativ studie av unge voksnes arbeidsliv i henholdsvis Bristol og Gøteborg,

er passende titulert *Living to work or working to live*. Devadason peker på at mens de britiske unge voksnes holdninger til arbeidsmarkedet preges av mer konkrete planer, ser de unge svenskene ut til å ha en mer avslappet innstilling til yrkeslivet, og i en artikkel basert på det samme materialet kobler hun svenskens laissez-faire direkte til nettopp det svenske sikkerhetsnettet (i tillegg til blant annet ulike forestillinger i de to landene om «det gode liv») (Devadason 2008).

De færreste av informantene mine hadde mottatt mye hjelp hjemmefra, fra familie eller slekt. Men de fleste hadde en viss trygghet og en optimisme som jeg går ut fra at er i ferd med å forsvinne blant den oppvoksende generasjonen i andre deler av Europa. Det ser for meg ut til at det er nettopp denne optimismen som inspirerer disse unge, i sin gryende voksenhet, til å dra ut i verden. De drar ikke ut av desperasjon eller av nød, men ut av en tro på at det finnes bedre ting der ute, for akkurat dem.

En ting er å dra til Oslo nærmest på impuls, og i alle fall uten avtale om jobb eller bosted, slik det etter hvert har blitt vanlig for de unge svenskene å gjøre det. En enda mer radikal versjon av samme impulsive valg, som flere av de jeg har snakket med har gjort, må være å hoppe på et jobbtillbud i Thailand eller et tilsvarende «eksotisk» land, uten å vite noe om stedet de skulle til. Slike handlinger er bare mulige om man virkelig er desperat, eller om man kjenner seg fullstendig trygg på at det ikke kommer til å gå helt galt. Det svenske (nordiske) velferdssystemet – på tross av nedbyggingen de siste årene – tilbyr nettopp dette, og legger dermed til rette for mange ulike versjoner av transnasjonale liv. Enok uttrykte det som at «for Sverige finns ju alltid kvar». Selv om han i akkurat dette tilfellet refererte til familie, venner, og jobbmuligheter, vil jeg si at Enoks utsagn kan vise til noe viktig som skiller den gruppa jeg har studert fra mange andre migrasjonsgrupper. For mange migranter finnes ikke lenger muligheten til å returnere, enten man skulle ønske det av økonomiske eller følelsesmessige grunner. Det utgjør en fundamental og eksistensiell forskjell.

Mange av informantene hadde avtaler og kontrakter med hensyn til jobb og bosted for bare de nærmeste månedene, og uttrykte heller ikke bekymring eller uro for dette. Informanten Rinaldo kom fra et sted der man i følge ham enten jobber på fabrikken (om man er mann) eller i syke- og eldreomsorg (om man er kvinne). Hans familie og søsken har gjort slike trygge og bofaste valg. Selv ønsket han noe annet, og dro til Oslo. Han er en

av flere av informantene som har tids- og ressurskrevende hobbyer, og han fortalte om den jobben han sto i da jeg møtte ham at han hadde vært der i tre år, men at han med vilje hadde unngått fast stilling. Slik beskriver han prosessen da han fikk jobben:

och så var jag lite osäker,
för det var extravakt-jobb
och så var det så här
'Ja, är det bara i sommar eller?'
jag ville ha en säkerhet liksom
och dom bara 'Ja, det är i sommar först så får vi se sen
och så blev jag där i tre år som extravakt
så jag fick aldrig fast
jag ville inte ha fast heller

nei
hvorför ikke?

jag spelar musik också
och då kan jag alltid ta ledigt
och det är jävla skönt att bara så här
'Hur mycket vill du jobba nästa vecka?'
'Jag vill inte jobba alls.'

det er frihet i det

ja
frihet
trivs jävla bra med det
tjänar inte så här jättemycket med pengar men
men okej
och så känns det lite äckligt att få fast jobb i hemtjänsten när man är tjugotre
det känns bara
seriöst
allvar
det är skönt att komma och gå

nei

Rinaldo har altså valgt å gå i en stilling med færre rettigheter og lavere lønn enn det han ellers kunne hatt, spesifikt for å kunne ta den tida han har trengt til å forfølge musikkdrømmene og det de har krevd av ham. I tillegg beskriver han at en fast stilling i hjemmetjenesten (noe flere av kvinnene i familien hans hjemme i Sverige har) kjennes som for seriøst og for alvorlig for en som er tjuetre. Han prioriterer frihet framfor trygghet, og er i en livssituasjon der han ikke er fullstendig avhengig av en høyere lønn. Andre av informantene mine har valgt en annen strategi med liknende utfall: å jobbe beinhardt i perioder, for å kunne ta helt fri i andre perioder. Flere informanter har faktisk valgt å gå uten kontrakt, for å kunne stikke av til en annen jobb når som helst. En informant som på mange vis likner på Rinaldo i familiebakgrunn og oppvekst på et lite industristed, er han som har fått Vilhelm som pseudonym. Vilhelm har venner hjemme i Sverige som for lengst har slått seg til ro med hus og barn. Selv har han jobbet i servicenæringen i flere år,

men har delvis holdt seg unna faste kontrakter. På den måten kunne han, da han var lei av Oslo, slutte på dagen. Han dro først på ferie og deretter til fiskeforedlingsjobb i Nord-Norge for å få en avveksling fra nattevakter og uteliv. Poenget er at flere av informantene ikke ser ut til å være interessert i å slå seg til ro med noe som helst – ennå. Enkelte går altså til og med langt for å unngå å slå seg til ro. Slik sett minner de sterkt om det Bauman omtaler som typisk for det «senmoderne», der individet forsøker å «unngå fiksering og holde mulighetene åpne» (Bauman 1996:18). For å holde på Baumans terminologi: de unge svenskene er definitivt ikke modernitetens pilegrimer, med et klart fastsatt mål de vandrer fast og bestemt mot. Spørsmålet er da om de passer de inn i de mulighetene for identitetsbygging som Bauman ser som karakteristiske for det postmoderne samfunnet, det vil si om de kan karakteriseres som flanører, spillere («players»), vagabonder eller turister (Bauman 1996:26)? Flanøren leker seg gjennom livet, unngår bestandighet og forholder seg til sine medmennesker estetisk, i overflaten, uten forpliktelser. Spilleren ser på livet som en serie episodiske konkurranser, der man kan vinne eller tape men uansett må gå videre til neste spill og starte fra null. Vagabonden er herreløs og hjemløs og dermed selvstendig, men uten fotfeste. Uten noen planlagt reiserute beveger hun seg som følge av både dyttende og trekkende krefter. Skuffelser på forrige sted har fått vagabonden til å komme dit hun er, men hun kan raskt bestemme seg for et nytt mål om det dukker opp noe som frister. Turisten er tilsynelatende kun dratt av utsiktene til nye opplevelser, hun blir ikke som vagabonden dyttet ut i eventyret. Om enn illusorisk i dagens flytende modernitet, har turisten i alle fall en opplevelse eller en forestilling av et hjem å komme tilbake til mellom slagene. Til sammen fungerer disse fire karakterene metaforisk som bilder på et postmoderne samfunn der bevegelse først og fremst eksisterer for å unngå «the horror of being bound and fixed» (Bauman 1996:26).

Baumans fire karakteristikk av det postmoderne mennesket er karikerte, og sannsynligvis uten relevans for de aller fleste på kloden. Men om noen overhodet skulle kunne passe inn i slike utopier eller dystopier over det rotløse samtidsmennesket, kunne det kanskje nettopp være de unge menneskene jeg har fokusert på. Unge og hvite, med svenske pass, ligger store deler av verden åpen for dem. Tross finanskrise og høy ungdomsarbeidsledighet i Sverige har Nordens gryende voksne fremdeles privilegier som er utenkelige i mange andre deler av verden, blant annet i form av tilknytning til en velferdsstat og i form av et globalt lovverk som er innstilt på at de skal kunne forflytte seg.

De unge menneskene jeg har snakket med er friske og ressurssterke, og de ser ut til å være mentalt beredt på å være mobile. Foreldre og familie hjemme krever foreløpig lite av dem, i hvert fall i form av praktisk omsorgsansvar, og det er de færreste av dem som selv har stiftet familie – det forventes heller ikke kulturelt av dem ennå. Ikke minst ser det for meg ut til at de unge svenskene jeg har intervjuet stort sett ikke føler noe stort ytre press til å gjøre definitive valg. Deres tid, deres krefter og deres økonomiske ressurser er deres egne til fri disposisjon. De unge svenskene gir uttrykk for å forestille seg at de skal gjøre det en gang i framtida, men de ser ut til å ha blitt gitt et ganske langvarig livsstadie der de kan eksperimentere med yrker, bosteder og livsmåter – kort sagt, rom til å finne ut av sin rolle i livet. Jeg synes likevel ikke de unge svenskene kan karakteriseres som det Bauman kaller spillere eller flanører – de unge svenskene i Oslo ser ikke på livet som meningsløst eller uten substans. Snarere er de vagabonder eller turister, på optimistisk jakt etter neste opplevelse⁷⁰. Mobiliteten de utviser både i praktisk levd liv og i uttalte idealer og ønsker for framtida, er påfallende. De utnytter til fulle sine privilegier, der de tillates mobilitet i noe som må sies å være en hittil ukjent skala. Like påfallende er det at de unge svenskene i Oslo som jeg har snakket med ser dette livsstadiet som forbigående. De aller fleste formulerer klare ideer, til og med planer, om at de snart, om en stund, en gang i framtida, skal slå seg til ro. Å slå seg til ro kan for så vidt handle om vidt forskjellige ting. For noen kan det bety at de ønsker seg hjem til de svenske bygdene, for å bygge og bo på samme måte som foreldrene deres har gjort. For andre kan det bety å skaffe seg en utdanning, eller å slå seg til ro med en trygg jobb som kan gjøre det mulig å fortsette eventyret innenfor mer stabile rammer. Uansett ser det ikke ut til at den flytende moderniteten er en varig tilstand for noen av mine informanter, selv om vagabondens streifende og fri livsstil nok ligger nærmere deres liv enn de fleste andres.

Begrepet ungdom er flytende i vår tids Skandinavia, som i andre deler av verden, og det er som jeg har vist i dette kapitlet tendenser til at man kulturelt og sosialt oppfattes, og til dels behandles, som ungdom helt opp i trettiårsalderen. I motsetning til begrepet tenåring, som kan sies å ha en språklig definisjon (de årene man tilhører en kronologisk alder som på norsk og beslektede språk slutter på -ten), og begreper som «barn» og «myndig», som har juridiske definisjoner, er ungdom en mye mer bevegelig kategori. Den perioden man

⁷⁰ Rent faktisk og praktisk lever mange unge Oslosvensker seminomadiske liv.

er ungdom har heller ingen egentlig tilknytning til en biologisk livsfase, men må kanskje i enda større grad enn de andre livsfasene vi har navn på ses som en rent sosial eller samfunnsmessig konstruksjon. Å være ung er et nesten udelt positivt ladet begrep i den delen av verden jeg forsker på. Man skal helst både føle seg ung og se ung ut langt opp i voksenlivet. Vanlige kjennetegn på ungdomskultur (opprør mot konformitet, frihetstrang og så videre) er for øyeblikket så allment forstått som ønskverdige egenskaper at de dominerer store deler av også de voksnes kulturuttrykk (Miles 2000:8). På den annen side har «ungdom» også negative assosiasjoner knyttet til seg. Ungdom oppfattes ofte som problematiske, og ungdomsperioden som et sted der avvik, kriminalitet og asosial oppførsel blomstrer (Illeris et al. 2009:30). Etnologen Owe Ronström omtaler begrepet ungdom som en sterkt normativ ramme som inneholder flere ulike elementer:

En är framtid, uppfostran och socialisation, en annan utlevelse, motstånd, uppror och identitetsbygge, en tredje är ungdom som problem, hinder, som förstörare, potentiella missbrukare, etc. (Ronström 1998:18)

Til en viss grad kan den stadige omtalen av svenske migranter som «unge» og «ungdommer» ses som en nedvurdering av de unge svenskenes arbeidsinnsats og til dels problematiske situasjon. Der Uppdrag granskning forsøkte å lage et narrativ om de uverdige forholdene for svensk ungdom på flukt fra arbeidsledighet, om utsattheten til sårbare unge, svarte mange kommentatorer hjemme i Sverige med å si at dette er slik det er å være ung, man skal tåle litt på veien opp og fram i livet. Den kulturelle omdefineringen av de seine tenåra og tidlige tjueåra fra å være tida der man nylig har blitt voksen, til å være den mellomperioden der voksenlivet utprøves, gjør at «ungdommenes» livssituasjon anses som midlertidig. Det er på sett og vis ikke så farlig at unge svensker har utsatte jobber, siden de antas å være i en mellomperiode. Som ungdom og ung voksen avkreves man selvstendighet nok til å klare seg selv, men man forventes samtidig ikke ennå å ta på seg voksenlivets hele ansvarlige rolle. Rus og utagerende festing, «drittjobber» og dårlige boforhold ses som en del av denne utprøvingsfasen, og ikke nødvendigvis som problematisk. Slik tolker også informantene sin livssituasjon. Den er midlertidig, og dermed ikke så alvorlig.

En helt spesiell type mennesker?

Jeg har selv aldri migrert, og ikke vært ute på reise på samme måte som de unge menneskene i mitt materiale har vært. Tvert om ble jeg gift og fikk barn tidlig i tjuårene, og har tatt hele mitt utdanningsløp i min barndomsby. Kanskje er det nettopp derfor min faglige spesialisering i så stor grad har handlet om migrasjon og migranternes livsløp. Det var dermed ikke til å unngå at jeg ble fascinert av de unge svenskernes tilsynelatende uuttømmelige mot og pågangskraft, av deres uendelige villighet til å bryte opp fra det kjente og prøve seg på nye utfordringer. Spørsmålet som tvinger seg på blir lett: er de unge menneskene som drar ut i verden en helt egen type mennesker? Er det én type personlighet som drar ut, og én type som blir hjemme? De unge svenskene selv var inne på slike tanker:

jag tror
eh
att det är en viss typ av människor
eller en viss typ av ungdommar
som flyttar till
alltså
som gör det här
jag tror man måste ha lite uppsättningen bakom dej
att du är lite beredd att
vad ska man säga
kasta tryggheten litegrand

mhm
mhm

Dette sitatet kommer fra en del av intervjuet med Lena der hun forsøkte å sette ord på hva hun tenkte om norske versus svenske venner. Selv om hun har bodd i Oslo i tolv år, anslår Lena at hun fremdeles har omtrent like mange svenske som norske i sin vennekrets. Dels skyldes det venner hjemmefra og deres venner, dels skyldes det de jobbene hun har hatt i Oslo og andre steder, der hun har arbeidet sammen med mange andre svensker. I likhet med de fleste av mine informanter har hun blitt kjent med mange svensker *utenfor* Sverige.

Mange av informantene som har blitt boende i Oslo lenger enn et par år, har sett at venner og kjente som de kanskje dro ut sammen med, bodde og arbeidet sammen med, har dratt hjem til Sverige igjen eller videre ut i verden. Migranter innad i Norden har historisk hatt stor sannsynlighet for å returnere etter noen år, og dette gjaldt fremdeles i 2004, da tallene

viste at halvparten av svenske migranter til andre nordiske land hadde flyttet hjem igjen etter to år (Nilsson 2004:74). Lena bemerker at om alle svenskene hun kjenner, halve vennekretsen hennes, skulle flytte hjem «då har jag ju inte så många kvar så då kunne det bli litt fattigt». Mange i tjueårene opplever at vennekretsen krymper eller endrer seg etter som kompiser stifter familie eller endrer livsstil på andre måter. For unge svensker i Oslo blir nok overgangen ekstra stor, i og med at mange venner flytter, til dels langt bort. Lena kobler overgangen til at de svenskene hun har blitt kjent med i Oslo er «en viss typ» mennesker, og at de har betydd mye for henne fordi hun har mye til felles med dem. Flere av informantene mine nevner dette som en grunn til at det er lett å bli kjent med andre unge *svensker* i Oslo (underforstått framfor unge norsker). Svenskene i Oslo har nok ikke nødvendigvis mye til felles i form av sosial eller geografisk bakgrunn, interesser eller annet. Men mange opplever det som at miljøet holder sammen på grunn av at folk som drar til Oslo (underforstått i stedet for å forbli hjemme i Sverige) innehar noen felles karaktertrekk.

De unge svenskene jeg har snakket med og observert på SiO har stort sett valgt å identifisere seg med stereotypien om dem selv som unge mennesker på jakt etter nye erfaringer og nye eventyr, selvstendige og i ferd med å realisere seg selv og sitt potensiale. I dette valget ligger det at de avviser skildringer av dem selv som ofre eller som trengende, og heller legger vekt på en fellesnordisk idé om tjueårsalderen som en tid for utforskning og nye opplevelser – på vei mot den mer stabile statusen som voksne borgere. I diskusjonen ovenfor av humor brukt som forhandlingsarena mellom svensker og norsker, har jeg beskrevet hvordan humor er vanskelig å protestere på. En av grunnene til at det kanskje er ekstra vanskelig, eller bare rett og slett ikke naturlig, å protestere på norskers latterliggjøring av svensker, er de to nasjonenes forhistorie som ofte tolkes som et lillebror / storebror-forhold. Man kan være irritert, men det ville vært tåpelig å være såret. På omtrent samme måte, mener jeg, at det er mulig å forstå hva slags livsfortellinger og hva slags selvtolkninger det er de unge svenskene har lagt fram for meg som forsker i intervjuene. Ideen om ungdomstid som mellomtilstand gjør det mer nærliggende å tolke usikkerhet og vanskeligheter i en optimistisk tone, heller enn en oppgitt en.

7. Likhhet og latter

Med dette prosjektet ønsket jeg å undersøke hvordan unge svenske arbeidsmigranter til Oslo ble forstått og forsto seg selv i Norge og det norske. Jeg ønsket å se på kontaktflatene mellom en nesten helt «ny» migrantgruppe og majoritetsbefolkningen. Jeg har sett på et mangfoldig materiale, som har pekt i flere retninger. Hva er det jeg har funnet? De to tingene som står mest fram for meg er *likhet*, og *latter*. Verken likheten eller latteren er entydig positiv, og det finnes mange komplekse relasjoner mellom, og i, de to.

Den norsk-svenske grensa er ingen stor hindring for de unge svenskene jeg har arbeidet med. Den passerer uten problemer på jevnlig basis, både når man krysser den for å bosette seg og når man drar hjem på besøk eller for godt. Det er få begrensninger på nordiske statsborgeres bevegelser innad i Norden, og de problemene de unge svenskene opplever er bagateller hvis man ser dem i forhold til andre migranternes opplevelse av grensekryssing inn til Norge. Innvandrings- og asylpolitikken i Norge har blitt stadig mer strammet inn de siste tiårene, og å komme inn i Norge er for store grupper av verdens befolkning i praksis umulig. Det fellesnordiske arbeidsmarkedet har med andre ord fungert godt for de unge svenskene, og de er privilegerte med hensyn til å kunne ferdes mer eller mindre uhindret – de er i de fleste sammenhenger likestilt med norsker. Denne likebehandlingen er politisk arbeidet fram og allment ønsket – og den ledsages (eller kanskje rettere har vært en historisk forutsetning for) en sterk kulturell idé om de nordiske folkene som like.

Den stadige, iblant nesten nomadiske, frem-og-tilbake-flyttingen som praktiseres av de unge svenskene jeg har intervjuet og som kommer til uttrykk på Facebookgruppa som forener mange av de unge svenskene i Oslo, kan kanskje lede noen til å tro at den norsk-svenske grensa har blitt mindre viktig – at vi her ser spiren til en grenseløs verden. Selv om jeg i denne avhandlingen har lagt en del vekt på de sidene ved de unge svenskens tilstedeværelse som *ikke* glir lett, finner de seg åpenbart enkelt til rette sosialt og kulturelt. Har nasjonale grenser mistet sin betydning? Jeg vil argumentere for det motsatte. Det er (den nasjonale) grensa som markerer skillet mellom de to nasjonale økonomiske virkelighetene, og det er dermed grensa som markerer kronkursen, arbeidsmarkedet og lønna som er så viktig for de unge svenskene jeg studerer. Det er den nasjonale grensa

som gjør migrasjonen attraktiv. Ulikheter i nasjonale prioriteringer, økonomier og strukturer har gjort at det norske arbeidsmarkedet er lønnsomt for unge ufaglærte svensker. Jeg er med andre ord enig med de som mener at nasjonalstatenes grenser kan se ut til å ha blitt mer, ikke mindre, viktige de siste årene (Anthias 2012). I enkelte tilfeller og kontekster har kanskje grensa blitt lettere å passere og dermed mindre viktig, men i andre sammenhenger har den tvert imot blitt mer viktig. Delvis er situasjonen skapt av overnasjonale strukturer – Sverige forholder seg økonomisk til strukturer skapt av EU, mens Norge står utenfor. Det er uansett den nasjonale grensa som er sentral for de unge svenskene. På den ene siden av grensa finnes det gamle, kjente hjemlandet, med arbeidsledighet og lite attraktive stillinger. På den andre siden av grensa venter fete lønninger og tilsynelatende uendelige muligheter.

På norsk side av grensa har de unge svenskene bygget seg opp en viss selvbevissthet som migranter, og et stort flertall av dem jeg har snakket med forholder seg aktivt til et nettverk av mennesker i liknende posisjon. Nettverket preges både av landet og menneskene som de unge svenskene har forlatt, og av det landet og menneskene de har kommet til. Men de to stedene har kun nyanser av forskjell, og de unge migrantenes forsøk på å definere hva det er som gjør dem svenske i forhold til det norske er svært individuelle og innbyrdes sprikende. Den norske offentlighetens versjon av situasjonen er desto mer entydig. De unge svenskene har fått merkelappen partysvensker, og denne merkelappen har vist seg temmelig stabil, faktisk overraskende utholdende. Det er imidlertid ikke gitt at den kommer til å forbli dominerende i den norske fortellingen om de svenske innvandrene i årene framover. Nyhetens interesse er i ferd med å avta, og det er i ferd med å bli mer selvsagt at det er svensker over alt i Norge.

Ylva Habel skriver at hvite menneskers ankomst er normal og ventet (Habel 2012:70), men er de unge svenskenes ankomst i det norske det? Deres hvite kropp, nordiske språk og kultur anses kanskje i utgangspunktet som normal og ventet. Likevel er det visse sider ved deres liv i Oslo gjør dem unormale og uventede. Det gjelder særlig deres «svarte» posisjon på arbeidsmarkedet, altså dette at de tar jobber som regnes som «dårlige», som er lavtlønte og uten status. Når NEG-informantene i 2005-undersøkelsen omtalte svensker som «overlegne» og «stive» skyldtes det en forhistorie med Sverige som en stormakt i Norden, og en forståelse av svenskhet som «urban», særlig sett i forhold til det mer rurale

og gammeldagse Norge. Omtrent på samme tid som undersøkelsen ble gjort, var dette vante narrativet i ferd med å utfordres av nye økonomiske realiteter i Norden, og dermed av en annen balanse mellom de to landene. Svensker som ivrige jobbsøkere i Norge var ikke forutsett, det var rett og slett uventet. Det tok dermed, som jeg har vist, litt tid før man kunne enes om et nytt mer eller mindre felles narrativ.

«Svensken» i Oslo i dag er i det norske narrativet servitør, og han bor på Grünerløkka. Han er komisk, men også ettertraktet. Han – for det er som regel en han – framstilles som klovn, men også til en viss grad som truende. Han kan som i populærkulturen framstilles som en trussel for norske nordmenn på sjekkemarkedet, eller i blant som i akademiske tekster og i massemediene framstilles som en trussel på arbeidsmarkedet for «innfødt» ungdom. Akademiske studier over hvorvidt de fordriver norsk ungdom fra norske jobber antyder en forståelse av at de unge svenske kroppene ikke automatisk anses å være normale. De er muligens ikke på *helt* rett plass, de har ikke *fullstendig* riktige kropp. De unge svenskene er feilplassert i kraft av å være svensker i Norge. «Svensken» er ikke en helt «ordentlig» innvandrer i det norske narrativet – og ofte heller ikke i de unge svenskenes eget narrativ om svensker i Norge. Men han er heller ikke norsk. Og i kraft av å representere annerledeshet, finnes det en distanse mot de svenske migrantene. Denne distansen skapes av en norsk nasjonal identitet som ikke inkluderer svenskhet, samme hvor mye man føler seg nær hverandre, i slekt, og like. Den norske identiteten blir til i brytningen mot hvordan man oppfatter andre nasjonale identiteter. Disse Andre er i noen sammenhenger svenskene, enten de er i eller utenfor det norske territoriet.

Norden som forskningsfelt har noen aspekter som jeg mener kan gi bredere perspektiver på spørsmål om nasjonal identitet og migrasjon. Norden, og særlig Skandinavia, er et ganske ensartet område kulturelt og språklig, men er likevel delt opp i nasjonalstater, og grensene mellom disse gjør mennesker som krysser dem til migranter. Dette gjør den internnordiske migrasjonen spesiell. En annen verdi i å studere den nære migrasjonen ligger i å utforske vårt forhold til de Nære Andre, de ikke-helt-fremmede, noe som kan gi oss et dypere og mer nyansert blikk på hva den fremmede som kategori egentlig innebærer. I denne avhandlingen har jeg sett på hvordan opplevd og tilskrevet nasjonalitet både kan virke begrensende og gi muligheter. Ikke minst har jeg utforsket hvordan selv

tilsynelatende absolutte kulturelle kategorier som «hvit» og «svensk» finnes mellomposisjoner og muligheter for forhandling.

Jeg har jobbet intenst med å studere de unge svenskene i over tre år. Å skrive doktoravhandling er en ganske nærsynt prosess, og jeg har etter hvert utviklet en sjette sans når det gjelder å se svensker over alt og i de mest usannsynlige sammenhenger. Det er vanskelig for meg å forestille meg at disse mengdene med unge mennesker som flytter fram (og ofte tilbake eller videre) over landegrensene ikke skulle ha noen innvirkning på de to samfunnene som de er en del av, det norske og det svenske. I dag letter de det svenske arbeidsmarkedet og bidrar til det norske. De setter preg på arbeidsplassene sine, og på Oslos uteliv og ungdomsmiljøer. Men hva skjer på lengre sikt? Jeg forestiller meg at vi i det minste vil få en påvirkning på det norske språket – men uttrykk som «typ» og «tjenare» kan vise seg å være døgnfluer som forsvinner like fort som de kom. Et annet interessant spørsmål er hvorvidt alle de svensker som etter hvert har tilbrakt noe tid i Norge kommer til å bringe noe av sine norske erfaringer og kontaktnett tilbake til Sverige. Det er ikke helt utenkelig at vi vil se tettere bånd mellom norske og svensker i framtida.

Hovedinformantene mine ankom Norge i perioden 2000 til 2011, de fleste etter 2007. De har altså levd i Oslo i en periode da partysvenskestereotypen var ganske allestedsnærværende, og i en periode da svenske migranter har blitt tolket inn i en norsk fortelling om blant annet ungdom, om arbeidsledighet, og om reising. De har valgt å hovedsakelig bruke den første og den siste av disse elementene i sine narrativer, og delvis sett bort fra fortellinger om arbeidsledighet eller desperasjon. Mot slutten av feltarbeidet mitt begynte jeg langsomt å se endringer i dette. Etter det jeg kan dømme av ytringer på SiO i 2014, ser de yngste svenskene i Oslos sine fortellinger om seg selv ut til å endres i retning av å ha mer politisk brodd. Blant de mange trådene i tida før valget fant jeg flere eksempler på at de mange Osloungdommene som stemte Sverigedemokratene mente at innvandringen til Sverige burde stanses, så det skulle være plass til Sveriges «egne» unge på arbeidsmarkedet. Så mange som de unge svenskene har blitt, og så etablert mange av dem har blitt i Oslo, har jeg ventet på en mer institusjonalisert oppmerksomhet rundt deres nærvær. Den har gradvis kommet, i form av at i alle fall noen svenske politiske partier, særlig ved det nylig avlagte Riksdagsvalget 2014 har sett verdien av å ta turen til Oslo for å sanke stemmer. Det har også funnet sted en mer organisert oppmerksomhet overfor de

svenske migrantene fra norsk hold, i form blant annet av at LO de siste årene har holdt kurs spesifikt rettet mot denne gruppa. Dette er noen av de utviklingene i det svenske miljøet i Oslo jeg mener det bør være verdt å undersøke for framtidig forskning.

Det store spørsmålet er nå hvor lenge de unge svenskene blir i Norge. Slik det ser ut i skrivende stund, er en god del av de eldste i den gruppa jeg har arbeidet med, i ferd med å etablere seg permanent i Norge. Som i alle andre arbeidsmigrasjonsgrupper vil det alltid være noen som blir, selv om de opprinnelig ikke hadde tenkt seg det slik. Om de økonomiske forholdene i Norden endrer seg vesentlig de nærmeste årene, med en svekket norsk krone og et bedret arbeidsmarked i Sverige, vil allikevel ikke alle dra «hjem». Familier med barn er atskillig mindre mobile enn enslige tjuåringere. En viss bevegelse vil det sikkert bli likevel. Om det skulle skje at Norge kom i virkelige problemer, ville vi kanskje se at det er migrantene, de som har røtter til og kontakter i flere ulike land, som ble vinnerne. De har flere bein å stå på.

Mens de unge svenskene i Oslo mer eller mindre bevisst forbereder seg på en framtid der de vil ha røtter og føtter i (minst to) nasjonalstater, og må forholde seg til flere ulike forestilte fellesskap, vokser det etter hvert fram en mer nyansert forståelse av de unge svenske innvandrerne i det norske. De unge svenskernes ankomst ser ut til å ha utfordret hvordan både svensker og norsker ser på relasjonen mellom de to nasjonalstatene og de to folkene. Som migranter har svenskernes hvithet vært en utfordring for det norske selvbildet: svenskene har de siste tiårene vekslet mellom å være en høyt beundret storebror, en konkurrent og en fiende. De er i ferd med å bli noe annet.

Jeg har valgt å se på de unge svenskene og hvordan norsker har tatt i mot dem i lys av tidligere svensk innvandring til Norge, i lys av humorteori, i lys av hvithetsstudier, i lys av forskning på transnasjonalitet og i lys av forskning på ungdomstid som kulturell konstruksjon. Det bildet som trer fram, er mangefasettert og kan ikke lett oppsummeres. De unge svenskene befinner seg, symbolsk og reelt, åpenbart i en mangetydig posisjon i Norge og det norske. Sett fra en norsk synsvinkel regnes de unge svenske arbeidsmigrantene som ønskede og populære innvandrere, og plasseres høyt opp i det uttalte hierarkiet av minoritetsgrupper i Norge. De regnes som «bedre», på et utall måter, underforstått bedre enn flyktninger, innvandrere fra den såkalt tredje verden, østeuropeiske arbeidsinnvandrere og så videre. De unge svenskernes status som hvite er udiskutabel. På

den andre siden er flere annerledesgjøringsprosesser i spill overfor de unge migrantene, i form av latterliggjøring, bruk av underklassemarkører og ulike typer ytringer som uttrykker et maktforhold der de norske står på topp. De unge svenskene er populære, selv om populariteten har en slagside. Jeg har vist at også en ressurssterk gruppe utsettes for andregjøring. I tilfellet svenske migranter i Oslo ser denne andregjøringen ut til å i stor grad skje gjennom humor. Noen ganger er den vennligsinnet, andre ganger ikke. Den kan oppleves som aggressiv eller kjærlig. Svensker og nordmenn ser ut til å være overrasket over hverandres forskjellighet, hverandres små ulikheter. De markeres i smått og i stort, men de unge svenskene ser tross alt ut til å bli gitt mye slingringsrom for å finne sin egen plass i det norske.

De unge svenskene befinner seg i en ambivalent posisjon i Norge. De er åpenbart ønsket, men også utnyttet og latterliggjort. De er hvite, i underklassejobber. De er mobile, men stiller ikke nødvendigvis økonomisk sterkt. Ikke minst er de selv ambivalente i kraft av å være unge, og med en uklar idé om hvor veien går videre. Det har vært en stor glede for meg å følge dem de unge svenskene i Oslo de siste årene, og jeg håper denne avhandlingen kan inspirere andre til å forske på denne nære, kortreiste – og utrolig fascinerende – migrasjonen. Partysvensker; GO HARD!

Litteratur og kilder

- Aalen, Ida. 2013. *En kort bok om sosiale medier*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Aas, Steinar. 2002. Rallarens velmaktsdagar - myte og realitet. I *Litteraturseminaret 2002 Rallaren, kokka og arbeideren i norsk skjønnlitteratur*. Narvik: Litteraturnett Nord-Norge.
- Abdel-Jaouad, Hédi. 2010. "Beur hybrid humour." I *Hybrid humour : Comedy in transcultural perspectives*, redigert av G. Dunphy og R. Emig, 113-137. Amsterdam: Rodopi.
- Adler, Judith. 1985. "Youth on the road: Reflections on the history of tramping." *Annals of Tourism Research* nr. 12 (3):335-354.
- Ahmed, Sara. 2007. "A phenomenology of whiteness." *Feminist Theory* nr. 8 (2):149-168.
- Alghasi, Sharam. 2009. *Iranians in Norway: media consumption and identity making*, Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, University of Oslo.
- Altman, Rick. 2008. *A theory of narrative*. New York: Columbia University Press.
- Andersen, Mari Johanne Wikhaug. 2014. «Nynorsk är svårt att förstå. Jag tycker mer om gammelnorsk» *Svensker i Oslo og den norske talemålsvariasjonen*, Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Universitetet i Oslo, Oslo.
- Anderson, Benedict. 1991. *Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism*. Revidert utg. London: Verso.
- Andersson, B. og L. Jonsson. 2007. *Mobilitet i gränsregionen: to etnologiske studier om identitet och historie i grenseområdet*: Bohusläns museum.
- Andrucki, Max J. 2013. "The Visa Whiteness Machine." I *Geographies of Privilege*. New York: Routledge.
- Anthias, Floya. 2001. "New hybridities, old concepts: the limits of 'culture'." *Ethnic and Racial Studies* nr. 24 (4):619-641.
- Anthias, Floya. 2008. "Thinking through the lens of translocational positionality: an intersectionality frame for understanding identity and belonging." *Translocations: Migration and Social Change* nr. 4 (1):5-20.
- Anthias, Floya. 2009. "Translocational Belonging, Identity and Generation: Questions and Problems in Migration and Ethnic Studies." *Finnish Journal of Ethnicity and Migration* nr. 4 (1):6-15.
- Anthias, Floya. 2012. "Transnational mobilities, migration research and intersectionality. Towards a translocational frame." *Nordic Journal of Migration Research* nr. 2 (2):102-110.
- Apte, Mahadev L. 1985. *Humor and laughter : an anthropological approach*. Ithaca: Cornell University Press.
- Arner, Oddvar. 1961a. "Sjømannslivet - yrke eller vandreår." *Tidsskrift for samfunnsforskning*:17-27.
- Arner, Oddvar. 1961b. *Skipet og sjømannen: sosiologiske undersøkelser av skipssamfunnet og sjøfolks yrkesforhold*. Oslo: Institutt for Samfunnsforskning.
- Arnesen, Clara Åse, Elisabeth Hovdhaugen, Jannecke Wiers-Jenssen, og Per Olaf Aamodt. 2011. *Studiesituasjon og studentøkonomi: Norske resultater fra den europeiske studentundersøkelsen Eurostudent IV*. Oslo: NIFU.
- Arnett, Jeffrey Jensen. 2000. "Emerging Adulthood. A Theory of Development From the Late Teens Through the Twenties " *American Psychologist* nr. Vol 55 (5):469-480.

- Arnett, Jeffrey Jensen. 2004. "Emerging adulthood: the winding road from the late teens through the twenties." I. New York: Oxford University Press.
- Arnett, Jeffrey Jensen. 2007a. "Emerging Adulthood, a 21st Century Theory: A Rejoinder to Hendry and Kloep." *Child Development Perspectives* nr. 1 (2):80-82.
- Arnett, Jeffrey Jensen. 2007b. "The Long and Leisurely Route: Coming of Age in Europe Today." *Current History* nr. 106 (698).
- Aronsson, Mikael. 2014. *Det första ska höras!* Cribs Norge.se 2013 [sett 23. januar 2014]. Tilgjengelig fra <http://www.cribsnorge.se/blogginlegg/det-forsta-ska-horas>.
- Aronsson, Peter. 2005. "1905 - unionsoppløsning att glömma eller att stoltsera med?" I *Goda grannar eller morska motståndare? : Sverige och Norge från 1814 till idag*, redigert av Torbjörn Nilsson og Øystein Sørensen. Stockholm: Carlsson.
- Auer, Peter. 2005. "A postscript: code-switching and social identity." *Journal of Pragmatics* nr. 37 (3):403-410.
- Bagnoli, Anna. 2006. "Between outcast and outsider: constructing the identity of the foreigner." *European Societies* nr. 9 (1):23-44.
- Bakhtin, Mikhail. 1986. "The Problem of Speech Genres." I *Speech Genres and Other Late Essays*, redigert av Caryl Emerson. Austin: University of Texas press.
- Bakhtin, Mikhail. 1998. *Spørsmålet om talegenrene, oversatt og med etterord av Rasmus T. Slaattelid*. Bergen: Ariadne forlag.
- Barth, Fredrik. 1969. *Ethnic groups and boundaries : the social organization of culture difference*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Barth, Fredrik. 1994. *Manifestasjon og prosess*. Redigert av Theo Barth, *Det Blå bibliotek*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Barton, H. Arnold. 1979. *Brev från Løftets land: svenskar berättar om Amerika 1840-1914*. Stockholm: Askild & Kærnekull.
- Bauman, Zygmunt. 1996. "From pilgrim to tourist - or a short history of identity." I *Questions of cultural identity*, redigert av Stuart Hall og Paul du Gay. Sage.
- Baumeister, Roy F. og Leonard S. Newman. 1994. "How Stories Make Sense of Personal Experiences: Motives that Shape Autobiographical Narratives." *Personality and Social Psychology Bulletin* nr. 20 (6):676-690.
- Beck, Ulrich og Natan Sznaider. 2006. "A literature on cosmopolitanism: an overview." *The British Journal of Sociology* nr. 57 (1):153-164.
- Berggren, Magne. 1990. *Rygge : bind III :Tiden 1800 til 1980*. Vol. 3. Rygge: Rygge-Vaaler Sparebank.
- Bernal, Victoria. 2005. "Eritrea on-line: Diaspora, cyberspace, and the public sphere." *American Ethnologist* nr. 32 (4):660-675.
- Billig, Michael. 1995. *Banal nationalism*. London: Sage.
- Billig, Michael. 2005a. "Comic racism and violence." I *Beyond a joke: the limits of humour*, redigert av Sharon Lockyer og Michael Pickering. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Billig, Michael. 2005b. *Laughter and ridicule*: Sage Publications.
- Binder, Jana. 2004. "The whole point of backpacking: Anthropological perspectives on the characteristics of backpacking." I *The global nomad: backpacker travel in theory and practice*, redigert av Greg Richard og Julie Wilson, 92-108. Clevedon: Channel View Publications.
- Bjelland, Anne Karen. 1989. "'Piker, vin og sang'. Om pensjonerte sjømenn på et aldershjem." I *På norsk grunn: sosialantropologiske studier av Norge, nordmenn*

- og det norske, redigert av Ottar Brox, Marianne Gullestad og Fredrik Barth. Oslo: Ad Notam.
- Bjerkeseth, Anders Wam og Odd Vegard Kandal. 2013 - *Uten svensk arbeidskraft kan vi ikke åpne*. NRK Buskerud 2013 [sett 23. januar 2014]. Tilgjengelig fra <http://www.nrk.no/buskerud/skistua-er-avhengig-av-svensker-1.10934820>.
- Blehr, Barbro. 2000. *En norsk besværlig. 17 maj-firande ved 1900-talets slut*. Falun: Nya Doxa.
- Bore, Ragnhild Rein. 2005. *Hundre års ensomhet? : Norge og Sverige 1905-2005*. Vol. 69, *Statistiske analyser*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Borgos, Johan I. 2013. "Husmenn i Vesterålen på første halvdel av 1600-tallet." *Heimen* nr. 15 (4).
- Boverket. 2013. *Ungdomars boende – lägesrapport 2013*. Karlskrona: Boverket.
- Bremmer, Jan N. og Herman Roodenburg. 1997. *A Cultural history of humour: from antiquity to the present day*. Cambridge: Polity Press.
- Brochman, Grete. 2003. "Holdninger, diskriminering og rasisme." I *Norsk innvandringshistorie*, redigert av Knut Kjelstadli, 317-343. Oslo: Pax.
- Brockmeier, Jens og Donal Carbaugh. 2001. *Narrative and identity : studies in autobiography, self and culture*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Brodsky-Porges, Edward. 1981. "The grand tour travel as an educational device 1600–1800." *Annals of Tourism Research* nr. 8 (2):171-186.
- Bruner, Jerome. 2001. "Self-making and world-making." I *Narrative and identity : studies in autobiography, self and culture*, redigert av Jens Brockmeier og Donal Carbaugh. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Buccitelli, Anthony Bak. 2012. "Performance 2.0: Observations towards a theory of the digital performance of folklore." I *Folk Culture in the Digital Age*, redigert av Trevor J. Blank, 60-84. Logan, Utah: Utah State University Press.
- Bull, Edvard. 1961. *Renhårig slusk*. Oslo: Tiden.
- Bull, Simone og Valerie Alia. 2005. *Media and ethnic minorities, Media topics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Byrne, Dara N. 2008. "The future of (the) 'race': Identity, discourse and the rise of computer-mediated public spheres." I *Learning race and ethnicity: youth and digital media*, redigert av Anna Everett. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Böcker, Anita. 1994. "Chain migration over legally closed borders: Settled immigrants as bridgeheads and gatekeepers." *The Netherlands Journal of Social Sciences* nr. 30 (2):87-106.
- Carling, Jørgen. 2008. "The human dynamics of migrant transnationalism." *Ethnic and Racial Studies* nr. 31 (8):1452-1477.
- Carr, David. 1986. *Time, narrative, and history*. Bloomington, Indiana: Indiana University press.
- Chaney, Edward. 1998. *The evolution of the Grand Tour*. London: Frank Cass publishers.
- Cleris, Johannes. 2010. Tusentals unga svenskar tvingas till Norge för att få jobb. *Göteborgsposten* (30. mai), <http://www.gp.se/nyheter/sverige/1.377983-tusentals-unga-svenskar-tvingas-till-norge-for-att-fa-jobb>.
- Connery, Donald S. 1966. *The Scandinavians*. London: Eyre & Spottiswoode.
- Dahl, Hans Fredrik og Eirin Hagen. 1995. *Norsk krigsleksikon 1940-45*. Oslo: Cappelen.
- Davidson, Patrick. 2012. "The language of internet memes." I *The Social Media Reader*, redigert av Michael Mandiberg. New York: New York University Press.

- Davies, Christie. 1998. *Jokes and their relation to society*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Davies, Christie. 2011. *Jokes and targets*. Bloomington, Indiana: Indiana University Press.
- De Fina, Anna. 2003. *Identity in narrative : a study of immigrant discourse*. Amsterdam: John Benjamins.
- Dekker, Rianne og Godfried Engbersen. 2012. "How social media transform migrant networks and facilitate migration." *IMI Working papers*
- Delsing, Lars-Olof og Katarina Lundin Åkesson. 2005. Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.
- Devadason, Ranji. 2008. "To Plan or Not to Plan?: Young Adult Future Orientations in Two European Cities." *Sociology* nr. 42 (6):1127-1145.
- Donald.no. 2014. *Vi varmer opp til OL med svenskevitser*. Egmont 2014 [sett 5. juni 2014]. Tilgjengelig fra <http://www.donald.no/artikler/vi-varmer-opp-til-ol-med-svenskevitser/>.
- Donath, J. og d boyd. 2004. "Public displays of connection." *BT Technology Journal* nr. 22 (4):71-82.
- Dundes, Alan. 1987. *Cracking jokes : studies of sick humor cycles & stereotypes*. Berkeley, California: Ten Speed Press.
- Dyer, Richard. 1997. *White*. London: Routledge.
- Døving, Cora Alexa. 2009. *Integrasjon: Teori og empiri*. Oslo: Pax.
- ECA International. 2013. *Oslo knocks Tokyo off top spot in the list of the world's most expensive cities for expatriates*. ECA International, 2013 [sett 26. juni 2013].
- Ekman, Stig. 2005. "Förbindelser under krig." I *Goda grannar eller morska motståndare? : Sverige och Norge från 1814 till idag*, redigert av Torbjörn Nilsson og Øystein Sørensen, 197-215. Stockholm: Carlsson.
- Ekman, Stig og Ole Kristian Grimnes. 1991. *Broderfolk i ufredstid: norsk-svenske forbindelser under Annen verdenskrig*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Eliassen, Sven G. 1999. "Til "Hallen" med kjøtt og fleisk : Handel mellom Fredrikshald og svenske grensebygder." I *Gränsmöten : kulturhistorisk antologi för Bohuslän, Dalsland och Østfold*, redigert av Rolf Danielsson og Anders Gustavsson. Strömstad: Strömstads museums förlag.
- Ellison, Nicole B. og danah m. boyd. 2007. "Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship." *Journal of Computer-Mediated Communication* nr. 13:210-230.
- Emirbayer, M. og J. Goodwin. 1994. "Network analysis, culture, and the problem of agency." *American Journal of Sociology* nr. 99 (6):1411-1454.
- Eriksen, Anne. 1997a. *Minner fra den evige stad: skandinavere reiser til Roma 1850-1900*. Oslo: Pax.
- Eriksen, Anne. 1999. "Selvbiografier mellom minner og historie." I *Kunnskap om kultur: folkloristiske dialoger*, redigert av Knut Aukrust og Anne Eriksen, 70-86. Oslo: Novus forlag.
- Eriksen, Anne. 2005. "Den nasjonale erindring - minner om 1905." I *1905 - Nye perspektiver*, redigert av Øystein Sørensen og Torbjörn Nilsson, 29 - 53. Oslo: Aschehoug.
- Eriksen, Anne og Olav Christensen. 1992. "Erotikk i svart og hvitt. Hvites forestillinger om svart sanselighet." I *Hvite løgner: stereotype forestillinger om svarte*. Oslo: Aschehoug.

- Eriksen, Thomas Hylland. 2014. *Images of the neighbour : Reciprocal national stereotypes in Scandinavia 1997b* [sett 15. mai 2014]. Tilgjengelig fra http://folk.uio.no/geirthe/Scandinavian_images.html.
- Eriksen, Thomas Hylland. 2007. "Trust and reciprocity in transnational flows." I *Holding worlds together: ethnographies of knowing and belonging*, redigert av Marianne Lien og Marit Melhuus. New York: Berghahn Books.
- Eriksen, Thomas Hylland. 2010. "Svorge." I *I takt og utakt. Nye historier om Norge og Sverige*, redigert av Arne og Björn Lindahl Ruth, 102-107. Scibsted forlag.
- Evensberget, Snorre og Dag Gundersen. 1995. *Bevingede ord : nær 13000 litterære sitater, historiske ytringer, ordtak og talemåter, sentenser og fyndord*. Oslo: Kunnskapsforl.
- Fail, Helen, Jeff Thompson, og George Walker. 2004. "Belonging, identity and Third Culture Kids : Life histories of former international school students." *Journal of Research in International Education* nr. 3 (3):319-338.
- Faist, Thomas. 2007. "The transnational turn." I *Sociology of diaspora: a reader*, redigert av Ajaya Kumar Sahoo, 227-266. Jaipur: Rawat.
- Fang, Tony, Camilla Fridh, og Sara Schultzberg. 2004. "Why did the Telia–Telenor merger fail?" *International Business Review* nr. 13 (5):573-594.
- Fauske, Halvor. 2011. Ungdom i historisk perspektiv, uttrykt vedlegg til NOU 2011: 20 Ungdom, makt og medvirkning. Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Fechter, Anne-Meike. 2007. *Transnational lives. Expatriates in Indonesia*: Ashgate.
- Fjeldstad, Øivind og Merete Lindstad. 1999. *Pressen og de fremmede*. Kristiansand: IJ-forlaget.
- Flinterud, Guro. 2012. *A Polyphonic Polar Bear. Animal and Celebrity in Twenty-first Century Popular Culture*, Faculty of Humanities, University of Oslo, Oslo.
- FN. 1969. Konvensjonen om avskaffelse av alle former for rasediskriminering (norsk oversettelse).
- Foreningen Norden. 2012. *Prinsippprogram 2012* [sett 11. april 2014]. Tilgjengelig fra <http://www.norden.no/hva-mener-vi/prinsippprogram/prinsippprogram-2012-2014/>.
- Forsvarsdepartementet. 1983. *De Norske polititroppene i Sverige 1943-1945*. Oslo: Forsvarsdepartementets presse- og informasjonsavdeling.
- Frank, Johanna. 2012. *Likhetens gränser - En kvalitativ studie av svenske immigranter i Norge*. Bergen: Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen.
- Garcia, Angela Cora, Alecea I. Standlee, Jennifer Bechkoff, og Yan Cui. 2009. "Ethnographic Approaches to the Internet and Computer-Mediated Communication." *Journal of Contemporary Ethnography* nr. 38 (1).
- Geserick, Christine. 2012. "'I Always Wanted to Go Abroad. And I Like Children': Motivations of Young People to Become Au Pairs in the USA." *Young* nr. 20 (1):49-67.
- Goksøyr, Matti. 2005. "'Og så ein svensk-norsk landskamp! Ein blir så patriotisk i slike stunder" - Norsk-svenske idrettsforbindelser etter 1905." I *Goda grannar eller morska motståndare? : Sverige och Norge från 1814 till idag*, redigert av Torbjörn Nilsson og Øystein Sørensen, 72-86. Stockholm: Carlsson.
- Gotaas, Nora. 1996. *Farger i natten: sosial kategorisering og stereotypisering i møtet mellom afrikanere og nordmenn på utesteder i Oslo*. Vol. 1996:19. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.

- Gottfridsson, Hans Olof. 2011. "Gräet är grönnare på andra sidan - att pendla till en arbetsplats i Norge." I *Gränslöst liv? En studie av två gränskommuner i Värmland*, redigert av Eva Olsson, Sune Berger og Hans Olof Gottfridsson, 39-52.
- Granbo, Kristin. 2008. Vil beholde Sædfuck. *NRK Østlandssendingen*, <http://fil.nrk.no/nyheter/distrikt/ostlandssendingen/1.4742801>.
- Granovetter, Mark. 1973. "The Strength of Weak Ties." *American Journal of Sociology* nr. 78 (6):1360-1380.
- Granovetter, Mark. 1983. "The Strength of Weak Ties: A Network Theory Revisited." *Sociological Theory* nr. 1:201-233.
- Grosjean, Francois. 2010. "The extent of bilingualism." I *Bilingual: Life and Reality*, redigert av Francois Grosjean. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Gullestad, Marianne. 2002. *Det norske sett med nye øyne*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gundelach, Peter. 2000. "Joking Relationships and National Identity in Scandinavia." *Acta Sociologica* nr. 43 (2):113-122.
- Gurak, Douglas og Fe Caces. 1992. "Migration Networks and the Shaping of Migration Systems." I *International migration systems*, redigert av M. M. et al Kritz. Oxford: Clarendon Press.
- Gustavsson, Anders. 1999. "Flöden över gränser." I *Gränsmöten*, redigert av Danielsson og Gustavsson. Strömstads museums förlag.
- Gustavsson, Anders. 2004. "Bohuslän gränsländ mot Norge - ett kulturmötesperspektiv." I *Bohuslän Gränsländ*, redigert av Viveka og Carlsson Overland, Lina. Uddevalla: Bohusläns museum, Bohusläns hembygdsförbund.
- Gåte.no. 2014. *Vitser 2014* [sett juli 2014]. Tilgjengelig fra <http://xn--gte-ula.no/vitser.html>.
- Habel, Ylva. 2012. "Rörelser och schatteringar inom kritiska vithetsstudier." I *Om ras och vithet i det samtida Sverige*, redigert av Tobias Hübinette, Helena Hörnfeldt, Fataneh Farahani og René León Rosales. Botkyrka: Mångkulturellt centrum.
- Hagberg, Sten. 2006. "The Politics of Joking Relationships in Burkina Faso." *Zeitschrift für Ethnologie* nr. 131 (2):197-214.
- Hansen, Svein Olav. 1994. "Drømmen om Norden: den norske Foreningen Norden og det nordiske samarbeidet 1919-1994." Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Hansson, Lars, og Malin Thor. 2006. *Muntlig historia*. Lund: Studentlitteratur.
- Haritaworn, Jin. 2009. "Hybrid Border-Crossers? Towards a Radical Socialisation of 'Mixed Race'." *Journal of Ethnic and Migration Studies* nr. 35 (1): 115-132.
- Harris, Roxy og Ben Rampton (red.). 2003. *The Language, ethnicity and race reader*. London: Routledge.
- Haug, Sonja. 2008. "Migration Networks and Migration Decision-Making." *Journal of Ethnic and Migration Studies* nr. 34 (4):585-605.
- Heath, Sue. 2007. "Widening the Gap: Pre-University Gap Years and the 'Economy of Experience'." *British Journal of Sociology of Education* nr. 28 (1):89-103.
- Hedetoft, Ulf. 1990. "Det nationale fremmedbilde som kulturelt tegn eller: Om at sætte forskelle i verden." I *Stereotyper i Europa*, redigert av Gentikov Agger og Ulf Hedetoft, 29-57. Århus: Aarhus universitetsforlag.
- Hellmyrs, Mikael. 2010. "JK: "Norgevisan är satir"." *Aftonbladet*, 10. februar.
- Hellstad, Victoria. 2010. *"Nordlendinger uønsket" : en studie av nordnorsk identitet i møte med Oslo*. Master thesis, Institutt for kulturstudier og orientalske språk Universitetet i Oslo, Oslo.

- Hendry, Leo B. og Marion Kloep. 2011. "Lifestyles in Emerging Adulthood: Who Needs Stages Anyway?" I *Debating emerging adulthood: stage or process?*, redigert av Jeffrey Jensen Arnett, Marion Kloep, Leo B. Hendry og Jennifer L. Tanner. New York: Oxford University Press.
- Hickman, Mary J. og Bronwen Walter. 1995. "Deconstructing Whiteness: Irish Women in Britain." *Feminist Review* (50):5-19.
- Hobsbawn, E. J. 1951. "The Tramping Artisan." *The Economic History Review* nr. 3 (3):299-320.
- Hovbakke Sørensen, Lars og Eva Holm. 2004. *Slagsbrødre eller broderfolk: Nordens historie gjennom 1300 år*. København: Aschehoug.
- Hovedstadsaksjonen. 2012. "Skriften på veggen" gjenskapt 60 år etter frigjøringen 2005 [sett 28.august 2012]. Tilgjengelig fra <http://www.hovedstaden.info/news.asp?articleID=354>.
- Howard, Robert Glenn. 2008. "Electronic Hybridity: The Persistent Processes of the Vernacular Web." *Journal of American Folklore* nr. 121 (480):192-218.
- Huntford, Roland. 1972. *The new totalitarians*. New York: Stein and Day.
- Hvinden, Bjørn. 2005. "Fortsatt storebror og lillebror i velferdspolitikken?" I *Hundre års ensomhet? : Norge og Sverige 1905-2005*, 56-62. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Hübinette, Tobias et al. 2012. *Om ras och vithet i det samtida Sverige*. Botkyrka: Mångkulturellt centrum.
- Hymes, Dell. 2004. *"In Vain I Tried to Tell You": Essays in Native American Ethnopoetics*: University of Nebraska Press.
- Hörman, Ernst. 1904. *Svenskarne i Kristiania : en historisk öfversikt i sammandrag*. Kristiania: Cammermeyers Boghandel.
- Illeris, Knud et al. 2009. *Ungdomsliv: mellom individualisering og standardisering*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- IMDI. 2010. Innvandrere i norske medier: Medieskapt islamfrykt og usynlig hverdagsliv. Årsrapport 2009. Oslo: Integrerings- og mangfoldsdirektoratet.
- Ingerö, Johan. 2011. Medieklassen låter som Marie Antoinette: "Varför skalar de banan?". Innvandrerarkivet. *Eksaminasjon av svensker i Fredrikshald, 31. juli 1734* 2003. Tilgjengelig fra vigerust.net/immigrant/svensker1734_fredrikshald.html.
- Irwin, Katherine. 2001. "Legitimizing the First Tattoo: Moral Passage through Informal Interaction." *Symbolic Interaction* nr. 24 (1):49-73.
- Isungset, Odd. 2013. Brennpunkt: Svensk, søt og villig. I *Brennpunkt*: NRK.
- Jafari, Rebecca Shirin. 2009. «Søta bror» utkonkurrerer nordmenn. *Dagsavisen* (29. juli), dagsavisen.no/innenriks/article429593.ece?pageNum=2&status=showall#response.
- Jansen, Anne. 2013. *Narrative kraftfelt: utvikling hos barn og unge i et narrativt psykologisk perspektiv*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Jerijervi, Dag Robert. 2011a. *Gjør narr av søta bror*. kampanje.com/archive/2011/10/gjor-narr-av-sota-bror/.
- Jerijervi, Dag Robert. 2011b. *Høy partyfaktor i ny Lotto-film*. kampanje.com/archive/2011/10/hoy-partyfaktor-i-ny-lotto-film/.
- Johansen, Liv Bjørnhaug. 2007. *Et eget rom : Identietsarbeid på en norsk-pakistansk nettside*, Institutt for kulturstudier og orientalske Språk, Universitetet i oslo, Oslo.
- Johnsen, Birgit Hertzberg. 1997. *Hva ler vi av?: om nordmenns forhold til humor*. Oslo: Pax.
- Johnsen, Birgit Herzberg. 1996. "Humor i menneskelige samspill." I *Humor och kultur*, redigert av Ulf Palmfelt, 67-85. Turku: NIF Publications.

- Jonsson, Lisa. 2007. Svenska ungdomar på jobb i Norge. I *Andersson, Bodil & Lisa Jonsson. Mobilitet i gränsregionen. To etnologiske studier om identitet og historie i grenseområdet. Rapport 2007:61*. Bohuslän: Bohusläns museum.
- Justis- og beredskapsdepartementet. 2000. Lov om behandling av personopplysninger.
- Kagge. 2011. *Svensken, dansken og nordmannen-vitser -og en hel del svenskevitser, Barnas beste*. Oslo: Kagge forlag.
- Khan, Mahmona. 2009. *Tilbakeblikk: da pakistanerne kom til Norge*. Oslo: Pax.
- Khemiri, Jonas Hassen. 2013. Bästa Beatrice Ask. *Dagens Nyheter* (13. mars), www.dn.se/kultur-noje/basta-beatrice-ask/.
- Kjeldstadli, Knut. 2003. "I hodet på en nordmann." I *Norsk innvandringshistorie Bind 2*, redigert av Knut Kjeldstadli, Jan Eivind Myhre og Einar Niemi. Oslo: Pax.
- Kjetil_r. 10. januar 2014. *Partysvenske*. Tilgjengelig fra wiktionary.org/wiki/partysvenske.
- Kjus, Audun. 2008. *Sakens fakta : fortellingsstrategier i straffesaker*. Oslo: Unipub.
- Klintberg, B. 1983. "Negervitsar." *Tradisjon : tidsskrift for folkeminnevitenskap* nr. 13.
- KnowYourMeme. *What People Think I Do / What I Really Do* 2013 [sett 24. juli.2014] Tilgjengelig fra <http://knowyourmeme.com/memes/what-people-think-i-do-what-i-really-do>.
- Knuuttila, Seppo. 1996. "Humorforskningens teori och praktik." I *Humor och kultur*, redigert av Ulf Palménfelt, 37-60. Turku: NIF Publications.
- Kongsrud, Håvard Havin. 2007. "Hva er en husmann? – husmannsbegrepet og 1600-tallet." *Historisk tidsskrift* nr. 86 (01).
- Kristeva, Julia. 1985. "Le mot, le dialogue et le roman." I *Sēmeiōtikē : recherches pour une sémanalyse*, 143-173. Paris: Seuil.
- Kristeva, Julia, og Toril (red) Moi. 1986. *The Kristeva reader*. New York: Columbia University Press.
- Kugelberg, Clarissa. 2000. "Young adult life with and without limits : Different discourses around becoming adult among Swedish young people." *Young* nr. 8 (1):36-53.
- Kvideland, Reimund. 1983a. "Den norsk-svenske vitsekrigen." *Tradisjon : tidsskrift for folkeminnevitenskap* nr. 13:77-91.
- Kvideland, Reimund (red.). 1983b. *Tradisjon ITidsskrift for folkeminnevitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kåks, Helena. 2007. *Mellan erfarenhet och förventan*, Institutionen för studier av samhällsutveckling och kultur, Linköpings universitet, Linköping.
- Laineste, Liisi. 2005. "Targets in Estonian Ethnic Jokes within the Theory of Ethnic Humour (Ch. Davies)." *Folklore* nr. 29:7-24.
- Lakoff, George. 1991. Metaphor and war : The metaphor system used to justify war in the gulf. Tilgjengelig fra: georgelakoff.files.wordpress.com/2011/04/metaphor-and-war-the-metaphor-system-used-to-justify-war-in-the-gulf-lakoff-1991.pdf.
- Lane, Pia. 2007. "Språk som identitetsuttrykk: Kodeveksling i et kvenskpråklig samfunn." *NOA Norsk som andrespråk* nr. 23 (1):37-56.
- Lane, Pia. 2009. "Mediating national language management: the discourse of citizenship categorization in Norwegian media." *Language Policy* (8):209-25.
- Lauritsen, Kirsten, og Anne-Jorun Berg. 2002. Italesetting av hvithet - feministisk erfaringsarbeid som metode. Trondheim: SINTEF.
- Laustsen, Eliese. 2013. "- Vi er rasistiske mot svenskene." *VG*, 13. februar, 14-16.
- Leinonen, Johanna. 2012. "Invisible immigrants, visible expats? Americans in Finnish discourses on immigration and internationalization." *Nordic Journal of Migration Research* nr. 2 (3):213-223.

- Lien, Marianne E., Hilde Lidén, og Halvard Vike. 2001. *Likhetens paradokser*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lindahl, Björn. 2010. "Svenska ungdomar i Norge." I *I takt og utakt: nye historier om Norge og Sverige*, redigert av Arne Ruth og Björn Lindahl, 111-126. Oslo: Schibsted.
- Lipski, John M. . 2006. Too close for comfort? The genesis of "Portuñol/Portunhol". Paper presentert ved 8th Hispanic Linguistics Symposium, Somerville, MA.
- Lofsdóttir, Kristín, og Lars Jensen. 2012. *Whiteness and postcolonialism in the Nordic region: exceptionalism, migrant others and national identities*, *Studies in migration and diaspora*. Farnham: Ashgate.
- Luco, Linda. 2013. *Prata svenska inte norska?* 2013 [sett 29. august 2013]. Tilgjengelig fra <http://www.swedishlightabroad.net/prata-svenska-inte-norska/>.
- Lund, Hanna. 1933. *Rallarviser*. Oslo: Tiden.
- Lundström, Catrin. 2012. "Rasifierat begär: De Andra som exotiska." I *Om ras och vithet i det samtida Sverige*, redigert av Tobias Hübinette et al. Botkyrka: Mångkulturellt centrum.
- Lundström, Catrin. 2013. "Swedish whiteness in southern Spain." I *Geographies of privilege*, 191-203. New York: Routledge.
- Lundström, Catrin. 2014. *White Migrations: Gender, Whiteness and Privilege in Transnational Migration*: Palgrave Macmillan.
- Lydverket. 2010. Partysvenske. Jaa9 og Onk1P live fra Lydverket 26. oktober 2010
- Lynn, Nick, og Susan J. Lea. 2005. "'Racist' graffiti: text, context and social comment." *Visual Communication* nr. 4 (1):39-63.
- Löfgren, Orvar. 1997. "Att ta plats: rummets och rörlighetens pedagogik." I *Skjorta eller själ? Kulturella identiteter i tid och rum*, redigert av Gunnar Alsmark, 21-37. Lund: Studentlitteratur.
- Lønnebotn, Petter. 1979. *365 sanne svenske-vitser*. Oslo: Fønix forlag.
- MacDonald, Melissa, og France Winddance Twine. 2013. "Residential mobility and the market value of whiteness in Boston." I *Geographies of privilege*, redigert av France Winddance Twine og Bradley Gardener, 205-230. New York: Routledge.
- Madsen, Cæcilie Helmer. 2008. "Svensk over Sundet." *Budstikken* nr. 2008 (1):7-10.
- Margolick, David. 2007. Through a Lens, Darkly. *Vanity Fair*, 28.08.2012.
- Marklund, Carl. 2009. "Hot love and cold people. Sexual liberalism as political escapism in radical Sweden." *Nordeuropaforum* nr. 19 (1).
- Marklund, Liza. 2013. *Lyckliga gatan*: Piratförlaget.
- Miczo, Nathan, og R. E. Welter. 2006 "Aggressive and Affiliative Humor: Relationships to Aspects of Intercultural Communication." *Journal of Intercultural Communication Research* nr. 35 (1):61-77.
- Miles, Steven. 2000. *Youth lifestyles in a changing world*. Buckingham: Open University Press.
- Miller, Montana. 2012. "Face-to-Face with the Digital Folk." I *Folk Culture in the Digital Age*, redigert av Trevor J. Blank, 212-232. Logan, Utah: Utah State University Press.
- Minken, Anne. 2006. "Tre manntall og en slåsskamp. Etnisitet og nasjonsbetegnelser i tidlig nytid belyst ved hjelp av innvandringshistoriske kilder." I *Vid gränsen. Integration och identitet i det förnationella Norden*, redigert av Harald Gustavsson og Hanne Sanders, 273-281. Göteborg: Makadam förlag.
- Moberg, Vilhelm. 1987. *Utvandrarna ; Invandrarna*. Stockholm: Bonniers.

- Moch, Leslie Page. 2003. *Moving Europeans: migration in Western Europe since 1650*. Bloomington, Ind.: Indiana University Press.
- Morrissey, Lochlan. 2010. "Trolling is a art: Towards a schematic classification of intention in internet trolling." *Griffith Working Papers in Pragmatics and Intercultural Communication* nr. 2:75-82
- Morson, Gary Saul og Caryl Emerson. 1990. *Mikhail Bakhtin. Creation of a Prosaics*. Stanford: Stanford University Press.
- Murumaa, Maria og Andra Siibak. 2012. The imagined audience on Facebook: Analysis of Estonian teen sketches about typical Facebook users. *First Monday*, <http://www.firstmonday.dk/ojs/index.php/fm/article/view/3712>.
- Myhre, Jan Eivind. 2003a. "Det liberale innvandringsregimet, 1860-1901." I *Norsk innvandringshistorie. I nasjonalstatens tid 1814-1940*, redigert av Knut Kjeldstadli. Oslo: Pax.
- Myhre, Jan Eivind. 2003b. "Mulighetenes land - arbeid i Norge mot slutten av det 19. århundret." I *Norsk innvandringshistorie. I nasjonalstatens tid 1814-1940.*, redigert av Knut Kjeldstadli. Oslo: Pax.
- Myhre, Jan Eivind. 2003c. "Sporene fra innvandringen." I *Norsk innvandringshistorie. I nasjonalstatens tid 1814-1940.*, redigert av Knut Kjeldstadli, 295-313. Oslo: Pax.
- Myhre, Jan Eivind. 2003d. "Å holde rede på folk - 1800-tallets innvandring i fugleperspektiv." I *Norsk innvandringshistorie. I nasjonalstatens tid 1814-1940*, redigert av Knut Kjeldstadli. Oslo: Pax.
- Myhre, Jan Eivind. 2005. "Kajsa, Svend og hundre tusen svensker - innvandring fra Sverige til Norge på 1800-tallet." I *Goda grannar eller morska motståndare? : Sverige och Norge från 1814 till idag*, redigert av Torbjörn Nilsson og Øystein Sørensen, 89-104. Stockholm: Carlsson.
- Møller Andersen, Nina. 2002. *I en verden af fremmede ord : Bachtin som sprogbrugsteoretiker*. København: Akademisk.
- Møller Andersen, Nina. 2003. "'Kan du nå saltet?' Om Bachtin som sproghandlingsteoretiker." I *Smuthuller*, redigert av Nina; Jan Lundquist Møller Andersen. København: Politisk revy.
- Mørkhagen, Sverre. 2009. *Farvel Norge: utvandringen til Amerika 1825-1975*. Oslo: Gyldendal.
- Nasjonalt ID-senter. *Fødselsnummer og D-nummer* 2014 [sett 28. januar 2014].
- Nauerby, Tom. 1996. *No nation is an island: language, culture, and national identity in the Faroe Islands*. Århus: SNAI-North Atlantic Publications.
- Neumann, Iver B. 2001. *Norge - en kritikk: begrepsmakt i Europa-debatten, En Pax-bok*. Oslo: Pax.
- Nielsen, Jacob *Participation Inequality: Encouraging More Users to Contribute*. Nielsen Norman Group, 28. januar 2014 2006.
- Nilsson, T. 2005. "Unionen som myte eller erindringstap." I *1905: nye perspektiver*, redigert av Torbjörn Nilsson og Øystein Sørensen. Oslo: Aschehoug.
- Nilsson, T., og Ø. Sørensen. 2005. *Goda grannar eller morska motståndare?: Sverige och Norge från 1814 till idag*. Stockholm: Carlsson.
- Nilsson, Åke. 2004. Efterkrigstidens invandring och utvandring. I *Demografiska rapporter*: Statistiska centralbyrå.
- Noack, Turid. 2005. "Stockholmsekteskap og gyngende vugger." I *Hundre års ensomhet?: Norge og Sverige 1905-2005*, 64-65. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

- Nordenstam, Kerstin. 1979. *Svenskan i Norge: språklig variation hos svenska invandrare i Bergen*, Acta Universitatis Gothoburgensis, Göteborg.
- Nordiska ministerrådet. 2012. Nordisk pendlingskarta 2012. I *TemaNord*. København: Nordiska ministerrådet.
- Norheim, S. 2004. "Industri og handel over grensa." I *Gränsland*, redigert av Lina Carlsson og Viveka Overland, 99-114. Uddevalla: Bohusläns hembygdsförbund og Bohusläns museum.
- NTB. 1988. "24-åring fengslet etter terroraksjon mot pakistaner i Brummunddal." *NTB*, 13.02.1988.
- O'Reilly, Camille Caprioglio. 2006. "From drifter to gap year tourist: Mainstreaming backpacker travel." *Annals of Tourism Research* nr. 33 (4):998-1017.
- Oftestad, Eldrid. 2012. "Kafésvensk er tilbake." *Aftenposten*.
- Oring, Elliott. 1984. "Dyadic Traditions." *Journal of Folklore Research* nr. 21 (1):19-28.
- Oring, Elliott. 2008. "Humor in anthropology and folklore." I *The primer of humor research*, redigert av Victor Raskin, 183-210. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Ouren, Jørgen. 2005. "Grenseløse fornavn." I *Hundre års ensomhet? : Norge og Sverige 1905-2005*, redigert av Ragnhild Rein Bore, 120-121. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Page, Ruth E. 2012. *Stories and social media: identities and interaction*. Vol. 3, *Routledge studies in sociolinguistics*. New York: Routledge.
- Pajaro, Veronica. 2011. "A Norwegian speaks Norwegian". An analysis of categorization and identity construction in narratives of Latin American migrants in Oslo. Oslo: University of Oslo.
- Palmenfelt, Ulf. 1991. "Stereotypier om de nordiska grannfolken." *Norveg* nr. 34.
- Palmenfelt, Ulf. 2011. Mellan självbiografi och grand narrative. I *Symposium om narrativitet Umeå universitet augusti 2011*.
- Palmenfelt, Ulf (red.). 1996. *Humor och kultur*. Turku: NIF Publications.
- Pavlica, Adrianna. 2013. "Så säljs knarket öppet till svenska ungdomar." *Göteborgs-Tidningen*, 15. mars 2013.
- Pécoud, Antoine. 2000. "Thinking and Rethinking Ethnic Economies." *Diaspora* nr. 9 (3):439-462.
- Preston, Michael J. . 1974. "Xerox-lore." I *Keystone Folklore Pennsylvania Folklore Society*.
- Pripp, Oscar. 2001. *Företagande i minoritet: Mångkulturellt centrum*.
- Qureshi, Nasrullah. 2014. Om Lillestrømspelet, 15.09.2014.
- Radcliffe-Brown, A. R. 1940. "On Joking Relationships." *Africa: Journal of the International African Institute* nr. 13 (3):195-210.
- Ramslie, Lars. 2003. *Fatso: roman*. Oslo: Oktober.
- Rap Genius. 2014. *Partysvenske lyrics* [sett 4. august 2014]. Tilgjengelig fra <http://rap.genius.com/Jaa9-and-onk1p-partysvenske-lyrics>.
- Riksarkivet. Folketelling 1865 for 0102P Sarpsborg prestegjeld. Digitalarkivet: Riksarkivet.
- Ronström, Owe (red.). 1998. *Pigga pensionärer och populärkultur*. Stockholm: Carlssons
- Ruch, Willibald. 2008. "Psychology of humor." I *The primer of humor research*, redigert av Victor Raskin, 17-100. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Rugkåsa. 2012. *Likhetens dilemma. Om sivilisering og integrasjon i den velferdsambisiøse norske stat*. Oslo: Gyldendal.
- Runfors, Ann. 2009. "Avoiding culture and practising culturalism: Labelling practices and paradoxes in Swedish schools." I *Paradoxes of cultural recognition: perspectives*

- from Northern Europe*, redigert av Alghasi, Eriksen og Ghorashi, 133-143. Farnham: Ashgate.
- Ruth, Arne, og Björn Lindahl. 2010. *I takt og utakt: nye historier om Norge og Sverige*. Oslo: Schibsted.
- Ryan, Louise. 2011. "Migrants' social networks and weak ties: accessing resources and constructing relationships post-migration." *The Sociological Review* nr. 59 (4):707-724.
- Röstell, Pia. 2013. Svenska ungdomar trivs trots allt i Oslo: sex frågor till Osloforskaren Ida Tolgensbakk. *Nya Wermlands-tidningen* (8. februar).
- Said, Edward W. 2000. *Reflections on exile and other essays*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Salole, Lill. 2013. *Krysskulturelle barn og unge : om tilhørighet, anerkjennelse, dilemmaer og ressurser*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Sandset, Tony. 2012. *Color as matter. Narratives of Race, Ethnicity, and the Deployment of Color*. Oslo Universitetet i Oslo
- Schough, Katarina 2008. *Hyperboré : föreställningen om Sveriges plats i världen*. Stockholm: Carlsson bokförlag.
- Scott, James C. 1985. *Weapons of the weak: everyday forms of peasant resistance*. New Haven, Conn.: Yale University Press.
- Se og Hør 5. 2011. *Se og Hør*.
- Se og Hør 12. 2011. *Se og Hør*.
- Sejersted, Francis. 2005. "Nordisk økonomisk samarbeid - en urealisert drøm?" I *Goda grannar eller morska motståndare? : Sverige och Norge från 1814 till idag*, redigert av Torbjörn Nilsson og Øystein Sørensen, 28-40. Stockholm: Carlsson.
- Shifman, Limor og Elihu Katz. 2005. "'Just Call Me Adonai': A Case Study of Ethnic Humor and Immigrant Assimilation." *American Sociological Review* nr. 70 (5):843-859.
- Sigurjonsdottir, Sol. 2012. "Ja, vi elsker söta bror." *Aftenposten*, 24. juli 2012.
- Skans, Oskar Nordström. 2009. *Varför är den svenska ungdomsarbetslösheten så hög? I Studier i finanspolitik*. Stockholm: Finanspolitiska rådet.
- Skara-Pelle. 2014. *Rombaksvisa*. Rallarklubben.no 1901 [sett 28. september 2014]. Tilgjengelig fra <http://www.rallarklubben.no/dokumenter/1/rombaksvisa.pdf>.
- Skjeggestad, Helene og A.F. Lunde. 2012. "Svenskene tar jobben fra norsk ungdom." *Aftenposten*.
- Skrattnet.se. 2014. *Norska ord*. Skrattnet 2003 [sett 25. juli 2014]. Tilgjengelig fra <http://www.skrattnet.se/roliga-texter/norska-ord>.
- SNL. 2009. Spøkefull Atferd. I *Store norske leksikon*.
- Sogner, Sølvi. 2003. "Over Kjølen." I *Norsk innvandringshistorie*, redigert av Knut Kjelstadli. Oslo: Pax forlag A/S.
- Stambøl, Lasse Sigbjørn. 2013. *Bosettings- og flyttemønster blant innvandrere og deres norskfødte barn*. Oslo Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Statistisk sentralbyrå. 1923. *Folketellingen i Norge 1. desember 1920. Fjerde hefte. Folkemengden fordelt efter fødested, — Finner og Kvener, — Andre lands statsborgere, - Norsk-Amerikanere*. redigert av Statistisk sentralbyrå. Kristiania: Norges offisielle statistikk.
- Statistisk sentralbyrå. 2011. *En halv million innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre*. Statistisk sentralbyrå 2009 [sett 15. september 2011]. Tilgjengelig fra <http://www.ssb.no/befolkning/statistikker/innvbef/aar/2009-04-30>.

- Statistisk sentralbyrå. 2014a. Tabell 05184 Innvandrere, etter kjønn og landbakgrunn.
- Statistisk sentralbyrå. 2014b. Tabelloppdrag Svensker i Oslo. Sysselsatte svensker etter alder, bostedingsstatus og kjønn. Oslo. 4.kv. 2013.
- Statistisk sentralbyrå. 2014c. Tabelloppdrag Svensker i Oslo. Sysselsatte svensker etter næring, bostedingsstatus og kjønn. Hele landet. 4. kv. 2013.
- Statistiska centralbyrån. 2014. *Arbetskraftsundersökningarna (AKU) augusti 2014* 2014a [sett 23. september 2014]. Tilgjengelig fra scb.se/sv/_/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Arbetsmarknad/Arbetskraftsundersokningar/Arbetskraftsundersokningarna-AKU/.
- Statistiska centralbyrån. 2014b. Utvandrare til Norge etter län.
- Stiegler, Ingvil Teige. *Forsker tror svensker vraker Bergen på grunn av dialekten*. TV2, 7. oktober 2013 2013. Tilgjengelig fra <http://www.tv2.no/a/4132984>.
- Sue, Derald Wing. 2010. *Microaggressions in Everyday Life: Race, Gender, and Sexual Orientation*. Hoboken, NJ: Wiley.
- Sundt, Camilla Schjetlein. 2012. *Den svenske arbeidsinnvandringen: Fortrennes norsk ungdom i arbeidsmarkedet?*, Universitetet i Oslo, Oslo.
- Svensson, Birgitta. 1997. "Livstid." I *Skjorta eller själ? Kulturella identiteter i tid och rum*, redigert av Gunnar Alsmark. Lund: Studentlitteratur.
- Sørensen, Anders. 2003. "Backpacker ethnography." *Annals of Tourism Research* nr. 30 (4):847-867.
- Thomas, Jeannie B. 1997. "Dumb Blondes, Dan Quayle, and Hillary Clinton : Gender, Sexuality, and Stupidity in Jokes." *The Journal of American Folklore* nr. 110 (437):277-313.
- Tiller, Line. 2009. "Ja, de elsker." *Dagbladet*, 15. mai.
- Tilley, Liz, og Kate Woodthorpe. 2011. "Is it the end for anonymity as we know it? A critical examination of the ethical principle of anonymity in the context of 21st century demands on the qualitative researcher." *Qualitative Research* nr. 11 (2):197-212.
- Tjelmeland, Hallvard. 2003. "Møtet med det framande - vegen fram mot lov om innvandringsstopp i 1975." I *Norsk innvandringshistorie. I globaliseringens tid 1940-2000.*, redigert av Knut Kjelstadli, 105-136. Oslo: Pax.
- Tolgensbakk, Ida. 2010a. Brugata 13 (Oslo). I *Lokalhistorisk wikipedia: Norsk lokalhistorisk institutt*.
- Tolgensbakk, Ida. 2010b. Partysvensker. I *Lokalhistorisk wikipedia: Norsk lokalhistorisk institutt*.
- Torp, Arne. 2004. "Nordiske språk i fortid og nåtid." I *Nordens språk med røtter og føtter*, redigert av Iben Stampe Sletten, 19-74. København: Nordisk råd.
- Tufekci, Zeynep. 2008. "Grooming, gossip, Facebook and MySpace: What can we learn about these sites from those who won't assimilate?" *Information, Communication & Society* nr. 11 (4):544-564.
- Uhlmann, Ulla Börestam. 1994. *Skandinaver samtalar. Språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar*, Institutionen för nordiska språk, Uppsala Universitet, Uppsala.
- Vaage, Eli Fossdal. 2010. Endå ein partysvenske?, nrk.no/nyheter/distrikt/hordaland/1.7381168.
- Vaage, Odd Frank. 2005. "Ta på seg ryggsekken eller "promonera på trottoarerna"." I *Hundre års ensomhet? : Norge og Sverige 1905-2005*, redigert av Ragnhild Rein Bore, 150-159. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

- Velure, Magne 1979. "Rykter og vitsar om innvandrargrupper." I *Kulturell Kommunikasjon, Lund*, redigert av Nils-Arvid Bringeus og Göran Rosander, 144-154.
- Vold, Henrik Bratli. 2014. - *Svensker er som sky hunder*. NRK 2011 [sett 5. august 2014]. Tilgjengelig fra http://www.nrk.no/kultur/_-svensker-er-som-sky-hunder-1.7599750.
- Walle, Thomas Michael. 2011. *A passion for Cricket. Masculinity, ethnicity and diasporic spaces in Oslo*, Department of Social Anthropology, University of Oslo, Oslo.
- Walter, Bronwen. 2001. *Outsiders inside : whiteness, place, and Irish women*. New York: Routledge.
- Walter, Bronwen, Sarah Morgan, Mary J Hickman, og Joseph M Bradley. 2002. "Family stories, public silence: Irish identity construction amongst the second - generation Irish in England." *The Scottish Geographical Magazine* nr. 118 (3):201-217.
- Weiner, Anette. 1992. *Inalienable Possessions : The Paradox of Keeping-While Giving*: University of California Press.
- Williams, Teresa Kay. 1996. "Race as Process. Reassessing the "What Are You?" Encounters of Biracial Individuals." I *The Multiracial Experience. Racial Borders as the New Frontier*, redigert av Maria P.P. Root, 191-210. Sage Publications.
- Woodley, Krista. 2004. "Let the Data Sing: Representing Discourse in Poetic Form." *Oral History* nr. 32 (1):49-58.
- Woube, Annie. 2013. "Transnational voluntarism among seniors Swedish migrants on Costa del Sol in Spain." I *Nordic Seniors on the Move : Mobility and Migration in Later Life*, redigert av Anne Leonora Blaakilde og Gabriella Nilsson, 153-174. Lund: Lund University.
- Ytreberg, Nils A. 1953. *Narviks Historie. Bind 1 Ofoten i eldre tid Narvik inntil 1914*. Narvik: Narvik Kommune.
- Åkesson, Lynn. 1996. "Original och obducenter." I *Humor och kultur*, redigert av Ulf Palmenfelt, 177-189. Turku: NIF.

Vedlegg

Intervjuguide

Bakgrunn

Hvor og når er du født?

Hvor kommer du fra?

- By eller land

Kan du fortelle litt om livet ditt før du kom til Norge?

Når kom du til Norge?

Kom du alene, sammen med familie eller andre?

Hvorfor flyttet du til Norge? Vurderte du andre alternativer?

Hadde du slektninger eller venner i Norge fra før?

Den første tiden i Norge

Kan du fortelle litt om den første tiden i Norge?

Hvor bodde du?

Hva visste du om Norge fra før?

Hvordan var Norge i forhold til det du hadde trodd?

Hvordan var ditt møte med:

- det offentlige
- nordmenn
- andre svensker / innvandrere
- norsk mat / norske vaner

Livet i Norge

Hvordan synes du at du har det i Norge nå?

Hva slags jobber har du (hatt) i Norge?

- Har du noen utdanning?
- Hva slags jobb ville du evt. hatt i hjemlandet?

Hvordan er livet ditt annerledes i Norge enn det ville vært om du hadde blitt i Sverige?

Lengter du hjem til Sverige? Hva savner du? Hva er det du ikke savner?

Har du kontakt med andre svensker i Norge?

- Har de kommet hit av samme grunn som deg? Eller av andre grunner?
- Hvordan og hvorfor har dere kontakt?
- I hvilke anledninger er dere sammen?
- Feirer dere nasjonaldag eller liknende sammen?

Har du norske venner?

Hvordan holder du kontakten med familie og venner i Sverige?

Følger du med på svenske nyheter og liknende?

Hva slags oppfatning tror du nordmenn har av svensker?

Språk

- Hvor lett er det å lære et nytt språk?
- Hva snakker man hvor og når?
- Når er du mest deg selv?

Er du opptatt av fagorganisering?

Er du interessert i valgkampen her i Norge / stemmer du?

Hva slags forhold har du til begrepet partysvenske?

Taggen, så du den noen gang? Hvem tror du er avsenderen?

Framtida

Har du tenkt til å bli i Norge? Hvor lenge? Hvor ville du evt. flytte?

Vil det være aktuelt for deg å ta norsk statsborgerskap?